МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОСОХОВА АНЖЕЛА ВІКТОРІВНА

УДК 811.111’38:821.111-311.2.09(71)

ДИСЕРТАЦІЯ

ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ФАХОВОГО КОНТЕКСТУ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ І ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТИ

(на матеріалі роману А. Хейлі "Airport")

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Філологічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

А.В. Посохова

Науковий керівник Ісаєва Галина Тимофіївна, кандидат філологічних наук, доцент

Львів – Запоріжжя – 2017

АНОТАЦІЯ

Посохова А. В. Вербальні засоби творення фахового контексту художнього твору: лінгвокогнітивний і лінгвостилістичний аспекти (на матеріалі роману А. Хейлі "Airport"). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 "Германські мови". – Львівський національний університет ім. Івана Франка; Запорізький національний університет, Львів – Запоріжжя, 2017.

На сучасному етапі розвитку когнітивістики, що відкрила нові можливості дослідження тексту як виду мовної комунікації, відбувся перехід від вивчення смислу тексту через структуру й семантику мовних засобів до осмислення тексту через концепт у його вербальній експлікації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю застосування лінгвокогнітивного підходу до визначення когнітивно-семантичного простору професійного роману А. Хейлі "Airport" на основі лінгвокогнітивного моделювання, що дозволяє виявити особливості авторської картини світу, визначити специфіку концептуальної картини фахового світу аеропорту, відтвореного автором на сторінках художнього твору, проаналізувати структурно-семантичні особливості експлікації концептів представленого фахового середовища та дослідити лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту роману.

Об'єкт дослідження – фаховий контекст професійного роману А. Хейлі "Airport" у його концептуальній і мовній репрезентації. **Предметом** дослідження є структурно-семантичні, лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі "Airport".

Мета дослідження полягає у виявленні й систематизації комплексу лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних засобів творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі "Airport".

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) з'ясувати особливості кореляції концептуальної та мовної картини світу; 2) укласти когнітивну карту формування художньої картини світу літературного твору; 3) розробити модель змісту концепту AIRPORT; 4) визначити когнітивно-семантичні особливості вербалізації концепту AIRPORT у структурі літературно-художнього твору; 5) уточнити модель змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного професійного роману; 6) проаналізувати лінгвістичні, когнітивні та стилістичні аспекти використання термінологічної лексики для вербалізації фахового середовища в професійному романі А. Хейлі; 7) визначити поняття "фаховий контекст професійного роману"; 8) описати роль і функції чинників контекстуалізації художнього твору фахової тематики; 9) з'ясувати особливості літературного контексту професійного роману та визначити чинники контекстуалізації, зумовлені належністю художнього твору до жанру професійного роману; 10) визначити та окреслити шляхи контекстуалізації фахового середовища в художньому творі; 11) виявити й описати лінгвостилістичні особливості використання термінологічної лексики в професійному романі.

Матеріалом дослідження слугував текст роману А. Хейлі "Airport", у якому автор ретельно відтворив фахове середовище, що дало змогу виявити основні стратегії контекстуалізації цього середовища та визначити лінгвокогнітивні й лінгвостилістичні особливості його контекстуалізації в мовній тканині твору. Загальний обсяг опрацьованого мовного матеріалу становить 502 сторінки.

Мета і завдання дослідження зумовили необхідність застосування комплексу **методів** аналізу мовного матеріалу, а саме: методу лінгвостилістичного аналізу (для виокремлення найбільш продуктивних структурно-семантичних і лінгвостилістичних засобів відтворення фахового контексту професійного роману А. Хейлі); контекстологічного аналізу (для виявлення чинників і маркерів контекстуалізації); структурно-семантичного аналізу (для вивчення шляхів вербалізації текстового концепту AIRPORT);

комунікативно-функційного аналізу (для визначення основних особливостей зображення конфліктної ситуації в професійному романі А. Хейлі). Застосовано метод лінгвостилістичної та прагматичної інтерпретації тексту, лінгвокогнітивного моделювання концептуального простору професійного роману та здійснено кількісний аналіз мовних структур фактологічного матеріалу.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній *уперше* на основі когнітивно-дискурсивного підходу визначено структуру змісту універсального концепту AIRPORT, проаналізовано особливості його вербалізації в однойменному романі А. Хейлі та представлено модель польової структури змісту концепту AIRPORT у творі, уведено поняття фонового контексту професійного роману, подано його визначення й представлено його структурну модель; запропоновано дефініцію поняття “фаховий контекст професійного роману”.

Теоретичне значення дослідження полягає в отриманні нових даних щодо структурно-семантичних, лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних особливостей формування концептуального простору професійного роману та відтворення фахового контексту в художньому творі, обґрунтуванні положення про визначальну роль термінологічної лексики в об’єктивації фахового контексту професійного роману на основі дослідження мовних засобів відтворення фахового середовища в романі. Основні положення та висновки дисертації є внеском у теорію когнітивної семантики, лінгвостилістики та лінгвістики тексту.

Практична цінність здобутих результатів полягає в можливості їх використання в лекційних курсах із лінгвостилістики й інтерпретації художніх текстів, з основ лінгвокогнітивного моделювання концептуального простору літературно-художнього твору, у навчально-методичній роботі під час укладання навчальних і методичних посібників, а також у науковій роботі студентів, магістрантів і аспірантів. Зібраний емпіричний матеріал може бути використаний під час викладання англійської мови як фахової іноземної мови.

При дослідженні літературного твору важливим є урахування його жанрових характеристик і виокремлення факторів контекстуалізації, що сприяють адекватній інтерпретації твору. Ми кваліфікуємо їх як жанрово обумовлені чинники контекстуалізації і виокремлюємо у групу контекстотвірних чинників, яка включає літературно-жанрові характеристики, особливості літературного напряму, до якого належить твір, та основні тенденції розвитку цього напряму. Когерентний комплекс антропологічних, комунікативно-функційних, когнітивних, фізичних, соціокультурних і жанрово-детермінованих факторів контекстуалізації виконує важливу когнітивну функцію при декодуванні й інтерпретації тексту.

Мовна картина фахового світу є комплексним ментальним і мовним утворенням, що акумулює інформацію про об’єктивні реалії фахового середовища, експлікація якої в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів, серед яких переважає термінологічна лексика. За своєю типологією мовна картина фахового світу є колективним, локальним і професійно регламентованим функційним різновидом літературної картини світу як виду мовної картини світу.

Картина фахового світу актуалізується через фаховий контекст. Фаховий контекст (ФК) літературного твору є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що відображає матеріально-фізичні параметри фахового середовища, структуруючи віртуальний світ твору та надаючи йому ознак реальної дійсності, в якій розгортаються події професійного роману, він включає психофізичний, соціокультурний, антропорелевантний, комунікативно-сигнальний і фреймово-ситуативний сегменти.

Психофізичний сегмент ФК актуалізує типові/нетипові ментальні й емоційні реакції персонажів-професіоналів на розвиток штатних/нештатних ситуацій і проблем та, певною мірою, моделює очікувану реакцію з боку читача роману. *Соціокультурний сегмент ФК* визначає коло норм, правил поведінки й особливостей світогляду персонажів, що належать до певних національних, соціальних, професійних і релігійних груп і спільнот, а також вірогідні соціально-

та культурно-детерміновані характеристики читача роману. *Антропорелевантний сегмент ФК* акцентує увагу на службових, родинних і суспільних відносинах між персонажами твору. Соціокультурний і антропорелевантний сегменти ФК стосуються контекстуалізації складних аспектів корпоративної (професійної) культури. *Фреймовий сегмент ФК* моделює штатні ситуації і поведінкові реакції персонажів-професіоналів, спрямовані на вирішення робочих проблем. *Комунікативно-сигнальний сегмент ФК* об'єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо службових колізій, які визначили реакцію персонажів-професіоналів на ці ситуації і вплинули на їхню подальшу поведінку.

Фоновий контекст професійного роману є складним когнітивно-комунікативним утворенням, яке включає фонові знання автора та фонові знання інших учасників літературно-художньої комунікації, представлених у творі через призму розуміння автора: фонові знання читача, якими їх уявляє автор твору; фонові знання пересічної людини; фонові знання пересічного споживача товарів/послуг, що їх пропонує фахове середовище, відтворене в романі; фонові знання фахівців професійної сфери, описаної у романі. Фоновий контекст, з одного боку, акумулює фонові знання як автора, так і читача (якими їх уявляє автор), а, з іншого – фоновий контекст, що з ним знайомиться читач під час читання роману, породжує у свідомості читача нові уявлення, емоції і думки. Обидві функції фонового контексту є текстотвірними та когнітивними.

Роман А. Хейлі репрезентує специфіку фахової дійсності через її мовну актуалізацію, розширює фонові знання читача з ключових аспектів зображуваного фахового середовища: 1) адміністративно-організаційні та технічні аспекти функціонування міжнародного аеропорту; 2) проблеми ділової і професійної етики; 3) базові професійні і людські цінності фахового середовища, відтвореного в романі; 4) базові професійні і людські цінності реального світу читача. У творі формується цілісний комплекс концептуальної, культурної і мовної картини літературного світу автора та його персонажів.

Дослідження семантичного простору професійного роману на основі лінгвокогнітивного моделювання дозволяє побачити особливості авторської картини світу А. Хейлі як яскравого представника цього літературного напряму.

Методика дослідження фахового контексту здійснена в такі етапи: 1) лінгвокогнітивне моделювання структури змісту концепту AIRPORT як універсального концепту; 2) лінгвокогнітивне моделювання структури змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного професійного роману; 3) лінгвокогнітивне моделювання фахового контексту художнього твору на основі дискурсних характеристик літературної комунікації; 4) структурно-семантичний аналіз вербалізованої концептуальної системи фахового контексту та факторів контекстуалізації; 5) лінгвостилістичний аналіз вербальної бази когнітивних структур, що відтворюють фахове середовище в романі.

Концептуальний простір професійного роману відображає картину фахового світу. Концепт AIRPORT домінує у семантико-когнітивній організації твору. Художнє переосмислення цього концепту в романі А. Хейлі додало нових ознак до його семантико-когнітивного поля, розширило номінативне поле концепту та відтворило на його основі фахове середовище сучасного аеропорту.

Концепт AIRPORT у романі А. Хейлі багатофункціональний: як текстовий концепт він актуалізує фахове середовище роману; варіативність його вербальної бази збагачує мовну тканину твору; номінативне поле концепту містить чисельні номінації на основі термінологічної лексики; функціонуючи в стилістично-забарвленому просторі художнього твору, цей концепт набуває художнього переосмислення і стає символом технократичного суспільства.

Проведене лінгвокогнітивне моделювання концептуального простору роману дозволило визначити структуру змісту концепту AIRPORT, що є польової структурою, яка складається із 5 шарів: **ядро** – базовий концепт AIRPORT; **приядерна зона**, яка включає похідні концепти першого рівня – AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS; **близька периферія** з похідними концептами другого рівня:

BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT; **далека периферія** з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT; **крайня периферія** або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Фрейм ПІДГОТОВКА ДО ПОЛЬОТУ розгортається у романі в формі динамічного сценарію, який стає основою розвитку однієї із сюжетний ліній роману. Він максимально наближений до штатної ситуації. Письменник, добре обізнаний із специфікою роботи аеропорту, подає ґрунтовний опис процесу підготовки літака до польоту із використанням здебільшого термінологічної лексики та включенням реалій цієї фахової сфери, що сприяє створенню фахово-достовірної картини художнього світу роману.

Мовна картина професійного роману актуалізує його концептуальний простір, що відзначається фаховою детермінованістю, ступінь якої залежить від суб’єктивного вибору автора твору, оскільки актуалізація концептуального простору мовними засобами відбувається через когнітивний фільтр автора.

Тенденція документалізації оповіді є характерною ознакою авторського стилю А. Хейлі, про що свідчить і роман “Airport”. До мовної тканини твору автор органічно долучає власноназвну лексику: назви міст, країн, континентів, імена відомих політиків тощо, звертається до історичних реалій, що мають безпосереднє відношення до фахової проблематики роману. Такі реалії, з одного боку, розширюють фаховий контекст твору, додаючи йому документальності, а, з другого – включають події роману в реальний історичний контекст, посилюючи достовірність описаних у романі подій та думок, висловлених персонажами твору. А. Хейлі майстерно пояснює реалії фахового буття. Фаховий контекст у його романі завжди експліцитний, його актуалізує термінологічна лексика. Для пояснення складних за семантикою термінів і професіоналізмів письменник або його персонажі вдаються до інших термінів, розширюючи, таким чином, мовну базу експлікації фахового контексту.

Лексична база роману є фахово-детермінованою, її домінування у мовній тканині твору свідчить про прагнення автора адекватно відобразити фаховий контекст у всій повноті фахових реалій і відносин. Термінологічна лексика є мовною базою об’єктивації складного концептуального простору фахового середовища. Вербальна база актуалізації концепту AIRPORT в романі А. Хейлі складає половину від загальної мовної бази твору. Загальна кількість слововживань у романі дорівнює 160832. Кількість слововживань фахового змісту у безпосередньому вербальному контексті дорівнює 123123, що становить 76,55% від загального тексту роману. Виокремлена група термінологічної лексики включає 74354 слововживання, що становить 46,2% від загального тексту та 60,39% від текстового масиву фахового спрямування.

Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту в романі А. Хейлі функціонують як ефективні мовні засоби відтворення особливостей цього інституціонального середовища. Основу вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища складає термінологічна лексика. У стилістично маркованому контексті художнього твору нейтральна термінологічна лексика набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману й емоційному впливові на читача.

Перспектива подальших досліджень когнітивних і стилістичних особливостей творення фахового контексту професійного роману загалом і професійного роману А. Хейлі зокрема, вбачається в розширенні об’єкта аналізу за рахунок включення до фактологічної бази кінотекстів – екранізацій професійних романів як А. Хейлі, так і інших письменників. Такий підхід дозволить визначити когнітивні та стилістичні особливості візуалізації фахового середовища, порівняти ефективність вербальних і візуальних засобів актуалізації фахового середовища в літературно-художній і кінематографічній комунікації.

Ключові слова**:** *професійний роман, концептуальна картина фахового світу, мовна картина фахового світу, фаховий контекст, фоновий контекст, маркери контекстуалізації, концепт, фрейм, термінологічна лексика.*

SUMMARY

Posokhova A. V. Verbal Means of Creating Professional Context in Fiction: Linguistic-and-Cognitive and Linguistic-and-Stylistic Aspects (based on the novel "Airport" by A. Hailey). – Manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Philology (Ph.D.): Specialty 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko Lviv National University; Zaporizhzhya National University, Lviv – Zaporizhzhya, 2017.

The research deals with the analysis of the linguistic-and-cognitive as well as linguistic-and-stylistic means of verbalizing the professional context in a literary work within the framework of the cognitive-and-discursive paradigm. The research is based on the novel "Airport" by A. Hailey.

In the context of globalization of the communicative environment, advancement of new technologies, and growth of intellectual potential of the society, further development of e-communication is followed by terminological expansion. Under such circumstances a complex analysis of cognitive, linguistic, and stylistic characteristics of representing the professional environment in fiction on the basis of terminological lexis attains great **significance**.

The professional context of the novel "Airport" by A. Hailey in its conceptual and linguistic representation is the **object** of the research. The **subject** of the research comprises cognitive, linguistic, and stylistic characteristics of verbalizing the professional context of the novel by A. Hailey.

The main **goal** of the research is aimed at defining the complex of cognitive, linguistic, and stylistic means of verbalizing the professional context of the novel "Airport" by A. Hailey.

To achieve the goal determined the following **tasks** are to be fulfilled:

1) to define the specific features of correlating the conceptual and linguistic models of the world;
2) make up a cognitive map of forming a creative modal of the world in fiction;

3) work out a model of the content structure of the concept AIRPORT;
4) determine cognitive and semantic characteristics of verbalizing the concept AIRPORT in the structure of the novel;
5) specify the model of the content's structure of the concept AIRPORT as the text concept of the novel "Airport";
6) analyze linguistic, cognitive, and stylistic aspects of using terms for verbalizing the professional context in the novel by A. Hailey;
7) give definition of the notion "specific/professional context of the professional novel";
8) describe the role and functions of contextualization markers in professional fiction;
9) reveal a specific character of professional context of the professional novel and determine factors of contextualization that depend on the genre of a literary work;
10) systematize the ways of contextualizing the professional environment in fiction;
11) search and describe stylistic characteristics of using terminological lexis in fiction.

The novel "Airport" by A. Hailey is characterized by accurate reconstruction of the professional environment by the author. It has created the possibility to analyze the main strategies of contextualizing the professional environment and investigate cognitive, linguistic, and stylistic aspects of its contextualization in the novel. The total number of the pages analyzed equals 502.

The goal and practical tasks of the research have determined the need in a complex methodology of linguistic analysis, namely: method of linguistic analysis for defining the most productive structural-and-semantic, cognitive, linguistic, and stylistic means of reconstructing the professional context of business novel; contextual analysis for revealing contextualization factors and markers; cognitive-and-semantic analysis for determining the ways of verbalizing the text concept AIRPORT; communicative-and-functional analysis for the investigation of the means

of actualizing ordinary and emergency working situations in airport's functioning. The method of stylistic and pragmatic interpretation of the literary text is applied alongside with linguistic-and-cognitive modeling of the conceptual space of the professional novel. Descriptive and statistical analyses of the language material are implemented.

The novelty of the research is in its approach and order: first, on the basis of the cognitive-and-discursive analysis the content's structure of a universal concept AIRPORT is defined; second, based on this model the specific characteristics of verbalizing the concept AIRPORT in the text of the novel are analyzed and the model of the concept AIRPORT as the basic text concept is presented; third, the notion 'background context of professional novel' is introduced and defined; further on, the model of the background context of the professional novel is suggested; and, finally, the notion 'professional context of business novel' is determined, and the model of its structure in the novel is discussed.

Theoretical importance of the research is connected with: obtaining new data on structural-and-semantic, cognitive, linguistic and stylistic characteristics of forming up the conceptual space of the professional novel and recreating professional context in the structure of a literary work; substantiating the statement about the leading role of terminological lexis in actualizing the professional context of the novel based on the linguistic analysis of the verbal means that nominate the notions and realities of the professional world in the novel. The main statements of the thesis contribute to the theory of cognitive semantics, stylistics, and text linguistics.

Practical relevance of the research is in the prospective use of the results of the investigation held: in teaching process at university; in giving lectures in stylistics and text interpretation, linguistic modeling of the conceptual space of fiction; in designing new courses and writing new textbooks in these subjects; in academic research of the undergraduate students, post-graduate students, and Ph.D. students.

When analyzing a literary work it is very important to take into consideration its genre characteristics and define its contextualization factors as far as they contribute to adequate interpretation of the text. We define them as genre-determined

factors of contextualization and single them out into a group of context-forming factors, the latter includes literary and genre characteristics, special features of the literary trend it belongs to, as well as the main tendencies in this trend development.

A coherent complex of anthropologic, communicative, functional, cognitive, physical, social, cultural and genre-determined factors of contextualization fulfills a very important cognitive function when the process of text decoding and interpretation takes place.

The linguistic picture of the professional world is a complex mental and language structure that accumulates information on the objective realities of the professional environment. Its explication in the individual/collective consciousness of a person/people occurs on the basis of verbal means, among which terminological lexis prevails. By its typology the linguistic picture of the professional world is a collective, local and professionally-regulated functional variant of the literary/fictional picture of the world as a type of the linguistic picture of the world or linguistic model of the world.

The picture of the professional world is actualized through the professional context. The professional context of a literary work is a multi-component cognitive-and-communicative structure that reflects material and physical parameters of the professional environment. It structures the virtual space of fiction, enriching it with the traces of actual reality in which the events described in the novel take place.

The professional context of a literary work includes the following segments: psycho-physical, socio-cultural, anthropologically relevant, frame-situational, and communicative-and-signal.

The psycho-physical segment of the professional context of a business novel objectivizes both typical and non-typical mental and emotional reactions of the personages, who are practicing professionals, on the development of standard and emergency working situations and problems, thus, stimulating a certain prospective reaction on the part of the reader.

The socio-cultural segment of the professional context of a business novel determines various norms and standards, differences in world outlook of the personages

who belong to different national, social, professional, religious groups and communities, as well as predictable reactions of the reader which are socially or culturally determined.

The anthropologically relevant segment of the professional context of a business novel focuses attention on the working, family or social relationships among the personages.

Both the socio-cultural and anthropologically relevant segments of the professional context of a business novel deal with contextualization of various complicated aspects of the corporate/professional culture.

The frame-situational segment of the professional context of a business novel models standard working situations and behavior reactions of the personages-professionals aimed at solving working problems.

The communicative-and-signal segment of the professional context of a business novel comprises all the verbal messages, explanations, commentaries concerning working developments which determine the prospective reaction of the personages-professionals on these developments and can influence their further behavior.

The background context of the professional novel is a complex cognitive and communicative structure that includes the background knowledge of the author and that of the other participants of the literary communication, the latter is presented in the novel through the cognitive filter of the author: the background knowledge of a common person as it is understood by the author; the background knowledge of a common consumer of goods and services suggested by the professional sphere recreated in the novel, and again as it is understood by the author; the background knowledge of professionals/practitioners working in the professional sphere recreated in the novel, and again as it is understood by the author.

Thus, the background context of the professional novel, on the one hand, accumulates the background knowledge of the author and the background knowledge of the readers in the author’s interpretation, and, on the other, it generates new thoughts, emotions and ideas in the mind of the reader when he reads it. Both functions are text-developing and cognitive.

The conceptual space of the professional novel reflects the conceptual picture of the professional world described in it. The concept AIRPORT dominates in the semantic-and-cognitive structure of the novel.

The creative, literary presentation of this concept in the texture of the novel has added new characteristics to its semantic and cognitive field, having expanded the nominative field of the concept, which helped to recreate the professional environment of a huge international airport on its basis.

The concept AIRPORT in A. Hailey's novel is multi-functional: as the text concept it actualizes the professional environment of the novel; its variable verbal basis enriches the texture of the novel; the concept's nominative field includes numerous terminological nominations; functioning in the stylistically marked space of the piece of fiction this concept attains artistic transformation and functions as a symbol of technocratic society.

The model of the content's structure of the concept AIRPORT includes the following five layers:

1) **nuclear** – the basic concept AIRPORT;
2) **near nuclear zone** includes the derivative concepts of the first level – AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS;
3) **close periphery** comprises the derivative concepts of the second level: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT;
4) **distant periphery** unites the derivative concepts of the third level: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT;
5) **extreme periphery** or the zone of adjacent concept: PASSENGER PODS.

The linguistic picture of the professional novel verbalizes its conceptual space which is professionally determined; the level of this determinacy depends on the

subjective choice of the author, for the verbalization of the conceptual space by linguistic means is implemented through the so-called cognitive filter of the author.

The tendency to document narration is one of the characteristic features of A. Hailey's individual style. And the novel "Airport" is a bright example of such type of narration. The author introduces into the texture of the novel proper names (names of cities, states, continents, famous politicians, etc.). He addresses concrete historical events and realities that are connected with the problems discussed in the novel.

Such realities, on the one hand, expand the borders of the professional context of the novel by giving a touch of documentary authenticity, and, on the other, they involve the events described in the novel into the developments of historical reality enhancing the authenticity of both the events described in fiction and the thoughts expressed by the personages.

A. Hailey is a true master of explaining the specific professional realities. The professional context in his novels is always explicit, being actualized by terminological lexis. Trying to explain semantically complicated terms, the author and his personages introduce other terms, thus, expanding the verbal basis of the professional context explication.

Linguistic-and-cognitive modeling is chosen as the main procedure of investigating the conceptual space of the professional novel. The results got have shown that the concept AIRPORT functions in the novel as the basic text context. The literary representation of this concept in the texture of the novel adds new characteristics to its cognitive-and-semantic field, expands the nominative field, and helps to reconstruct the professional environment of the modern airport in the most realistic manner.

The lexical basis of the novel is professionally determined. The dominant role of terms in the texture of the novel demonstrates the determination of the author to reconstruct the professional context of the novel in full capacity of its professional realities and relationships.

The terminological lexis verbalizes the conceptual structure of the novel: the verbal basis of actualizing the concept AIRPORT in A. Hailey's novel makes up half of the general verbal basis of the text: the number of terms used in the direct verbal context

equals 46,2 % of the whole text and 60,39 % of the text fragments describing professional realities of the airport.

Thus, terminological lexis structures the novel “Airport” by A. Hailey. The professional context in the novel is explicit, it is actualized by terms. The author is attentive to details, explaining complicated professional notions, he and his characters use other terms which expands the verbal basis of the professional context explication.

Verbal markers of contextualization of the professional context function as effective means of reconstructing the specific institutional environment in the business novel; they are productive means of actualizing the spacial, temporal, and anthropological factors that determine the complicated relationships among the characters in the professional world of the novel.

Terminological lexis makes up the major part of the lexical basis of contextualization markers. In the stylistically marked context of the literary novel neutral terms attain stylistic coloring.

Key words: *professional/business novel, conceptual picture of the professional world, linguistic picture of the professional world, professional context, background context, contextualization markers, concept, frame, terminological lexis.*

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати

1. Посохова А. В. Термінологічна лексика як ефективний засіб відтворення фахового контексту в художньому творі / А. В. Посохова // Нова філологія : збірник наукових праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 70. – С. 187-191.

2. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Мова і культура : науковий журнал. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – Вип. 10. – Т. IV(184). – С. 458-465.

3. Посохова А. В. Вербалізація концепту "Airport" в структурі літературно-художнього твору (на матеріалі роману А.Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова //

Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2015. – Вип. 31. – С. 72-80.

4. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому творі (на матеріалі роману "Аеропорт" А. Хейлі) / А. В. Посохова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. – Вип. 138. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2015. – С. 449-452.

5. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2013. – Вип. 27. – Ч. І. – С. 324-330.

6. Posokhova A. V. Verbalization of the Concept AIRCRAFT in the Novel “Airport” by A. Hailey : Cognitive and Semantic Characteristics / A. V. Posokhova // Scientific Enquiry in the Contemporary World : Theoretical Basics and Innovative Approach. – San Francisco, California, USA : B&M Publishing, 2016. – P. 102-108.

7. Посохова А. В. Когнітивно-семантичний простір професійного роману / А. В. Посохова // Молодий вчений : науковий журнал. – № 12.1 (40), грудень 2016 р. – Ч. ІІ. – Херсон, 2016. – С. 364-367.

8. Посохова А. В. Мовностилістичні особливості вживання термінологічної лексики для зображення конфліктної ситуації у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація : зб. наук. праць. – К. : Талком, 2015. – С. 65-70.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Posokhova A. V. Explication of the Concept AIR TRAFFIC CONTROL in the Novel “Airport” by A. Hailey : Cognitive and Discursive Characteristics / A. V. Posokhova // Science and Practice: a new level of integration in the modern world : Proceedings of the 2nd International Conf. – Scope Academic House, December 30, 2016. – Sheffield (UK) : Scope Academic House, Ltd., 2016. – P. 108–111.

10. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії : матеріали І Міжнародного симпозіуму, (Київ, 17-19 квітня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – Т.2. – С. 142–145.

11. Посохова А. В. Вивчення вербальних засобів контекстуалізації фахового середовища в англомовному художньому тексті / А. В. Посохова // Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Київ, 7-8 червня 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – С. 106–107.

12. Посохова А. В. Мовні засоби відтворення реалій фахового середовища в романах Артура Хейлі / А. В. Посохова // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : праці ІІ Всеукр. наук. конф., (Дніпропетровськ, 30 листопада 2013 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національна металургійна академія України. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2013. – С. 112-113.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ 23

ВСТУП 24

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОМАНУ

1.1. Теоретичні аспекти дослідження літературно-художнього тексту 33

1.2. Контекст: детермінація поняття, типологія …… 36

1.3. Літературний контекст і чинники контекстуалізації, обумовлені жанром літературно-художнього твору …… 45

1.4. Когнітивно-семантичні аспекти інтерпретації когнітивної і мовної картин світу …….……. 49

1.5. Фаховий контекст професійного роману …….…….. 62

1.6. Романи А. Хейлі в теоретичних дослідженнях ……..…….. 65

1.7. Методологія і методика дослідження лінгвостилістичних засобів вербалізації контексту художнього твору з когнітивно-дискурсивних позицій …….. 70

Висновки до розділу 1 76

РОЗДІЛ 2

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ AIRPORT У СТРУКТУРІ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (на матеріалі роману А. Хейлі “Airport”) ……. 83

2.1. Модель змісту концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ …….. 84

2.2. Структурно-семантичні особливості вербалізації концепту AIRPORT у романі А. Хейлі “Airport” …… 91

2.2.1. Структурно-семантичні особливості вербалізації ядра концепту AIRPORT та похідних концептів приядерної зони …… 91

2.2.2. Структурно-семантичні особливості вербалізації концептів близької периферії …….. 102

2.2.3. Структурно-семантичні особливості вербалізації концептів далекої і крайньої периферії …….. 107
2.2.4. Структурно-семантичні особливості вербалізації фрейму ПІДГОТОВКА ДО ПОЛЬОТУ ……. 112
2.3. Модель змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі …… 119
2.4. Номінації ядра та приядерної зони концепту AIRPORT: типологія і частотність вживання …… 122
2.5. Номінації концептів близької і далекої периферії: типологія і частотність вживання …….……. 151
Висновки до розділу 2 155

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ ФАХОВОГО КОНТЕКСТУ У РОМАНІ А. ХЕЙЛІ “AIRPORT”

3.1. Комунікативно-прагматичні аспекти функціонування маркерів контекстуалізації фахового середовища в романі А. Хейлі “Airport”…..159
3.2. Лінгвостилістичні засоби відтворення реалій фахового середовища в професійному романі ……..……..…… 177
3.3. Лінгвостилістичні особливості зображення конфліктної ситуації у професійному романі ……..……...…… 180
3.4. Особливості функціонування термінологічної лексики в стилістично маркованому контексті професійного роману ……... 189
3.5. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту LAW (право) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”……195
3.6. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту POLICE (поліція) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport” ……..… 200

3.7. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту MEDICINE (медицина) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport” ……..… 204
3.8. Структура фахового контексту роману А. Хейлі “Airport” ……..…. 208
3.9. Лінгвостилістичні особливості актуалізації концепту AIRPORT ….. 209
Висновки до розділу 3 ……..... 213
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ДО ДИСЕРТАЦІЇ 216
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 222
ДОДАТОК А 252
ДОДАТОК Б 261
ДОДАТОК В 290

Перелік умовних скорочень

ККС – концептуальна картина світу

ККС/ХТ – концептуальна картина світу, що представлена в художньому творі;

МКС – мовна картина світу

МКФС мовна картина фахового світу

ХКС – художня картина світу

вжв. – вживання

слвжв. – слововживання

сл./сп. – словосполучення

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку когнітивістики, що відкрила нові можливості дослідження тексту як виду мовної комунікації, відбувся перехід від вивчення смислу тексту через структуру й семантику мовних засобів до осмислення тексту через концепт у його вербальній експлікації. Це особливо важливо для дослідження професійного роману, де віртуальний світ художнього вимислу співіснує з відтвореним фаховим середовищем реального світу: чим достовірнішою є картина фахового світу, зображеного в творі, тим правдивішими видаються читачеві події, думки та почуття, змальовані автором силою його письменницького таланту та художньої уяви.

Твори А. Хейлі, котрий по праву вважається засновником професійного роману (інші назви: *виробничий роман*, *бізнес роман*), стають перспективним об’єктом інтердисциплінарного лінгвістичного дослідження. Творчість Артура Хейлі/*Arthur Hailey* (1920-2004), відомого канадського прозаїка британського походження привертає увагу і читацької аудиторії, і дослідників його творчості. Романи письменника друкувались мільйонними тиражами, усього вийшло 170 млн. примірників на 40 мовах світу, а сам автор отримав звання короля бестселерів.

Для дослідження обрано роман А. Хейлі “Airport”, як такий, що найбільш повно відображає специфіку фахового середовища, в якому відбуваються події твору. Це і не дивно, оскільки автором літературного твору про життя міжнародного аеропорту та проблеми сучасної авіації стала людина, яка була добре обізнана з цією сферою діяльності на власному досвіді. Майбутній письменник вступив до лав Королівських військово-повітряних сил на початку Другої світової війни (1939) і дослужився до рангу капітана авіації, завершивши службу в 1947 р. Письменнику було притаманно ретельне опрацювання спеціальної літератури в тій фаховій сфері, яка служила тлом розвитку подій його чергового роману. Такий підхід допомагав А. Хейлі наповнювати твори

характерними фаховими реаліями. Всі твори письменника є реалістичними, побудованими на реаліях конкретного фахового середовища. Таке середовище описується і аналізується автором як єдина виробнича та фінансова система зі своїм складним матеріально-технічним забезпеченням, своїми специфічними відносинами, проблемами, типологічними ситуаціями та конфліктами. Головно, що ці проблеми та конфлікти знаходять у романі своє вирішення.

Реалістичність оповіді, достовірність сюжетної лінії, увага до найменших деталей у романах А. Хейлі значною мірою сприяли тому, що багато з них були екранізовані, зокрема і роман, що став мовною базою цього дослідження. Якщо роман “Airport” започаткував жанр романів-катастроф, то його екранізація стала успішним блокбастером після якого вийшло ще три продовження: *Airport 1975*; *Airport '77*; *The Concorde ... Airport '79*.

Проблеми, що їх письменник розглядає у своєму романі “Airport” є актуальними і для початку XXI століття. Мова роману відзначається майстерним використанням лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних засобів як для достовірного зображення інституційного середовища специфічної фахової сфери, описаної у цьому романі, так і для глибого розкриття психолого-драматичних колізій у житті персонажів твору. Комплексний аналіз лінгвостилістичних і лінгвокогнітивних засобів відтворення інституційного середовища фахового роману А. Хейлі здійснено в контексті когнітивно-дискурсивної і комунікативно-функційної парадигм. Комплексне вивчення засобів контекстуалізації і деконтекстуалізації є важливим як для розуміння процесів породження тексту, так й інтерпретації твору читачем.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю застосування лінгвокогнітивного підходу до визначення когнітивно-семантичного простору професійного роману А. Хейлі “Airport” на основі лінгвокогнітивного моделювання, що дозволяє виявити особливості авторської картини світу, визначити специфіку концептуальної картини фахового світу аеропорту, відтвореного автором на сторінках художнього твору, проаналізувати структурно-семантичні особливості експлікації концептів представленого

фахового середовища та дослідити лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту роману.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертацію виконано в межах наукової теми "Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсні парадигми германських, романських і класичних мов" (номер державної реєстрації: 0108U006466), що розробляється факультетом іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 37/3 від 28 березня 2012 року).

Об'єкт дослідження – фаховий контекст професійного роману А. Хейлі "Airport" у його концептуальній і мовній репрезентації.

Предметом вивчення є структурно-семантичні, лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі "Airport".

Мета дослідження полягає у виявленні й систематизації комплексу лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних засобів творення фахового контексту професійного роману А. Хейлі "Airport".

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- з'ясувати особливості кореляції концептуальної та мовної картини світу;
- укласти когнітивну карту формування художньої картини світу літературного твору;
- розробити модель змісту концепту AIRPORT;
- визначити когнітивно-семантичні особливості вербалізації концепту AIRPORT у структурі літературно-художнього твору;
- уточнити модель змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного професійного роману;
- проаналізувати лінгвістичні, когнітивні та стилістичні аспекти використання термінологічної лексики для вербалізації фахового середовища в професійному романі А. Хейлі;

- визначити поняття „фаховий контекст професійного роману”;
- описати роль і функції чинників контекстуалізації художнього твору фахової тематики;
- з’ясувати особливості літературного контексту професійного роману та визначити чинники контекстуалізації, зумовлені належністю художнього твору до жанру професійного роману;
- визначити та окреслити шляхи контекстуалізації фахового середовища в художньому творі;
- виявити й описати лінгвостилістичні особливості використання термінологічної лексики в професійному романі.

Матеріалом дослідження слугував текст роману А. Хейлі “Airport” [308], у якому автор ретельно відтворив фахове середовище, що дало змогу виявити основні стратегії контекстуалізації цього середовища та визначити лінгвокогнітивні й лінгвостилістичні особливості його контекстуалізації в мовній тканині твору. Загальний обсяг опрацьованого мовного матеріалу становить 502 сторінки.

Мета і завдання дослідження зумовили необхідність застосування комплексу **методів** аналізу мовного матеріалу, а саме: методу лінгвостилістичного аналізу (для виокремлення найбільш продуктивних структурно-семантичних і лінгвостилістичних засобів відтворення фахового контексту професійного роману А. Хейлі); контекстологічного аналізу (для виявлення чинників і маркерів контекстуалізації); структурно-семантичного аналізу (для вивчення шляхів вербалізації текстового концепту AIRPORT); комунікативно-функційного аналізу (для визначення основних особливостей зображення конфліктної ситуації в професійному романі А. Хейлі). Застосовано метод лінгвостилістичної та прагматичної інтерпретації тексту, лінгвокогнітивного моделювання концептуального простору професійного роману та здійснено кількісний аналіз мовних структур фактологічного матеріалу.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше на основі когнітивного-дискурсивного підходу визначено структуру змісту універсального концепту AIRPORT, проаналізовано особливості його вербалізації в однойменному романі А. Хейлі та представлено модель польової структури змісту концепту AIRPORT у творі, уведено поняття фонового контексту професійного роману, подано його визначення й представлено його структурну модель; запропоновано дефініцію поняття “фаховий контекст професійного роману”.

Теоретичне значення дослідження полягає в отриманні нових даних щодо структурно-семантичних, лінгвокогнітивних і лінгвостилістичних особливостей формування концептуального простору професійного роману та відтворення фахового контексту в художньому творі, обґрунтуванні положення про визначальну роль термінологічної лексики в об’єктивації фахового контексту професійного роману на основі дослідження мовних засобів відтворення фахового середовища в романі. Основні положення та висновки дисертації є внеском у теорію когнітивної семантики, лінгвостилістики та лінгвістики тексту.

Практична цінність здобутих результатів полягає в можливості їх використання в лекційних курсах із лінгвостилістики й інтерпретації художніх текстів, з основ лінгвокогнітивного моделювання концептуального простору літературно-художнього твору, у навчально-методичній роботі під час укладання навчальних і методичних посібників, а також у науковій роботі студентів, магістрантів і аспірантів. Зібраний емпіричний матеріал може бути використаний під час викладання англійської мови як фахової іноземної мови.

Положення, що винесено на захист:

1. Мовна картина фахового світу є комплексним ментальним і мовним утворенням, що акумулює інформацію про об’єктивні реалії фахового середовища, експлікація якого в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів, значну частину яких складає термінологічна лексика.

2. Картина фахового світу актуалізується через фаховий контекст, який реконструює фахове середовище, в якому розгортаються події професійного роману, та який забезпечує цілісність оповіді й адекватне сприйняття її читачем.

3. Фаховий контекст професійного роману є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що складається із психофізичного, соціокультурного, антропорелевантного, комунікативно-сигнального та фреймово-ситуативного сегментів і відображає матеріально-фізичні параметри фахового середовища, структуруючи, таким чином, віртуальний світ літературного твору та надаючи йому ознак реальної дійсності, в якій розгортаються події твору.

4. Фоновий контекст професійного роману є складним когнітивно-комунікативним утворенням, у якому домінують фонові знання автора, всі інші складові (фонові знання читача тощо) представлені в творі через призму розуміння автора (когнітивний фільтр).

5. Концепт AIRPORT відіграє провідну роль у семантико-когнітивній організації роману А. Хейлі “Airport” і функціонує як текстовий концепт, що актуалізує фахове середовище, в якому відбуваються події роману. В стилістично-забарвленому просторі художнього твору концепт AIRPORT набуває художнього переосмислення.

6. Польова структура змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі “Airport” складається із 5 рівнів: ядра (базовий концепт AIRPORT); приядерної зони, яка включає похідні концепти першого рівня (AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS); близької периферії з похідними концептами другого рівня (BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT); далекої периферії з похідними концептами третього рівня (TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT,

FREIGHT AIRCRAFT); крайньої периферії або зони суміжних концептів (PASSENGER PODS).

7. Основу номінативного поля концепту AIRPORT складає термінологічна лексика. Лексична база професійного роману є фахово-детермінованою: термінологічна лексика є продуктивним засобом об'єктивації складного концептуального простору фахового середовища.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження є наслідком самостійної роботи дисертанта, немає академічного плагіату.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження оприлюднено на *міжнародних наукових конференціях*: "Подолання мовних бар'єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей" (Київ, 2013), "Мови і світ: дослідження та викладання" (Кіровоград, 2015), "Наука і практика: новий рівень інтеграції у сучасному світі" (Шеффілд, Велика Британія, 2016), "Мова і культура" (Київ, 2017); на *міжнародних симпозіумах*: „Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії" (Київ, 2013), "Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація" (Київ, 2015); на *Всеукраїнській науковій конференції* "Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук" (Дніпропетровськ, 2013) та на *засіданнях наукового семінару* і *засіданнях кафедри* іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (2011-2017 рр.).

Публікації. Основні положення і результати дослідження викладено у 12 одноосібних публікаціях, із них 5 статей опубліковано у фахових виданнях України, 2 публікації – в іноземних виданнях. Загальний обсяг публікацій складає 4 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, переліку джерел ілюстративного матеріалу, бібліографічного та лексикографічного апарату дисертації (307 позицій) та 3 додатків. Робота містить 7 рисунків і 21 таблицю.

Обсяг дисертаційної праці складає 203 сторінки, бібліографічного та лексикографічного апарату – 30 сторінок. Повний обсяг роботи – 312 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету й завдання, окреслено об'єкт і предмет, визначено джерельну базу й методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне значення й практичну цінність дисертаційної праці, подано відомості про апробацію здобутих результатів, публікації та структуру роботи.

У першому розділі **"Теоретико-методологічні засади дослідження професійного роману"** викладено основні теоретичні та концептуальні засади дослідження, зосереджено увагу на ключових термінологічних поняттях: контекст, чинники контекстуалізації, когнітивна та мовна картини світу, концепт; уведено поняття фоновий контекст художнього твору та запропоновано його визначення й модель; подано визначення фахового контексту професійного роману; обґрунтовано вибір процедури лінгвокогнітивного моделювання як основної форми аналізу концептуального простору професійного роману; окреслено етапи дослідження когнітивно-семантичних особливостей вербалізації концептуального простору роману, що відображає фаховий контекст твору, та мовностилістичних засобів актуалізації фахового контексту художнього твору.

У другому розділі **"Вербалізація концепту AIRPORT у структурі літературно-художнього твору (на матеріалі роману А. Хейлі "Airport")"** здійснено аналіз концептуального простору роману, визначено текстовий концепт; змодельовано структуру змісту концепту AIRPORT як універсального концепту, на основі якої проаналізовано структурно-семантичні особливості вербалізації цього концепту у творі; за результатами аналізу уточнено модель змісту концепту AIRPORT як текстового концепту однойменного роману А. Хейлі та проаналізовано його номінативне поле.

У третьому розділі **"Лінгвостилістичні та комунікативно-прагматичні аспекти створення фахового контексту в романі А. Хейлі "Airport"** визначено мовну базу об'єктивації фахового контексту, обґрунтовано ключову

роль термінологічної лексики в об’єктивації фахових реалій інституційного середовища, визначено прагмастилістичні особливості функціонування термінологічної лексики в стилістично маркованому ХТ, представлено модель структури фахового контексту роману А. Хейлі.

У висновках узагальнено результати проведеного дослідження, визначено основні особливості формування фахового контексту літературно-художнього твору, лінгвокогнітивне та лінгвостилістичні особливості його вербалізації. Окреслено перспективні напрями подальших досліджень сучасного англомовного професійного роману.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОМАНУ

1.1. Теоретичні аспекти дослідження літературно-художнього тексту

Літературно-художній текст у різні часи досліджували з позицій лінгвостилістики, лінгвістики тексту, комунікативної лінгвістики та дискурс-аналізу такі вчені, як: І. В. Арнольд [4-5], Л. Г. Бабенко та Ю. В. Казарін [11], М. М. Бахтин [17-18], Ф. С. Бацевич [19-20], І. А. Бехта [28-31], М. П. Брандес [38], В. В. Виноградов [43-44], О. П. Воробйова [54], І. Р. Гальперин [60], О. Л. Каменська [91-92], І. М. Колєгаєва [105], О. С. Кубрякова [114-116], К. Я. Кусько [119-120], А. Е. Левицький [123], Г. Г. Почепцов [165], О. О. Селіванова [176], G. Cook [234-236], M. A. K. Halliday [249; 251-252], M. Stubbs [278] та ін. Дослідження О. П. Воробйової, О. С. Кубрякової, А. Е. Левицького, О. О. Селіванової, M. A. K. Halliday відзначаються комплексним, міждисциплінарним підходом.

Привертають увагу ідеї, запропоновані Л. Г. Бабенко та Ю. В Казаріним, котрі виокремлюють такі чотири підходи до вивчення літературно-художнього тексту [11, с. 15]:

1) лінгвоцентричний (у площині: мова – текст), що спрямований на вивчення мовних засобів у тексті;
2) текстоцентричний (у площині: текст), спрямований на вивчення тексту як завершеного, цілісного об’єкту дослідження, при цьому приділяється увага вивченню семантичних і граматичних аспектів тексту з огляду на текст як структурно-семантичне ціле;

3) антропоцентричний (у площині: автор – текст – читач), спрямований на вивчення особливостей інтерпретації, породження і сприйняття тексту;

4) когнітивний (у площині: автор – текст – позатекстова дійсність).

На нашу думку, логічним є доповнення цієї групи підходів до вивчення літературно-художнього тексту ще одним – когнітивно-дискурсивним, що інтегрує лінгвоцентричний, текстоцентричний, антропоцентричний і когнітивний підходи та вивчає літературно-художній текст як цілісну комунікативну систему в усій повноті відношень *мова – текст – учасники літературної комунікації* (*автор – читач*) – *позатекстова дійсність*.

М. Крупа відзначає роль контекстного й інтертекстуального методу аналізу художнього тексту, що дозволяє простежити функціонування наскрізних образів, мовних знаків культури у горизонтальному та вертикальному контексті словесності [113, с. 23-24].

Когнітивістика розкрила нові можливості дослідження тексту як виду мовної комунікації, загалом, і літературно-художнього тексту, зокрема, перейшовши від вивчення смислу тексту через структуру і семантику мовних засобів до осмислення тексту через концепт у його вербальній експлікації.

Для професійного роману важливою є категорія інформативності. Інформативний простір літературно-художнього твору визначається усім комплексом інформації, що міститься у ньому. В професійному романі А. Хейлі інформаційний простір відзначається домінуванням фахово-детермінованої інформації, що вводить читача в світ інституціонального середовища, в якому розгортаються події роману. Отже, інформативний простір професійного роману є фахового орієнтованим. З. Є. Тураєва розрізняє смисл тексту та план змісту текста, при цьому смисл тексту кваліфікується як явище вищого рівня порівняно з планом змісту текста, оскільки він взаємодіє із концептуальною, ситуативною та енциклопедичною інформацією (див.: [176, с. 207]).

При введенні в інформаційний простір професійного роману понять фахового світу з супровідними коментарями, що є характерною ознакою

авторського стилю А. Хейлі, відбувається розширення смислу художнього тексту за рахунок “семантичних прирощувань” [60, с. 24]. О. О. Селіванова описує цей процес таким чином: “Породжуючий інформаційний фільтр свідомості адресанта, залучаючи модулі універсуму та буття, створює смисловий простір, вербалізуючи його за допомогою системної лінійної послідовності мовних одиниць. Інтерпретуючий фільтр адресата, співвідносячись із модулями буття і семіосфер, сприймаючи цю лінійну послідовність, формує смисловий простір інтерпретації. Дифузність різних інформаційних просторів, матеріальним носієм котрих є форма та семантика тексту, опосередковує інформаційний обмін і розуміння адресата. Вона ж, наряду з контекстуальними значеннями мовних одиниць і новими смислами, що створюються при їхніх сполученнях, обумовлює прирощення інформації у дискурсі” [176, с. 208]).

Отже, О. О. Селіванова вирізняє інформаційний простір автора (адресанта) та читача (адресата), між якими існує певний інформаційний баланс, що визначається стратегією інтерактивності автора бути зрозумілим читачем, та стратегією інтерактивності читача зрозуміти автора, вчена кваліфікує інформативність “як текстово-дискурсивну категорію, що відображає взаємодію інформаційних просторів усіх модулів дискурсу та забезпечує інформаційний баланс інтерактивності адресанта та адресатів на основі тексту” [Ibid].

З огляду на думку І. Р. Гальперіна про те, що текст містить змістово-концептуальну інформацію, змістово-підтекстову та фактуальну інформацію [60, с. 44] і положення В. А. Кухаренко про інформативність як тексто-дискурсивну категорію, спрямовану на розкриття концепту літературно-художнього твору [121, с. 77] важливим є прослідкувати когнітивно-семантичні особливості представлення концептуальної інформації у тексті.

Вивчення когнітивно-семантичного простору професійного роману на основі лінгвокогнітивного моделювання дозволить нам побачити особливості авторської картини світу А. Хейлі як яскравого представника цього

літературного напряму, мовної картини окремого фахового світу, відтвореного автором на сторінках роману, прослідкувати особливості експлікації домінантних концептів представленого фахового середовища та визначити шляхи творення фахового контексту роману на основі вербалізації відповідних концептів.

Аналізуючи сутність методики концептуального аналізу тексту, Л. Г. Бабенко та Ю. В Казарін зазначають, що “спеціалізований лінгвістичний аналіз може бути обмежений частковими завданнями – виявленням та інтерпретацією базових концептів (або концепту) того чи іншого літературного твору” [11, с. 56].

В основу концептуального аналізу обраного професійного роману покладено виявлення та інтерпретацію домінантного концепту, визначального для фахової картини світу, представленої у романі “Airport”, – це концепт AIRPORT, та опис системи цього базового концепту.

1.2. Контекст: детермінація поняття, типологія

Контекст відіграє важливу роль у комунікації, значною мірою визначаючи її ефективність. Вивченню природи та функціональності контексту приділяється велика увага в різних галузях лінгвістичних досліджень: комунікативній лінгвістиці, прагмалінгвістиці, когнітології, дискурсології тощо. Актуальність дослідження контексту обумовлена тим, що він стосується усіх компонентів комунікативної ситуації і виступає як вербальний і невербальний контекст, контекст окремої комунікативної ситуації, соціальний контекст відносин між адресантом і адресатом [229, с. 245]. Розглянемо різні підходи до типологізації контексту як важливого сегменту комунікації загалом і літературно-художнього твору зокрема.

Термін “контекст” походить від лат. *contextus* (*зв’язок, поєднання*), що безпосередньо вказує на ту важливу роль, яку контекст відіграє у формуванні когерентного тексту.

P. Burke [228] прослідковує еволюцію терміну “контекст”, що бере свій початок від латинської лексеми *texere* (I: 1) ткати; 2) плести; сплітати; вплітати; 3) переплітати; поєднуватися; II: махати, розмахувати; сигналізувати / прапором/ [ABBYY Lingvo, Universal English-Ukrainian]). У IV ст. н.е. латинський термін *contextio* вживався на позначення тексту, що є безпосереднім вербальним оточенням окремого фрагменту. У Середньовіччі цей термін вже позначав літературну композицію, а для позначення контексту в сучасному значенні вживався термін *circumstantiae /обставини*.

У IX ст. Sedulius Scotus проголосив правило “семи обставин”: особа, факт, причина, час, місце, спосіб і тема (*person, fact, cause, time, place, mode,* and *topic*). У VI-VII ст. термін “контекст” починає активно вживатись у відповідних національних аналогах (*context, contesto, contexture, Kontext*) в англійській, італійській, французькій і німецькій мовах, розширивши діапазон свого значення від речення перед окремим фрагментом тексту і після нього до цілісності тексту, відносин між його окремими складовими в цілому, також додалось і значення авторської інтенції письменника.

У першій половині XX ст. паралельно з терміном “контекст” починає вживатись термін “ситуація”, який мігрує в лінгвістику із соціології, психології і антропології. Соціолог K. Mannheim пропонував трактувати ідеї як ситуативно обумовлені (*Situationsgebunden*) [263], інший соціолог, W. I. Thomas, наголошував на важливості детермінації поняття “ситуація” [283]. R. G. Collingwood аналізує контекст і ситуацію та доходить висновку, що кожна подія є усвідомленою реакцією на конкретну ситуацію, а не наслідком дії певних причин [230].

B. Malinowski ввів поняття “контекст ситуації/ context of situation” [231]. Зараз у лінгвістиці оперують поняттям “ситуативний контекст”.

Поняття контексту широко вживається і поза межами лінгвістики. Цікавим є спостереження щодо кардинальних змін, що відбуваються з мовою і мовленням як текстовою комунікацією (*texting*) та контекстом функціонування текстової комунікації, що докорінно змінює саму мову – про такі зміни в сучасній англійській мові говорить B. Bucknell, зазначаючи, що в сучасному світі стосунки між людьми ґрунтуютьтся на обміні текстовими повідомленнями. Сам він надає перевагу живому спілкуванню, коли є контекст, нюанси звучання живого голосу тощо, проте, на його думку, “контекст також змінюється”. Англійська мова поширилась по всьому світі та стала другою мовою більшості людей, котрі не є її носіями. Такі зміни вплинули як на форму текстових повідомлень, так і на контекст вживання мови, вони змінюють саму мову [227].

Розглядають різні види контексту, наприклад: мікроконтекст і макроконтекст, лівий і правий контекст, лінгвістичний (вербальний) та екстралінгвістичний (невербальний), експліцитний та імпліцитний тощо. Зупинимось на класифікації окремих видів контексту.

Мікроконтекст і макроконтекст дозволяють правильно інтерпретувати окрему мовну одиницю з огляду на її значення і функцію у тексті [199, с. 238]. Так, безпосереднє мовне оточення окремої лексичної або синтаксичної одиниці тексту визначає загальний смисл сегменту текста та повною мірою сприяє актуалізації значення цієї одиниці тексту. Макроконтекст дозволяє прослідкувати більш віддалені семантичні, структурні та тематичні зв’язки окремої одиниці тексту та визначити повною мірою особливості її функціонування у тексті. Для прикладу, правильне декодування назви літературно-художнього твору можливе лише за умови врахування усіх особливостей макроконтексту цього твору.

Традиційно вважається, що текст розгортається у лінійній площині. Відповідно до цього розглядають лівий та правий контексти, при цьому лівий є попереднім вербальним контекстом, а правий, відповідно – наступним вербальним контекстом. Це твердження залишається справедливим для творів

класичної літературної традиції, характерною озакою яких є лінійність оповіді. У випадку з електронним текстом (гіпертекстом), який характеризується багатовимірністю і множинністю текстових площин, можливості оперування лівим і правим контекстом обмежені.

При визначенні поняття “контекст” в англомовних лексикографічних джерелах простежується тенденція до розмежування двох видів контексту: вербального й екстравербального. Вербальний контекст розглядається як безпосереднє вербальне оточення окремої мовної одиниці, що дозволяє розкрити, зрозуміти або інтерпретувати значення останньої. Екстравербальний контекст трактується як умови [299], обставини [291; 293-294; 304] або типова ситуація розвитку подій [296-297; 299], підкреслюються також когнітивні аспекти (фонові знання, оточення, фрейм/сценарій розвитку комунікативної події [296]) та комунікативні аспекти (функція і мета твору, автор і реципієнт [Ibid]).

І. Г. Торсуєва [199] розрізняє п’ять типів вербального контексту залежно від його функціональності:

1) визначальний – знімає багатозначність мовної одиниці, чітко окреслюючи тільки одне з її значень, що є актуальним для окремого тексту або комунікативної ситуації;
2) підтримуючий – забезпечує повторюваність значення певної мовної одиниці й є найбільш характерним для функціонування термінологічної лексики в науковій усній і письмовій комунікації;
3) породжуючий (ми вводимо цю дефініцію на заміну поняття “погашающий контекст/гасячий контекст”, який пропонується І. Г. Торсуєвою, що не змінює значення основної функції цього типу контексту) – сприяє створенню нового значення мовної одиниці, відмінного від загальновідомого;
4) компенсуючий – доповнює значення мовної одиниці, що допомагає адресатові її адекватно інтерпретувати;

5) інтенсифікуючий – забезпечує наростання смислового навантаження у процесі розгортання тексту, сприяє актуалізації різних значень окремих мовних одиниць, що збагачує твір.

Велике значення контексту відзначають послідовники дискурс-аналізу. Так, G. Cook узагальнює визначення контексту як знання про світ поза мовою, що ним людина послуговується для його інтерпретації [235, с. 10]. Вчений розмежовує три види контексту, а саме: текстуальний, соціальний та психологічний контексти [Ibid, с. 1]. Досліджуючи дискурс художньої літератури, G. Cook наголошує на необхідності вивчення таких нелінгвістичних чинників контексту, як: ко-текст, паралінгвістичні чинники, інтертекст, фізична ситуація, соціальна та культурна ситуації і комуніканти та їхня схемата [234, с. 25]. Контекст охоплює усе, що існує поза вербальними межами літературного твору та є релевантним для його розуміння, контексти можуть бути економічними, соціальними, культурними, історичними, літературними, біографічними тощо [248], тобто фаховими.

T. McArthur оперує термінами контекст і ко-текст (*co-text*) як синонімічними, що позначають мовленнєве, письмове чи друковане оточення певної мовної одиниці. На значення слів впливає контекст, в якому вони вживаються, і фраза, вирвана з контексту, може мати ефект протилежний від очікуваного. Крім класичного визначення контексту, що зазначене вище, дослідник дає і нове трактування цього поняття як лінгвістичного, ситуативного, соціального та культурного оточення мовної одиниці, дії, поведінки тощо. Дослідник зазначає, що загальноприйнятим є вважати детермінованість вживання слова в лінгвістичному контексті сполучуваністю слів та обмеженнями в сполучуваності. Нелінгвістичний контекст трактується як ситуація, а контекстуальне значення як референція на відміну від смислу, який не залежить від контексту [264].

D. Nunan виділяє два типи контексту: 1) лінгвістичний контекст; 2) нелінгвістичний або імпіричний, заснований на досвіді, досвідний. Другий тип контексту включає такі характеристики, як: жанр дискурсу, тему, мету

комунікації, комунікантів і відносини між ними, а також їхні фонові знання [270, с. 7-8]. C. Wallace, розрізняючи такі два види контексту як лінгвістичний і екстралінгвістичний, відносить до другого безпосередній контекст ситуації, інституціональний контекст і ширший соціальний контекст [284, с. 24-29].

L. McGaan кваліфікує роль контексту в адекватній інтерпретації повідомлення як визначальну [268], підкреслює, що знання різновидів контексту допомагає правильно інтерпретувати комунікативну подію у будь-якій мовленнєвій ситуації та виокремлює такі шість видів контексту:

1) фізичний – охоплює матеріальні об'єкти, що знаходяться там, де відбувається комунікативна подія, формуючи матеріально-фізичне оточення, яке певною мірою впливає на розгортання ситуації;
2) внутрішній – стосується усіх думок, почуттів, емоційних реакцій та фізичних станів і очікувань комунікантів;
3) символічний – включає усі повідомлення (переважно вербальні) стосовно предмету/теми комунікативної події, що були актуалізовані до чи після неї і вплинули на подальші дії комунікантів;
4) контекст відносин між комунікантами (родичі, друзі, професіонал/непрофесіонал тощо);
5) ситуативний – стосується обставин стереотипних ситуацій, передбачуваних комунікантами (побачення, заняття, тренування тощо);
6) культурний – охоплює правила та моделі спілкування, характерні для окремої спільноти.

З огляду на важливість врахування фонових знань учасників комунікації для її адекватної інтерпретації, у нашому випадку це літературна комунікація між автором і читачем, необхідним є виокремлення фонового контексту. Структура фонового контексту професійного роману представлена нами на *Рис.1.1*.

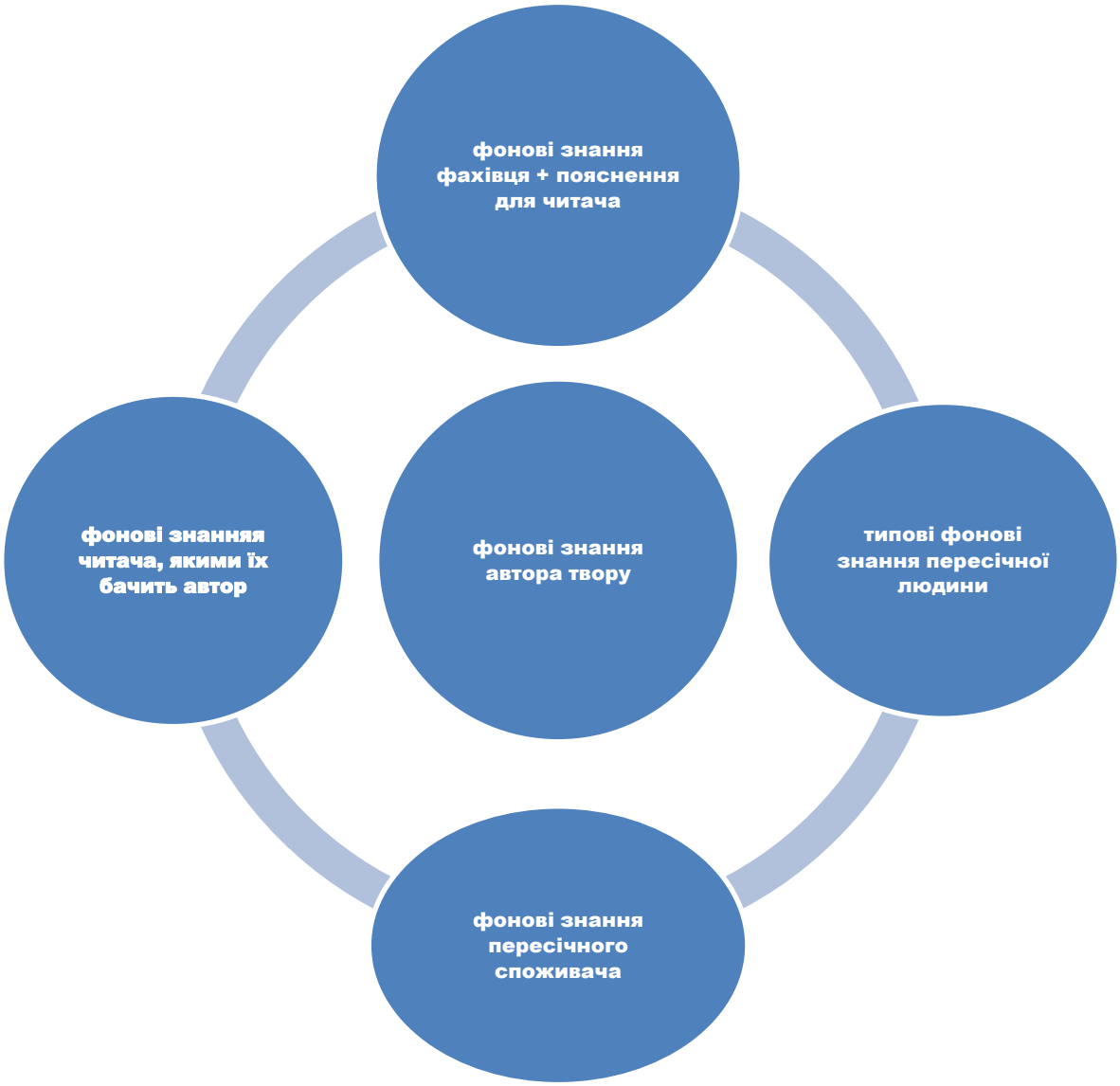

Рис. 1.1: *Структура фонового контексту професійного роману*

Фоновий контекст професійного роману є складним когнітивно-комунікативним утворенням, у якому представлені фонові знання автора, інші складові представлені в романі через призму розуміння автора – це фонові знання читача, якими їх уявляє автор твору; фонові знання пересічної людини; фонові знання пересічного споживача товарів чи послуг, що їх пропонує фахове середовище, відтворене в романі; найскладніший за змістом компонент – фонові знання фахівця професійної сфери, відтвореної у романі, за потреби в текст вводиться додаткове пояснення автора.

Отже, з одного боку, фоновий контекст професійного роману акумулює фонові знання як автора, так і читача (якими їх уявляє автор), а, з іншого – фоновий контекст, що з ним знайомиться читач під час читання роману, породжує у свідомості читача нові уявлення, емоції і думки. Обидві функції фонового контексту є текстотвірними та когнітивними, тільки в першому випадку маємо породження первинного тексту із внутрішньою спрямованістю на текст як завершену цілісну систему, в другому випадку це вторинне породження тексту під час його інтерпретації читачем із зовнішньою спрямованістю на внутрішній світ читача, вплив на його мовну особистість, спонукання його до когніції та емпатії.

З огляду на те, що контекст є багатовимірним поняттям важливо визначити основні чинники, що впливають на формування контексту. Знання цих чинників є як інструментом створення вірогідного контексту автором твору, так і інструментом подальшої адекватної інтерпретації твору читачем.

J. Beach наголошує, що кожний тип комунікації відрізняється своїм специфічним контекстом, для визначення якого необхідно брати до уваги культурні, фізичні, психологічні, історичні та соціальні чинники, що на нього впливають [225]. Проте, при визначенні ознак культурного, фізичного, історичного, психологічного та соціального контекстів автор виявляє дещо змішані характеристики цих типів контексту, зокрема:

1) під історичним контекстом маються на увазі знання комунікантами типових комунікативних ситуацій і їхні очікування від розгортання цих ситуацій;
2) під психологічним розуміються психоемоційні реакції комунікантів з огляду на розвиток комунікативної ситуації і її просторово-часові параметри, тобто змішуються фізичні та психологічні ознаки;
3) до ознак культурного контексту додаються і знання культурних особливостей аудиторії, що, як справедливо зазначає автор, впливає на ефективність комунікації;

4) до соціального контексту включено поведінкові реакції комунікантів з огляду на їхні знання комунікативної ситуації та соціального статусу учасників комунікації.

Досліджуючи проблеми кореляції лінгвістичного й екстралінгвістичного контекстів сучасного дискурсу англомовної реклами, А. І. Раду пропонує при дослідженні різних видів дискурсу враховувати дію такого комплексу чинників контекстуалізації [169, с. 317-318]:

1) антропологічні чинники (учасники комунікації; відносини між учасниками комунікації; дійсні та уявні знання комунікантів один про одного);
2) комунікативно-функціональні чинники (предмет, мета та комунікативно-функціональний тип дискурсу);
3) когнітивні чинники (фонові знання учасників комунікації; знання адресатом специфіки певного типу дискурсу, визначаючи ступінь комунікативної компетенції адресата);
4) фізичні чинники (обстановка та обставини, за яких відбувається сприйняття дискурсу; зовнішні ознаки дискурсу, як правило, візуальні ознаки, такі як: розміри, кольорове рішення, шрифти, ілюстративний матеріал тощо);
5) соціокультурологічні чинники (суспільно-політичне оточення; культурологічне оточення: а) матеріальна культура; б) мистецтво; в) традиції, звичаї; релігійне оточення; світогляд, переконання).

Дія цих чинників контекстуалізації спостерігається як на вербальному, так і невербальному рівнях тексту, дискурсу, окремої комунікативної події, що актуалізується використанням відповідних вербальних і невербальних маркерів контекстуалізації. Під маркерами контекстуалізації дослідниця розуміє як вербальні, так і невербальні елементи дискурсу, що: 1) знайомлять учасників комунікації із загальним контекстом певного дискурсу; 2) вводять мовців у безпосередній контекст комунікативної події [Ibid, с. 319]. Такий підхід

видається нам продуктивним і при вивченні контексту літературно-художнього твору.

1.3. Літературний контекст і чинники контекстуалізації, обумовлені жанром літературно-художнього твору

Контекст літературно-художнього твору відіграє важливу роль у поєднанні тексту художнього твору з позатекстовою реальністю, що, значною мірою, визначає рівень розуміння й адекватної інтерпретації тексту твору читачем. Знання контексту літературно-художнього твору передбачає цілий комплекс спеціальних знань про:

1) літературний напрям, у межах якого написаний твір;
2) літературну діяльність попередників, сучасників та послідовників автору твору;
3) творчий шлях автора та історія створення цього твору – тобто широкий літературний контекст художнього твору.

Літературний контекст художнього твору певною мірою відображає загальний історико-культурний контекст розвитку суспільства в певний відрізок часу, отже, для правильного трактування подій, відображених у творі, та вірного розуміння ідей автора необхідним є знання про реальні історичні події, пов’язані з подіями, зображеними в авторському творі, знання культурних реалій. Таким чином, розуміння історико-культурного контексту літературно-художнього твору безпосередньо залежить від знання читачем історичних і культурних реалій, пов’язаних з подіями та персонажами літературного твору.

Літературно-художній твір відрізняється від інших письмових творів своїм художнім авторським світобаченням, що позначається на доборі художніх засобів зображення та визначає авторський стиль письменника.

Знання цих особливостей, що формують авторський стилістичний контекст художнього твору, дозволяє краще зрозуміти думки, почуття і відношення автора до дійсності та його твір.

Літературний, історико-культурний та авторський стилістичний контексти літературно-художнього твору реалізуються у вербальній та екстравербальній площинах тексту твору, тобто вони входять до загальних вербального й екстравербального контекстів твору.

Таким чином, для правильного прочитання та інтерпретації літературно-художнього твору необхідними є знання як про літературний, історико-культурний та авторський стилістичний контекст літературно-художнього твору, так і про особливості експлікації цілісного комплексу антропологічних, комунікативно-функціональних, когнітивних, фізичних і соціокультурологічних чинників контекстуалізації, що знаходять своє безпосереднє відображення у вербальній та екстравербальній площинах тексту літературно-художнього твору.

Ми вважаємо, що група антропологічних чинників контекстуалізації при дослідженні літературно-художнього дискурсу має визначатись з огляду на природу літературно-художньої творчості і, відповідно, включати такі чинники, як: письменник/автор літературного твору та читач/адресат, відносини між письменником і його читацькою аудиторією, фонові знання письменника про реальний світ і світ його читача, дійсне й уявне знання письменника про читацьку аудиторію та дійсне й уявне знання читачів про письменника.

Когнітивні чинники контекстуалізації залежать від тематичної спрямованості проблем, що описуються і вирішуються у художньому творі, так само, як і від тих сфер життя суспільства, що знаходять своє відображення у творі. Художня література пропонує поглянути на світ і людей у ньому очима письменника, відповідно, суттєвим для розуміння автора та його ідей є знання і розуміння авторської моделі світу письменника, особливостей його світогляду та світосприйняття. Перед читачем постає складне завдання порівняти когнітивну картину реального світу з індивідуальною авторською картиною

світу для того, щоби мати можливість у подальшому проаналізувати обидві та зрозуміти їх на основі своєї власної картини світу.

При дослідженні літературно-художнього твору важливим є урахування його основних жанрових характеристик. З огляду на це, доречним є виокремлення ще однієї групи чинників контекстуалізації, що сприяють адекватній інтерпретації та розумінню літературно-художнього твору. Такі чинники контекстуалізації ми визначаємо як **жанрово обумовлені чинники контекстуалізації** і виокремлюємо їх у групу контекстотвірних чинників, яка включає літературно-жанрові характеристики, особливості літературного напряму, до якого належить певний твір, та основні тенденції розвитку цього напряму.

Широкий літературний контекст художнього твору, а, радше, добре знання його читачем, відіграє значну роль у подоланні розриву між уявною реальністю художнього твору та дійсністю справжнього життя, що стоїть за нею, такий контекст, значною мірою, визначає рівень розуміння й адекватної інтерпретації тексту художнього твору читачем. Рівень літературної компетенції або знання особливостей літературно-художньої творчості включає цілий комплекс спеціальних знань з таких питань, як:

1) літературний напрям, у межах якого написаний певний твір;
2) літературна діяльність письменників, які пишуть свої твори за вимогами певного літературного напряму;
3) фонові знання щодо літературної творчості письменника, загалом, та особливостей написання конкретного твору, зокрема.

Літературний контекст окремого твору відображає також загальний історичний і культурний контекст розвитку суспільства протягом певного періоду часу, а, отже, добре розуміння подій, відображених у художньому творі та правильне розуміння особистості письменника та його ідей, висловлених у тексті твору, вимагають від читача належних знань реальних історичних подій і культурних реалій, що пов’язані з подіями твору та персонажами, в ньому зображеними.

Оскільки художня література відрізняється від інших жанрів письменництва тим, що відтворює індивідуальну художню картину світу письменника, кожний письменник творить свою картину світу тільки йому притаманним способом, використовуючи мову для змальовування своєї картини світу та створюючи особливу емоційну й інтелектуальну атмосферу для належної її презентації читачеві. Індивідуальна манера використання розмаїтих лінгвістичних і стилістичних засобів у текстурі літературно-художнього твору відображає індивідуальний авторський стиль письменника.

У свою чергу характерні ознаки авторського стилю письменника формують особливий авторський стилістичний контекст літературно-художнього твору. Знання цього типу літературного контексту допомагає читачеві краще сприйняти думки, почуття і ставлення автора до проблематики твору, сприяючи, таким чином, адекватному розумінню твору та ідей письменника читацькою аудиторією.

Отже, загальний літературний контекст, історичний контекст, культурний контекст та індивідуальний авторський стилістичний контекст літературно-художнього твору, що розглянуті нами вище, реалізуються як на вербальному, так і невербальному рівнях тексту, що свідчить про їхню приналежність до загального вербального та невербального контексту літературно-художнього твору.

Таким чином, для правильного розуміння літературно-художнього твору та його адекватної інтерпретації важливими є знання як різних видів контексту (загального широкого літературного контексту, історичного контексту, культурного контексту, індивідуального авторського стилістичного контексту окремого літературно-художнього твору), так і характерних ознак експлікації когерентного комплексу антропологічних, комунікативно-функціональних, когнітивних, фізичних, соціокультурних і жанрово-детермінованих чинників контекстуалізації, що актуалізуються як у вербальній, так і невербальній площинах тексту. Виокремлення засобів відтворення різних типів контексту в тексті літературно-художнього твору є одним із завдань цього дослідження.

1.4. Когнітивно-семантичні аспекти інтерпретації когнітивної і мовної картин світу

Для нашої розвідки важливою є оцінка нових підходів до аналізу літературного тексту, сформульована Н. М. Сологуб: “Актуальним і перспективним видається дослідження мови творів чи окремого твору письменника через текст – як цілісної мовної єдності, де переплітаються картина світу народу, мовою якого пише письменник, та індивідуальна картина світу письменника, його світобачення” [187, с. 11].

Універсальні концепти світосприйняття як і специфічні концепти, що пов’язані з реалізацією тематичної лінії літературно-художнього твору і відіграють важливу роль у розвитку оповіді, актуалізуються у тексті літературно-художнього твору за допомогою лінгвістичних засобів, отже, релевантним для подальшого дослідження є виявлення факторів, що впливають на мовну картину світу особи (у нашому випадку це не лише мовна картина світу письменника, але також і мовні картини світу літературних персонажів), і визначення основних когнітивних механізмів, що сприяють інтерпретації вербального повідомлення літературного тексту. Суттєвим є врахування основних принципів когнітивної лінгвістики, яка вивчає не тільки концепти, що відображають семантику слова, словосполучення або речення, але також і концептів, що актуалізуються у тексті як інтегроване мовленнєве утворення.

Когнітивістика досліджує шляхи формування/структурації знань у людській свідомості та механізми лінгвістичної репрезентації знань через вивчення процесів отримання, накопичення і використання інформації мовцем (у контексті цього дослідження це: письменник/читач). Ця галузь лінгвістики вивчає системи та процеси репрезентації знань, які пов’язані з обробкою інформації, а також загальні принципи ментальних процесів, що включають структуроване знання.

Когнітивна лінгвістика наголошує на важливості вивчення когнітивного контексту мови. Так, М. М. Болдирєв зазначає, що “значення слів у системі мови співвіднесені не стільки з парадигматичним і синтагматичним контекстами, скільки з певними когнітивними контекстами – когнітивними структурами чи блоками знання, які стоять за цими значеннями і забезпечують їхнє розуміння” [33, с. 23]. Оскільки когнітивна лінгвістика перебуває у стадії активного розвитку, термінологічна база когнітивних лінгвістичних досліджень не є уніфікованою, і вчені послуговуються різними термінами для позначення когнітивного контексту: “когнітивна сфера” (Р. Ленекер), “ментальний простір” (Ж. Фокон’є, Дж. Лакофф), “фрейм” (Ч. Філлмор) (див.: [Ibid]).

М. М. Болдирєв розглядає концепт як когнітивний контекст або фрейм, що забезпечує розуміння окремого слова, що відноситься до системи цього концепту. Таким чином, беручи до уваги цю думку вченого, ми можемо дослідити, як текстовий концепт AIRPORT / АЕРОПОРТ формує когнітивний контекст роману А. Хейлі.

У процесі читання ми маємо справу з вербалізованим знанням, що складає мовну картину світу (МКС), останню ми сприймаємо як відображення у семантиці мови ширшої концептуальної картини світу (ККС). ККС відображає глобальну, інтегровану і структуровану систему інформації про об’єктивну реальність. Вербальне знання, тобто, складові ККС або ментальний словник людини, що пов’язаний із мовою, визначається як внутрішній словник.

Поняття “мовна картина світу” є важливим при вивченні різних аспектів мови. Когнітивні дослідження тісно пов’язані з проблемами сприйняття речей і явищ та наших знань про них, що допомагають як нашому правильному сприйняттю, так і правильній інтерпретації думок під час комунікації [117, с. 13].

Загальний концептуальний зміст окремої мови складає картину світу. Однак, не тільки значення у їхній фіксованій мовній формі складають картину світу, але також і значення, що є похідними від мовних форм і набули в подальшому абстрактного значення. Такі значення формують основу мовної

картини світу, яка, в свою чергу, існує як частина загальної концептуальної картини світу, що складається із образів, понять і оціночних суджень – концептів.

Концепти попри свою певну матеріальну основу мають ідеальну/ментальну природу і є абстрактними поняттями вищого рівня, що характеризуються значним ступенем узагальнення. Концепт є основною формою абстрактного мислення, що оперує поняттями. Концепти становлять понятійну базу думок, що уможливлює сам факт комунікації. Значення є мовним явищем. Мовні значення утворюються на основі відповідних концептів, які за своєю природою є універсальними [194, с. 107].

Природа й аспекти диференціації таких явищ, як образ і поняття/концепт, все ще потребують точного визначення як у межах лінгвістики, так і в філософії. Загальне поняття вважається продуктом нашої свідомості. Концепт загалом трактується як феномен того ж рівня, що і лексичне значення, але в інший системі відносин. Значення є одиницею мовної системи, а концепт є складовою системи логічних відносин і форм, що вивчаються лексикологією і логікою. Ю. Степанов визначає концепт [Ibid: с. 41] як свого роду згусток культури в свідомості людини або прояв впливу культури на ментальний світ людини. Однак, на думку вченого, концепти самі по собі є знаряддям, що ним людина оперує у світі культури, а подекуди й впливає на культуру. Отже, дослідник доходить висновку, що концепт є основною одиницею культури в ментальному світі людини.

З огляду на визначення О. С. Кубрякової, яка кваліфікує концепт як “оперативну одиницю <…> усієї картини світу, квант знання” [111, с. 90-92]: важливим є прослідкувати особливості концептуалізації картини фахового світу як фрагменту концептуальної картини світу в літературно-художньому творі, центром художньої картини якого є окреме фахове середовище, в якому живуть, діють і відчувають персонажі твору.

В.І. Карасик визначає концепти як “ментальні утворення, що уособлюють значимі усвідомлені типізовувані фрагменти досвіду, що зберігаються у пам’яті

людини” [40, с. 59], “фрагмент(и) життєвого досвіду людини” [Ibid, с. 128] або ще лаконічніше – як квант знання, що переживається (людиною) [Ibid, с. 361]. Вчений наголошує, що концепт – це “багатовимірне ментальне утворення, у складі якого виділяються образно-перцептивна, понятійна та ціннісна сторони” [40, с. 71]. Ю. С. Степанов розуміє під концептом ідею, що містить абстрактні, конкретно-асоціативні й емоційно-оціночні ознаки [192, с. 412].

М. В. Піменова пропонує таке ґрунтовне визначення: “концепт – це певна уява про фрагмент світу або частини такого фрагменту, що має складну структуру, яка виражена різними групами ознак, що реалізуються різноманітними мовними способами та засобами. Концептуальна ознака об’єктивується у закріпленій і вільній формах сполучення відповідних мовних одиниць – репрезентантів концепту. Концепт відображає категоріальні та ціннісні характеристики знань про деякі фрагменти світу. У структурі концепту відображаються ознаки, функціонально значимі для відповідної культури” [148, с. 10].

Для нашого дослідження актуальним є визначення концепту О. Соломоник як абстрактного наукового поняття, сформованого на основі конкретного життєвого поняття [188, с. 412]. На вірогідність фахово маркованих концептів вказував С. А. Аскольдов-Олексієнко, коли відзначав наявність “математичних концептів” (див.: [153]).

Розуміння концепту як наукового поняття найбільш близьке для дослідження концептів як одиниць фахової концептосфери.

С. Г. Воркачев наголошує на етнокультурній специфіці концепту як його обов’язковій кваліфікативній ознаці [50, с. 51-52]. У випадку з концептами фахової концептосфери досліджуваного нами роману А. Хейлі можемо зазначити, що положення, висловлене вченим, не суперечить природі фахового концепту, оскільки поняття інституціональної сфери міжнародних авіаперевезень є, з одного боку, універсальним, англомовні номінації базового концепту є здебільшого інтернаціональними, а, з другого боку – вони мають і свої етноспецифічні характеристики. Щодо культурної складової, то

інституціональне середовище аеропорту є сегментом матеріальної культури, що загалом відзначається універсальними ознаками – у цьому його фахова специфічність, що значною мірою сприяє розвиткові цієї фахової сфери в умовах глобалізації. Ці універсальні характеристики сприяють розумінню і пізнаваності фахової специфіки навіть в умовах окремого етнокультурного контексту. Отже, це дає нам підстави говорити про фаховоспецифічні ознаки концептів фахової концептосфери.

З. Д. Попова та Й. А. Стернін кваліфікують концепт як одиницю концептосфери, одиницю свідомості: концепт – це “дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, яке має відносно впорядковану внутрішню структуру, яке представляє результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особистості і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображений предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю і відношення суспільної свідомості до цього явища або предмету” [153].

Когнітивні концепти відрізняються від художніх концептів. У художньому концепті сконцентровано поняття, думки, емоції і почуття автора. Літературний текст можна інтерпретувати як творіння/продукт мовця, який завершив мовленнєвий акт, але не припинив процес думання. Художній концепт є певною мірою замінником образу. Відповідно, природа сприйняття художньої картини світу є емоційно маркованою.

На думку Д. С. Лихачева, концепт не відображається безпосередньо в значенні слова. Він є результатом колізії словникового значення слова з особистим і національним досвідом світосприйняття людини. Багатство особистого культурного досвіду людини обумовлює обсяг і багатство потенціалу концепту [126, с. 281].

Культурний концепт розглядається як багатовимірне ментальне та вербальне утворення, що складається щонайменше із трьох компонентів: понять, образів/символів та жестів [83]. Культурний концепт набуває статусу об’єкта лінгвістичних досліджень, при цьому відбувається розмежування

лінгвістичного розуміння культурного контексту від його логічного, математичного та семіотичного розуміння.

Усі дослідники, що займаються мовними дослідженнями культури, виокремлюють лінгвістичний компонент у семантиці культурного концепту. Ім'ям концепту є окреме слово, у випадку полісемії – один із його лексико-семантичних варіантів.

Концепти як базова когнітивна сутність, що сполучує смисл/значення зі словом, становлять основу концептуалізації, тобто інтерпретації розумом людини навколишнього світу, об'єктів, дій, станів і відносин. Концепт також трактується і як певна конфігурація ідей/думок, понять і відчуттів, що пов'язані з окремим словом. Складна структура концепту включає власне структуру поняття і те, що робить його фактом культури.

У психолінгвістиці вивчають багатофункціональність слова. Це дозволяє вивчати індивідуальну картину світу людини, поза якою немає розуміння чи взаєморозуміння. Певною мірою слово відображає фрагмент індивідуальної картини світу, що ідентифікується на різних рівнях свідомості як загальна або особлива/специфічна ситуація зі всім комплексом необхідних характеристик (складові елементи, знаки, особливості/особливі ознаки).

На основі типології інтерпретації концепту, запропонованої О. Г. Почепцовим [166] можна виокремити такі підходи:

1) інтра-концептуальний підхід ототожнює читача із автором літературного тексту – основною метою читача є декодування або відтворення концепту літературно-художнього твору, тобто, читач, певною мірою, повторює роботу автора твору;

2) екстра-концептуальний підхід передбачає усвідомлену реконструкцію концепту – читач як спостерігач вивчає концепт у його повному обсязі, при цьому слід взяти до уваги суб'єктивність інтерпретації та розуміння концепту, адже скільки читачів, стільки й суб'єктивних інтерпретацій концепту;

3) інтер-концептуальний підхід стосується критичної інтерпретації окремих складових концепту, при цьому існує вірогідність того, що ці окремі складові концепту будуть переосмислені при реконструкції читачем концептуальної картини світу, що представлена в художньому творі (ККС/ХТ).

Мовленнєва діяльність людини відіграє важливу роль як у формуванні картини світу, так і її відтворенні. Мова виступає ефективним засобом репрезентації картини світу, що відтворює дійсність, наряду з образами, знанням типових ситуацій тощо.

Лінгвістика досліджує проблеми відтворення дійсності в мові та свідомості людини. Картина світу є одним із провідних понять у лінгвістиці, що уособлює сприйняття світу людиною, відображає відносини між людиною і світом навколо неї. Національна мова відображає навколишній світ у свідомості людини, формуючи картину світу, притаманну носіям окремої мови. Сам термін “картина світу” як термін філософії і логіки був введений у *Логіко-філософському трактаті* Л. Вітгенштейном для позначення системи образів, що комплексно та взаємопов’язано відображають усю сукупність досягнень науки в царині пізнання світу [46].

У різний час проблеми мовної і концептуальної картин світу досліджувались такими вченими, як: Н. Д. Арутюнова, Ю. Д. Апресян, Г. А. Брутян, С. А. Василєв, А. Вежбицька, Г. В. Колшанський, О. С. Кубрякова, В. В. Морковкін, Н. Ф. Олефіренко, Ю. С. Степанов, Н. И. Сукаленко, В. Н. Телія, Е. С. Яковлев, М. Блек, Д. Хаймс. Узагальнені характеристики мовної картини світу виглядають таким чином: 1) кожна національна мова відображає певні засоби сприйняття, усвідомлення і концептуалізації світу; 2) значення, що виражені в мові, утворюють цілісну систему поглядів; 3) мова відзначається необхідністю наявності колективної філософії, що є спільною для всіх носіїв мови; 4) шляхи концептуалізації дійсності й особливості цього процесу в окремих мовах мають як універсальний, так і специфічний національний характер, у результаті чого носії різних мов бачать світ по-різному через призму своїх національних мов;

5) мовна картина світу є наївною, що, значною мірою, відрізняє її від наукової картини світу.

Картина світу – це уявлення про світ, що знайшло своє відображення у свідомості людини. Поряд з цим поняттям послуговуються його аналогами: бачення світу, образ світу, світобачення, сприйняття світу, модель світу, образ дійсності та тезаурус. Інваріантом терміну “картина світу” є “образ світу” як відображення предметного світу в свідомості людини в формі предметних значень і відповідних когнітивних схем [124, с. 105]. На думку Ю. А. Сорокіна, образ світу є впорядкованою концептуальною системою, що виникла внаслідок свідомої і позасвідомої мовленнєвої структурації оточуючого світу [189, с. 98].

В. І. Карасик визначає картину світу як “цілісну сукупність образів дійсності в колективній свідомості” [93, с. 104]. В. І. Постовалова зазначає, що картина світу відображає “специфіку людини та її буття, її взаємовідносини зі світом, найвагоміші умови її існування в світі” [164, с. 11].

Г. В. Колшанський підкреслює, що “картина світу, відтворена в свідомості людини, є вторинним існуванням об’єктивного світу, закріпленим і реалізованим у своєрідній матеріальній формі. Цією матеріальною формою є мова, яка і виконує функцію об’єктивації індивідуальної людської свідомості” [106, с. 15]. Мова не відображає дійсність, вона передає її за допомогою знака, а саме відображення відбувається у свідомості людини, мова виступає вербальним засобом експлікації концептуальної картини світу [173].

Існує два погляди на трактування картини світу. Основний науковий загал оперує поняттями “концептуальна картина світу” (ККС) як відображення об’єктивної дійсності в свідомості людини та “мовна картина світу” (МКС) як більш вузьке поняття, що позначає експлікацію об’єктивної реальності в свідомості людини мовними засобами. Їхні опоненти (В. В. Морковкін, А. В. Морковкіна, Н. Н. Гончарова) вважають, що коректніше оперувати поняттями “картина світу” та “мовна картина світу”, оскільки концепти виступають провідними одиницями МКС.

А. А. Залевська зазначає, що з огляду на безкінечність світу і скінченність кількості дискретних одиниць мови мовна картина світу здатна лише частково відобразити концептуальну картину світу (образ світу) [84, с. 43, 46].

О. С. Кубрякова розглядає мовну картину світу як важливу складову концептуальної картини світу в уяві людини, як “сукупність уявлень і знань про світ, інтегрований в певне ціле і таку, що допомагає людині в її подальшому зорієнтуванні при сприйнятті і пізнанні світу” [116, с. 169]. В. А. Маслова стверджує, що “концептуальна картина світу набагато багатша за мовну картину світу” [130, с. 50].

Спроба графічної презентації того, як співвідносяться, корелюють концептуальна та мовна картини світу, знайшла своє відображення на *Рис. 1.2.*:

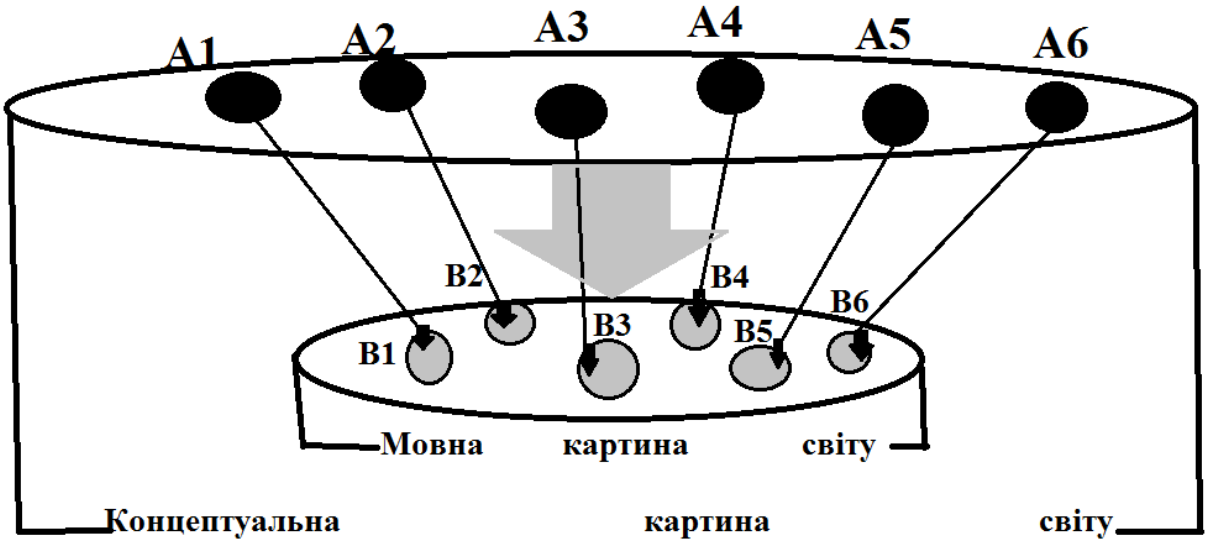

Рис. 1.2: *Когнітивна карта кореляції концептуальної і мовної картин світу*

Рис. 1.2. відображає співвідношення між концептуальною картиною світу як образом безкінечного світу та мовною картиною світу як фрагменту концептуальної картини світу, що частково об’єктивований мовними засобами, де А1-А6 – це концепти як ментальні одиниці, які відображають знання і досвід людини про реальну дійсність, і є одиницями концептуальної картини світу, а В1-В6 – це вербальні експлікації концептів А1-А6. Представлений рисунок свідчить про те, що мовна картина світу є похідною від концептуальної картини

світу і, на відміну від концептуальної, є обмеженою, оскільки відображає лише фрагмент загальної концептуальної картини світу, який актуалізується у межах окремої національної мови.

Вагомим аргументом на підтримку теорії мовної картини світу як окремої від концептуальної є і те, що зміни в МКС відбуваються набагато повільніше від трансформацій ККС. Мовна картина світу виступає своєрідним банком інформації щодо архаїчних сегментів давніх концептуальних картин світу. Н. Н. Гончарова визначає таке явище зберігання архаїчних картин світу та їхніх сегментів в МКС як мовний контініум, що забезпечує спадковість і розвиток мовної картини світу та картини світу [63].

У цьому сенсі літературно-художній твір, який є завершеним і за формою, і за змістом когнітивно-художнім продуктом, функціонує як текстовий контініум, що зберігає реалії, уявлення певного періоду та певного місця подій одного з сегментів картини світу минулого.

Н. Н. Гончарова [Ibid] вирізняє три основні чинники, що класифікують мовну картину світу: суб'єкт (носій) МКС; об'єкт МКС; засоби мовної репрезентації МКС (експоненти), та пропонує відповідну класифікацію мовних картин світу, що стисло можна представити таким чином: 1) за суб'єктом МКС – індивідуальні МКС (*картини світу мовної особистості*) та колективні МКС; 2) за об'єктом МКС – глобальна МКС (*загальнонаукова*; *міфологічні*; *релігійні*; *філософські*) та локальні МКС (*професійні*; *МКС окремих наукових галузей*); 3) за засобами мовної репрезентації МКС – літературна МКС і територіально/соціально/професійно обмежені МКС, що розглядаються як функціональні різновиди літературної мови.

Отже, основними елементами концептуальної картини світу як ментального утворення виступають певні інформаційні сутності – інформеми, а експонентами – вербальна мова, мова міміки та жестів, образотворче мистецтво, архітектура, балет, музика, ритуали, мода та дизайн, моделі господарювання, поведінкові стереотипи тощо. Основними елементами мовної

картини світу як ментально-мовного утворення виступають концепти, вербалізовані інформеми, а експонентом – національна мова.

Мова не є єдиним експонентом картини світу, проте мова є найдосконалішою системою відображення розмаїття об’єктів і явищ дійсності. А. Ф. Лосєв визначає мову як “систему розуміння, <…> світосприйняття” та доходить висновку, що “мова і є саме світосприйняття” [127, с. 822].

Художня література не втрачає своєї актуальності, оскільки зберігає свою особливу художню картину світу, що віддзеркалює світосприйняття не тільки окремого автора, але й світоглядні переконання його читачів, усього тогочасного суспільства. Чим талановитішим є автор та далекогляднішими його погляди та переконання, тим привабливішою для читача є вибудована ним художня картина світу. Когнітивна карта формування художньої картини світу літературно-художнього твору представлена нами нижче (див. *Рис. 1.3*.):

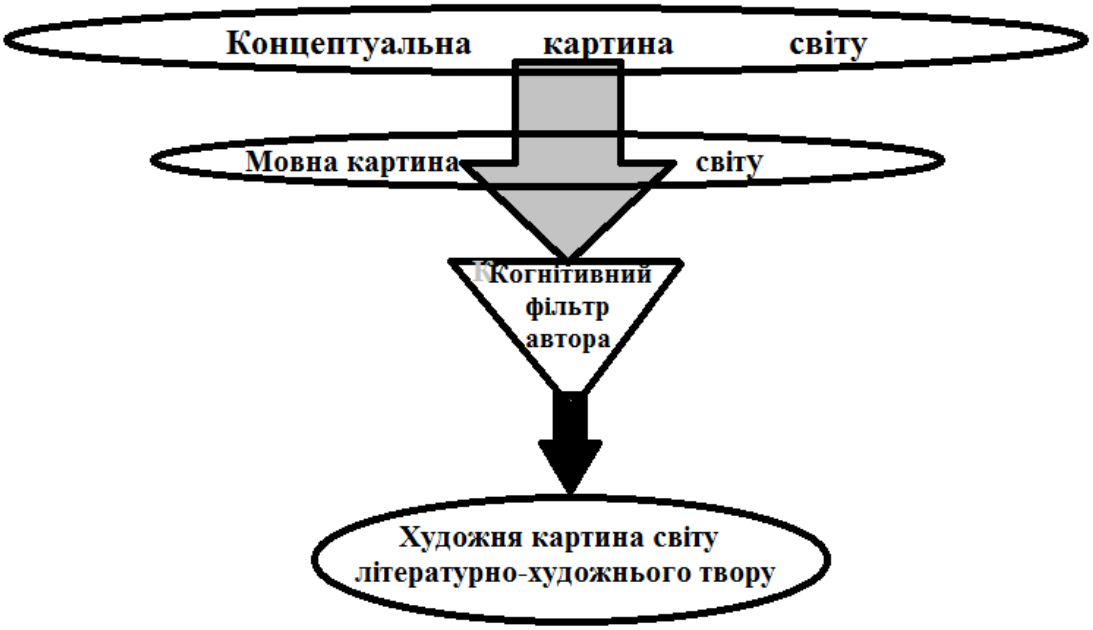

Рис. 1.3: *Когнітивна карта формування художньої картини світу літературно-художнього твору*

Отже, активна роль у формуванні художньої картини світу безумовно належить авторові, який пропускає когнітивну картину світу через свою свідомість, обирає близькі йому вербалізовані форми концептів МКС, що є відповідниками вихідних концептів ККС. Умовно цю роль автора літературно-художнього твору можна представити як когнітивний фільтр. Створена в результаті цього складного і когнітивного, і креативного процесу породження твору літератури художня картина світу є суб'єктивним відображенням фрагменту ККС.

В. В. Морковкін та А. В. Морковкіна так описують джерела формування картини світу: 1) вроджене знання (на цьому рівні людина не відрізняється від тварини; 2) знання, отримане внаслідок практичної діяльності (досвід спілкування з природою і соціумом); 3) знання, отримане з текстів, що з ними людина знайомиться протягом усього життя; 4) знання, продуковане в процесі роздумів; 5) знання, навіяне рідною мовою – "когнітивний спадок", "стартовий капітал", наданий особі етносом [133, с. 32-43].

Таким чином, з одного боку, художня література є частиною мовної картини світу, що акумулює певний пласт знань про світ і людину в ньому, а, з іншого – знайомство з творами літератури сприяє формуванню більш повної концептуальної картини світу окремої особи. Мовна картина фахового світу, представлена А. Хейлі, допомагає читачеві не тільки адекватно сприйняти події і думки, представлені в романі, але й спонукає його до когнітивних зусиль, розширюючи знання про об'єктивний світ на прикладі окремого фахового середовища.

Оскільки в формуванні цілісної картини світу вагому роль відіграють усі форми свідомості (побутова/дотеоретична; наукова/теоретична; зовнішньо теоретичні/спеціальні: релігійна, художня), для нас важливим є дослідити особливості вторинного існування професійної/фахової дійсності, сформованої в уяві людини за допомогою художньої свідомості. Опрацьована художня література, пережита і розумом, і серцем читача, стає його набутим когнітивним спадком вже безвідносно його/її етнічної приналежності.

З огляду на матеріал, викладений вище, ми визначаємо мовну картину світу як комплексне ментальне і мовне утворення, що акумулює інформацію про об’єктивну реальність, експлікація якої в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів. Це дає нам підстави ввести та визначити поняття “мовна картина фахового світу”: **мовна картина фахового світу** є комплексним ментальним і мовним утворенням, що акумулює інформацію про об’єктивні реалії фахового середовища, експлікація якої в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів, серед яких переважає термінологічна лексика. За своєю типологією мовна картина фахового світу є колективним (за суб’єктом), локальним (за об’єктом) і професійно регламентованим функціональним різновидом літературної мовної картини світу (за засобами мовної репрезентації).

Роман А. Хейлі “Airport” репрезентує певний сегмент професійної або інституціональної свідомості, забезпечуючи мовну актуалізацію останньої. Він розширює фонові знання читача з ключових аспектів: 1) професійної діяльності в такому складному інституціональному середовищі як міжнародний аеропорт; 2) ділової і професійної етики; 3) ділової і життєвої філософії уявного літературного світу; 4) ділової і життєвої філософії реального світу читача. У результаті в романі формується цілісний комплекс концептуальної, культурної і мовної картини літературного світу А. Хейлі та його персонажів. Той факт, що письменник не лише зосереджує увагу читача на професійних аспектах фахового середовища міжнародного аеропорту, яке є універсальним за своїми характеристиками, але підкреслює і чисто американські реалії, притаманні цій фаховій сфері, сприяє створенню крос-культурної картини світу, що є зрозумілою представникам різних культур.

1.5. Фаховий контекст професійного роману

Корпоративна картина світу, інакше картина фахового світу, актуалізується через фаховий контекст. Фаховий контекст, що реконструює фахове середовище, в якому розгортаються події роману, значною мірою забезпечує цілісність (когерентність) оповіді та її адекватне сприйняття читачем.

Отже, для подальшого дослідження ми вважаємо релевантним виокремлення і вивчення таких типів контексту:

1) **матеріально-фізичний контекст**, що вводить читача в простір літературної комунікації і структурує віртуальний світ літературного твору, надаючи йому ознак реальної дійсності, що є особливо важливим для професійного роману, де події розгортаються у фаховому середовищі, специфічні ознаки та реалії якого не є добре відомими читацькому загалові;

2) **психофізичний контекст**, що охоплює складний комплекс психоемоційних станів і реакцій комунікантів, і тут важливо підкреслити наявність і читача, і літературного персонажа – тобто, ми можемо говорити про *зовнішній і внутрішній психофізичний контекст* літературно-художнього твору: перший експлікує почуття, думки, емоції, очікування читача, а другий акцентує увагу на психоемоційних реакціях літературних персонажів;

3) **соціокультурний контекст**, що регламентується певними правилами та звичаями, притаманними представникам певних національних, соціальних, професійних і релігійних груп та спільнот;

4) **антропорелевантний контекст**, що охоплює увесь спектр відносин між учасниками літературної комунікації, тобто різні родинно-сімейні, службові, суспільні відносини;

5) **фреймовий контекст**, що моделює стереотипні ситуації і поведінкові реакції учасників літературної комунікації;

6) **комунікативно-сигнальний контекст**, що об’єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо описаних подій, які визначили реакцію персонажів на ці події і вплинули на їхню подальшу поведінку.

Усі ці види контексту присутні в професійному романі і формують його фаховий контекст. Таким чином, **фаховий контекст** (ФК) літературно-художнього твору є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що відображає матеріально-фізичні параметри фахового середовища, структуруючи віртуальний світ літературного твору та надаючи йому ознак реальної дійсності, у якій розгортаються події професійного роману. Фаховий контекст літературно-художнього твору включає психофізичний, соціокультурний, антропорелевантний, комунікативно-сигнальний і фреймово-ситуативний сегменти:

1) ***психофізичний сегмент ФК*** стосовно літературних персонажів актуалізує типові або індивідуальні ментальні та емоційні реакції персонажів-професіоналів на розвиток стереотипних і/або нетипових службових ситуацій і проблем, а також, певною мірою, моделює очікувану реакцію з боку читача роману;
2) ***соціокультурний сегмент ФК*** визначає коло певних норм і правил поведінки та особливостей світогляду персонажів, що належать до певних національних, соціальних, професійних і релігійних груп і спільнот, а також вірогідні соціально- та культурно-детерміновані характеристики читача роману;
3) ***антропорелевантний сегмент ФК*** акцентує увагу на колі службових, родинних і суспільних відносин між персонажами твору. Соціокультурний і антропорелевантний сегменти ФК професійного роману стосуються контекстуалізації складних аспектів корпоративної (професійної) культури та етики;
4) ***фреймовий сегмент ФК*** моделює стереотипні службові ситуації і поведінкові реакції персонажів-професіоналів, спрямовані на вирішення робочих проблем;

5) ***комунікативно-сигнальний сегмент фахового контексту літературно-художнього твору*** об'єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо службових колізій, які визначили реакцію персонажів-професіоналів на ці ситуації та вплинули на їхню подальшу поведінку.

Таким чином, фаховий контекст літературно-художнього твору є, з одного боку, детермінованим приналежністю до певного фахового середовища, його професійною специфікою, системою корпоративної (фахової) культури та етики, а, з іншого – глибиною знань автора про цю специфіку та його літературним талантом і майстерністю у відтворенні реалій фахового середовища.

Як із концептів окремої лінгвокультури складається концептосфера окремої мови, що відображає цю окрему національну картину світу, так і з концептів окремого фахового середовища складається концептосфера окремого фахового середовища, що відображає картину цього окремого фахового світу.

Вербальні засоби, що актуалізують фаховий контекст, виступають ефективними засобами зв'язності (когезії). Найпродуктивнішим засобом вербалізації специфічних об'єктів і відносин фахового світу є термінологічна лексика.

Наукова експансія стала ознакою глобалізації і супроводжується використанням термінів у різних видах комунікації загалом, і в літературі зокрема. Використання термінологічної лексики стало потребою часу. Це, на думку Д. О. Разорепова, зумовило використання спеціальної лексики окремих галузей науки та виробництва в тексті твору, оскільки пошук відповідних синонімів і описових конструкцій був би не лише складним, але і шкідливим для якості художнього зображення [171, с. 98-99].

Провідною мовною базою відтворення фахової картини світу є термінологічна лексика. Широке використання такої лексики є ознакою авторського стилю А. Хейлі. І. В. Арнольд слушно зазначає, що один вдало використаний термін може надати цілому твору відчутного колориту [6, с. 282].

Термінологічна лексика виступає вербальною основою актуалізації концептосфери професійного роману.

Отже, широке залучення термінологічної лексики до тканини літературно-художнього твору є намаганням автора найбільш адекватно відтворити в творі реалії науково-технічної або виробничої дійсності. Це відбувається на тлі дії таких факторів інтенсифікації процесу інтелектуалізації суспільства, як підвищення рівня освіти населення, користування численними електронними пристроями та технічними засобами в побуті та на робочому місці, домінування електронних засобів комунікації у суспільстві. У цьому контексті термінологічна експансія (використання термінологічної лексики в літературній мові) розглядається як процес “інтелектуалізації лексики” [92, с. 89], а зростання масштабів термінологічної експансії трактується як наслідок загального процесу глобалізації суспільства.

1.6. Романи А. Хейлі в теоретичних дослідженнях

Творчість письменника припадає на другу половину минулого століття, коли світ почав оговтуватись від Другої світової війни, коли на новий рівень технічного розвитку вийшла промисловість провідних країн західного світу, започаткувавши масове виробництво товарів масового споживання, коли зародилась і затріумфувала масова культура, яка і спонукала людей до активного придбання товарів масового виробництва, коли зазнала якісних змін індустрія масової інформації, коли кіно та телебачення стали невід’ємним фактом щоденного життя. З одного боку, змагання за читацьку аудиторію з такими потужними конкурентами як кіно та телебачення, а, з іншого – жагучий інтерес до життя і визначили, на нашу думку, такі дещо парадоксальні особливості стилю письменника як: 1) масштабність об’єкту художнього зображення і за змістом, і за літературною формою (роман), яка органічно

поєднується із прискіпливим відображенням найменших подробиць; 2) почасти гірка реалістичність у дослідженні гострих соціальних проблем і щира віра в добро і його кінцеву перемогу.

Так, О. М. Данильчук, віддаючи належне повазі письменника до зображення деталей в оповіді, визначає його творчий метод як метод “фактографічного реалізму”: “Неповторність манери прозаїка зводиться і до обґрунтованості побутописання, певної одномірності зображення персонажів. Цього автор досягав завдяки гострому журналістському чуттю. Він немов відсторонюється від зображуваного предмета й розглядає його з певної дистанції. Тому метод романіста почасти можна назвати методом фактографічного реалізму, адже він дав протокольно точні описи світу “речей” 60-90-х років XX століття” [66, с. 56].

А. Хейлі належить до тих справжніх письменників, хто попри всі випробування життя і об’єктивні припони, здійснили свою мрію і стали писати, може тому він такий уважний до захоплень і праці інших людей. Він став провідником читача в специфічний світ окремих фахових сфер, залишаючись при цьому уважним літописцем американського суспільства другої половини минулого століття.

Т. Г. Нікітіна й А. Н. Павлова визначають твори А. Хейлі як “своєрідний різновид романтики в професійно-виробничій сфері, що ґрунтується на технологіях і побуті” [138]. Частіше твори А. Хейлі входили до складу мовної бази дослідження разом із творами інших письменників. Так, О. М. Островська досліджувала особливості лінгвістичної реалізації дієслівних засобів категорії оцінки в художньому тексті з урахуванням категорії модальності як корелюючого поняття на матеріалі американської художньої прози, долучивши до аналізу і романи А. Хейлі [140-141].

Ю. В. Жаманова розглядає проблеми адекватності міжмовної передачі термінологічної і авіаційної лексики на матеріалі роману А. Хейлі “Airport”. Об’єктом дослідження обрано лексику кабінного екіпажу (бортпровідників). Дослідниця класифікує авіаційну лексику за такою тематикою [80, с. 58-62]:

1) географічні реалії (назви місцевості, міст); 2) назви службових приміщень, що мають відношення до функціонування льотних і наземних служб; 3) реалії, що пов'язані з наземним обслуговуванням і функціонуванням аеропорту; 4) технічне оснащення повітряного судна (засоби зв'язку, аварійно-рятувальне обладнання); 5) етапи виконання польоту; 6) сервісні процедури; 7) забезпечення авіаційної безпеки; 8) форма та аксесуари; 9) документація; 10) соціальні організації, адміністративні установи, органи влади; 11) посади; 12) специфічні терміни (професіоналізми); 13) назви авіакомпаній; 14) марки повітряних суден; 15) аеронавігація; 16) корпоративні традиції.

Аналізуючи особливості перекладу спеціальної лексики роману, Ю. В. Жаманова вирізняє відмінності у використанні термінологічної лексики в спеціальному та художньому тексті: "Відзначимо, що на відміну від спеціального тексту, розрахованого на відповідну аудиторію, терміни та професіоналізми в художньому тексті виступають стилістичним засобом, що використовується автором для 'занурення' читача у відповідне середовище, і не передбачає наявності у читача спеціальних знань" [Ibid, с. 57]. Таким зануренням читача у специфічне фахове середовище і відповідає амбітне завдання, яке ставив перед собою А. Хейлі перед написанням кожного нового професійного роману: максимально реалістично відтворити на сторінках твору життя і діяльність певного фахового середовища.

Дослідниця творчості А. Хейлі К. А. Керер так визначає відносини *термін – поле* та *термін – система*: "На відміну від поля – предметної області, з якою термін співвідноситься як спеціальне поняття, система для терміну – в першу чергу лінгвістична впорядкованість спеціальних слів, що обслуговують певне термінологічне поле. Внаслідок цього окремі термінології – це обмежені лексичні підсистеми усередині лексичної системи національної" [101, с. 52]. Отже, термінологічне поле розглядається як сфера функціонування терміну.

На думку Н. Л. Московської та М. О. Мацаєвої терміни в тексті роману А. Хейлі утворюють термінологічне поле, дослідниці виділяють медичне,

авіаційне та готельне термінологічні поля в романах А. Хейлі “Final Diagnosis”, “Airport” та “Hotel” [136].

Н. Л. Московська та М. О. Мацаєва досліджували жанрову специфіку романів А. Хейлі “Final Diagnosis”, “Airport” та “Hotel”. Вони зосередились на визначенні сюжетно-композиційних засобів висвітлення роботи професіонала та професійної діяльності та відзначили такі особливості текстів романів, як: документалізм оповіді, деталізація, зрозумілий виклад інформації щодо функціонування окремих пристроїв, вплив підприємства на суспільство, наявність проблем, що призводять до кризи, яка успішно вирішується наприкінці роману, багатоплановість зображення, професійні зв’язки між персонажами, протиставлення професіонала непрофесіоналові, динамічність сюжетної лінії тощо. Дослідниці лише окреслили лінгвістичні аспекти жанрової специфіки виробничого роману, визначивши, що основну роль відіграють термінологічні поля сфери професійної діяльності, які вільно співіснують і функціонують в тексті разом із загальновживаною лексикою.

К. О. Керер [99] зосередила увагу на визначенні особливостей реалізації концептосфери “професійна діяльність” у сучасному виробничому романі на матеріалі романів А. Хейлі, Д. Лоджа та їхніх перекладів. Дослідження здійснене на засадах лінгвокультурології. Вона ввела поняття “професійні культурні цінності” та розглянула специфіку репрезентації складових концептосфери “професійна дійсність” у сучасному виробничому романі.

К. О. Керер доводить, що концептосфера “професійна діяльність” належить до числа базових, що відзначаються універсальними складовими. У центрі уваги дослідження суб’єкт такої діяльності – фахівець, відповідно, розглянуті шляхи вербалізації образу професіонала. Мета професійної діяльності, на думку К. О. Керер, актуалізується концептами “матеріальна винагорода” та “самореалізація”, а процес діяльності знаходить своє відображення через концепт “професія”.

Концептосфера “професійна діяльність” кваліфікується дослідницею як відкрита система лінгвокультурних концептів, що відображає професійно-

культурні цінності через стереотипізований образ професіонала. Ядро лінгвокультурного концепту “професія” представлено іменниками *profession, job, work, occupation, business, duty*. Приядерна зона включає “лексеми-репрезентанти”, які Керер поділяє на такі групи: 1) об’єкт дії *(to make job easier, to retain the job, to lose job, to fire, to suspend from duty*); 2) сукупність знань (*my job*); 3) персоніфікації (*to worry about job*); 4) фактор часу (*lifetime's work, work progresses swiftly*); 5) предмет, тривалий у часі (*work takes time, extra work*); 6) метафоричне переосмислення (*professional hotel thief*); 7) результат метонімічного переносу (*member of profession*); 8) классификація (*physical work, manual work*).

Периферія концепту виражена стилістично маркованими репрезентаціями: *to give up job, pretty formidable job, once-only job, lousy job*.

Універсальні репрезентації концепту “матеріальна винагорода” включають лексеми: *salary, wage, pay, money, to earn, tip*. Національно специфічні репрезентації цього концепту в американській лінгвокультурі містять словосполучення: *legal fee, pension, to make an extra buck*.

К. О. Керер аналізує концепт як польове утворення, що складається із кількох шарів, кожен з яких має своє значення: 1) перший шар – ядро, яке виражено словом-ім’ям концепту та його основне значення (основна актуальна ознака концепту) та ядерні ознаки, що містяться в словникових дефініціях і в однокореневих словах; 2) другий шар – базови ознаки, які експлікуються синонімами, антонімами (парадигмальні зв’язки) та мають тісний смисловий зв'язок із ядром, і синтагматичні зв’язки слова-імені, в яких реалізується його семантичний потенціал і які утворюють більш віддалену від ядра приядерну зону; 3) третій шар – периферія, яку презентують лінгвокультурі конотації, що відображають значимість концепту в культурі і ментальності народу, які вербалізуються у текстах художніх творів і містять оцінку концепта.

Такий класичний підхід до аналізу структури концепту надав дослідниці можливість виділити ядро концепту ПРОФЕСІОНАЛ як найяскравіший образ, приядерну зону з найбільш важливими та виразними асоціаціями в межах

американської і британської лінгвокультур та периферію з більш узагальненими ознаками та оціночними судженнями.

Гіпотеза про те, що концептосфера “професійна діяльність” у сучасному англомовному виробничому романі реалізується за допомогою універсальних і національно-специфічних репрезентацій була доведена. Авторка доходить висновку, що професійна діяльність накладає відбиток на світогляд людини і знаходить своє відображення у відповідній системі концептів.

Проте, лінгвокогнітивні та лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту в романі А. Хейлі “Airport” вперше стають предметом дослідження.

1.7. Методологія і методика дослідження лінгвостилістичних засобів вербалізації контексту художнього твору з когнітивно-дискурсивних позицій

Методологічну основу роботи становлять фундаментальні теоретичні положення текстолінгвістики, лінгвостилістики, прагмалінгвістики, дискурсології, когнітивної лінгвістики, що розроблені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Передусім – це когнітивно-дискурсивний та комунікативно-прагматичний підходи до вивчення тексту, які уможливлюють комплексне вивчення лінгвостилістичних засобів вербалізації контексту в художньому творі.

Ми дотримуємось визначення методу О. О. Селівановою як способу “організації пізнавальної й дослідницької діяльності науковця з метою вивчення явищ і закономірностей певного об’єкта науки” та як системи “процедур вивчення об’єкта дослідження та / або перевірки отриманих результатів” [177, 329]. Вчена наголошує на важливості виокремлення лінгвометодології, як окремої галузі сучасної лінгвістики, що “спрямована на з’ясування природи мови у співвідношенні зі свідомістю її носіїв, соціумом,

культурою, дійсністю, комунікацією, процесами пізнання світу, а також на формування інструментарію, засад і способів опису й аналізу мови та її продуктів” [178, с. 11]. Вчена так кваліфікує основні 12 завдань лінгвометодики [Ibid, с. 12]:

1) огляд еволюції методологічного простору лінгвістики, починаючи з часів античності;
2) з’ясування співвідношення методології, парадигми й епістеми;
3) виявлення у наукових мовознавчих парадигмах і школах світоглядних домінант (епістем) та специфіки оцінок пізнавальної природи людської свідомості, її взаємодії зі світом дійсності;
4) визначення предмета й об’єкта мовознавчих досліджень;
5) обґрунтування зв’язку між пізнавальною здатністю людини і мовою й мовленням, процесами комунікації;
6) вияв напрямів взаємної детермінованості мови, свідомості її носіїв, соціуму, культури, комунікативної діяльності;
7) інвентаризація і систематизація дослідницьких принципів у ракурсі різних епістем і парадигм;
8) упорядкування лінгвістичних методів з огляду на наявні у лінгвістиці епістеми;
9) розробка способів оцінки достовірності отриманих результатів лінгвістичного пошуку;
10) оцінка сукупності проблем мовознавства, які потребують розв’язання;
11) вияв причин методологічного еклектизму лінгвістичних теорій і шкіл;
12) пошук виходу зі станів методологічної кризи в лінгвістиці тощо.

Конкретними методами дослідження виступають контекстно-семантичний, лексико-стилістичний, композиційно-структурний, контрастивно-порівняльний з кількісними показниками. Дефініційно-понятійний підхід зумовив чіткіші теоретичні та

концептуальні передумови у визначенні та розумінні понять і термінів для адекватної інтерпретації та диференціації мовного явища в літературному тексті.

Методика дослідження фахового контексту здійснена в такі етапи:

1) лінгвокогнітивне моделювання структури змісту концепту AIRPORT як універсального концепту загальної концептосфери людства;
2) лінгвокогнітивне моделювання структури змісту концепту AIRPORT як текстового концепту професійного роману;
3) лінгвокогнітивне моделювання фахового контексту літературно-художнього твору;
4) когнітивно-семантичний аналіз вербалізованої концептуальної системи фахового контексту та факторів контекстуалізації;
5) лінгвокогнітивний аналіз номінативного поля концепту AIRPORT;
6) мовностилістичний аналіз вербальної бази когнітивних структур, що відтворюють фахове середовище в літературно-художньому творі.

Семантичне дослідження концептуального простору професійного роману на матеріалі твору А. Хейлі зумовлене новими тенденціями в методології лінгвістичних досліджень. Сучасні лінгвістичні студії відзначаються як широким діапазоном проблематики, так і варіативністю методології. Це пов’язано, зокрема, з активізацією когнітивно-дискурсивних і комунікативно-функціональних досліджень, зазнала змін методика та методологія аналізу мовного матеріалу. Все частіше дослідники звертаються до когнітивних методів аналізу мови. Все більшої популярності набирає лінгвокогнітивне моделювання, що дозволяє підійти до аналізу тексту та дискурсу комплексно, досліджуючи їх як систему, де мовними засобами відображено концептуальний простір тексту/ дискурсу.

Методологія прийняття рішень на основі прогнозованого розвитку ситуації була запропонована Р. Аксельродом [223]. Для здійснення такого

прогнозу або когнітивної моделі розвитку визначається група концептів або факторів, що впливають на її розвиток, і цей вплив має якісні та кількісні параметри.

Когнітивні карти – це суб'єктивні просторові моделі або картини, що відображають локації окремих об'єктів або відносини між ними. Виокремлюють два основні види когнітивних карт: 1) карта-шлях (послідовне відображення зв'язків між об'єктами за певним напрямком/ маршрутом); 2) карта-огляд (відображення просторової локалізації об'єктів в окремий часовий момент/ період). Розрізняють два підходи до побудови когнітивних карт: процедурний і процесуальний. Під першим мається на увазі дискретний, тобто такий, що може бути виміряний, вплив, наслідком якого є вимірний результат. Другий – більш невизначений, при його здійсненні оперують не вимірними результатами, а поняттями *покращувати*, *активізувати* тощо. Карти такого типу подібні до звичайних схем, що вказують на цільовий процес та суміжні процеси, що впливають на нього позитивно, або, навпаки, негативно. Варіант такої традиційної спрощеної карти ми використали для моделювання кореляції концептуальної і мовної картин світу, а також тоді, коли визначали процес формування художньої картини літературного твору.

Вплив передається за допомогою стрілок, які називаються *каузаціями*. Характер/ якість впливу зазначається відповідним знаком: позитивний вплив – (+), негативний – (-), а нульовий – 0. Аргумент визначається положенням (локацією) на карті – ним стає ланцюг вершин, що поєднані між собою каузальними зв'язками. Вершина, на якій закінчуються каузальні зв'язки, кваліфікується як така, що має і позитивну, і негативну цінність. Карта, на думку П. Б. Паршина, презентує текст у вигляді картинки, порушуючи його лінійні зв'язки. При цьому втрачається цілість, яка притаманна текстові, тому що така когнітивна карта є відображенням лише однієї з текстових макроструктур – структури каузального міркування [143].

Побудова такої карти надає можливість визначити центр каузального ланцюга, який визначається за частотністю входу і виходу стрілок з вузла, чим більшою є кількість таких каузацій, тим вищою частотність.

Когнітивно-дискурсивна методика дослідження текстів розглядає його і як форму закріплення знань про світ, і як джерело вивчення таких знань. Інформація у тексті може бути представлена експліцитно та імпліцитно. Експліцитне вираження у тексті отримує тільки інформація, що є невідомою читачеві. Знання, що входять до загального фонду фонових знань, виражені в тексті імпліцитно. З огляду на важливість визначення структури такого загального фонду фонових знань учасників текстової комунікації нами була запропонована модель структури фонового контексту професійного роману, що, на нашу думку, і є таким фондом фонових знань автора та його читачів.

Фреймовий аналіз відіграє важливу роль у проведенні комплексного дослідження мовної тканини художнього твору. Для цього необхідно виділити комплекс фреймів, що визначають послідовність і зміст текстової інформації, допомагають актуалізувати авторську прагматику.

Візьмемо за основу визначення Т. А. ван Дейка, котрий розглядає фрейми як стереотипні ситуації, у межах яких дії учасників є регламентованими/фіксованими, а самі учасники поводяться відповідно до своїх соціальних установок і вподобань [68, с. 27], та внесемо певні зміни з огляду на предмет дослідження, отже – фрейми у концептуальному просторі фахової комунікації функціонують як стереотипні ситуації, розгортання яких, значною мірою, регламентоване вимогами у цій окремій фаховій сфері щодо розвитку типових робочих ситуацій і службових відносин. Фрейми, у свою чергу, регламентують вчинки суб’єктів цієї фахової сфери, котрі діють у межах своєї службової компетенції на підставі чітко визначених службових правил та інструкцій.

Така залежність у функціональності від вимог інституціонального середовища робить фрейм більше статичною ментальною одиницею. Проте, кожна типова ситуація попри свою детермінованість вимогами службового

оточення, має безліч непередбачуваних варіантів розвитку, які виникають внаслідок дії суб'єктивних факторів, а, відтак, виникає потреба в ментальній одиниці, що структурує розгортання ситуації і відрізняється від фрейму своєю динамікою. Оскільки ця динамічна одиниця визначає типову фахову ситуацію, тобто має свою тематичну приналежність до певної фахової процедури, доречним, видається, зупинитись на терміні "топік". Тому, при дослідженні концептуального простору професійного роману, який визначає семантику фахового контексту твору, ми розглядаємо фрейм як типову службову ситуацію, а топік як концептуальну одиницю розгортання такої ситуації.

Дискурсивне дослідження фахового контексту професійного роману розкриває нові комунікативно-прагматичні аспекти художнього твору. У літературно-художньому тексті постійно присутній автор, який веде свою розмову з читачем (авторський дискурс), і персонажі твору, які наповнюють його своїми думками, вчинками, емоціями – ми їх бачимо очима автора чи інших персонажів, чуємо їхні голоси (персонажний дискурс). Професійний роман не є виключенням, тим більше, що А. Хейлі постійно знаходиться поруч і зі своїми героями, і з нами – читачами. Він розповідає про фаховий світ, пояснює, а потім запалює своїм інтересом до життя, прагненням прогресу суспільства та справедливості в житті. Для одних читачів він просто співрозмовник, для інших стає другом.

За це ми і любимо художню літературу, що розсуває обрії нашого світу, наповнює новими знаннями та відчуттями. О. П. Воробйова кваліфікує це як імітаційну роль художнього тексту, що стає аналогом мовленнєвого акту та відбувається у реально-вигаданому вимірі [55: с. 44-45]. Це дає нам підстави кваліфікувати літературних персонажів як справжніх учасників комунікації, комунікативна діяльність яких відбувається в площині текстової комунікації твору або в межах дискурсу літературно-художньої комунікації.

На думку І. А. Бехти, персонажний дискурс не повністю асимілюється із основним текстом твору, а виділяється у ньому в якості автономної синтаксичної та семантичної структури, що разом із авторським дискурсом

формує поліфонічну нарацію [28: с. 47-49]. У фаховому просторі професійного роману авторський і персонажний дискурси відображають розмаїття думок щодо стану речей у цій фаховій сфері, вони ведуть постійну розмову між собою і з нами, здебільшого вона стосується професійних проблем, тільки в персонажному дискурсі ця проблематика набуває більш суб'єктивного трактування, а термінологічна і фахова лексика отримують стилістичну конотацію.

Комунікативно-дискурсивний підхід до лінгвістичних досліджень тексту як спільної текстової комунікації дозволяє кваліфікувати текст не лише як мовленнєвий твір, але й як сукупний колективний результат.

Для вивчення особливостей експлікації фахового контексту у професійному романі було задіяно комплекс методів, спрямованих на моделювання концептуального простору професійного роману, що формує фаховий контекст твору, визначення когнітивно-семантичних і лінгвостилістичних аспектів вживання мовних одиниць на позначення реалій фахового середовища, відображеного в контексті твору. Використано метод концептуального аналізу, семантичний аналіз словникових дефініцій.

Для вивчення особливостей вербалізації фахового контексту застосовувались прийоми компонентного аналізу та семантичного аналізу словникових дефініцій. Контекстуальний аналіз допоміг охарактеризувати функціонування маркерів контекстуалізації в тексті.

Висновки до розділу 1

Дослідження літературно-художніх творів А. Хейлі з позицій когнітивно-дискурсивної та комунікативно-функціональної парадигм дає можливість проаналізувати текст професійного роману як цілісну комунікативну систему. Когнітивістика розкрила нові можливості дослідження тексту як виду мовної

комунікації, перейшовши до осмислення тексту через концепт у його вербальній експлікації.

Когнітивно-дискурсивний підхід до вивчення літературно-художнього твору інтегрує лінгвоцентричний, текстоцентричний, антропоцентричний і когнітивний підходи та вивчає літературно-художній текст як цілісну комунікативну систему в усій повноті відношень *мова – текст – учасники літературної комунікації* (*автор – читач*) – *позатекстова дійсність*.

При дослідженні літературно-художнього твору важливим є урахування його жанрових характеристик і виокремлення факторів контекстуалізації, що сприяють адекватній інтерпретації і розумінню твору. Ми кваліфікуємо їх як **жанрово обумовлені чинники контекстуалізації** і виділяємо в групу контекстотвірних факторів, яка включає літературно-жанрові характеристики, особливості літературного напряму, до якого належить твір, та основні тенденції розвитку цього напряму.

Когерентний комплекс антропологічних, комунікативно-функціональних, когнітивних, фізичних, соціокультурних і жанрово-детермінованих факторів контекстуалізації, що актуалізуються як у вербальній, так і невербальній площинах тексту, виконує важливу когнітивну функцію при декодуванні та інтерпретації тексту.

З огляду на важливість урахування фонових знань учасників літературної комунікації для її адекватної інтерпретації необхідним є виокремлення **фонового контексту**, що, з одного боку, акумулює фонові знання як автора, так і адресата (якими їх уявляє автор), а, з іншого – фоновий контекст, що під час прочитання роману, породжує у свідомості читача нові уявлення, емоції і думки. Обидві функції фонового контексту є текстотвірними та когнітивними, тільки, в першому випадку, маємо породження первинного тексту із внутрішньою спрямованістю на текст як завершену цілісну систему, в другому випадку, це вторинне породження тексту під час його інтерпретації читачем із зовнішньою спрямованістю на внутрішній світ останнього, вплив на його мовну особистість, спонукання його до когніції та емпатії.

Мовна картина фахового світу є комплексним ментальним і мовним утворенням, що акумулює інформацію про об'єктивні реалії фахового середовища, експлікація якої в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів, серед яких переважають термінологічна та фахова лексика. За своєю типологією мовна картина фахового світу є колективним, локальним та професійно регламентованим функціональним різновидом літературної картини світу як виду мовної картини світу. Картина фахового світу актуалізується через фаховий контекст. Фаховий контекст, що реконструює фахове середовище, в якому розгортаються події професійного роману, значною мірою забезпечує цілісність (когерентність) оповіді та її сприйняття читачем.

Когнітивно-дискурсивний підхід до вивчення фахового контексту професійного роману передбачає виокремлення таких типів контексту: 1) **матеріально-фізичний контекст**, що вводить читача в простір літературної комунікації і структурує віртуальний світ літературного твору, надаючи йому ознак реальної дійсності, що є особливо важливим для професійного роману, де події розгортаються у фаховому середовищі, специфічні ознаки та реалії якого не є добре відомими читацькому загалові; 2) **психофізичний контекст**, що охоплює складний комплекс психоемоційних станів і реакцій комунікантів, і тут важливо підкреслити наявність психоемоційних станів і реакцій як читача, так і літературного персонажа – тобто, ми можемо говорити про *зовнішній і внутрішній психофізичний контекст* літературно-художнього твору: перший експлікує почуття, думки, емоції, очікування читача, а другий акцентує увагу на психоемоційних реакціях літературних персонажів; 3) **соціокультурний контекст**, що регламентується певними правилами та звичаями, притаманними представникам певних національних, соціальних, професійних та релігійних груп і спільнот; 4) **антропорелевантний контекст**, що охоплює увесь спектр відносин між учасниками літературної комунікації, тобто різні родинно-сімейні, службові, суспільні відносини; 5) **фреймовий контекст**, що моделює стереотипні ситуації і поведінкові реакції учасників літературної комунікації;

6) **комунікативно-сигнальний контекст**, що об'єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо описаних подій, які визначили реакцію персонажів на ці події і вплинули на їхню подальшу поведінку.

Фаховий контекст (ФК) **літературно-художнього твору** є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що відображає матеріально-фізичні параметри фахового середовища, структуруючи віртуальний світ літературного твору та надаючи йому ознак реальної дійсності, у якій розгортаються події професійного роману. Фаховий контекст літературно-художнього твору включає психофізичний, соціокультурний, антропорелевантний, комунікативно-сигнальний і фреймово-ситуативний сегменти. ***Психофізичний сегмент ФК*** стосовно літературних персонажів актуалізує типові або індивідуальні ментальні та емоційні реакції персонажів-професіоналів на розвиток стереотипних і/або нетипових службових ситуацій і проблем, а також, певною мірою, моделює очікувану реакцію з боку читача роману. ***Соціокультурний сегмент ФК*** визначає коло певних норм і правил поведінки та особливостей світогляду персонажів, що належать до певних національних, соціальних, професійних та релігійних груп і спільнот, а також вірогідні соціально- та культурно-детерміновані характеристики читача роману. ***Антропорелевантний сегмент ФК*** акцентує увагу на колі службових, родинних і суспільних відносин між персонажами твору. Соціокультурний і антропорелевантний сегменти ФК професійного роману стосуються контекстуалізації складних аспектів корпоративної (професійної) культури та етики. ***Фреймовий сегмент ФК*** моделює стереотипні службові ситуації і поведінкові реакції персонажів-професіоналів, спрямовані на вирішення робочих проблем. ***Комунікативно-сигнальний сегмент ФК*** літературно-художнього твору об'єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо службових колізій, які визначили реакцію персонажів-професіоналів на ці ситуації та вплинули на їхню подальшу поведінку.

Фаховий контекст літературно-художнього твору є, з одного боку, детермінований приналежністю до певного фахового середовища, його

професійною специфікою, системою корпоративної (фахової) культури та етики, а, з іншого – глибиною знань автора про цю специфіку та його літературним талантом і майстерністю у відтворенні реалій фахового середовища.

Професійний роман як літературно-художній твір є завершеним і за формою, і за змістом когнітивно-художнім продуктом, що функціонує як текстовий контініум, який зберігає фахові реалії, професійні знання і уявлення окремого фахового середовища, характерного для певного періоду часу розвитку суспільства певної країни як один з сегментів картини світу минулого.

Художня література є частиною мовної картини світу, що акумулює знання про світ і людину в ньому, знайомство з творами літератури сприяє формуванню повнішої концептуальної картини світу окремої особи. Мовна картина фахового світу, представлена в романі А. Хейлі “Airport”, розширює знання читача про об’єктивний світ на прикладі окремого фахового середовища.

Професійний роман А. Хейлі репрезентує специфіку інституціональної дійсності, забезпечуючи мовну актуалізацію останньої. Він розширює фонові знання читача з ключових аспектів зображуваного фахового середовища: 1) адміністративно-організаційні та технічни аспекти функціонування міжнародного аеропорту; 2) проблеми ділової і професійної етики; 3) базові професійні і людські цінності віртуального фахового середовища, відтвореного в романі; 4) базові професійні і людські цінності реального світу читача. Внаслідок цього в романі письменника формується цілісний комплекс концептуальної, культурної і мовної картини літературного світу А. Хейлі та його персонажів. Письменник зосереджує увагу читача на професійних аспектах авіаційного середовища, яке є універсальним за своїми характеристиками, а наведені автором американські реалії доповнюють створену крос-культурну картину світу, що є зрозумілою читачам – представникам різних культур.

Як із концептів окремої лінгвокультури складається концептосфера окремої мови, що відображає цю окрему національну картину світу, так і з концептів окремого фахового середовища складається концептосфера окремого фахового середовища, що відображає картину цього окремого фахового світу.

Вивчення семантичного простору професійного роману на основі лінгвокогнітивного моделювання дозволяє побачити особливості авторської картини світу А. Хейлі як яскравого представника цього літературного напряму, мовної картини окремого фахового світу, відтвореного автором на сторінках роману, прослідкувати особливості експлікації домінантних концептів описаного фахового середовища і визначити шляхи творення фахового контексту роману на основі вербалізації відповідних концептів. В основу концептуального аналізу обраного професійного роману покладено виявлення й інтерпретацію домінантного концепту AIRPORT, визначального для фахової картини світу, представленої у романі “Airport” та опис цього базового концепту.

Вивчення специфіки експлікації фахового контексту як відображення фахової картини світу в професійному романі А. Хейлі дає можливість прослідкувати особливості вторинного існування професійної/фахової дійсності, сформованої в уяві людини за допомогою художньої свідомості. Опрацьована художня література, пережита і розумом, і серцем читача, стає його власним набутим когнітивним спадком.

Вивчення особливостей вербалізації фахового контексту професійного роману здійснено на основі комплексного методичного апарату у межах комунікативно-функціональної і когнітивно-дискурсивної парадигм лінгвістичних досліджень.

Методика дослідження фахового контексту роману А. Хейлі “Airport” здійснена в такі 5 етапів:

1) лінгвокогнітивне моделювання змісту концепту AIRPORT як універсального концепту загальної концептосфери людства;

2) лінгвокогнітивне моделювання змісту концепту AIRPORT як текстового концепту професійного роману;
3) лінгвокогнітивне моделювання фахового контексту літературно-художнього твору;
4) когнітивно-семантичний аналіз вербалізованої концептуальної системи фахового контексту та чинників контекстуалізації;
5) мовностилістичний аналіз вербальної бази когнітивних структур, що відтворюють фахове середовище в літературно-художньому творі.

Основні положення цього розділу відображені в 3 публікаціях [154; 160-161].

РОЗДІЛ 2
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ AIRPORT В СТРУКТУРІ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
(на матеріалі роману А. Хейлі “Airport”)

Текст є фрагментом світу, що презентується автором та інтерпретується адресатом. На відміну від документального, наукового чи науково-популярного тексту літературно-художній твір є фрагментом суб’єктивної картини світу, він відображає індивідуальну авторську картину світу письменника. Проте, при прочитанні твору адресатом відбувається нашарування індивідуальної картини світу автора на індивідуальну картину світу читача, при цьому остання, зазвичай, зазнає трансформації за рахунок включення певних компонентів авторської картини світу письменника.

З огляду на загальноекономічну значимість аеропортів як ключових транспортних компаній, що забезпечують пасажирські та вантажні перевезення, та їхню загальнолюдську значимість як містків між різними країнами та культурами, концепт AIRPORT належить до групи універсальних концептів. Особливістю цього дослідження концепту AIRPORT є його функціонування як фрагменту загальної концептуальної картини світу, фрагменту концептуальної картини фахового світу міжнародного аеропорту та фрагменту індивідуальної, авторської картини світу А. Хейлі в однойменному романі. Таким чином, у романі А. Хейлі чітко розрізняються універсальна, фахова та стилістична складові цього концепту.

Отже, простежимо особливості вербалізації концепту AIRPORT у літературно-художньому творі як відображення індивідуальної авторської картини світу письменника й об’єктивної картини світу фахового середовища аеропорту.

2.1. Модель змісту концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ

Вивчення особливостей об’єктивації концепту зумовлює необхідність визначення змісту концепту. Для проведення коректного лінгвокогнітивного моделювання концепту важливо розрізняти поняття зміст та структура концепту [153]. За основу лінгвокогнітивного аналізу концепту ми взяли визначення структури концепту З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним як такої когнітивної структури, що складається із трьох базових компонентів: чуттєвого образу, інформаційного змісту й інтерпретаційного поля [153]. Інформаційний зміст концепту, на думку вчених, включає когнітивні ознаки, що диференціюють його денотат, тобто “поняття, фіксоване мовним знаком, понятійне ядро значення, позбавлене суб’єктивних відтінків: оцінки, мотивованості, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості” [177, с. 112]. Усі інші когнітивні ознаки, які уточнюють і доповнюють основні ознаки або пояснюють чи оцінюють їх, формують інтерпретаційне поле концепту. Отже, інтерпретаційне поле концепту охоплює когнітивні ознаки, що інтерпретують його інформаційний зміст, доповнюючи або оцінюючи останній на рівні конотації.

А. М. Приходько звертає увагу на структуру концепта і визначає “складноструктурованість” як характерну ознаку його архітектоніки [167]. Ю. С. Степанов вказує на його багатошаровість і виокремлює щонайменше три шари: активний, пасивний і внутрішній, що можуть перетинатися [192: с. 41-42]. Активний шар є основною об’єктивною ознакою, що відома всім носіям культури і входить до структури загальнонаціонального концепту. Пасивний або історичний шар охоплює додаткові ознаки, що є важливими для окремих груп носіїв культури і відносяться до концептуальних систем окремих субкультур. Внутрішній шар концепту містить ознаки, зрозумілі лише фахівцям, а для переважної більшості носіїв культури є невідомими, тому вони не є складовою концепту для останніх, вони трактуються як культурно

детерміновані елементи концепту. С. Г. Воркачев і В. І. Карасик також визначають концепт як багатомірне ментальне утворення і виокремлюють три шари: образно-перцептивний, понятійний і ціннісний [48, с. 7; 95, с. 73]. А. М. Приходько кваліфікує складові концепту таким чином: 1) основа концепту (субстрат); 2) надбудова-1 (адстрат); 3) надбудова-2 (епістрат) [167].

Отже, для виявлення структури концепту важливо визначити когнітивні ознаки, що формують його зміст. Зміст концепту відзначається ієрархічністю організації (див. *Рис. А.1*., *Додаток А*). На *Рис. А.1.* представлено польову модель змісту концепту, де площина **A** – це ядро (базовий концепт), **B** – приядерна зона, що включає похідні концепти 1 рівня, **C** – близька периферія з похідними концептами 2 рівня, **D** – дальня периферія з похідними концептами 3 рівня, **E** – крайня периферія або зона суміжних концептів.

Для визначення когнітивних ознак концепту AIRPORT, які становлять його понятійне ядро, звернемось до словникових дефініцій поняття "*airport*" на основі аналізу його інформаційного змісту. Пропонуємо розглянути *Табл. А.1*. (див. *Додаток А*). Таблиця унаочнює параметри інформаційного змісту поняття "*airport*". На основі словникових дефініцій ми визначили параметри інформаційного змісту цього поняття і на цій основі виокремили ключові когнітивні ознаки:

1) (a) a ***place*** where ***aircraft land and take off*** and where there are ***buildings for passengers*** to wait in and ***for aircraft*** to be sheltered; (б) a ***place*** from which ***aircraft operate*** that usually has paved ***runways*** and ***maintenance facilities*** and often serves as a ***terminal*** [298] – <u>кваліфікуючі когнітивні ознаки:</u> *place; aircraft, land and take off, land & take off, buildings for passengers; buildings for aircraft; operate; runways; maintenance facilities; terminal*;
2) a ***tract of land*** or ***water*** with ***facilities for the landing***, ***takeoff***, ***shelter***, ***supply***, and ***repair of aircraft***, especially one used for receiving or discharging ***passengers*** and ***cargo*** at regularly scheduled times [241] –

кваліфікуючі когнітивні ознаки: *tract of land / water; facilities for landing / takeoff, shelter, supply, repair of aircraft; passengers; cargo*;

3) a ***landing*** and ***taking-off area*** for ***civil aircraft***, usually with surfaced ***runways*** and ***aircraft maintenance*** and ***passenger facilities*** [233] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *landing / taking-off area; civil aircraft; runways; aircraft maintenance; passenger facilities*;
4) a ***place*** where ***aircraft take off and land***, usually equipped with hard-surfaced ***landing strips***, a ***control tower***, ***hangars***, ***aircraft maintenance*** and ***refueling facilities***, and ***accommodations*** for ***passengers*** and ***cargo*** [222] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *place; aircraft; take off & land; landing strips; control tower; hangars; aircraft maintenance; refueling facilities; accommodations; passengers; cargo*;
5) a ***facility for the landing***, ***take off***, ***shelter***, ***supply***, and ***repair of aircraft***, esp. One used for transporting ***passengers*** and ***cargo*** at regularly scheduled times [275] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *facility for landing / take off, shelter, supply, repair of aircraft, passengers, cargo***;**
6) an ***airfield*** equipped with ***control tower*** and ***hangars*** as well as ***accommodations for passengers*** and ***cargo*** [242] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *airfield; control tower; hangars; accommodations for passengers; cargo****;***
7) a ***place*** where ***aircraft*** regularly ***take off and land***, with ***buildings for passengers*** to wait in [240] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *place; aircraft; take off & land; buildings for passengers*;
8) ***Station*** that consists of ***buildings*** and ***airfields*** used to house and provide ***runways*** for ***airplanes***. ***Navigation towers*** are also present at airports to provide ***pilots*** with direction when ***landing and taking off*** of ***runways***. Most airports also have ***terminals*** for ***passengers*** to load onto and unload from airplanes. Airports are usually built on the ***ground***, but there are also usable airports present on ***boats*** as well as bodies of ***water*** [295] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *station; buildings; airfields; runways; airplanes;*

navigation towers; pilots; landing & taking off; terminals; passengers; ground / boats / water;

9) a ***place*** where ***planes arrive and leave***, consisting of ***runways*** (= long roads where ***planes land and take off***) and large ***buildings*** for ***passengers*** called ***terminals*** [298] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *place; planes; arrive & leave (land & take off); planes, runways; buildings (terminals); passengers*;

10) a complex of ***runways*** and ***buildings*** for the ***take-off***, ***landing***, and ***maintenance of civil aircraft***, with ***facilities for passengers*** [303] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *runways; buildings; take-off / landing; maintenance of civil aircraft; facilities for passengers*;

11) a ***place*** where ***airplanes take off and land*** that has all the ***services and buildings*** needed to take care of the ***airplanes***, ***passengers***, and ***cargo***. An ***area*** with ***buildings***, ***airplanes***, and ***airstrips*** is an example of an airport [305] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *place / area; airplanes; take off & land; services & buildings; airplanes; passengers; cargo; airstrips*;

12) a ***place*** where ***aircraft*** can ***land and take off***, usually equipped with ***hangars***, ***facilities for refueling*** and ***repair***, ***accommodations for passengers***, etc. [285] – кваліфікуючі когнітивні ознаки: *place; aircraft; land & take off; hangars; facilities for refueling, repair; accommodations for passengers*;

13) an ***aerodrome*** with facilities for ***flights*** to ***take off and land***. Airports often have ***facilities*** to store and maintain ***aircraft***, and a ***control tower***. An airport consists of a ***landing area***, which comprises an aerially accessible open space including at least one operationally active surface such as a ***runway*** for a ***plane*** to take off <…> and often includes adjacent utility ***buildings*** such as ***control towers***, ***hangars*** and ***terminals***. Larger airports may have fixed-base ***operator services***, ***airport aprons***, ***air traffic control centres***, ***passenger facilities*** such as restaurants and lounges, and ***emergency services*** [306] – у цьому визначенні розширено коло служб аеропорту (fixed-base ***operator services***, ***airport aprons***, ***air traffic control centres***,

passenger facilities such as restaurants and lounges, and ***emergency services***);

14) an international airport is an airport that offers ***customs*** and ***immigration facilities*** for ***passengers*** travelling between countries. International airports are typically larger than domestic airports and often feature longer ***runways*** and ***facilities*** to accommodate the heavier ***aircraft*** commonly used for international and intercontinental travel. International airports often also host domestic flights. Buildings, operations and management have become increasingly sophisticated since the mid 20th century, when international airports began to provide ***infrastructure for international civilian flights***. Detailed ***technical standards*** have been developed to ensure ***safety*** and common ***coding systems*** implemented to provide ***global consistency***. ***The physical structures*** that serve millions of individual ***passengers*** and ***flights*** are among the most complex and interconnected in the world. By the second decade of the 21st century, there were over 1,200 international airports and almost two billion international passengers along with 50 million metric tons of cargo were passing through them annually" [307] – для міжнародного аеропорту коло служб розширюється за рахунок введення митної та імміграційної служби та приміщень, де вони розташовані (*customs and immigration facilities for passengers travelling between countries*), введено поняття інфраструктури стосовно міжнародних пасажирських перевезень (*infrastructure for international civilian flights*), великий матеріально-технічний комплекс із обслуговування пасажирів і забезпеченню перельотів (*physical structures that serve millions of individual passengers and flights are among the most complex and interconnected in the world*), комплекс заходів із забезпечення безпеки перельотів (*safety, technical standards, coding systems, global consistency*).

Узагальнивши когнітивні ознаки, виокремлені вище, пропонуємо об'єднати їх в такі основні групи:

1) територія – **place / area** (ground / boats / water; station – у значенні "*місце; місце розташування*"; tract of land / water; airfields; landing / taking-off area);
2) авіапарк – **aircraft** (airplanes; planes; civil aircraft);
3) злітно-посадкові смуги – **runways** (landing strips; airstrips);
4) служби та будівлі – **services & buildings:** 1) services: aircraft maintenance (maintenance of civil aircraft); customs and immigration facilities; operator services, airport aprons, air traffic control centres, emergency services; 2) buildings: a) terminal(s); control tower (navigation towers); buildings for aircraft – maintenance facilities; refueling facilities; facilities for landing / takeoff, shelter, supply, repair (of aircraft); hangars; b) buildings for passengers; passenger facilities; infrastructure for international civilian flights;
5) основне призначення – **land & take off** (arrive & leave; operate);
6) льотний склад – **pilots**;
7) пасажири – **passengers**;
8) вантаж – **cargo**;
9) комплекс заходів по забезпеченню безпеки перельотів – **safety** (technical standards, coding systems, global consistency).

Для моделювання змісту концепту ми виокремили на основі проаналізованих когнітивних ознак концепти приядерної зони, такі як: AREAS, SAFETY, CARGO, PASSENGERS, AIRCREW, AIRCRAFT, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, ATC TOWER, BUILDINGS – це похідні концепти першого рівня. Ми внесли деякі зміни в номінації концептів:

1) замість *pilots* ми ввели *aircrew* як ім'я концепту, оскільки воно ширше і точніше за своєю семантикою;
2) розмежували *services & buildings*, що характерно і для більшості лексикографічних визначень з огляду на неоднорідну семантику: *services* – позначає види діяльності, а саме: коло послуг, що аеропорт

надає своїм клієнтам, а *buildings* – матеріальні об’єкти: споруди, будівлі та приміщення;

3) ввели поняття *operations & services*, що дозволило вилучити *land & takeoff,* оскільки це одна із операцій, що здійснюються аеропортом;
4) оскільки злітно-посадкові смуги та доріжки для рулювання літаків є складовими території аеропорту, їхні номінації стали концептами близької периферії та увійшли до складу концепту AREAS;
5) ввели концепт AUTHORITIES до приядерної зони, оскільки уся діяльність структурних підрозділів аеропорту планується і координується його керівництвом/управлянням.

До складу близької периферії концепту AIRPORT увійшли похідні концепти другого рівня, такі як: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS. До далекої периферія віднесено похідний концепт третього рівня: TERMINAL.

Модель змісту концепту AIRPORT представлена нами на *Рис. А.2*. (див. *Додаток А*), де:

1) **А** – це ядро (базовий концепт);
2) приядерна зона включає похідні концепти першого рівня, такі як: AREAS, SAFETY, CARGO, PASSENGERS, AIRCREW, AIRCRAFT, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, ATC TOWER, BUILDINGS;
3) близька периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS;
4) далека периферія з похідним концептом третього рівня: TERMINAL.

Візьмемо цю модель за основу для дослідження змісту концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі. Цей концепт є домінуючим у концептуальному просторі роману, про що свідчить сама назва твору. Об’єктивація концепту літературно-художнього твору відбувається на основі мовних засобів. Дослідивши мовну базу вербалізації концепту AIRPORT у

романі А. Хейлі “Airport”, ми зможемо змоделювати вже остаточну модель змісту концепту AIRPORT, такою, як вона представлена в романі.

2.2. Структурно-семантичні особливості вербалізації концепту AIRPORT у романі А. Хейлі “Airport”

Об’єктивація концепту відбувається на лексичному, фразеологічному та синтаксичному рівнях. С. Г. Воркачев розглядає концепт як вербалізований смисл, що представлений мовними реалізаціями, як одиницю колективного знання, що має мовне вираження і відзначається певною етнокультурною специфікою [52, с. 47-48].

Актуалізація концепту на рівні слова/лексеми кваліфікується як первинна однослівна номінація. А. П. Загнітко визначає номінацію на рівні словосполучення як складний тип номінації [82, с. 205]. А. М. Приходько розглядає номінації концепту на рівні словосполучення та на рівні речення як дві різні синтаксичні форми об’єктивації концепту [167, с. 109].

Проаналізуємо як концепт AIRPORT проектується на змістовий простір роману та сприяє досягненню художньої мети твору, а також опишемо й систематизуємо мовну базу його об’єктивації.

2.2.1. Структурно-семантичні особливості вербалізації ядра концепту AIRPORT та похідних концептів приядерної зони. Оповідь роману розгортається у фаховому середовищі великого міжнародного аеропорту, герої роману є безпосередніми учасниками виробничих відносин або як працівники аеропорту та окремих авіаліній, або як пасажири, клієнти, для чиїх потреб і створений цей потужний транспортний комплекс. Аеропорт у структурі цього художнього твору, що належить до жанру виробничих романів, набуває не

лише рис середовища, в якому відбуваються події роману, але й стає особливим героєм твору. Про визначальну роль концепту AIRPORT у структурі твору свідчить і винесення лексеми *airport* у назву роману.

Образ аеропорту не є лише плодом уяви автора. Безумовно, А. Хейлі відобразив своє авторське уявлення про його роботу в романі. Проте, особливістю художнього стилю письменника є максимальне поєднання художнього переосмислення життя і максимально документалізоване відтворення побутових і фахових реалій життя своїх героїв.

Образ аеропорту є конкретизованим. Ім’я концепту AIRPORT представлено не лише однойменною лексемою, але й розширене за рахунок введення власної назви міжнародного аеропорту: *Lincoln International Airport, Illinois*. Образна інтерпретація концепту AIRPORT у романі допомагає авторові відтворити складний світ життя аеропорту не лише за рахунок введення у номінативне поле концепту фахової і термінологічної лексики, але й залучивши стилістично забарвлений вербальний образ-порівняння: *a center of civilization like an airport*. З огляду на те, що аеропорт є видом виробничого науково-технічного бізнесу, доречним стало й використання автором маркетингових реалій: письменник розширює вербальну площину об’єктивації концепту в творі за рахунок введення рекламного слогана аеропорту: *the airport's immodest slogan, LINCOLN INTERNATIONAL – AVIATION CROSSROADS OF THE WORLD*. З легкою іронією звучить уточнення *immodest/нескромний* та патетична класифікація аеропорту як авіаційного перехрестя світу.

В. І. Кононенко звертає увагу на особливості мовної експлікації концепту, дослідник зауважує, що відтворення концепту на базовому, тобто на рівні імені концепту, не є повним, оскільки мовні засоби, що доповнюють його, створюють певне семантичне поле концепту, контекст, у межах якого він відтворюється [107, с. 7-10]. Отже, достатньо різноманітна вербальна база експлікації базового концепту, що включає лексему (*airport*), антропонім (*Lincoln International Airport, Illinois*), образне порівняння (*a center of civilization like an airport*) та непрямого порівняння у формі рекламного слогана (*the airport's immodest*

slogan, LINCOLN INTERNATIONAL – AVIATION CROSSROADS OF THE WORLD), створює семантико-когнітивне поле концепту та сприяє формуванню стилістично маркованого контексту фахового середовища аеропорту, в якому відбуваються події роману.

Отже, концепт AIRPORT є складним ментальним утворенням у єдності його понятійного, ціннісного й образного компонентів. Архітектоніку концепту AIRPORT визначає базовий понятійний компонент – *a landing and taking-off area for civil aircraft, usually with surfaced runways and aircraft maintenance and passenger facilities* [232].

Приядерна сфера концепту включає такі уточнюючі концепти, як AREAS, SAFETY, CARGO, PASSENGERS, AIRCREW, AIRCRAFT, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, ATC TOWER, BUILDINGS.

Похідний концепт першого рівня AIR TRAFFIC CONTROL. Злагоджена работа усіх ланок авіадиспетчерської служби є основою безперебійної роботи аеропорту. А. Хейлі приділяє багато уваги цьому аспектові діяльності аеропорту, докладно інформуючи читача як про основні проблеми, так і про маловідомі подробиці.

При введені в тканину оповіді чергового блоку складної фахової інформації, що не є відомою загалу, письменник використовує когнітивну модель поступового розкриття інформаційного змісту: 1) спочатку наводиться загальна інформація довідкого змісту; 2) потім додаткова уточнююча інформація щодо безпосередньої специфіки конкретного фахового середовища, описаного в романі, вводиться у контрасті з уже відомим, чи містить незвичні та несподівані відомості; 3) на наступному етапі окреслений і частково прояснений сегмент фахового простору наповнюється персонажами твору, які починають діяти в цьому середовищі, наповнюючи його життям, своїми проблемами та почуттями.

Ця схема спостерігається і при знайомстві читача з авіадиспетчерською службою (АДС) *Air Trafic Control* (*ATC*) аеропорту *Lincoln International*:

загальна інформація описово-довідкого змісту вказує на розміщення радіолокаційної станції у вежі диспетчерської служби (*the radar room was in the control tower*), поверхом нижче від скляної обзорної башти (*one floor down from the glasssurrounded eyrie – the tower cab*), звідки *АТС/АДС* здійснює контроль (*from which ATC directed*) за переміщенням авіатранспорту територією аеропорту (*aircraft movement on the ground*) та за невідкладними місцевими перельотами (*immediate local flying*): ***The radar room*** *was* *in the control tower*, *one floor down from the glasssurrounded eyrie – the tower cab – from which* ***ATC*** *directed* ***aircraft movement on the ground*** *and* ***immediate local flying***.

Юрисдикція цієї служби (*the radar section's jurisdiction*) поширюється далеко за межі аеропорту (*extended beyond the airport*), оскільки диспетчери радіолокаційної служби (*radar controllers*) координують роботу (*дослівно:* долають прогалини в роботі) диспетчерів на місцях та найближчих регіональних центрів авіадиспетчерської служби (*reached out to bridge the gap between local control and the nearest ATC regional center*), що знаходяться зазвичай далеко від аеропортів і контролюють основні авіатраси та рух авіатранспорту цими авіатрасами (*controlled main trunk airways and traffic coming on and off them*): ***The radar section's jurisdiction*** *extended* *beyond the airport*, *and* ***radar controllers*** *reached out* *to bridge the gap between local control and the nearest ATC regional center*. ***The regional centers*** *– usually miles from any airport –* *controlled main trunk airways and traffic* *coming on and off them*.

Додаткова уточнююча інформація про безпосередні особливості радіолокаційної авіадиспетчерської служби містить незвичні, несподівані відомості, що драматизують спершу нейтральний опис. На відміну від скляної башти, радіолокаційний центр не має вікон (*In contrast to the top portion of the tower, the radar room had no windows*), день і ніч десять чергових і старших диспетчерів (*day and night <…> ten radar controllers and supervisors*) працюють у вічній напівтемряві тьмяних розжарених ламп (*labored in perpetual semidarkness under dim moonglow lights*), а навколо всі чотири стіни щільно заповнені спеціальним обладнанням (*tightly packed equipment lined all four*

walls): радіолокаторами, контрольними панелями та панелями радіозв'язку (*radarscopes, controls, radio communications panels*): *In contrast to the top portion of the tower, the radar room* ***had no windows****. Day and night, at Lincoln International, ten radar controllers and supervisors labored in* ***perpetual semidarkness*** *under* ***dim moonglow lights****. Around them, tightly packed equipment – radarscopes, controls, radio communications panels –* ***lined all four walls****.*

Блок додаткової інформації в емоційно маркованому контексті доповнюється побутовими деталями, які, проте, є наслідком специфічних умов праці: у приміщенні постійно підтримується високий температурний режим, щоби забезпечити роботу високочутливого обладнання, тому цілий рік диспетчери працюють у сорочках з коротким рукавом: *Usually,* ***controllers*** *worked* ***in shirtsleeves*** *since the temperature, winter or summer, was maintained at* ***an even seventy degrees*** *to protect* ***the delicate electronic gear****.*

Завершується цей інформаційний блок оцінкою психологічного стану працівників: *The pervading tone in the radar room was* ***calm****. However,* ***beneath the calmness****, at all times, was a* ***constant nervous strain*** – незважаючи на те, що в кімнаті панувала спокійна атмосфера, за цим спокоєм завжди відчувалось постійне нервове напруження.

Перехід від нейтральної довідки до драматизованого опису, від драматизованого опису до побутових деталей завершується на високій емоційній ноті, що дає однозначну оцінку психоемоційній атмосфері, що незмінно панує у приміщенні радіолокаційного центру. Підготовка читача до драматичного розвитку подальших подій у романі завершується майстерно описаним фрагментом однієї з багатьох надзвичайних ситуацій, що їх постійно вирішують працівники радіолокаційної диспетчерсьої служби аеропорту:

Cause of the added tension was ***a signal on a radarscope*** *which, in turn, had triggered* ***a flashing red light*** *and* ***alarm buzzer*** *in the control room.* ***The buzzer*** *had now been silenced, but* ***the distinctive radar signal*** *remained. Known as* ***a double blossom****, it had flowered on the semi-darkened screen* ***like a tremulous green carnation*** *and denoted an aircraft in distress. In this case, the aircraft was a U.S. Air*

Force KC-135, high above the airport in the storm, and seeking an ***immediate emergency landing***.

Напруга в кімнаті вибухає сигналом на локаторі, після отримання якого в кімнаті спалахує червоне світло та гуде аварійна сирена (*a signal on a radarscope which, in turn, had triggered a flashing red light and alarm buzzer in the control room*), сирена замовкає, але сигнал залишається (*The buzzer had now been silenced, but the distinctive radar signal remained*), він відомий під назвою «махровий цвіт» (*a double blossom*) (double – *бот. = махровий*), квітнучі на напівтемному екрані подібно до мерехтливої махрової гвоздики яскравого рожевого кольору із сіро-зеленим листям (carnation = *a double-flowered cultivated variety of clove pink, with grey-green leaves and showy pink, white, or red flowers*) – це сигнал тривоги: літак опинився у критичній ситуації. Цього разу в бурю попав військовий літак (*a U.S. Air Force KC-135*), який і просить дозволити йому термінову посадку.

Структура змісту концепту приядерної зони AIR TRAFFIC CONTROL представлена в *Табл. А.2*. Вона унаочнює результати проведеного дослідження і дає можливість уточнити початкову модель структури концепту AIRPORT.

Ім’я концепту ATC TOWER доцільно уточнити: назву підрозділу авіадиспетчерської служби, попри його розміщення у башті коректніше вивести як власне ім’я концепту приядерної зони AIR TRAFFIC CONTROL, а TOWER, ATC PERSONNEL і ATC OPERATIONS, що уточнюють окремі аспекти фрагменту когнітивно-семантичного простору концепту AIRPORT, розглядати як похідні концепти другого рівня, що формують його ближню периферію.

Похідний концепт першого рівня AIRPORT’S DEFICIENCIES. Міжнародний аеропорт вражав відвідувачів своїми розмірами, обсягом вантажних і пасажирських перевезень, потужним парком авіаційної і наземної техніки, широким спектром послуг. І дійсно, з першого погляду він справляв дуже позитивне враження успішного підприємства, особливо з огляду на потужний термінал: *Judged by its terminal alone, the airport was still spectacular*.

Проте, мотив про недоліки в роботі аеропорту зазвучав на перших же сторінках роману, попереджуючи про проблеми, що ляжуть в основу драматичної колізії твору: *Lincoln International Airport, Illinois, was functioning, though* ***with difficulty***. Аеропорт переживав складний період, а недоліки чи вади в його роботі були серйозними: *The airport's* ***deficiencies*** *were serious and basic, yet, since they were mostly out of public view, only insiders were aware of them*.

Отже, при моделюванні концептуального простору роману слід розглянути й таку його складову як AIRPORT'S DEFICIENCIES. Ця концептуальна лінія проходить через увесь роман.

Образ аеропорту в художній обробці автора є дещо неочікуваним і складним за своєю семантикою: *Lincoln International, like a surprising number of other major airports, was close to becoming a whited* ***sepulcher*** – автор звертається до біблійної алюзії (Matt 23:27), у контексту роману реалізуються обидва значення: 1) буквальне – *вибілена вапном гробниця*; 2) переносне – *a hypocrite/лицемір*, тобто аеропорт лицемірно вводить в оману своїх клієнтів, презентуючи привабливий фасад, і приховуючи свої недоліки. При цьому уточнюється, що проблема стосується не одного аеропорту, а багатьох крупних аеропортів (*a surprising number of other major airports*), тобто, це загальна тенденція.

Похідний концепт першого рівня INNOVATIONS. Тенденція до документалізації оповіді є характерною ознакою авторського стилю А. Хейлі, про що свідчить і роман "Airport". До тканини твору письменник органічно долучає власноназвну лексику: назви міст, країн, континентів, імена відомих політиків тощо. У цьому випадку порівняння критичної ситуації (*inadequate to the point of danger*), що склалась в аеропорту *Lincoln International Airport, Illinois* тільки через 10 років після його відкриття, з ситуацією в аеропортах таких відомих міст, як: Нью-Йорк, Сан-Франциско та Чикаго (*New York, San Francisco, Chicago*) говорить про загальну критичну тенденцію у галузі авіаперевезень США того періоду (роман вийшов з друку в 1969 р., тож події,

зображені в романі відносяться до кінця 1960-х років): *It was hard to convince people that a modern jetport, built in the late 1950s, could so quickly have become* ***inadequate*** *to the point of* ***danger****. It made no difference that the same was true of other centers –* ***New York, San Francisco****,* ***Chicago****, and elsewhere; there were certain things which* politicians *simply did not want to see*.

У розвиткові індустрії авіаперевезень спостерігається і на думку автора, і на думку його головного героя дисбаланс між розвитком авіаційної техніки та наземної інфраструктури аеропортів, відбувається протиставлення авіації (літальної техніки) та аеропорту (наземного комплексу, що створює умови для здійснення авіаперевезень): non-operational improvements ⇔ runways and taxiways – зазвичай немає проблем з фінансуванням вдосконалень у сфері авіації (*ironically, there was seldom any difficulty in getting money for non-operational improvements*), проте зовсім протилежна картина з фінансуванням нових злітно-посадкових смуг і доріжок рулювання (*runways and taxiways different*).

Про те, чому склалась така ситуація, говорить подальше пояснення: *A single new runway cost* ***several million dollars*** *and took* ***two years*** *to build, yet* ***few*** *people other than pilots, air traffic controllers, and airport management,* ***ever knew*** *how good or bad a runway system was* – отже, проблема не лише в розмірах фінансових затрат (*several million dollars*) і великих термінах (*two years*) виконання робіт по будівництву нових злітно-посадкових смуг, адже виробництво нових літаків також є дуже затратним, а в тому, що результати роботи в першому випадку мало кому відомі (*few people <…> ever knew how good or bad a runway system was*), на відміну від авіапарку нових літаків, яких бачать усі.

Ситуація, що склалась і описана в романі, коли відбувається протиставлення – *new achievements in the air ⇔ advancement on the ground* – має бути вирішена в ключі – *advancement on the ground,* ***matching*** *new achievements in the air* – інше рішення зупинить розвиток і відкине індустрію авіаперевезень назад: *But at Lincoln International a showdown was coming soon. <…> and when it*

*happened the choice would be clear – **between** advancement on the ground, matching new achievements in the air, **or** impotently drifting backward*.

Крапку в дискусії персонажів твору ставить заключне твердження: *In aviation, there was never **a** status quo*.

Проведений аналіз лексичної бази вербалізації концепту INNOVATIONS надав матеріал для моделювання такої структури концепту INNOVATIONS у романі А. Хейлі “Airport”:

1) складний образ – сучасна авіація як єдиний комплекс авіаційної техніки та розвинутої наземної інфраструктури, що постійно перебуває у взаємозалежному розвиткові: *in aviation* (*with*) *advancement on the ground, matching new achievements in the air there is never a status quo* – при реконструкції образу використано мовний матеріал роману, в якій введено лише одну сторонню мовну одиницю – прийменник *with*, що графічно позначено дужками;
2) інформаційний зміст – *jetport; non-operational improvements; runways; taxiways; build a runway; achievements in the air; advancement on the ground, matching new achievements in the air*;
3) інтерпретаційне поле – оцінка критичної ситуації аеропорту *Lincoln International Airport, Illinois* в романі: *a modern jetport <…> could so quickly have become inadequate to the point of danger*; оціночні посилання на аналогічні ситуації в аеропортах міст *New York, San Francisco, Chicago*; алюзія – посилання на реальну авіакатастрофу *the 1956 Grand Canyon disaster* та рішення президента Ейзенхауера та 38 Конгресу США (*President Eisenhower, the Eighty-fourth Congress*).

Похідний концепт першого рівня AIRLINES. В основу мовних одиниць, які позначають і описують діяльність авіакомпаній, переважно покладена лексема *airline* / *airlines* (рідше зустрічаються позначення на основі лексеми *company*), що є цілком природнім для ділової комунікації, оскільки ідентифікація суб’єкту комерційних відносин є нагальною потребою цієї

комунікативної сфери. Для прикладу: назви компаній – ***Trans America Airlines, Trans America*** *and other airlines,* ***British Overseas Airways Corporation***.

Авіакомпанії є суб'єктами комерційної діяльності, яку вони здійснюють, надаючи послуги авіаперевезень через систему аеропортів. Отже, в кожному аеропорту є представництво компанії: *the* ***Trans America*** *base* – представництво компанії *Trans America* в аеропорту *Lincoln International*.

Відповідно, вони мають свій парк літаків, свої офіси в аеропортах, свою систему менеджменту, яку вони здійснюють через штат своїх працівників різного рангу від керівництва компанії вищої і середньої ланки, її підрозділів і представництв, до офісних працівників і робітників окремих служб:

1) *the BOAC* ***airliner*** – літак авіакомпанії *British Overseas Airways Corporation*;
2) *Trans America Airline* ***Flight Two*** – ***The Golden Argosy***, *Trans America* ***Flight Two*** – назва рейсу, що здійснюється авіакомпанією *Trans America*, часто вживається і як назва літака, що здійснює цей переліт;
2) *the Trans America base* ***maintenance*** – відділ матеріально-технічного забезпечення і ремонтних робіт компанії *Trans America*; *the Trans America base* ***maintenance chief*** – начальник відділу матеріально-технічного забезпечення і ремонтних робіт компанії *Trans America*;
3) *airline* ***internal management*** – управління компанії, що регулює внутрішні відносини; *the* ***airline's*** *exclusive business* – виключна компетенція авіакомпанії; *the* ***airline's*** *rigid rule about willful damage to company property* – чіткі правила компанії щодо зумисного пошкодження її власності;
4) *the company* ***weather forecaster*** – синоптик, що веде спостереження за змінами в погодних умовах і укладає синоптичні графіки та поради, що включаються до планів польотів: *airline* ***weather forecasts*** *and* ***flight plans***;
5) *airline* ***baggage systems*** – система забезпечення контролю і перевезення багажу пасажирів, за багаж пасажирів, що летять

рейсами авіакомпанії несе відповідальність авіакомпанія, відповідно, ***airlines*** *employ staffs, at* ***every*** *major terminal, whose job is solely to trace missing baggage* – компанія формує штат своїх працівників, чиє завдання полягає лише у відслідкуванні і знаходженні загубленого багажу пасажирів;

6) *airlines* ***snow committee*** **–** компанія має і свій комітет, що відслідковує прибирання снігу на злітно-посадкових смугах і доріжках рулювання, проте самі заходи по снігоприбиранню здійснює відповідна служба аеропорту;

7) ***airline*** *passenger's bag* – сумочка з одноразовими засобами гігієни, що надаються пасажирам під час перельотів, здебільшого в разі втрати ними багажу; ***airlines*** *allow an average weight for passengers— a hundred and seventy pounds in winter, ten pounds less in summer* – обмеження ваги багажу пасажирів авіакомпаніями залежно від пори року;

8) ***personnel*** *responsible for directing the preparation of Flight Two and all other* ***Trans America*** *flights* – персонал компанії, що здійснює підготовку до польоту конкретного літака (*Flight Two*) та всіх інших літаків, що здійснюють авіарейси компанії *Trans America*;

9) *the airline* ***flight kitchen*** – це словосполучення реалізується у тексті роману в двох значеннях: як їжа, що подається під час перельоту літаками компанії та як кухонний відсік на борту літака; ***United Air Lines*** *food truck* – вантажна машина, що належить компанії *United Air Lines* і здійснює доставку їжі в аеропорт;

10) *all* ***airlines*** *kept uniformed representatives at airport post offices* – усі авіакомпанії мають своїх офіційних працівників в поштових відділеннях аеропортів, яких легко ідентифікувати, оскільки всі вони в формі компанії; *favorites among the* ***airline*** *men* – в аеропорту працюють представники різних компаній, які відрізняються і

виконанням подібних службових функцій, і своїми людськими якостями.

Окрему групу працівників компанії утворює льотний склад, який здійснює польоти: для прикладу – 1) *the* ***chief*** *Trans America* ***pilot at the base*** – керівник льотного складу в представництві компанії *Trans America* в аеропорту, про його високий ранг говорить і інше позначення його посади в адміністративній ієрархії компанії: *the executive pilot*; 2) *a* ***four-striper*** *Trans America* ***captain*** – капітан компанії *Trans America*, льотчик найвищого рангу (про що свідчать 4 шеврони); 3) *the* ***Captain*** *Vernon Demerest of Trans America* – , капітан компанії *Trans America* Vernon Demerest – один із головних героїв твору; 4) *the* ***airline's*** *more senior captains* – льотчики найвищого рангу компанії *Trans America*.

Отже, ця розгалужена система структури та відносин у середині авіакомпаній і між різними авіакомпаніями знайшла своє відображення у мовній тканині твору. Логічним є включення концепту AIRLINES у загальну структуру концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі та долучення до неї похідних концептів другого рівня: AIRLINES OPERATIONS; AIRLINES AIRCRAFT; AIRLINES AIRCREWS; AIRLINES MANAGEMENT. Щодо концепту AIRLINES AIRCREWS, то тут можливий і інший варіант – залишити ім’я концепту AIRCREWS, як і в першому варіанті моделі концепту, оскільки льотчики належать до персоналу авіакомпаній, тільки позначити графічно залежність від концепту AIRLINES.

2.2.2. Структурно-семантичні особливості вербалізації концептів близької периферії. Близьку периферію формують похідні концепти другого рівня BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS.

Похідний концепт другого рівня RUNWAYS. У романі представлена оцінка ситуації авіадиспетчером (*ATC controller*) щодо перенавантаженості на злітно-посадкових смугах, яка може призвести до трагедії, коли через неуважність або помилки диспетчера може бути скеровано не один, а два літаки одночасно на посадку або зліт, і, в результаті, на перетині цих двох смуг вірогідна велика аварія; він іронічно зауважує, що цього ще не сталося (диспетчери ще не скерували два літаки до одного перетину), і уповає лише на Бога, адже інакше буде катастрофа, сумірна з наслідками аварії 1956 року, відомої як *the 1956 Grand Canyon disaster*: *<…> we haven't brought two airplanes together at that intersection yet. But someday there'll be a second's inattention or misjudgment, and one of us will. I hope to God it isn't me because when it happens* ***it'll be the Grand Canyon all over again***".

В алюзії, наведеній вище, скорочена номінація: *the Grand Canyon* замість *the 1956 Grand Canyon disaster*. Для уникнення когнітивного дисонансу в тексті роману є і розлоге пояснення цієї катастрофи, що мала місце в історії американської авіації, та після якої за рішенням президента Ейзенхауера та 34 Конгресу США були переглянуті існуючі авіатраси (***the 1956 Grand Canyon disaster*** *had spurred* ***President Eisenhower*** *and* ***the Eighty-fourth Congress*** *to* ***revamp*** *the airways*).

Так чином, історичні реалії, що мають безпосереднє відношення до фахової проблематики роману, при включенні їх у структуру роману, з одного боку, розширюють фаховий контекст художнього твору, додаючи йому документальності, а, з другого – включають події, зображені в романі, в реальний історичний контекст, добре відомий читачеві, додаючи вірогідності як подіям роману, так і думкам, висловленим героями твору.

Похідний концепт другого рівня AIRCRAFT. Концепт приядерної зони AIRCRAFT деталізує види авіаційної техніки, номінативне поле цього концепту включає як термінологічні одиниці, що презентують авіаційний парк – *aircraft; airplane; jet*, так і термінологічні одиниці, що позначають окремі елементи

корпусу літака – *fuselage; tail*. Часто цей концепт есплікується на рівні назви типу літака: *a Boeing 707*. Характерним є вживання ономастичних одиниць – назв авіаліній, що є елементами назв літаків цих компаній: *an Aéreo-Mexican jet*. У центрі уваги героїв роману літак Мексиканських авіаліній, що заблокував злітно-посадкову смугу: *an Aéreo-Mexican jet — a Boeing 707 = > Aéreo-Mexican 707 => Aéreo-Mexican (its fuselage and tail blocking runway three zero) => the big jet*. Першою когнітивною ознакою стає приналежність до певної авіалінії (*Aéreo-Mexican* – зберігається оригінальне написання назви), наступною – тип літака (*Boeing 707*), у подальшому викладі подій обидві характеристики поєднуються і вживаються у комбінованому та скороченому варіанті (*Aéreo-Mexican 707*), подальша номінація у тексті супроводжується розлогим уточненням, що пояснює причину аварійної ситуації на злітно-посадковій смузі 30 (*its fuselage and tail blocking runway three zero*), наступна згадка резюмує причини аварійної ситуації: *the big jet*, тобто занадто великий і складний об’єкт, що його потрібно усунути, не пошкодивши ані сам літак, ані полосу.

Лексична база, що об’єктивує концепт AIRCRAFT у романі А. Хейлі, є різноманітою. Для позначення літаків у тексті роману часто вживається власноназвна лексика:

1) назви літаків, що містять назву свого власника – ***Aéreo-Mexican***, зазначено назву авіакомпанії, якій належить літак; ***U.S. Air Force*** *KC-135* – назва літака безпомилково ідентифікує його як військовий літак, оскільки зазначено, що це Військово-повітряні сили США (*U.S. Air Force*);
2) назви літаків, що містять назву моделі літака – *Boeing 707*;
3) назви літаків, що містять маркування моделі, на основі цифр і літер – *the civil version of the* ***C-5A*** (пасажирський літак, що є версією військового літака); *the* ***747****s*; *the old* ***842***;
4) назви літаків, що містять якісні характеристики – *Boeing 707-****320B*** *Intercontinental Jetliner*, модифікація Боїнга 707, про що свідчить

додаткове маркування (320B), що є реактивним літаком для міжконтинентальних перельотів (*Intercontinental Jetliner*);

5) назви літаків, що містять назви авіарейсів – *Boeing 707 aircraft which was now* ***Flight Two***; *first-class section of* ***Flight Two*** – в останньому випадку назва рейсу повністю заміщує назву літака;

6) кожний літак отримує свій кодовий номер, під яким зазначається у всіх бортових документах і документації аеропортів, авіаційних компаній, міжнародних організацій, що контролюють авіаперевезення – *Boeing 707-****N-731-TA****, certified* ***N-731-TA*** *as completely airworthy, the wing tanks of* ***N-731-TA*** – ці назви літака містять його реєстраційний номер (registered number N-731-TA) як складову назви, або кодовий номер функціонує як повноцінна назва літака.

Друга група лексичних одиниць, що вербалізують концепт AIRCRAFT, охоплює позначення на основі лексем *aircraft, airplane, jet* та *supersonic*:

1) **лексичні одиниці на основі іменника *aircraft***: а) <u>іменник *aircraft* у функції підмета:</u> ***aircraft*** *is balanced, and stable in the air;* ***aircraft*** *will be available on time*; *on the airfield tonight, all* ***aircraft*** *were being subjected to long delays, with <u>engines</u> running, before takeoff*; б) <u>іменник *aircraft* та присвійна форма іменника *aircraft* у функції означення:</u> ***aircraft*** *mechanics,* ***aircraft*** *taking off,* ***aircraft****'s passengers,* ***aircraft****'s range at maximum weight*; в) <u>іменник *aircraft* у складі прийменникових словосполучень:</u> *for* ***aircraft*** *use; complain about noise from* ***aircraft*** *overhead*; *steady stream of* ***aircraft*** *was taking off and landing*; г) <u>іменник *aircraft* із описовими та кваліфікуючими означеннями:</u> ***waiting*** *aircraft, the* ***hundred and twenty ton*** *aircraft,* ***substitute*** *aircraft*;

2) **лексичні одиниці на основі іменника *airplane*:** а) <u>іменник *airplane* у функції підмета:</u> ***airplane*** *functions well, operational flights of* ***airplanes***; б) <u>іменник *airplane* у функції додатку:</u> *certify* ***the airplane***

as completely airworthy, observe ***an airplane*** *taxiing in, want* ***the airplanes*** *to stop coming over*; в) іменник *airplane* із описовим означенням: ***big*** *airplanes,* ***particular*** *airplane*;

3) **лексичні одиниці на основі іменника *jet*:** а) похідні іменники на основі лексеми *jet*: *jet plane, jetliner*; б) іменники *jet* та *jet plane* у функції означення: ***jet*** *takeoffs and landings,* ***jet plane*** *fuselage,* ***jet*** *engine*; в) іменники *jet* та *jet plane* у функції підмета: ***jets***, ***jet plane***, *when* ***the jets*** *first started flying*; г) іменники *jet* із означеннями: ***multimillion dollar*** *jets, the* ***big*** *jet, get the* ***big*** *jet moved*;

4) **лексичні одиниці на основі іменників *jet* та *supersonic*:** *mammoth* ***jets*** *and* ***supersonics***.

Останні дві підгрупи лексичних одиниць утворені на базі іменників, які позначають клас літака: *jet* – реактивний літак та *supersonic* – надзвуковий літак.

Третя група лексичних одиниць, що вербалізують концепт AIRCRAFT, включає лексичні позначення частин літака на основі лексем *engine, fuselage, tail, wheels, motor* та словосполучення, утворені на їхній основі: *the aircraft's electrical system; a stainless steel pipe around the affected* ***engine****;* ***engine*** *overheated, start* ***engines****; operate with three* ***engines****; immediate procedure for the* ***engine****; keep the* ***motor*** *running for warmth* тощо.

При описуванні подій, що відбуваються на борту літака вживаються лексеми: *the first-class section, the economy section, the cabin*, що позначають окремі відсіки.

З огляду на те, що в романі піднімається тема пасажирських і вантажних перевезень, для диференціації різних типів літаків, що призначені для різних типів перевезення, вживаються відповідні кваліфікуючі термінологічні одиниці: 1) для позначення літаків для вантажних авіаперевезень вживаються термінологічні словосполучення ***freight*** *aircraft, all-****cargo*** *aircraft, jet* ***freighter***; 2) для позначення літаків для пасажирських авіаперевезень вживаються термінологічні словосполучення ***passenger*** *aircraft,* ***passenger*** *jets,* ***passenger***

airliners. У цих утвореннях кваліфікаторами призначення літака виступають лексеми *freight, cargo, passenger*. Для прикладу: *Unlike conventional* ***passenger planes****, the inside of* ***a jet freighter*** *was usually a hollow shell*.

На підставі проведеного аналізу видається можливим диференціювати концепт другого рівня AIRLINES AIRCRAFT, виділивши два похідні від нього концепти третього рівня PASSENGER AIRCRAFT та FRIGHT AIRCRAFT. Щодо концепту AIRLINES AIRCRAFT, запропонованого вище, то з огляду на те, що літаки належать авіакомпаніям, що є загальновідомим, доцільно повернутись до імені концепту AIRCRAFT, лише графічно позначити залежність від концепту AIRLINES.

2.2.3. Структурно-семантичні особливості вербалізації концептів далекої і крайньої периферії. Далека периферія представлена в романі похідними концептами третього рівня TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, а крайня периферія або зона суміжних концептів концептом PASSENGER PODS.

Похідний концепт третього рівня TERMINAL. Мовна база актуалізації концепту TERMINAL/ТЕРМІНАЛ у тексті роману відображає основні характеристики терміналу як матеріально-технічного об’єкту аеропорту, коло послуг, що надаються, та особливості функціонування:

1) номінація – *the main passenger terminal, the terminal*;

2) місце знаходження – *at Lincoln International*;

3) структура – *waiting areas, the passenger area, service facilities, concourses*;

4) уточнення характеристик структурних одиниць:

(a) обставина *on the* ***lower*** *concourse* вказує на те, що термінал має кілька поверхів;

(б) додаткова інформація про заклади харчування, що працюють у терміналі – *six* ***specialty*** *restaurants ranged from a* ***gourmet*** *dining room to a* ***grab-it-and-run*** *hot dog counter*; *bars* – вражає і кількістю: шість закладів харчування, і діапазоном від закладу для гурманів (*a* ***gourmet*** *dining room*) до простої стійки з хотдогами, де можна швидко їх придбати та бігти далі (*a* ***grab-it-and-run*** *hot dog counter*); додаткова інформація про наявність ресторану для гурманів посилюється уточненням про вишуканий посуд і розумні ціни – *a gourmet dining room, with* ***gold-edged china*** *and* ***matching prices***; бари також на різні смаки: від барів із затишним приглушеним освітленням (*cozily darkened*) до барних стійок із яскравим неоновим освітленням (*stand-up and neon lit*);

5) визначення цільової групи користувачів послуг терміналу – *travelers and visitors* – вказує на те, що послугами користуються і пасажири, і мешканці міста/відвідувачі;

6) перелік послуг, що надаються пасажирам вражає – не виходячи з терміналу пасажир може в очікуванні свого рейсу пройтись по магазинах, відпочити в готелі, сходити в баню, прийняти масаж, відвідати перукарню, привести до ладу свій одяг і взуття: *While waiting for a flight, and without ever leaving the terminal, a visitor could shop, rent a room and bed, and take a steam bath with massage, have his hair cut, suit pressed, shoes shined*;

7) оціночні характеристики:

(а) вислів ***thronged*** *concourses* вказує не лише на переповненість залів терміналу, але й на те, що місця всім вистачає і що послуги аеропорту користуються попитом;

(б) означення у виразі ***elegant*** waiting areas підкреслює зовнішню привабливість і стильність оздоблення залів очікування терміналу;

(в) словосполучення *concourses* ***adjoining*** *<…> waiting areas* підкреслює продуманість і зручність розташування приміщень

терміналу, в якому різні зали (*concourses*) сполучуються із залами/зонами очікування (*waiting areas*);

(г) визначення архітектурної характеристики терміналу як великого, просторого та розкішного приміщення на основі введення лише одного означення *spacious*, що має два основних значення: 1) великий, просторий; 2) чудовий, розкішний: *the terminal was* <u>*impressively*</u> ***spacious*** – прислівник (*impressively*/*вражаюче*) влучно доповнює цю характеристику;

(д) підкреслення вартісних характеристик: розкішні приміщення, що зручно розташовані навколо пасажирської зони терміналу – ***opulent*** service facilities ***ringed*** the passenger area – прикрашають термінал і приваблюють (багатих) клієнтів;

(ж) про красу та дизайн терміналу говорить і вказівка на використані при оздобленні приміщень матеріали (*glass and chrome*), і означення, що вводить цю номінацію: ***gleaming*** *glass and chrome*.

Таким чином, концепт TERMINAL / ТЕРМІНАЛ представлений у романі А. Хейлі “Airport” у всій повноті своїх концептуальних характеристик, що експліковані в тексті твору: 1) номінація – пункт 1; 2) інформаційний зміст – пункти 2-3; 3) інтерпретаційне поле – пункти 4-6; 4) оціночне поле – пункт 7; 5) образ: у романі – це яскравий образ, побудований на включенні у вербальну структуру, що презентує термінал аеропорту, алюзивної номінації загальновідомої пам’ятки індійської культури Тадж Махала: *the main passenger terminal – a brightly lighted, air-conditioned* ***Taj Mahal***.

Концепт крайньої периферії PASSENGER PODS. У романі постійно звертається увага на тенденцію щодо переважного розвитку вантажних авіаперевезень порівняно із пасажирськими. Відповідно, розвивається і тема літаків, створених спеціально для вантажних перевезень (*all-cargo plane*) із спеціальною модульною системою (*the igloo system*) як найбільш прогресивною: *Nowadays when* ***an all-cargo plane*** *arrived at an airport freight*

terminal, ***igloos*** *already in the airplane were off-loaded, and new ones put in. With a minimum of time and labor, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for takeoff* – розгрузка та погрузка відбуваються у дуже короткий термін відразу після прибуття вантажного літака. На відміну від звичайних пасажирських літаків, реактивні вантажні літаки пусті всередині: *Unlike conventional passenger planes, the inside of* ***a jet freighter*** *was usually a hollow shell* – тобто корпус літака вільний для завантаження.

Ця система організації вантажних перевезень, що була розроблена компанією *American Airlines* (*based on American Airline-type "igloos"*), є настільки привабливою, що більшість авіакомпаній мають свої варіанти цієї модульної системи: *Most other airlines had their own variants of* ***the igloo system***.

Якщо кожний з видів/систем авіатранспорту розглядати як похідний концепт від концепту AIRCRAFT, то похідний концепт FREIGHT IGLOOS має такий інформаційний зміст – *self-contained compartments, shaped to fit tightly in a jet plane fuselage*, а його інтерпретаційне поле охоплює такі додаткові характеристики: *pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, can be lifted to fuselage level, and stowed inside a jet, in minutes*.

Цікавим є той факт, що ідея модульної системи для оптимізації перевезення вантажів стала поштовхом до нових розробок у галузі пасажирських перевезень (*an adaptation of the same idea*): спеціальні модулі для пасажирів ("*People-pods*") будуть доправлятись до спеціального місця парковки літака біля терміналу (*ramp*) конвейєром (*would then be whisked on conveyor lines*) та заповнювати простір всередині корпусу, пасажири залишатимуться у цих модулях, що повністю відповідатимуть параметрам корпусу літака (*windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage*), тобто будуть вбудовуватись у цей простір: ***They*** *would comprise small, comfortable cabin sections complete with seats, which passengers would step into at an airport check-in point.* ***The pods*** *would then be whisked* ***on conveyor lines****—similar to present baggage conveyor systems—to* ***ramp*** *positions. While their occupants remained seated,* ***the people-pods*** *would be slid into an aircraft which might have*

arrived only a few minutes earlier, but had already discharged ***other people-pods*** *containing incoming passengers*.

Отже, модулі з пасажирами, які щойно прибули в аеропорт, будуть замінені на модулі з новими пасажирами, які вилітають цим же літаком далі.

Оскільки модулі повністю вписуються у простір літака, то для завершення підготовки до вильоту достатньо розкрити двері в кінці кожного модуля для вільного проходу стюардес і пасажирів: *When* ***the pods*** *were loaded and in place, windows in them would correspond with windows in the aircraft fuselage.* ***Doors at the end of each pod*** *would* ***fold back*** *so that stewardesses and passengers could pass through to other sections*.

Спеціальні відсіки для кухні на борту літака (*galley compartment*), заповнені новими наборами харчування і новою командою стюардес, будуть розміщені в літакові як окремі модулі: ***Galley compartments****, complete with fresh food and fresh stewardesses, would be inserted as separate* ***pods***. Запровадження такої модульної системи дозволить пасажирам дістатись борту літака, зайнявши своє місце у відповідному секторі пасажирського модуля ще в місті, та більше вже не виходити аж до прибуття в пункт призначення, або робити пересадки не виходячи з модуля: *A refinement of the system might eventually allow boarding of* ***people-pods*** *downtown, or permit interline transfers by passengers* ***without*** *ever leaving their seats*.

У романі зазначається, що під час написання твору в Лос Анжелесі вже розроблялась подібна модульна концепція, що отримала назву "*sky lounge*": *A related concept was a "****sky lounge****" already under development* ***in Los Angeles***. Кожен із таких модулей-віталень розрахований на 40 пасажирів і за своєю будовою буде наполовину автобусом і наполовину гвинтокрилом: *Each* ***lounge****, holding forty passengers, would be* ***part-bus****,* ***part-helicopter***. Такі особливості конструкції нададуть йому додаткових переваг, оскільки він зможе самостійно пересуватись по місцевим дорогам, а на місцевому аеродромі для гвинтокрилів кріпитись до дна великого гвинтокрила для доставки в аеропорт: *On local routes it could travel suburban or downtown streets under its own power, then, at a local*

heliport *become a pod beneath an outsize helicopter—the entire unit whisked to and from an airport*.

Концепт PASSENGER PODS поєднує обидві модульні системи для пасажирських перевезень, оскільки вони є концептуально подібними. Структура цього концепту в романі містить такі базові компоненти:

1) яскраві образи пасажирських модульних систем майбутнього – (а) "*people-pods*": гороховий стручок, заповнений людьми, або космічний образ: відсік космічного корабля; (б) а "*sky lounge*": небесна вітальна, отже всім зручно й радісно;
2) інформаційний зміст характеризує нові концепції – (а) *be pre-loaded with freight of associated shapes and sizes, be loaded and in place, be lifted to fuselage level, be stowed inside a jet, be slid into an aircraft, be off-loaded, be put in, be whisked on conveyor lines*; (б) *be part-bus, part-helicopter*; (в) *an all-cargo plane*; (г) *an airport freight terminal, an airport check-in point*; (д) *cabin sections complete with seats, galley compartments*; (е) *discharge people-pods containing incoming passengers*;
3) інтерпретаційне поле підкреслює переваги нових систем – (а) *unlike conventional passenger planes, the inside of a jet freighter was usually a hollow shell*; (б) *galley compartments, complete with fresh food and fresh stewardesses*; (в) *travel suburban or downtown streets under its own power*; (г) *with a minimum of time and labor, an entire jet could be swiftly unloaded, reloaded, and be ready again for takeoff*; (д) *boarding of people-pods downtown*; (е) *interline transfers by passengers without ever leaving their seats*.

2.2.4. Структурно-семантичні особливості вербалізації фрейму ПІДГОТОВКА ДО ПОЛЬОТУ. Тема авіапарку тісно пов’язана з темою

авіаперельотів. У романі детально описується підготовка літака до рейсу *Flight Two – The Golden Argosy*. Розглянемо це докладніше.

Тривалість підготовки до польоту: 1) наголошення на тривалості підготовки міжнародного перельоту, що тривала багато місяців, тижнів, днів: *general preparations for the flight had been under way* ***for months and weeks and days***; 2) останні незаплановані заходи були проведені за 24 години до вильоту: *Others, more immediate, had continued* ***for the past twenty-four hours***.

Технічні характеристики літака для рейсу *Flight Two*:

1) модель літака – *a Boeing 707-320B Intercontinental Jetliner*;
2) код/ сертифікаційний номер літака – *N-731-TA*;
3) тип і кількість двигунів – *four Pratt & Whitney turbofan jet engines*;
4) середня швидкість – *a cruising speed of six hundred and five miles per hour*;
5) дальність і тип перельоту – *five-thousand-mile, nonstop journey to Rome*;
6) дальність перельоту при максимальній завантаженості – *range, at maximum weight, was six thousand miles*;
7) пряма відстань – *the straight line distance from Iceland to Hong Kong*;
8) пасажиромісткість – *a hundred and ninety-nine passengers*;
9) вмістимість пального – *twenty-five thousand U.S. gallons of fuel*;
10) оголошення авіарейсу – *scheduled departure time of 10 P.M.; Trans America Airline Flight Two – The Golden Argosy; Captain Vernon Demerest commanding.*

Про потужність літака свідчить і вмістимість баків для пального співмірна за обсягом із великим басейном: *It carried a hundred and ninety-nine passengers and twenty-five thousand U.S. gallons of fuel –* ***enough to fill a good-size swimming pool***. І той факт, що літак коштував авіакомпанії шість з половиною трильйонів доларів (в американській системі вимірів це 6,500,000,000,000 USD): *The aircraft's cost to Trans America Airlines was* ***six and a half trillion dollars***.

Проведення незапланованих заходів з підготовки перельоту в Рим було пов’язано з передаварійною ситуацією під час прильоту цього борту із Дюсельдорфа, коли на підльоті до *Lincoln International* один із двигунів перегрівся: капітан віддав наказ відключити цей двигун і дві години літак працював на трьох двигунах замість чотирьох, проте цей літак міг здійснювати переліт і на одному двигунові: *The day before yesterday **N-731-TA** had flown from Düsseldorf, Germany, and, two hours out from Lincoln International, **an engine overheated**. As a precaution, the captain ordered it **shut down**. None of the aircraft's passengers were aware that they were operating **with three engines** instead of four; if necessary, the aircraft could have flown **on one**.* – Літак навіть не запізнився: ***Nor** was the flight **even late** arriving*.

Незаплановані заходи власне і включали ремонтні роботи по ремонту пошкодженого двигуна. Літак зустрічала бригада спеціалістів, яка швидко діагностувала причину поломки ще під час транспортування літака до ангару: ***Even** while taxiing to the hangar, **diagnostic specialists** were at work, seeking out the airplane's **trouble**, which they located **quickly***. Довелось замінити не лише двигун, але й усю проводку, оскільки на відміну від наземного транспорту, авіакомпанії не могли ризикувати, так з огляду на безпеку було замінено усі 118 пар електроприводів: *If a similar condition had occurred within an automobile, bus, or truck, the vehicle would have been put back into service without question. **But airlines took no such chances**. It was decided that all one hundred and eight pairs of wires **must be replaced***.

Робота по заміні проводки була виконана дуже професійно, проте тривала нон-стоп цілу добу, тому що моторне відділення було дуже вузьким, і одночасно працювати могли лише дві людини: *The work of replacement was **highly skilled**, but **exacting** and **tedious** because only two men at a time could operate in the confined space of the engine nacelle. **Moreover**, each pair of wires must be identified, then connected **painstakingly** to Cannon plugs. A **non-stop**, **day-and-night** effort was planned, with teams of electrical mechanics relieving each other*.

Майстер екстракласу та першокласна бригада механіків і електриків працює поперемінно з другою бригадою, усвідомлюючи, що робота має бути закінчена швидко: *A* ***topnotch*** *foreman and a* ***crack*** *crew of mechanics and electricians were already on the job, all of them* ***aware*** *of the importance of finishing* ***quickly****. A second crew, to relieve the others through the night, was being rounded up*. Обидві бригади працюють понаднормово до повного виконання завдання: ***Both crews*** *would work* ***extra hours*** *until the job was done*.

Теза про те, що безпека в авіації понад усе (*in pursuit of high safety standards*), підкреслена в романі позицією авіакомпанії *Trans America Airlines*, що покрила усі великі витрати (*thousands of dollars in skilled man-hours and lost revenue*), пов'язані з проведенням великого фронту термінових ремонтних робіт, не опротестовуючи їх (*without question*): *The entire job would cost Trans America Airlines* ***thousands of dollars in skilled man-hours and lost revenue*** *while the big aircraft was unproductive on the ground. But the loss was accepted* ***without question****, as all airlines accepted such losses* ***in pursuit of high safety standards***.

Оскільки літак, що був вилучений з перельотів для проведення нагального ремонту, не зміг здійснити запланований рейс на західне узбережжя перед рейсом до Риму, тож, той рейс був скасований, а пасажири переведені на рейси компаній-конкурентів: *The Boeing 707--N-731-TA-which was to have flown to the West Coast and back before its flight to Rome, was taken* ***out*** *of service. <…> A connecting flight* ***was canceled*** *and several dozen passengers* ***transferred*** *to* ***competitive*** *airlines*.

Причина проста – не було літака на заміну, тому що, коли справа стосується парку реактивних літаків, що коштують багато мільйонів, авіакомпанії не мають заміни: *There was* ***no*** *substitute aircraft. When it came to* ***multimillion dollar jets****, airlines did* ***not*** *carry* ***spares***. Тобто, витрати компанії, пов'язані з терміновим ремонтом і вилученням літака з льотного графіку заради забезпечення безпеки перельотів стали ще більшими.

У романі звертається увага не лише на самовіддану та висококваліфіковану роботу наземних бригад аеропорту, але й підкреслюється

любов механіків до неї – вони уважно стежать за літаками, які відремонтували, щоби пересвідчитись у якості ремонту (*they would follow the progress of a particular airplane to learn how their work had stood up*), і задоволені, коли бачать, що вони, як правило, добре працюють (*a source of satisfaction to them when, as usually happened, the airplane functioned well.*): *Contrary to general belief, aircraft mechanics* ***took a close interest in*** *the operational flights of airplanes they serviced. After a complex job, or a rush one such as this, they would follow the progress of a particular airplane to learn how their work* ***had stood up****. It was* ***a source of satisfaction*** *to them when, as usually happened, the airplane functioned* ***well****.*

І через багато місяців вони можуть нагадати один одному, спостерігаючи, як літак вирулює, про неполадки, що були з ним, і як вони його полагодили – в тексті твору *cured* / *вилікували*, що додає емоційного забарвлення і розкриває відношення героїв твору до своєї нелегкої роботи: *Months later they might say to each other, observing an airplane taxiing in, "There's* ***old 842****. Remember* ***that time****... and* ***the trouble*** *we had with her. I guess we* ***cured*** *it."*

Лише за три години до вильоту остання з більш ніж сотні пар електроприводів (*the last of the hundredodd pairs of wires was reconnected*) була замінена і підключена: *At length, three hours from Flight Two's departure time, the last of the* ***hundredodd*** *pairs of wires was reconnected*. Ще півгодини зайняла заміна капоту двигуна та тестовий запуск двигуна на землі: *It took another hour to replace* ***the engine cowlings*** *and for* ***an engine run-up*** *on the ground*.

Після цього потрібно було провести тестове випробування у повітрі для поновлення використання літака: *Then, before the airplane could be accepted for service,* ***an air test*** *was required*.

Увесь той час тривали дзвінки з експлуатаційного відділу (*Operations*) щодо ходу ремонту, вимоги до ремонтно-технічної служби (*Maintenance*) попередити в разі затримки для того, щоб відділ продажів (*Sales*) був поінформований вчасно про вірогідність довгої затримки, а пасажири попереджені ще до виходу з дому (*passengers notified before they left their*

homes): *By this time, urgent calls from* ***Operations*** *demanded: Would* ***N-731-TA*** *be ready for Flight Two or not? If not, would* ***Maintenance*** *for Chris sake say so, so* ***Sales*** *could be informed of a possible long delay, and* ***passengers*** *notified before they left their homes*.

Письменник майстерно передає вербальними засобами поведінку персонажа – на всі ці питання керівник ремонтно-технічної служби відповідав, що після проходження перевірки в повітрі літак буде вчасно готовий до польоту, схрестивши при цьому пальці (*his fingers crossed*) – загальновідомий жест, коли людина стверджує щось, у чому не є переконана і в що не вірить, та стукаючи по дереву (*his fingers crossed, and touching wood*) – жест-оберіг від невдачі: ***His fingers crossed, and touching wood****, the maintenance chief replied that, barring complications on the air test, the aircraft would be available on time.*

Головний пілот авіакомпанії *Trans America* після контрольного польоту в складних погодних умовах, коли він зміг пробитись через фронт хмар на більшу висоту, відрапортував по поверненні, що літак є повністю готовим до польотів, і жартівливо зауважив, що місяць все ще у небі: *The chief Trans America pilot at the base <…> test flew the airplane, barreling up through the storm to clearer altitudes above. He reported on return: "You guys down here'd never know it, but the moon's still there," then certified N-731-TA as* ***completely airworthy***.

Письменник влучно вживає паралельно з термінологічною і фаховою лексикою стилістично забарвлені уточнення, вкраплення побутових реалій, постійно лунає жива мова персонажів, що сприяє наближенню тональності твору до життєвої реальності та уподібнення художньої дійсності життєвій реальності.

Добрий настрій пілота пояснюється тим, що керівники пілотної служби (*executive pilots*) полюбляють такі завдання, оскільки вони допомагають їм налітати необхідну кількість годин, не відриваючись надовго від свого офісного столу: ***Executive pilots*** *like that kind of assignment; it helped build up their* ***needed flying hours*** *without going far from their desks*. Таких цікавих спостережень у

романі багато, введення фахових реалій сприяє створенню достовірної картини професійного середовища.

Високий рівень професійної відповідальності притаманний більшості героїв роману, так і цей пілот, зважаючи на те, що до запланованого вильоту літака залишилось мало часу, сам відводить літак прямо до 47-ого виходу з терміналу, де має відбутись посадка на рейс *Flight Two, The Golden Argosy*: *There was so little time left when the chief pilot landed, that he* ***taxied the airplane directly to gate forty-seven of the terminal****, where – as* ***Flight Two, The Golden Argosy*** *– it was to load*.

Фрейм ПІДГОТОВКА ДО ПОЛЬОТУ розгортається у романі як послідовний сценарій:

(1) *complicated operation on the replacement of the overheated engine and all one hundred and eight pairs of wires to pursue the high safety standards =>*

(2) *test fly =>*

(3) *certification for the flight as completely airworthy =>*

(4) *taxing to the terminal gate =>*

(5) *Departure Control orders food for the flight, according to the number of passengers expected =>*

(6) *the food and liquor go aboard =>*

(7) *liquor stocks come aboard =>*

(8) *commissary supplies are checked and replenished =>*

(9) *baggage is coming aboard Flight Two as passengers are beginning to check in =>*

(10) *freight and mail go aboard Flight Two =>*

(11) *an extra two thousand pounds of fuel are added for taxiing and ground running in addition to the normal reserve for that purpose =>*

(12) *in the crew room captains inspect mail for the company bulletins which must be read before the flight =>*

(13) *the crew bus takes the crew from the hangar to the terminal =>*

(14) *the stewardesses go off to complete their preflight procedures =>*

(15) *in the Trans America international dispatch office the pilots study a folder with the information on airways, airport conditions, and weather prepared by the dispatcher =>*

(16) *the boarding is delayed by the Departure Control to give extra time for the passengers who are late =>*

(17) *Flight Two is announced, the boarding starts*.

Сценарій підготовки літака до відльоту, на основі якого розгортається сюжетна лінія роману, максимально наближений до типової фахової ситуації, письменник, добре обізнаний із специфікою роботи аеропорту, подає ґрунтовний опис процесу підготовки літака до рокового вильоту до Риму. Детальний аналіз процедури з використанням здебільшого термінологічної і фахової лексики сфери авіаперевезень доповнений включеннями цікавих реалій із цієї фахової сфери, що також активно сприяє створенню фахово достовірної картини художнього світу роману.

2.3. Модель змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі

Положення щодо польової структури організації змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі отримало ґрунтовне підтвердження. Цей концепт формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової діяльності в сфері авіаперевезень, а, відтак, концептуальний простір роману є відображенням картини фахового світу.

Лексична база актуалізації концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі підтверджує це положення. Загальна кількість слововживань у романі дорівнює 160832. При виділенні фрагментів тексту, що стосуються фахових реалій і ситуацій, було визначено кількість слововживань фахового змісту в

безпосередньому вербальному контексті, ця цифра складає 123123 слововживання, тобто становить 76,55% від загального тексту роману. При подальшому виокремленні термінологічної та фахової лексики отримали показник 74354 слововживання, що становить 46,2% від загального тексту та 60,39% від фахового текстового масиву.

Отже, лексична база роману є фахово детермінованою, її домінування у мовній тканині тексту свідчить про намагання автора наблизити фахову реальність до читача, прояснити особливості організації і функціонування такої складної матеріально-технічної, наукової, адміністративної і комерційної структури як сучасний міжнародний аеропорт.

Така широка лексична база, що представлена переважно термінологічною і фаховою лексикою, стала продуктивним засобом актуалізації концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ у романі А. Хейлі.

Таким чином, дослідивши когнітивно-семантичні особливості концептуального простору роману А. Хейлі “Airport”, відображення концептуального простору фахового середовища аеропорту в тематичній структурі роману та мовну базу вербалізації концептів, що структурують фаховий простір роману у відповідності до фахової специфіки реального інституціонального середовища індустрії авіаперевезень, ми розробили модель змісту концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі, внісши певні корективи в загальну модель змісту концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ (див. *Рис. А.3., Додаток А*).

Представлена модель структури змісту концепту AIRPORT, унаочнює результати проведеного дослідження і дає нам підстави визначити такі особливості польової організації змісту концепту AIRPORT як текстового концепту роману А. Хейлі:

1) **А** – це ядро (базовий концепт AIRPORT);
2) приядерна зона включає похідні концепти першого рівня, такі як: AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES,

OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS;

3) близька периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT;
4) далека периферія з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT;
5) крайня периферія або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Отже, узагальнимо яких змін зазнала вихідна модель змісту концепту AIRPORT / АЕРОПОРТ у концептуальному просторі роману А. Хейлі.

Зміни, що відбулись на рівні приядерної зони: 1) уточнено ім’я концепту ATC TOWER – введено нове ім’я концепту AIR TRAFFIC CONTROL; 2) включено нові концепти – DEFICIENCIES та концепт INNOVATIONS, що є когнітивно-семантичними відповідниками окремих сегментів концептуального простору роману, що відображають слабкі сторони в діяльності аеропорту та інновації у його діяльності; вони знаходяться у діалектичній залежності, оскільки недоліки та критичні проблеми обумовлюють необхідність позитивних змін; 3) введено новий концепт AIRLINES, тому що власне авіакомпанії здійснюють перевезення, володіють парком авіатехніки, працюють із пасажирами в своїх представництвах в аеропорту, мають своє керівництво і персонал, окрему групу якого складає льотний склад.

Зміни, що відбулись на рівні ближньої периферії: 1) введено нові концепти ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, що відображають окремі аспекти діяльності авіадиспетчерської служби; 2) перенесено на цей рівень концепти AIRCRAFT, AIRCREW як такі, що підпорядковуються концептові AIRLINES; 3) долучено до цього рівня концепти AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT, що стосуються

організації управління та оперативної діяльності авіакомпаній і підпорядковуються концептові AIRLINES.

Зміни, що відбулись на рівні далекої периферії: 1) введено нові концепти PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT, що підпорядковуються концептові AIRCRAFT; 2) додався ще один рівень крайньої периферії або зони суміжних концептів із концептом PASSENGER PODS.

2.4. Номінації ядра та приядерної зони концепту AIRPORT: типологія і частотність вживання

Уточнена в ході дослідження модель змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі надала можливість визначити номінативне поле цього концепту в тексті роману, аналіз номінативної бази ядра і приядерної зони концепту представлено далі.

Номінативна база ядра концепту AIRPORT. Номінації ядра концепту AIRPORT узагальнено в *Табл. Б.1*. (див. *Додаток Б*).

Слід зазначити, що загалом лексема *airport* зустрічається у тексті роману 514 разів, проте як однослівна номінація концепту AIRPORT вона функціонує у 279 випадках із зазначених вище 514, а в інших 235 лексема *airport* стає елементом словосполучення, тобто синтаксичної форми номінації і входить до номінативної бази різних похідних концептів приядерної зони та периферії, для прикладу: 1) *civil airports*, *airport personnel*, *airport manager* – лексема *airport* є сегментом термінологічного словосполучення; 2) *every big city airport*, *the airport restaurants*, *some of the airport's problems* – лексема airport вживається у складі вільного словосполучення.

Отже, номінативна база ядра концепту складається переважно із простих словесних номінацій на базі лексеми-терміна *airport* (279 вжв.) і 1 номінації на

базі лексеми-терміна *jetport* та синтаксичних номінацій на базі: 1) словосполучення-антропоніма *Lincoln International Airport* (2 вжв.); 2) його скороченого інваріанту *Lincoln International* (52 вжв.), що свідчить про тенденцію до мовної економії в оповіді та її наближенні до розмовної мови; 3) антропоніма *Lincoln International Airport* у сполученні з топонімом *Illinois*, що є характерним для вживання власних назв США, коли зазначення штату стає складовою власної назви; 4) на базі речення – рекламного слогана.

Номінативна база концепту приядерної зони AREAS. Номінативну базу концепту AREAS узагальнено в *Табл. Б.2*. (<u>див.:</u> *Додаток Б*). Номінативну базу концепту AREAS складають термінологічні словосполучення, що вказують на цільове призначення окремих зон інфраструктури аеропорту, зокрема:

1) термінологічне словосполучення *operating areas* (виробничі зони території аеропорту) вжито два рази – а) *Where its deficiencies lay were in <u>operating</u> **areas**, notably runways and taxiways*; б) *Usually, too much was spent on showplace terminals, too little on <u>operating</u> **areas*** – у першому з наведених прикладів уточнюється що саме входить до цих виробничих зон: *runways* (злітно-посадкові смуги) та *taxiways* (доріжки рулювання, по яким літаки дістаються до злітно-посадкових смуг та виїздять з них);

2) термінологічне словосполучення *the aircraft parking areas* (зони території аеропорту, що використовуються для паркування авіатранспорту) вжито два рази – а) *<u>The aircraft parking</u> **areas**, he observed, were as fully occupied as when he left, and there was still a line of arriving aircraft waiting for gate positions to be vacated*; б) *There was a query about priorities in clearing <u>the aircraft parking</u> **areas** of competing airlines, which Mel settled, then checked on the situation concerning the blocked runway, three zero*;

3) термінологічне словосполучення *aeronautical areas* (авіаційні зони території аеропорту) вжито один раз – *Elsewhere around the airport, on roadways and **areas** which the public used, salt was added to the sand as a means of melting*

ice. But never for <u>*aeronautical*</u> ***areas*** – загалом, термін *aeronautical* позначає те, що має безпосереднє відношення до конструювання і створення авіаційної техніки (*involving or relating to the design and construction of aeroplanes*), його вживання для опису виробничих зон аеропорту, якими пересуваються літаки та де здійснюється їхнє обслуговування, акцентує увагу на високому рівні складності роботи по обслуговуванню і ремонту сучасних потужних літаків;

4) термінологічні словосполучення *ground holding areas* (зони території аеропорту, що не мають спеціального покриття – площі з відкритим ґрунтом) та загальне термінологічне словосполучення, що уточнюється описовим прикметником *remote airport areas* (віддалені зони території аеропорту) вжиті по одному разові – а) *Meanwhile, terminal gates, taxiways, and* <u>*ground holding*</u> ***areas*** *were increasingly crammed with waiting aircraft, many with engines running*; б) *Some of these measures have been mentioned already, and there are others, such as using* <u>*remote airport*</u> ***areas*** *for the testing of engines, and even then during proscribed hours only*;

5) термінологічне словосполучення *public areas* (зони території аеропорту, відкриті для відвідувачів) вжито два рази – *Most of Mel's work kept him behind scenes, away from* <u>*public*</u> ***areas****, so that those who worked there seldom saw him*, другий раз вжито інваріант цього словосполучення – **areas** <u>which the public used;</u>

6) термінологічне словосполучення *waiting areas* (зали очікування) вжито три рази – а) <u>*Terminal waiting*</u> ***areas*** *were jammed with thousands of passengers from delayed or canceled flights*; б) *In* <u>*waiting*</u> ***areas****, every available seat was occupied*; в) *Of gleaming glass and chrome, the terminal was impressively spacious, its thronged concourses adjoining elegant* <u>*waiting*</u> ***areas*** – *waiting areas* (зали очікування), що описані в наведених прикладах, входять до складу головного терміналу аеропорту, тому формально ці термінологічні словосполучення мають бути віднесені до номінативної бази концепту дальньої периферії TERMINAL, проте, в романі прослідковується концептуальна

опозиція “виробничі зони аеропорту” та “пасажирські зони аеропорту”, тому ми включили ці номінації до складу концепту AREAS.

До виробничих зон аеропорту відноситься і льотне поле. Однослівний термін *airfield* (льотне поле) вживається в тексті роману 28 разів, для прикладу: 1) *From the opposite side of the* ***airfield****, above the wind, he could hear the thunder of jet engines*; 2) *<…> Joe Patroni was now on the* ***airfield*** *and had taken charge of attempts to move the mired Aéreo-Mexican 707 <…>*; 3) *Across the* ***airfield*** *occasionally, as the snow gusted and limits of visibility changed, the lights of aircraft taking off and landing could be seen <…>.*

Усі номінації на основі лексеми *airfield* стосуються льотного поля аеропорту Лінкольна, лише одна згадка пов’язана з іншим льотним полем – *There was a grass* ***airfield****; small; nobody thought it would amount to much* – невеличким ґрунтовим льотним полем, вкритим травою, із спогадів дитинства одного з персонажів твору.

Означення *snow-covered* (вкритий снігом) вжито в сполученні з терміном *airfield* один раз: *As the men entered, they beat their hands and pinched their faces, numb from the biting wind still sweeping icily across the snow-covered* ***airfield*** – воно, як і у випадку з *grass airfield* (льотним полем, вкритим травою), носить прагматичний характер, вказуючи на технічні характеристики льотного поля.

Два рази термін *airfield* вжито в функції означення в таких іменникових термінологічних словосполученнях: *the airfield boundary* та *the airfield edge – It was the speed at which they must pass over the* ***airfield*** *boundary, allowing both for weight and the jammed stabilizer*; *They zoomed over the* ***airfield*** *edge <…>.*

Письменник створює художній образ живого льотного поля (*the airfield's loneliness* – самотність льотного поля), яке надихає головного героя, колись льотчика, а тепер головного менеджера аеропорту: 1) *More to the point, amid the* ***airfield's*** *loneliness there was a feeling of closeness to aviation, the real aviation which in its simplest sense was man against the elements*; 2) *<…> for the second time tonight he found the* ***airfield's*** *loneliness, its closeness to the elemental part of aviation, a stimulus to thought*.

Номінації виробничих зон території аеропорту переважають і за варіативністю (6 груп з 8), і за чисельністю (40 з 45). Такий підхід дозволяє авторові глибше розкрити в романі тему кризи в розвиткові аеропорту – занедбання розвитку виробничих зон за рахунок переважного фінансування пасажирських, а також сприяє створенню правдивої картини фахового світу аеропорту з його складними виробничими проблемами.

Номінативна база концепту приядерної зони SAFETY. Номінативну базу концепту SAFETY представлено в *Табл. Б.3*. (див. *Додаток Б*).

Першу групу номінацій концепту приядерної зони SAFETY складають первинні словесні номінації на рівні лексеми *safety*, для прикладу: 1) ***Safety*** *and training, however, required that memory should be supplemented and checked*; 2) *Reason: weather,* ***safety***; 3) *With more urgent matters—especially those affecting* ***safety****—word was passed from airline to airline in the same way, but without the day's delay*; 4) *For a landing, Lincoln International offered the best chance of* ***safety***; 5) *The heat of Mel's anger still remained; even now, he could cause Joe Patroni serious trouble for the latter's failure to obey, or even acknowledge, an airport management order in* <u>*a matter of urgency and*</u> ***safety***.

За своєю семантикою це найбільш ємні номінації, що позначають безпеку авіації загалом, безпеку льотної та наземної техніки, безпеку аеропортів зі всією їхньою інфраструктурою, безпеку льотного екіпажу та пасажирів тощо. Інші типи номінацій цього концепту приядерної зони актуалізують окремі аспекти поняття безпеки в галузі авіаперевезень.

Друга група номінацій концепту приядерної зони SAFETY включає 4 синтаксичні номінації на рівні термінологічного словосполучення із семою “безпека авіації”, а саме: два рази вжито термінологічне словосполучення *aviation safety* та один раз його інваріант *air safety*: 1) *But we are in business as an airport and we cannot escape our basic responsibilities, plus our concern for* <u>*aviation*</u> ***safety***; 2) *Therefore, those concerned with* <u>*aviation*</u> ***safety*** *and sabotage prevention should seek, not to abolish airport flight insurance, but to strengthen*

other precautionary measures in the air and on the ground; 3) *They don't give a damn about air* ***safety****, or that we are risking your lives and ours*. У четвертому випадку присутня прийменникова форма цього термінологічного словосполучення: *The truth about the* ***safety*** *of flying, Demerest pointed out, was attested by insurance companies themselves.*

Третя група є малочисленою і складається із однієї номінації на рівні словосполучення *airport safety*: "<…> *Right now we've a runway out of use, there's a question of airport* ***safety****...*".

Четверта група номінацій концепту приядерної зони SAFETY акцентує увагу на безпеці літаків та людей на борту. У ході аналізу було виокремлено дві підгрупи номінацій цього типу.

Першу підгрупу формують 4 номінації на рівні словосполучення *aircraft safety* (безпека літака) та 1 номінація на рівні еквівалентного за значенням прийменникового словосполучення *the safety of the aircraft*: 1) *Traffic volume and aircraft* ***safety*** *cried out for implementation of Mel's report, particularly since the runway would take two years to build*; 2) *But in difficult weather, such as tonight's storm, pilots must be given leeway, and aircraft* ***safety*** *must come first*; 3) *The truth was: it was a concession – some said a mere public relations gesture – involving risk to aircraft* ***safety*** *and human life*; 4) *Joe Patroni lived with thoughts of aircraft* ***safety****, which was the object of his daily work*; 5) *The* ***safety*** *of the aircraft was paramount*.

Друга підгрупа складається із семантично більш точного варіанту номінації – безпека літака та людей на борту: (а) *the safety of an airplane and passengers* (*безпека літака та пасажирів*); (б) *the safety of the airplane and its complement* (*безпека літака та екіпажу*): (в) *the safety of those aboard* (*безпека літака та тих, хто на борту*): 1) *It was human not to want to do that; yet, with the* ***safety*** *of an airplane and passengers involved, did making a fool of oneself matter?*; 2) *Professional decisions, the* ***safety*** *of the airplane and its complement, came first*; 3) *The reaction was natural, but was not through indifference to the* ***safety*** *of those aboard Trans America Flight Two.*

П’ята група є однорідною – це 3 випадки вживання номінації концепту приядерної зони SAFETY на рівні термінологічного словосполучення *public safety* (громадська безпека): 1) *Too much was at stake – public* ***safety*** *and high professional standards – for any mutual back-scratching, or for weaknesses to be overlooked*; 2) *The FAA warned legislators: public* ***safety*** *was involved; controllers, after more than twenty years of service, were potentially unsafe*; 3) *But this time, he determined, he would make a fight of it – with plain, blunt words, warning of catastrophe if public* ***safety*** *were given lip service only, while vital operational needs were ignored or shelved*.

До шостої групи номінацій концепту приядерної зони SAFETY ми віднесли номінації на рівні термінологічних словосполучень, які позначають поняття, що стосуються забезпечення належного рівня безпеки авіаперевезень, зокрема:

1) три вживання термінологічного словосполучення *safety record* (статистичні дані щодо рівня безпеки): *The very presence of insurance booths and machines, their prominence in airport concourses, were insults to commercial aviation, which bad* ***a*** *finer* ***safety record****, in relation to miles traveled, than any other form of transportation*; “*<…> I'm convinced that feeling will always exist, no matter how much progress we make, and however much we improve our* ***safety record***; *Incidentally, the one point on which I agree with Vernon is that our* ***safety record*** *is exceedingly good already”*;

2) одне вживання термінологічного словосполучення *safety standards* (нормативні вимоги щодо забезпечення належного рівня безпеки): *<...> all airlines accepted such losses in pursuit of high* ***safety standards***;

3) одне вживання термінологічного словосполучення *safety limits* (обмеження, обумовлені необхідністю забезпечення належного рівня безпеки): *There were* ***safety limits*** *for gross weights at takeoff, yet with every airline flight the objective was to carry as much as possible, to earn maximum revenue*.

Із 29 вживань лексеми *safety* в романі абсолютна більшість (28) є словесними (7) або синтаксичними номінаціями (21) концепту приядерної зони

SAFETY в значенні “безпека авіації/авіаперевезень”. Лише одне вживання опосередковано пов’язано з цим концептом: лексема *safety* в складі медичного терміну *safety valve* (запобіжний клапан) передає складний психологічний стан персонажу: *The theory that an overburdened, exhausted mind can exercise its own* ***safety valve*** *by retreating into passive semi-awareness was unknown to Inez Guerrero*.

Номінативна база концепту приядерної зони PASSENGERS. Номінативна база концепту приядерної зони PASSENGERS формується на основі двох лексем: *passenger(s)* та *traveler(s)*. Сумарна кількість номінацій дорівнює 201, більшість із яких – 193 – складають номінації на рівні лексеми *passenger(s)*.

Номінативну базу концепту PASSENGERS узагальнено в *Табл. Б.4*. (див. *Додаток Б*), де представлена узагальнена інформація щодо типів номінацій концепту PASSENGERS та чисельності їх вживань у тексті роману.

Авіапасажири складають цільову аудиторію клієнтів аеропорту, тому і номінації на рівні однослівної лексеми *passenger(s)* є чисельними – 108 вживань у тексті роману, для прикладу: 1) <…> *the captain put it to the* ***passengers***; 2) <…> *and where a stewardess could not make change, her instructions were to give the* ***passenger*** *his or her drinks free*; 3) *When a* ***passenger*** *saw his bag disappear at the check-in counter it went, by a series of conveyor belts, to a room deep below the departure gates which baggage men privately called "the lion's den"*; 4) *We always like a* ***passenger*** *who asks for more wine near the end of a trip*.

Словосполучення на базі лексеми *passenger(s)* відзначаються структурною варіативністю і чисельністю вживання. У ході дослідження вони на основі структурних моделей були систематизовані в такі групи:

1) <u>квантифікатор + *passenger*(*s*)</u>: а) *And while all of it happened, <u>the thousands of</u>* ***passengers****, anxious for their journeys to end, had to sit in their airborne seats—and wait*; б) *Each lounge, holding <u>forty</u>* ***passengers****, would be part-bus, part-helicopter*; в) *<u>Few of the eighty thousand</u>* ***passengers*** *who flew in and out*

each day were aware of how inadequate – and therefore hazardous – the runway system had become – ця підгрупа синтаксичних номінацій концепту приядерної зони PASSENGERS є найчисельнішою – 35 вживань; у цій підгрупі зустрічається і розширений варіант цієї моделі, коли вона доповнюється третім компонентом – уточненням, для прикладу: а) *Terminal waiting areas were jammed with thousands of* ***passengers*** *from delayed or canceled flights*; б) *Few of the eighty thousand* ***passengers*** *who flew in and out each day were aware of how inadequate—and therefore hazardous – the runway system had become*;

2) означення + *passenger*(*s*): а) *Impatient* ***passengers****, was an airline agent's nightmare*; б) *The stewardesses polite and helpful, and with delightful* ***passengers***; в) *Within its cabin a stewardess was bending over an elderly male* ***passenger***; – ця підгрупа синтаксичних номінацій концепту приядерної зони PASSENGERS є другою за чисельністю – 27 вживань;

3) квантифікатор + деталізуюче означення + іменник *passengers*: 1) *None of the aircraft's* ***passengers*** *were aware that they were operating with three engines instead of four*; 2) *Before departure from downtown, the dozen or so bus* ***passengers*** – *all destined for Flight Two – had been told of their flight's delay by one hour*; 3) *All* ***passengers*** *holding confirmed reservations* <…>; 4) *More than a hundred and fifty Flight Two* ***passengers*** *heard the announcement*; 5) <…> *since only international arriving* ***passengers*** *came there, and a few remaining* ***passengers*** *were still being checked in*; 6) *Most* ***passengers*** – *tourist and first class – welcomed the meals as a diversion and consumed them zestfully*; 7) <…> *it looked as if most* ***passengers*** *for Flight Two were out at the airport already*. – За допомогою заперечувального займенника *none* та присвійної форми іменника *aircraft* – *aircraft's* – підкреслено, що ніхто з пасажирів, що перебували на борту літака, не помітив, що вони летіли з трьома працюючими моторами замість належних чотирьох. У функції деталізуючих означень у двох інших випадках виступають дієприкметники: (*приклад 5*) дієприкметник *arriving*, який у свою чергу уточнюється прикметником *international* – *international arriving passengers* – пасажири міжнародних рейсів, що прибувають в аеропорт; (*приклад 6*)

дієприкметник *remaining* – *remaining passengers* – пасажири, що залишились, ще не пройшли реєстрацію на посадку в літак. У прикладі 2 розгорнуте словосполучення із трьох компонентів: маркера кількості, деталізуючого означення та іменника *passengers*, а в прикладах 3, 6-7 словосполучення із двох компонентів: маркера кількості та іменника *passengers* посилені вживанням уточнення у постпозиції;

4) узагальнюючий квантифікатор + іменник *passengers* – *the number of passengers* (кількість пасажирів) та *a group of passengers* (група пасажирів): 1) <…> *ordering food for the flight, according to the number of* ***passengers*** *expected*; 2) *Nearby, Tanya Livingston was talking animatedly with a group of* ***passengers.*** В іншому випадку структура номінативної одиниці концепту змінена на: квантифікатор + означення, що також є маркером кількості + іменник *passengers* у функції означення + іменник-маркер кількості: *Obsolescent, Mel knew, despite its good management, and gleaming glass and chrome; despite its air traffic density, its record-breaking* ***passenger*** *volume* <…>;

5) *passenger* + іменник: три словосполучення на основі іменника *passenger* у ролі означення та другого іменника – *passenger names* (імена пасажирів), *the passenger list* (список пасажирів), *passenger brochures* (брошури для пасажирів) – допомагають відтворити буденні реалії роботи з пасажирами: 1) <…> *airlines nowadays made a policy of not disclosing* ***passenger*** *names*; 2) *Afterward, even without wreckage from Flight Two, investigators would put the* ***passenger*** *list under a microscope*; 3) *Using one of the airline's own* ***passenger*** *brochures which conveniently showed air routes, aircraft speeds, and even had a feature called Chart Your Own Position*;

6) *passenger's/passengers'* + іменник – шість синтаксичних номінацій на основі іменника *passenger* у присвійному відмінку в ролі означення та другого іменника, наприклад: а) *A few nervous breakdowns could be counted on, too, usually among the younger girls, more sensitive to* ***passengers'*** *rudeness and ill humor*; б) *A third idea – urged by flight insurance companies – was that* ***passengers'*** *baggage be opened for examination before flight, in the same way that happened with*

Customs inspection now; в) *Many of the blankets normally stored in overhead racks had been swept out, along with* ***passengers'*** *extra clothing and other objects, in the whirlwind of decompression*;

7) *passenger(s)* + уточнення: <…> "...***passengers*** *holding confirmed reservations please proceed to gate forty-seven, the Blue Concourse 'D'*." – три інші випадки будуть розглянуті окремо;

8) *passenger(s)* у складі багатокомпонентної лексеми: вживання лексеми *passengers-to-be* замість *would-be passengers* та виразної *captain-to-passengers* у ролі означення до іменника *announcements* підкреслює виразність внутрішньої мови персонажу та наближає її до розмовної мови: а) *He wondered if any of his own Flight Two* ***passengers-to-be*** *were among those in line*; б) *On his own regular flights he always kept captain-to-****passengers*** *announcements to the barest terse minimum*.

11 номінацій пов’язані з персонажем, який проніс бомбу на борт літака, що здійснював перельот до Риму та який став причиною катастрофи, що сталась. Два випадки вживання лаконічної іменникової форми *the passenger*, на те, що ця номінація стосується саме *Guerrero*, вказує ширший вербальний контекст, в якому вжито наведені приклади: 1) *The* ***passenger*** *had laid his briefcase on the counter in front of him*; 2) *I got the p****assenger*** *a seat – on the extra section, 2122*.

У двох наступних прикладах іменник *the passenger* вживається у сполученні з прізвищем цього пасажира: 1) *But it was necessary to make an impression on the* ***passenger*** *Guerrero, to carry out Demerest's next step*; 2) *The* ***passenger*** *Guerrero glanced up quickly, then away*.

Жінка *Guerrero* представлена як дружина цього пасажира, іменник *passenger* вжито в присвійному відмінкові в функції означення: *"That woman – the* ***passenger's*** *wife," the D.T.M. said*.

Перед польотом *Guerrero* купує найдорожчий страховий поліс, його нервовий, напружений стан викликає певне занепокоєння у працівниці страхової служби, відповідно і номінації *this Rome passenger* (цей пасажир з

рейсу на Рим) та *a keyed-up passenger* (знервований, напружений пасажир): 1) *The question was: How big an insurance policy did this Rome* ***passenger*** *want and, assuming it was less than the maximum, could Bunnie Vorobioff sell him more?*; 2) *Bunnie herself had never reported a keyed-up* ***passenger****, though she knew a girl who had, and the* ***passenger*** *turned out to be an airline vice president, excited because his wife was going to have a baby*.

Телефонограми на борт літака про загрозу вибуху бомби містять такі характеристики *Guerrero*: 1) *male tourist* ***passenger*** *D. O. Guerrero aboard your flight*; 2) ***passenger*** *with no luggage and apparently without funds insured self heavily before departure*; 3) ***passenger*** *Guerrero*; 4) ***passenger*** *believed mentally disturbed, desperate* – у наведених прикладах словосполучення побудовані на основі моделі *passenger* + уточнення, перший приклад містить два уточнення – ім’я пасажира та вказівку на те, що він перебуває на борту літака, розпочинається словосполучення із означення, що вказує на категорію пасажира та стать: *male tourist*, що має допомогти швидше ідентифікувати його серед інших пасажирів.

При описові подій на борту літака, де стався вибух бомби, вжито 14 номінацій концепту PASSENGERS, серед яких:

1) словосполучення на основі числівника та іменника *passengers*: *One of the* ***passengers*** *– in a window seat on the left – had been dozing*; *<…> if there's any chance of getting those other two* ***passengers*** *alongside Guerrero out of their seats*; *There are two* ***passengers*** *between Guerrero and the aisle*;

2) словосполучення – прикметник *other* + *passengers*: *And to the other* ***passengers*** – *who were oblivious of the drama being played out in their midst – she escorted Mrs. Quonsett the remaining distance to her seat*;

3) сполучення – займенник *some* + *passengers*: *<…> some* ***passengers*** *had eaten in the terminal <…>* та сполучення – означальне слово (англ. відповідник: determiner) + *passengers*: *most passengers* : *In the tourist section of Flight Two most* ***passengers*** *had finished dinner* протиставляючи невелику групу пасажирів більшості описують обід на борту літака;

4) градація у зазначенні кількості пасажирів, які поступово долучались до участі в затриманні *Guerrero*, передана за допомогою маркерів кількості *several passengers => more passengers*, додає динамізму оповіді: *several passengers* : 1) *Several* ***passengers*** *were on their feet, protesting*; 2) *More* ***passengers*** *were watching and listening now*;

5) словосполучення *a handful of passengers* (купка пасажирів, невелика кількість) підкреслює, що тільки невелика купка пасажирів змогла зловити кисневі маски та відразу вдягнути їх на себе:: <…> *only a handful of* ***passengers*** *had grasped and put them on at once*; словосполучення *barely half the passengers* (ледве половина пасажирів) домальовує сумну картину в розгерметизованому внаслідок вибуху бомби салоні літака: *Even so, barely half the* ***passengers*** *were on oxygen at the end of fifteen seconds—the critical time*; ще одне словосполучення з дієприкметником минулого часу *seated passengers* доповнює опис: <…> *he could see that all four masks were being used by seated* ***passengers***;

6) номінації *a half dozen passengers* – квантифікатор + *passengers* (півдюжини пасажирів) та *passengers who had received cuts – passengers* + уточнення на рівні підрядного речення (пасажири, котрі отримали порізи) описують пасажирів, постраждалих внаслідок вибуху: *A half dozen* ***passengers*** *nearby sustained cuts and contusions from splinters and bomb fragments*; *The other two doctors were bandaging* ***passengers*** *who had received cuts*.

Туристи складають окрему групу пасажирів, тому в сцені переведення пасажирів зруйнованого салону економ класу в салон першого класу вжито уточнення *tourist passengers*: *As many tourist* ***passengers*** *as possible were being moved into the first class section*.

Ще одним варіантом номінації туристів як окремої категорії пасажирів служить іменник *traveler*. Іменник *traveler* (мандрівник, турист) вжито в романі 14 разів: 9 разів у складі словосполучення та 5 випадків вживання лексеми *traveler*. Для прикладу*:* 1) ***Travelers*** *on their way to departure gates were having trouble getting through*; 2) ***Travelers*** *and visitors at Lincoln International saw principally the main passenger terminal – a brightly lighted, air-conditioned Taj*

Mahal; 3) *Their friends or relatives were* ***travelers****; as to themselves, the names of destinations were wistful not-quite-glimpses of faraway places they would never see*.

Термінологічне словосполучення *air traveler* (авіатурист /авіапасажир) вжито 4 рази: 1) *Few among* *the eighty thousand or so* *air* ***travelers*** *who thronged the terminal daily ever glanced up at the executive mezzanine, and fewer still were aware of Mel tonight, high above them, looking down*; 2) *It was work which* *air* ***travelers*** *never saw at close hand because no aircraft used a fresh-cleared runway until the surface had been inspected and declared saf*e; 3) *Yet other insurance companies, abetted by greedy airport managements, and with the docile acquiescence of airlines, continued to batten on the fears and gullibility of* *air* ***travelers***.

Словосполучення на основі іменника *traveler* – означення (прикметник/дієприкметник) + іменник *traveler* – зустрічаються у тексті 5 разів. Прикметник *regular* та дієприкметники *returning* і *departing*, що функціонують у ролі означення іменника *traveler*, уточнюють певний статус пасажира: *most returning travelers* (більшість пасажирів, що повертаються із закордонної подорожі) та *a departing traveler* (пасажир, що відлітає); ці означення є стилістично нейтральними, дають прагматичні характеристики: 1) *Customs men were aware that* *most returning* ***travelers*** *did a little smuggling, and were often tolerant about it*; 2) *In a railway station or bus depot, or on boarding an ocean liner, or driving his own car from a parking garage, did* *a departing* ***traveler*** *have special insurance policies, against death and mutilation, thrust beneath his nose with subtle sales pressure*?; 3) *Some regular* ***travelers*** *had drunk free for years in tourist class, merely by proffering a fifty- or twenty-dollar bill and insisting they had nothing smaller*.

Номінативна база концепту приядерної зони AIRLINES. Вербальна база експлікації концепту AIRLINES представлена в *Табл. Б.5.* (див. *Додаток Б*).

Номінація концепту AIRLINES на базі лексеми *airlines* вживається у тексті роману 109 разів, для прикладу: 1) *The* ***airlines****, however – conscious of the public furor and their corporate images – had ordered the pilots to conform*; 2) *He could peremptorily order an* ***airline*** *to remove a door sign which was misleading or faded to conform to terminal standards*; 3) *Airplanes and* ***airlines*** *held a fascination for Tanya, and she liked talking about them*.

Ще 109 номінацій концепту AIRLINES відбувається на основі словосполучень, серед яких було виявлено такі типи синтаксичних номінацій:

1) номінації на основі моделі – <u>квантифікатор + *airlines*</u> – дорівнюють 30, зокрема: *all airlines* (12), *other airlines* (11), *most airlines* (4), *some airlines* (2), *single airline* (1), наприклад: 1) *Air freight warehouses – of* <u>*all*</u> ***airlines*** *– were stacked to their palletized limits with shipments, their usual high speed transit impeded by the storm*; 2) <u>*Other*</u> ***airlines*** *used differing names, and arrangements varied slightly, but the principle was the same*; 3) *Sometimes I say I'm going aboard to see my daughter off –* <u>*most*</u> ***airlines*** *let people do that, you know*;

2) номінації на основі моделі – <u>*airlines/ airways* у назві авіакомпанії</u> – лексема *airlines* та її аналог лексема *airways* присутні в назвах авіакомпаній (20 вживань): 1) *Trans America* ***Airlines*** (9) та її інваріант *the* ***airline*** *– Trans America, Canadian Pacific* ***Airlines****, Western* ***Airlines****, National* ***Airlines****, Venezuelan* ***Airlines****, Continental* ***Airline****s, Pacific* ***Air Lines****, United* ***Air Lines***; 2) *British Overseas Airways Corporation* та абревіатура *the BOAC* (2). При наведенні фактів щодо реальних авіакатастроф, збережено стилістику офіційних повідомлень за схемою: назва авіакомпанії, літак якої зазнав аварії та дата авіакатастрофи. Представлено два варіанти написання іменника *airlines* у назвах авіакомпаній, коли він пишеться разом *Airlines* або окремо *Air Lines*, в обох випадках зберігається написання з великої букви, оскільки іменник *airlines* є елементом власної назви – *Canadian Pacific Airlines, Western Airlines, National Airlines, Venezuelan Airlines, Continental Airlines, Pacific Air Lines, United Air Lines*; коли іменник *airlines* не функціонує у складі власної назви, зберігається його традиційне написання – *two Mexican airlines* (дві мексиканські авіакомпанії): *He*

named classic incidents: Canadian Pacific ***Airlines****, 1949 and 1965; Western* ***Airlines****, 1957; National* ***Airlines****, 1960 and a suspected sabotage in 1959; two Mexican* ***airlines****, 1952 and 1953; Venezuelan* ***Airlines****, 1960; Continental* ***Airlines****, 1962; Pacific* ***Air Lines****, 1964; United* ***Air Lines****, 1950, 1955, and a suspected sabotage in 1965*;

3) номінації на базі назви авіакомпанії, в якій міститься іменник *airlines* і яка виступає означенням іншого іменника – назва авіакомпанії (з іменником *airlines*) + іменник – зустрічаються 4 рази: 1) <…> *he heard an American* ***Airlines*** *flight departure announcement halt abruptly in mid-sentence*; 2) *the Trans America* ***Airlines*** *time payment contract*; 3) *Causing special anxiety in American* ***Airlines*** *Freight was a shipment of several thousand turkey poults, hatched in incubators only hours earlier*; 4) *The U****AL*** *food truck* – в останньому прикладі в ролі означення виступає абревіатура *the U****AL*** повної назви авіакомпанії *the United* ***Air Lines***;

4) 10 номінацій на основі назв авіарейсів, в яких міститься назва авіакомпанії (з іменником *airlines*), для прикладу: а) *Now, Continental* ***Airlines*** *23, destination Denver, Colorado, was rolling on the farther end of runway two five, cleared for takeoff – over Meadowood*; б) *Most of the other passengers, who had arrived aboard a Scandinavian* ***Airlines*** *DC-8 from Copenhagen had cleared Customs and had left*;

5) номінації на базі лексеми *airlines* + іменник зустрічаються 31 раз при описі діяльності авіакомпанії, її приміщень тощо, зокрема: 1) *In* ***airline*** *business we're already closer to that than is generally known*; 2) ***Airline*** *delays seemed to arouse a latent savagery in those affected by them*; 3) *The airport post office kept a minute-to-minute watch on* ***airline*** *schedules*;

6) номінації – означення + *airlines* – є малочисельними: *two Mexican* ***airlines***; *the British* ***airline***; *the operating limitations on pilots and their employer* ***airlines***, сюди відносимо і випадок, коли означення описує іменникове словосполучення на основі лексеми *airline*: *the entire* ***airline system***;

7) номінації на основі сполучення іменника *airline* у присвійному відмінку в ролі означення іншого іменника – *airline's* + іменник – дорівнюють 10, наприклад: 1) *But what went on behind the doors was, within reason, the* ***airline's*** *exclusive business*; 2) *On arrival, he went by bus and subway to the* ***airline's*** *Olympian headquarters in midtown Manhattan where, without announcement or preamble, he strode into the president's office*.

Отже, увесь комплекс однослівних і синтаксичних номінацій концепту AIRLINES включає 218 номінацій на основі лексеми *airline*(*s*).

Номінативна база концепту приядерної зони AUTHORITIES. Результати дослідження основних мовних засобів номінації концепту приядерної зони AUTHORITIES представлено в *Табл. Б.6*. (див. *Додаток Б*).

Загальний контроль за роботою аеропорту здійснює виборна рада/правління – *the Board of Airport Commissioners*, номінації на рівні цього антропоніму зустрічаються у тексті роману 10 разів, наприклад: 1) *He was remembering bitterly* ***the Board of Airport Commissioners*** *meeting at Lincoln International where he urged curtailment of airport insurance vending*; 2) *Mel had pointed out the hazard frequently to* ***the Board of Airport Commissioners*** *and to members of City Council, who controlled airport financing, as well as immediate construction of more runways and taxiways, Mel had urged purchase of additional land around the airport for long term development*; 3) *He became intensely occupied with planning, coupled with efforts to persuade* ***the Board of Airport Commissioners*** *to his own viewpoints*.

У тексті роману двічі зустрічаємо й скорочений варіант назви правління – *the airport board*: 1) *The* ***airport board*** *did, though I agreed with them*; 2) <…> *whether to urge the* ***airport board*** *to revise its policy, or not*.

Номінації посад членів управлінської ради аеропорту дорівнюють 5: *Board chairman, the members of the Board, the commissioners, airport commissioners, all five commissioners*.

Головним органом, що приймає остаточні рішення щодо всіх питань управління діяльністю аеропорту, його фінансування тощо, є збори цієї наглядової ради, ця підгрупа включає такі 4 номінації: *a regular Board of Airport Commissioners meeting, an emergency special meeting of the Board of Airport Commissioners, the Board of Airport Commissioners meeting, Board meetings.*

Засідання правління аеропорту відбуваються у спеціальному приміщенні: *the Board room* (1вживання) та його інваріант – *the airport board room* (1вживання) – це вільні іменникові словосполучення, утворені на базі іменників *board* та *room*.

Письменник дає можливість читачеві познайомитись із членами правління та відвідати залу засідань правління аеропорту, планування якої підкреслює ієрархію управлінської вертикалі: *It was a regular* ***Board of Airport Commissioners*** *meeting, on a Wednesday morning in the* ***airport board*** *room. All five* ***commissioners*** *were present: Mrs. Mildred Ackerman, an attractive brunette housewife who was rumored to be a mistress of the mayor, hence her appointment; and her four male colleagues – a university professor, who was* ***Board chairman****, two local businessmen, and a retired union official. The* ***Board*** *room was a mahogany paneled chamber, in the terminal, on the executive mezzanine. At one end, on a raised platform,* ***the commissioners*** *sat in reclining leather chairs behind a handsome elliptical-shaped table. At a lower level was a second table, less elaborate. Here Mel Bakersfeld presided, flanked by his department heads. Alongside was a press table and, at the rear, a section for the public, since* ***Board*** *meetings were nominally open. The public section was rarely occupied*.

Чотири члени правління є представниками різних соціальних верств: *a university professor* (професор університету), *two local businessmen* (два місцеві бізнесмени) та *a retired union official* (бувший профспілковий чиновник, що тепер на пенсії) – усі характеристики лаконічні, вказують лише на професійну приналежність, а в випадку з професором ще й на особливий статус у правлінні – *Board chairman* (голова правління). Представлення п’ятого члена правління відбувається в іронічному ключі: *Mrs. Mildred Ackerman* –

непрацююча приваблива брюнетка (*an attractive brunette housewife*), яка за чутками є коханкою мера (*who was rumored to be a mistress of the mayor*), тому і отримала це призначення (*hence her appointment*), іронія посилена вживанням власного імені особи на відміну від решти членів правління, як і тим, що представлення членів правління читачеві починається саме з неї, як найвпливовішої з колег. Автор із сумом зазначає, що за правилами члени правління незалежні від політичного впливу (*independent of political pressure*), проте, насправді вони були політично упередженими за власним бажанням (*were political partisans themselves*), оскільки завдячували своїми посадами мерові (*they owed their appointments to the mayor*): *Theoretically*, ***airport commissioners*** *were independent of political pressure; in fact, they owed their appointments to the mayor and, in most cases, were political partisans themselves.*

Реальну роботу по керуванню діяльністю аеропорту здійснює виконавчий орган – *airport management* – номінації концепту AUTHORITIES на базі цього термінологічного словосполучення дорівнюють 20, для прикладу: 1) *But some of them could be, and some of what was said and done here – because of Mel's stature in* ***airport management*** *– could spill over into national, even international, arenas*; 2) *Now* ***airport management*** *had taken over*.

Очолює роботу виконавчого управління генеральний директор / генеральний менеджер аеропорту – *airport general manager* (1 вживання), та його скорочений варіант *an airport manager* (1 вживання): 1) *As* ***airport general manager****, Mel's was closest to an over-all assignment, but there were areas where he knew better than to intrude* – функції генерального директора були всеохоплюючими, стосувались усіх сфер діяльності аеропорту (*an over-all assignment*); 2) *This was why* ***an airport manager*** *needed to be a tactician as well as versatile administrator* – генеральний директор мав бути добрим тактиком (*a tactician*) і універсальним адміністратором/*versatile administrator* (*versatile = able to adapt or be adapted to many different functions or activities*)

Два випадки пов’язані з номінаціями на рівні термінологічного словосполучення *airport management* у ролі означення до іншого іменника:

1) <…> *an* ***airport management*** *order in a matter of urgency and safety*; 2) <…> *the* ***airport management's*** *concern about Trans America Flight Two was beginning* – у другому випадку вжито присвійну форму атрибутивного словосполучення.

Лексема *authorities* для номінації концепту AUTHORITIES не вживається. У тексті роману вона позначає владу країн – аеропорт є міжнародним, він підтримує зв'язки з владними структурами інших країн, куди здійснює рейси, відтак, зустрічаємо словосполучення *Canadian authorities* (влада Канади), *Italian authorities* (влада Італії): 1) *Even with Canadian Customs, close at hand, the same thing was true; incidents were on record where U.S. Customs had been tipped of that illegal diamond shipments were being smuggled into Canada, but – s a matter of policy – Canadian* ***authorities*** *were never told*; 2) *If the Italian* ***authorities*** *want to jail her, so much the better*; 3) *When we land in Italy you'll be handed over to the* ***authoritie****s* – в останньому випадку скорочений варіант *the authorities* позначає органи влади Італії.

Лексема *authority* (повноваження, юрисдикція) вживається при поясненні відносин між різними гілками керівництва аеропорту, тож може розглядатись не як пряма номінація концепту AUTHORITIES, а як додатковий, пояснювальний елемент змісту цього концепту. Генеральний директор аеропорту не впливає на рішення авіадиспетчерської служби, її діяльність поза його юрисдикцією: *Mel had no* ***authority*** *over ATC*. Складність взаємовідносин між гілками керівництва аеропорту відображена в цьому положенні: *An airport, any airport, was an odd complexity of overlapping authority. No single individual had supreme command, yet no one segment was entirely independent*.

Діяльність аеропорту Лінкольна, який у центрі подій, відображених у романі, подібно до всіх інших аеропортів США, підпорядкована спеціальній федеральній службі – *the Federal Aviation Administration* (Федеральній адміністрації з питань авіації). Ця номінація зустрічається три рази: 1) *Eventually, after long negotiations involving politics, more publicity and – in Mel Bakerfeld's opinion – gross misrepresentation, the airport and* ***the Federal Aviation Administration*** *had conceded that jet takeoffs and landings directly over Meadowood*

would be made only when essential in special circumstances; 2) <…> *ATC, which answered only to* ***the Federal Aviation Administration*** *with headquarters in Washington*; 3) *However, we are doing it on orders from our* ***airline employers*** *and* ***the Federal Aviation Administration*** *because a few people down below, who built their houses long after the airport was established, are insisting that we tiptoe past* – останній приклад цікавий тим, що засвідчує рівень впливу авіакомпаній на керівництво аеропорту, послуги якого вони замовляють – *orders from* <…> ***airline employers.***

У романі зустрічається і перший варіант назви цього федерального контролюючого органу – *the Federal Aviation Agency* (Федеральне авіаційне агентство). Та два приклади мовної економії: *It was* ***an Agency*** *then,* ***an Administration*** *later*. Найчастотнішими є номінації на рівні абревіатури назви цього федерального органу *FAA*, усього 12 вживань. Використовується ця абревіатура і в ролі означення у складі 4 вільних словосполучень (*the* ***FAA*** *appointment*, *the* ***FAA*** *parking lot*, *the* ***FAA*** *"study"*, *Washington* ***FAA*** *officials*) і одного термінологічного словосполучення – назви посади в керівній структурі цього органу: *the* <…> ***FAA*** *Administrator*.

Остання група номінацій концепту AUTHORITIES охоплює 6 номінацій на базі ще одного контролюючого діяльність аеропортів США органу, з них: *the Airport Operators Council* (Рада керівників/директорів аеропортів) – 3 вживання; ***AOC*** *president* – 1 вживання; ***AOC*** *headquarters* – 1 вживання; *Council members* – 1 вживання.

Загалом база актуалізації концепту приядерної зони AUTHORITIES складає 76 номінацій, особливістю цієї групи номінацій є широке вживання власноназвної лексики – у 39 номінаціях.

Номінативна база концепту приядерної зони OPERATIONS & SERVICES. Структура та частотність вживання окремих одиниць номінативної бази концепту приядерної зони OPERATIONS & SERVICES представлена в *Табл. Б.7*. (див. *Додаток Б*).

Концепт приядерної зони OPERATIONS & SERVICES є складним за своєю семантикою, оскільки охоплює багатоаспектну діяльність аеропорту, яка включає забезпечення пасажирських і вантажних авіаперевезень, при цьому для ефективної роботи авіатранспорту потрібно підтримувати свою потужну інфраструктуру в належному стані та проводити експлуатаційні роботи по матеріально-технічному обслуговуванню злітно-посадкових смуг, доріжок рулювання, наземного й авіаційного транспорту. Ці види діяльності забезпечують лише матеріально-технічну сторону авіаперевезень. Забезпечення належного обслуговування пасажирів включає утримання спеціальних пасажирських приміщень і організацію діяльності різних служб по роботі з пасажирами. Для забезпечення перельотів потрібна діяльність авіадиспетчерської служби. При цьому всі напрями роботи аеропорту координуються відповідними федеральними структурами та національними професійними асоціаціями працівників авіації.

Номінативна база OPERATIONS & SERVICES у романі А. Хейлі включає такі номінації:

1) *operation*(*s*) в значенні “польот(и)”: *The most important thing at the moment was to reduce* <u>*the lag in*</u> ***operations***; *Half an inch of slush or three inches of powdery snow were maximums allowable for jets. More than that would be sucked into engines and endanger* ***operation***;

2) *operations* в значенні “високоорганізований вид діяльності із залученням великої кількості людей, що виконують різну роботу” / *an operation is a highly organized activity that involves many people doing different things* [221] використовується у тексті роману в сполученнях із означенням:

а) <u>означення + *operations*</u>: *The community of Meadowood, which adjoined the southwest limits of the airfield, was a constant thorn to himself and an impediment to* <u>*flight*</u> ***operations***;

б) <u>антропонім + *operations*</u>: *The D.T.M. was responsible for* <u>*all phases of Trans America*</u> ***operations*** <u>*at Lincoln International*</u>;

в) антропонім + означення +*operations*: *The check flight arrangement had come up because Captain Harris had elected to transfer from Trans America domestic* ***operations*** *to international*;

3) лексема *operations* вживається і як власна назва – назва окремого підрозділу аеропорту, і подібно до назв інших служб аеропорту пишеться у цьому випадку з великої літери – *Operations* (центр управління польотами):

а) ***Operations****, however, urged Maintenance* <…> – однослівні лексеми *Operations, Maintenance* при самостійному функціонуванні в тексті в значенні назв двох служб аеропорту (центр управління польотами та служба матеріально-технічного забезпечення та ремонту) пишуться із великої літери; у випадку вживання у сполученні з іменником *department* (відділ/підрозділ); ***Operations*** *and sales departments each had their own daily briefing* – в останньому прикладі *operations department* зберігає написання з великої букви, тому що стоїть на початку речення;

б) для вживання *operations* в якості назви окремого підрозділу характерна персоніфікація: ***Operations*** *was advised* <…>; <…> *urgent calls from* ***Operations*** *demanded* <…>; "*I asked* ***Operations*** *about that,*" *the agent answered*; "*Whatever we decide, I want* ***Operations*** *in on this* <…>"; *She reported,* "***Operations*** *found Captain Kettering. He's coming*";

4) вживання лексеми *operations* у функції означення у словосполученні з іншим іменником для позначення посади: *an* ***operations*** *vice-president in New York* – віце-президент центру управління польотами в Нью-Йорку;

5) вживання лексеми *operations* у функції означення у словосполученні з іменником *wing* для позначення управлінського крила головної будівлі аеропорту: *Even inside the* ***Operations*** *Wing—thick-walled and windowless, where daylight never penetrated* <…>.

Знаходимо вживання лексеми *operations* і в значенні "ремонтні роботи": *The maintenance chief was already directing* ***operations*** *at the fastest pace he could* – оскільки проведення ремонтних робіт входить до цілісного комплексу

виробничої діяльності аеропорту, цей випадок також відносимо до номінативної бази концепту OPERATIONS & SERVICES.

Номінації, що стосуються пасажирських і вантажних авіаперевезень, включають:

1) <…> *passenger business had the glamour*; *Tanya wondered if anyone, outside a limited circle of airline employees, realized how much of a stowaway epidemic there had been since jet airplanes increased the tempo and pressures of passenger aviation* – відмінністю цієї підгрупи номінацій є те, що вони ґрунтуються на іншій лексемній базі: термінологічне словосполучення *passenger business* (бізнес по забезпеченню авіаперевезень) та термінологічне словосполучення *passenger aviation* (пасажирська авіація);

2) *But an airplane had been diverted from passenger to freight service, and tonight the fledgling turkeys would have priority over everything else traveling, human VIPs included*; <…> *when air freight business will be bigger than passenger traffic* – ця підгрупа об'єднує номінації, що порівнюють пасажирські та вантажні авіаперевезення: *from passenger to freight service* та *air freight business <bigger than> passenger traffic.*

Загалом, номінативна база цього концепту приядерної зони не є чисельною. Опосередковано концепт OPERATIONS & SERVICES знаходить певне відображення у номінативних базах інших концептів приядерної зони DEFICIENCIES та INNOVATIONS, коли йдеться про відсутність або запровадження удосконалень, що посилюють виробничі потужності аеропорту і вживається словосполучення *operational improvements*, про це буде йтися далі.

Номінативна база концепту приядерної зони AIR TRAFFIC CONTROL (ATC). Дані щодо номінативної бази концепту узагальнено в *Табл. Б.8*. (див. *Додаток Б*). Основу номінативної бази концепту AIR TRAFFIC CONTROL складають номінації на базі власне термінологічного словосполучення *air traffic control*, яке функціонує: 1) самостійно (21 вжв.); 2) у складі розгорнутого термінологічного словосполучення (7 вжв.); 3) у формі

абревіатури ***ATC*** (2 вжв.); 4) у складі розгорнутого термінологічного словосполучення на основі абревіатури (2 вжв.). Чотири номінації реалізовано на основі іншого термінологічного словосполучення *air route control* та його інваріантів.

Термінологічне словосполучення *air traffic control* функціонує як власна назва – назва окремого підрозділу авіадиспетчерської служби аеропорту і, в цьому випадку, пишеться із великої літери – *Air Traffic Control*, кількість вживань у тексті роману дорівнює 6: 1) ***Air Traffic Control****, hampered by the loss of runway three zero, had instituted flow control procedures, limiting the volume of incoming traffic from adjoining air route centers at Minneapolis, Cleveland, Kansas City, Indianapolis, and Denver*; 2) *Reaching over Danny's shoulder, Mel picked up a direct line phone to* ***Air Traffic Control***; 3) *As airport general manager, Mel's was closest to an over-all assignment, but there were areas where be knew better than to intrude.* ***Air Traffic Control*** *was one, airline internal management another*; 4) *This was the runway which, the tower chief had indicated,* ***Air Traffic Control*** *would seek to use when the wind shifted as was forecast to happen soon*; 5) *He had two radios and remained permanently in touch with the Snow Desk and* ***Air Traffic Control***; 6) "*This is* ***Air Traffic Control***," *the tower chief's voice announced*.

Термінологічне словосполучення *air traffic control* у значенні “авіадиспетчерська служба” вживається 15 разів, наприклад: 1) *Controllers called it "sharpening to an edge," and in Keith's fifteen years in* ***air traffic control****, he had watched it happen regularly, to others and to himself*; 2) *Keith knew – as most controllers did – that strains on the human systems of those employed in* ***air traffic control*** *had long been recognized*;

Термінологічне словосполучення *air traffic control* у складі словосполучення *Lincoln air traffic control* (авіадиспетчерська служба аеропорту Лінкольна) вживається із скороченим варіантом власної назви аеропорту – антропонімом *Lincoln* у ролі означення (1 вжв.): *Lincoln* ***air traffic control*** *had been advised of Flight Two's intention to return there – almost an hour ago, and seconds after Captain Anson Harris's decision was made known*.

Термінологічне словосполучення *air traffic control* у ролі означення у сполученні із термінологічним словосполученням *radar room* (радіолокаційна) у значенні “радіолокаційна авіадиспетчерської служби” вживається 2 рази: *Keith Bakersfeld, Mel's brother, was a third of the way through his eight hour duty watch in the* ***air traffic control*** *radar room*.

Термінологічне словосполучення *air traffic control* + іменник (4 вжв.) – *air traffic control duty* (службові обов’язки авіадиспетчера); *air traffic control manual* (довідник авіадиспетчера); *air traffic control procedures* (порядок і норми забезпечення авіадиспетчерського контролю). Для прикладу: 1) *There were still several hours of his shift remaining, and he had made a pact with himself to finish his* ***air traffic control*** *duty for tonight*; 2) "*Trans America Two, cleared for takeoff. Go, man, go*!" The final three words were not in any **air traffic control** manual, but to controller and pilots they had identical meaning: *Get the hell moving, now! There's another flight landing right after the last*; 3) *Within the control room, skilled operators duplicated* ***air traffic control*** *procedures and other flight conditions* – у другому прикладі збережено графемику оригіналу, де курсивом виділено пряму мову персонажів. Термінологічне словосполучення *air traffic control* в абсолютній формі присвійного відмінку вживається у значенні “панель управління авіадиспетчерської служби” і служить прикладом мовної економії: *The airport switchboard, as well as* ***air traffic control's****, was being swamped with bitterly complaining calls from Meadowood householders—those who were at home* – вираз *the airport switchboard, as well as air traffic control's* відповідає розгорнутій формі *the airport switchboard, as well as that of the air traffic control*.

Іншим прикладом мовної економії є вживання абревіатури замість повного словосполучення *air traffic control => ATC*, наприклад: 1) *His gold ballpoint pen was racing as he filled in a flight plan which, in a few minutes' time, he would file with* ***air traffic control****.* ***ATC*** *would then tell him whether or not the altitudes he sought were available and, if not, what others he might have*.

Загалом абревіатура АТС вживається у романі 182 рази, проте абсолютна більшість (180 вжв.) належить словосполученням, у яких ця абревіатура

функціонує як означення, два з них відносяться до номінативної бази концепту ATC: 1) *Then, switching to* ***ATC*** *ground control, he turned the volume low, the subdued, level voices a background to his thoughts*; 2) <…> *the nearest* ***ATC*** *regional center*. Самостійне вживання ATC у значенні назви окремої служби аеропорту зустрічаємо лише 2 рази. Один випадок вже процитований вище, а другий: <…> ***ATC*** *directed aircraft movement on the ground and immediate local flying* <…>.

Для вживання *air traffic control* характерною є персоніфікація: 1) *There's another thing you ought to know:* ***air traffic control*** *just told us they have a temporary gap in traffic*; 2) ***Air traffic control*** *had cooperated in all objectives* – певною мірою, це є також і прикладом мовної економії.

Авіадиспетчерська служба аеропорту Лінкольна може успішно здійснювати свою роботу лише у тісній співпраці з іншими місцевими, національними та міжнародними авіадиспетчерськими службами, тому до номінативної бази концепту ATC включено і номінації суміжних авіадиспетчерських служб на основі термінологічного словосполучення *Air Route Center*, що функціонує як власна назва і пишеться з великої літери та його скорочених аналогів, коли зберігається лише іменник *center*, котрий вживається із відповідним топонімом на позначення окремого місцевого авіадиспетчерського центру: 1) *The Washington* ***Air Route Center*** *at Leesburg was a key control point*; 2) *At* ***Toronto Air Route Center****, <…>, the controller receiving Flight Two's transmission had summoned a supervisor*; 3) ***Cleveland Center****, which earlier had passed the flight to* ***Toronto Center*** *and now would receive it back, had been alerted also*; 4) ***Chicago Center****, which would take over from Cleveland, was being notified*; 5) "***Toronto Center****, this is Trans America Two. We are beginning descent now*."

Один випадок стосується вживання термінологічного словосполучення *air route control* в атрибутивній функції до іменника (1 вжв.): *On the flight deck of Flight Two, a new* ***air route control*** *message was coming in*.

Номінативна база концепту приядерної зони BUILDINGS. Письменник подає лаконічний портрет великого комплексу аеропорту, зазначаючи зокрема і термінали та рівні ряди інших споруд аеропорту (*neatly aligned building blocks*): *Normally, from this glass-walled room, the entire airport complex—runways, taxi strips, terminals, traffic of the ground and air—was visible like neatly aligned* ***building*** *blocks and models, even at night their shapes and movements well defined by lights*.

Узагальнений образ затишних споруд аеропорту є особливо відчутний під час сніжної хуртовини: *Snow was still coming down continuously, and there were deepening drifts in wind-exposed places, away from the shelter of* ***buildings***.

Номінації на базі лексеми *buildings* не є чисельними, зокрема: *the main terminal* ***building*** (2 вжв.), ***terminals*** *and airline office* ***buildings*** (1 вжв.), *concourse* ***buildings*** (2 вжв.), *a special* ***building*** (1 вжв.), *the police detention* ***building*** (1 вжв.), *the* ***building*** *exit* (*of the terminal*) (1 вжв.) – усього 8 номінацій на рівні словосполучень, 6 з яких термінологічні словосполучення, а два (*a special building*; *the building exit*) – вільні словосполучення.

Загалом, 10 прямих номінацій на рівні словосполучень.

Номінативна база концептів приядерної зони DEFICIENCIES та INNOVATIONS. Прямі номінації концепту приядерної зони DEFICIENCIES нечисленні, усього два вживання: 1) *Where its* ***deficiencies*** *lay were in operating areas, notably runways and taxiways*; 2) *The dramatic story of the flight's peril and survival, Mel suspected, would eclipse his own pronouncements on the more mundane subject of the airport's* ***problems*** *and* ***deficiencies***. Останній приклад знайомить із ще однією лексемою, яка номінує цей концепт: *problems.* У сполученні з означенням *airport's* лексема *problems* набуває значення “проблеми/недоліки в роботі аеропорту” і входить до номінативної бази концепту DEFICIENCIES, наприклад: 1) *I explained some of the airport's* ***problems*** <…>.

Загалом, лексема *problems* вживається у романі 61 раз, проте не всі ці вживання пов’язані з актуалізацією концепту DEFICIENCIES, лише 21 випадок можна розглядати як приклад номінації цього концепту:

1) 3 вживання лексеми *problems* в значенні “системні недоліки в роботі аеропорту”, наприклад: *There've been* ***problems*** *at the airport*;

2) 5 вживань, коли безпосередній вербальний контекст вказує, що йдеться не про окрему робочу проблему, а про складну ситуацію, яка виникла внаслідок системних недоліків у роботі аеропорту – а) *To Keith, Tevis expounded the runway* ***problem****—the uncertainty as to which runway was to be used, and the need to postpone a decision until the last possible moment*; б) *All else was excluded but the* ***problem*** *of Flight Two*; в) *Yet little on the ground—in relation to the* ***problem's*** *size – had been done*;

3) 13 вживань, пов’язані з проблемою шуму, оскільки ця проблема є наслідком системних недоліків, а саме недостатньої кількісті злітно-посадкових смуг належної довжини, ці приклади також увійшли до номінативної бази концепту, наприклад: а) *We sought to communicate that mood and thoughts to this airport's management, believing we had a real and urgent* ***problem****, worthy of careful consideration*; б) *On your behalf I attempted—in reasoned but firm terms—to make that* ***problem*** *known; в) <…> a real and pressing* ***problem***.

Номінації концепту INNOVATIONS ще менш численні (усього 4): 1) номінації на рівні словосполучення *operational improvements* (покращення/модернізація виробничих потужностей) – *For three years he had been urging construction of a new runway to parallel three zero, as well as other operational* ***improvements*** (1 вжв.) та його аналога з протилежним змістом *non-operational improvements* (модернізація невиробничої інфраструктури) – *Yet, ironically, there was seldom any difficulty in getting money for non-operational* ***improvements***; 2) дві номінації на рівні лексем *advancement* (успіх, прогрес) та *achievements* (досягнення), що вживаються у складі вільних словосполучень – *In recent weeks, Mel had sensed the signs, and when it happened the choice would be*

clear—between ***advancement*** *on the ground, matching new* ***achievements*** *in the air, or impotently drifting backward*.

Невелика база прямих номінацій цих двох заключних концептів приядерної зони жодним чином не свідчить про їхню незначимість у концептуальній системі роману, навпаки, ці концепти є визначальними для розуміння головної ідеї роману: прогрес авіації, як і прогрес в іншій сфері, визначається комплексним поступом вперед, дисбаланс у розвиткові окремих напрямів має катастрофічні наслідки. Отже, ці концепти поступово об'єктивуються на рівні цілого роману.

Загалом, номінативну базу концептів приядерної зони склали 272 однослівні номінації на базі однослівних термінів і 395 синтаксичні номінації на базі термінологічних словосполучень (111), термінологічної лексики в складі вільних словосполучень (220), термінологічних словосполучень із власноназвним компонентом (33) та власних назв на базі словосполучень (31) (див.: *Табл. Б.17.*, Додаток Б).

2.5. Номінації концептів близької і далекої периферії: типологія і частотність вживання

Розглянемо концепти близької периферії RUNWAYS та TAXIWAYS разом, оскільки в тексті роману вони часто вживаються разом (15 випадків) (див. *Табл. Б.9.*, *Додаток Б*). Ці концепти мають номінативну базу, що складається із 75 однослівних номінацій (71 на базі терміну *runway* та 4 на базі терміну *taxiway*). Слід зазначити, що тричі замість *taxiways* вживається синонім *taxi strips*, який відносимо до термінологічних словосполучень. Термінологічні словосполучення дорівнюють 137, це, переважно, номінації на базі терміну *runway*: *runway* + номір смуги (88 вжв.), 3 випадки мовної економії, коли номір злітно-посадкової смуги функціонує замість власне терміну, 30 номінацій, коли

нове терміносполучення утворене на базі терміну *runway* + іменник. Інші 52 синтаксичні номінації – термінологічна лексика в складі вільних словосполучень. Загальна кількість номінацій цих двох концептів дорівнює 264.

Номінативна база концепту близької периферії AIRLINES MANAGEMENT складається із 69 термінологічних словосполучень, 20 термінологічних словосполучень із власноназвним компонентом і 3 вільних словосполучень із терміном у своєму складі (див. *Табл. Б.10.*, *Додаток Б*).

Концепт близької периферії AIRLINES OPERATIONS не має прямих номінацій, його об’єктивація відбувається імпліцитно на рівні оповіді.

Номінативна база концепту близької периферії AIRCRAFT узагальнена в *Табл. Б.11.* (див. *Додаток Б*). Прості однослівні номінації на базі термінів *aircraft* (104), *airliner* (7), *jet* (6), *jetliner* (2) та *supersonics* (1) дорівнюють 120. Термінологічні словосполучення складають 106 номінацій, термінологічні словосполучення з власноназвним компонентом – 40, терміни в складі вільних словосполучень – 55. Загальна кількість номінацій 321, усі на базі термінологічної лексики.

Концепт близької периферії AIRCREW представлений у тексті роману 374 номінаціями, з яких 141 номінація на рівні однослівного терміна [*pilot* (64); *captain* (42); *co-pilot* (1); *auto-pilot* (2); *four-stripers* (1); *stewardesses* (32)], 51 номінація на рівні термінологічного словосполучення, 81 номінація на рівні термінологічного словосполучення з власноназвним компонентом, 92 вільних словосполучення з термінологічним компонентом та 9 власних назв (див. *Табл. Б.12.*, *Додаток Б*).

Номінативна база концепту близької периферії ATC TOWER складається із 23 простих однослівних номінацій на базі терміну *tower*, який вживається у тексті роману замість повної назви споруди, 16 синтаксичних на базі термінологічного словосполучення та 1 номінації на рівні термінологічного словосполучення з власноназвним компонентом (див. *Табл. Б.13.*, *Додаток Б*).

Концепт близької периферії ATC OPERATIONS не має прямих номінацій, його об’єктивація відбувається імпліцитно на рівні оповіді.

Концепт близької периферії ATC PERSONNEL має номінативну базу, що складається із 39 однослівних номінацій на рівні терміну *controller*, 83 синтаксичних номінацій на рівні термінологічного словосполучення, 2 номінацій на рівні термінологічного словосполучення з власноназвним компонентом (*Lincoln International approach controller*; *Washington Centre controller*) та 38 випадків вживання термінологічної лексики у складі вільного словосполучення (див. *Табл. Б.14., Додаток Б*).

Концепт далекої периферії BUILDINGS FOR PASSENGERS представлений 4 номінаціями на рівні термінологічного словосполучення (*passenger facilities*; *service facilities*; *toilet facilities*; *passenger area*).

Номінативна база концепту далекої периферії BUILDINGS FOR AIRCRAFT включає 13 номінацій на рівні однослівного терміну (*hangar*; *ramp*), 21 номінацію на рівні термінологічного словосполучення, 2 номінацій на рівні термінологічного словосполучення з власноназвним компонентом (*the Trans America main hangar area*; *the Trans America hangar*) та 2 випадки вживання терміну у складі вільного словосполучення – усього 38 номінацій на базі термінологічної лексики (див. *Табл. Б.15., Додаток Б*).

З концептів далекої периферії TERMINAL налічує найбільш репрезентативну номінативну базу: 68 однослівних номінацій на рівні терміну *terminal*, 24 синтаксичні номінації на рівні термінологічного словосполучення, 2 номінацій на рівні термінологічного словосполучення з власноназвним компонентом (*the main terminal of Lincoln International*; *the Trans America downtown terminal*) та 20 випадків вживання термінологічної лексики на рівні вільного словосполучення (див. *Табл. Б.16., Додаток Б*).

Концепт далекої периферії PASSENGER AIRCRAFT представлений 10 номінаціями на рівні термінологічного словосполучення (*the passenger cabins* – 4; *the passenger compartment* – 2; *passenger airlines*; *passenger planes*; *a passenger jet*; *the forward passenger section* – по 1). Концепт дальньої периферії FREIGHT AIRCRAFT має 3 номінації на рівні термінологічного словосполучення: *all-cargo plane*, *freight igloos*, *jet freighter*. Концепт крайньої

периферії PASSENGER PODS представлений 7 однослівними номінаціями на базі терміну (*people-pods* – 5; *pods* – 2) та 2 випадків вживання термінологічної лексики у складі вільного словосполучення (*separate pods, each pod*).

Узагальнені дані щодо типології та частотності вживання у тексті роману номінацій концептів ядра, приядерної зони, близької, далекої та крайньої периферії концепту представлено в *Таблиці Б.17*. (див.: *Додаток Б*). Отже, номінативне поле концепту AIRPORT, об'єктивоване в романі А. Хейлі, включає 2434 номінативні одиниці, а саме: 1) 1038 простих номінативних одиниць на рівні однослівного терміну (42,65%); 2) 635 синтаксичних номінативних одиниць на рівні термінологічного словосполучення (26,09%); 3) 484 синтаксичні номінативні одиниці на рівні вільного словосполучення з термінологічним компонентом (19,88%); 4) 181 комбіновану термінологічну одиницю з власноназвним компонентом (7,44%); 5) 95 синтаксичних номінативних одиниць на базі власноназвної лексики (3,9%); 6) 1 синтаксичну номінацію на базі речення (0,04%).

Слід зазначити, що власноназвна лексика, що входить до складу словосполучень, є фахово детермінованою і належить до професійної сфери авіаперевезень. Таким чином, отримані результати свідчать, що термінологічна лексика професійної сфери авіаперевезень формує номінативне поле концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі, а отже, з огляду на частотність вживання і вагомість фахових понять і реалій, що вона актуалізує, термінологічна лексика впливає на стилістику оповіді та функціонує як продуктивний засіб відтворення фахового контексту професійного роману.

Грунтуючись на концептуальній картині фахового простору роману А. Хейлі "Airport", проаналізуємо в наступному розділові лінгвостилістичні аспекти творення фахового контексту цього професійного роману.

Висновки до розділу 2

Концепт AIRPORT належить до групи концептів спільних для всього людства, його характерні когнітивні ознаки є часткою фонових знань кожної сучасної людини. Художнє переосмислення цього концепту в романі А. Хейлі додало нових ознак до його семантико-когнітивного поля, значно розширивши номінативне поле концепту та переконливо відтворивши на його основі фахове середовище сучасного міжнародного аеропорту.

Концепт AIRPORT відіграє провідну роль у семантико-когнітивній організації твору, функціонуючи як текстовий концепт. Образ аеропорту, створений на основі багатої палітри мовних засобів експлікації концепту AIRPORT, допомагає відтворити особливості як об’єктивної картини світу, так і художньої авторської картини світу, що відображені в романі, та наблизити їх до читача.

Проведене лінгвокогнітивне моделювання концептуального простору роману дозволило визначити структуру змісту концепту AIRPORT, що є польової структурою, яка складається із 5 рівнів/шарів: 1) ядро – базовий концепт AIRPORT; 2) приядерна зона, яка включає похідні концепти першого рівня – AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS; 3) близька периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT; 4) далека периферія з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT; 5) крайня периферія або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Лексична база актуалізації концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі складає половину від загальної мовної бази твору. Загальна кількість слововживань у романі дорівнює 160832. Кількість слововживань фахового

змісту в безпосередньому вербальному контексті дорівнює 123123, що становить 76,55% від загального тексту роману. Виокремлена група фахової і термінологічної лексики включає 74354 слововживання, що становить 46,2% від загального тексту та 60,39% від фахового текстового масиву.

Термінологічна лексика формує номінативне поле концепту AIRPORT у однойменному романі А. Хейлі, яке включає 2434 номінативні одиниці: 1) 1038 простих номінативних одиниць на рівні однослівного терміну (42,65%); 2) 635 синтаксичних номінативних одиниць на рівні термінологічного словосполучення (26,09%); 3) 484 синтаксичні номінативні одиниці на рівні вільного словосполучення з термінологічним компонентом (19,88%); 4) 181 комбіновану термінологічну одиницю з власноназвним компонентом (7,44%); 5) 95 синтаксичних номінативних одиниць на базі власноназвної лексики (3,9%); 6) 1 синтаксичну номінацію на базі речення (0,04%).

Лексична база роману є фахово детермінованою, її домінування у мовній тканині тексту свідчить про прагнення автора адекватно відобразити фаховий контекст твору в усій повноті фахових реалій і відносин. Термінологічна лексика є продуктивним засобом об’єктивації складного концептуального простору фахового середовища.

Тенденція до документалізації оповіді є характерною ознакою авторського стилю А. Хейлі, про що свідчить і роман “Airport”. До тканини твору письменник органічно долучає власноназвну лексику: назви міст, країн, континентів, імена відомих політиків тощо, звертається до історичних реалій розвитку авіації і аеропортів у США.

Історичні реалії, що мають безпосереднє відношення до фахової проблематики роману, при включенні їх у структуру роману, з одного боку, розширюють фаховий контекст художнього твору, додаючи йому документальності, а, з другого – долучають події, зображені в романі, в реальний історичний контекст, добре відомий читачеві, додаючи вірогідності як подіям роману, так і думкам, висловленим героями твору.

Фрейм ПІДГОТОВКА ДО ПОЛЬОТУ розгортається у романі в формі динамічного сценарію, який стає основою розвитку однієї із сюжетних ліній роману. Він максимально наближений до типової фахової ситуації. Письменник, добре обізнаний із специфікою роботи аеропорту, подає ґрунтовний опис процесу підготовки літака до вильоту. Детальний аналіз процедури, описаний із використанням термінологічної лексики сфери авіаперевезень, сприяє створенню фахово достовірної картини художнього світу роману.

При введенні в оповідь чергового блоку складної фахової інформації, що не є відома загалу, письменник використовує когнітивну модель поступового розкриття інформаційного змісту: 1) спочатку наводиться загальна інформація описово-довідкого змісту; 2) потім додаткова уточнююча інформація щодо безпосередньої специфіки конкретної ситуації, описаної у романі, вводиться у контрасті з уже відомим, чи містить незвичні та несподівані відомості; 3) на наступному етапі окреслений і частково прояснений сегмент фахового простору наповнюється персонажами твору, які починають діяти в цьому середовищі, наповнюючи його життям.

Концепт AIRPORT відіграє важливу роль у романі А. Хейлі “Airport”: 1) він актуалізує фахове середовище, в якому відбуваються події роману; 2) варіативність вербальної бази актуалізації цього концепту збагачує мовну тканину твору; 3) номінативне поле концепту AIRPORT містить чисельні номінації технічних характеристик на основі термінологічної лексики, що позначає предмети, явища та відносини в фаховій сфері авіаперевезень і вносить тональність документальної достовірності в оповідь автора, наближаючи читача до актуальної фахової проблематики; 4) функціонуючи в стилістично-забарвленому просторі літературно-художнього твору, концепт набуває художнього переосмислення.

Концепт AIRPORT формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової

сфери авіаперевезень. Концептуальний простір професійного роману є відображенням картини фахового світу.

Основні положення цього розділу відображені в 4 публікаціях [156-157; 273-274].

РОЗДІЛ 3
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ФАХОВОГО КОНТЕКСТУ У РОМАНІ А. ХЕЙЛІ “AIRPORT”

3.1. Комунікативно-прагматичні аспекти функціонування маркерів контекстуалізації фахового середовища в романі А. Хейлі “Airport”

Комплексне вивчення засобів і прийомів контекстуалізації і деконтекстуалізації тексту відіграє важливу роль у розумінні процесів породження тексту та його інтерпретації. Романи А. Хейлі відрізняються ретельним відтворенням фахового середовища мовностилістичними засобами художнього твору, що дає можливість прослідкувати стратегії контекстуалізації фахового середовища та визначити типи маркерів контекстуалізації у вербальній тканині твору.

Для аналізу особливостей вживання вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища в романі А. Хейлі “Airport”, застосовано контекстуально-інтерпретаційний метод.

Події роману А. Хейлі “Airport” відбуваються у чітко регламентованому фаховому середовищі. Визначальним для сприйняття твору й інтенції автора є розуміння роботи аеропорту, специфіки виконання посадових функцій його співробітниками тощо. Відтак контекст, у рамках якого відбуваються події роману, є фаховим контекстом, що ретельно відображає функціонування специфічного інституціонального середовища. З огляду на те, що контекстуалізація спрямована на формування “системи безперервного контексту, в межах якого здійснюється розвиток відповідної теми й розкриття концепту тексту” [177, с. 253], контекстуалізація фахового середовища

аеропорту сприяє формуванню цілісного контексту як для реалізації тематичної спрямованості роману, так і презентації концепту AIRPORT як базового концепту всього твору.

Серед вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту виділяємо такі групи: 1) маркери контекстуалізації території аеропорту; 2) маркери контекстуалізації окремих структурних підрозділів і служб аеропорту; 3) маркери контекстуалізації персоналу аеропорту; 4) маркери контекстуалізації штатних службових ситуацій; 5) маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій тощо; 6) темпоральні маркери контекстуалізації; 7) маркери контекстуалізації сфери прийняття рішень. Розглянемо особливості вживання маркерів контекстуалізації фахового середовища в романі А. Хейлі “Airport”.

Маркери контекстуалізації території аеропорту. У територіальній структурі аеропорту особливу роль відіграють злітно-посадкові смуги (*runways*), від стану та якості яких залежить безпека злету та посадки літаків. Міжнародний аеропорт Лінкольна має п’ять злітно-посадкових смуг (*Lincoln International had **five runways** altogether)*: 1) *runway one seven, left*; 2) *runway one seven, right*; 3) *runway two five*; 4) *runway three zero*; 5) *runway one two*. На важливій ролі посадкових смуг наголошується вже на початку роману, коли вони порівнюються із лінією фронту в боротьбі аеропорту зі стихією – сніжним буревієм: *Through the past three days and nights **they had represented the front line of the battle between the airport and the storm***.

Автор коротко описує кожну з посадкових смуг, оскільки ця інформація є важливою для розуміння подальших подій, описаних у романі: 1) ***runway one seven**, left – this was **the runway which**, the tower chief had indicated, <u>Air Traffic Control would seek to use when the wind shifted</u> as was forecast to happen soon*; 2) *on the airfield, **two runways** were in use: **one seven**, right, and **runway two five***; 3) *<u>the longest and widest of the five</u> was **three zero**, **the runway** now <u>obstructed by Aéreo-Mexican</u>. **This runway** <u>was almost two miles long</u> and <u>as wide as a short city block</u>; **an airport joke** claimed that <u>one end could not be seen from the other because</u>*

of the earth's curvature; 4) ***each of the other four runways*** *was half a mile or so shorter, and less wide*.

Маркери контекстуалізації окремих структурних підрозділів і служб аеропорту. Роман розпочинається з опису надзвичайної ситуації – сніжний буран паралізував роботу аеропорту. Описуючи всі служби аеропорту, задіяні в ліквідації наслідків бурі, автор вводить в оповідь і бригади, що розчищають аеропорт від снігу: загальний маркер *maintenance snow crews* включає маркери *snow removal groups, regular workers, the auxiliaries*. Підкреслюючи, що в критичній ситуації до рятувальних робіт залучають усіх, автор уточнює: *the auxiliaries – carpenters, electricians, plumbers, clerks, police*, розширюючи як вербальну, так і семантичну базу маркера *the auxiliaries*.

Функціонуючи в художньому творі, вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту, попри наявність у їхній структурі здебільшого термінологічної і фахової лексики, набувають стилістичного забарвлення. Контраст між детальним, фахово точним описом роботи бригад, що розчищають аеропорту від снігу, та емоційною оцінкою їхньої роботи створює яскраву картину правдивого життя аеропорту, сприяє стилістичній динаміці оповіді, допомагає читачеві емоційно долучитись до описаних подій, відчути задум автора та адекватно інтерпретувати події в романі: 1) *The auxiliaries were pulled from their regular airport duties and paid time-and-a-half until the snow emergency was over. But they knew what was expected, having rehearsed snow maneuvers, like weekend soldiers, on runways and taxi strips during summer and fall;* 2) *snow removal groups <…> removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway.*

Автор і в порівняннях по можливості зберігає фахову тематику, якщо в першому випадку створено яскравий образ – *the auxiliaries <…> like weekend soldiers*, то в другому випадку порівняння стосується не людей, а обсягу роботи, тому воно менш емоційне, проте не менш вражаюче – *removing snow from the airport's operating area was equal to clearing seven hundred miles of highway*.

Інша група маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту називає його окремі підрозділи. Усі зусилля персонажів роману спрямовані на подолання надзвичайної ситуації, тож і серед маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту, що вказують на службові підрозділи, провідне місце займає маркер, що позначає контрольний пункт снігозбирання: *the Tower Snow Control Desk*, та його скорочені форми – *the Snow Control Desk => the Snow Desk*.

Для підтвердження провідної ролі цього підрозділу в роботі аеропорту взимку загалом, і в цій конкретній надзвичайній ситуації зокрема, автор констатує: *the Tower Snow Control Desk was a command post <…> the snow clearance command post* – це вже не порівняння як у прикладах, розглянутих вище, а твердження. Такий прийом дозволяє зберегти стиль оповіді, максимально наближений до документалістики, проте, стверджувальна структура містить непряме порівняння контрольного пункту снігозбирання з командним пунктом, що знаходить подальший розвиток у тексті твору, трансформуючись у командний пункт снігозбирання.

Подібно описано й Центр забезпечення роботи по снігозбиранню, що ототожнюється із штабом на передовій фронту: *the Maintenance Snow Center => the Maintenance Snow Center was a front line headquarters*.

Найбільшою частотністю вживання відзначається маркер *Air Traffic Control / командно-диспечерський пункт*, що є природним з огляду на його провідне місце в організаційній структурі аеропорту, утворена від цієї назви абревіатура АТС дозволяє лаконізувати оповідь, зберігши при цьому максимальну наближеність до документальності опису подій.

Маркери контекстуалізації персоналу аеропорту. Окрему групу маркерів контекстуалізації фахового середовища аеропорту складають вербальні маркери приналежності діючих осіб твору до персоналу аеропорту, що вказують на їхні посади та місце в службовій ієрархії. Для прикладу: 1) загальні маркери приналежності до керівної ланки працівників аеропорту – внутрішнє керівництво аеропорту *airport maintenance and management* та

зовнішній контрольний орган *the Federal Aviation Administration*; 2) конкретизуючі маркери контекстуалізації, що безпосередньо вказують на займану посаду – *a senior foreman; the maintenance foreman; airport general manager; the tower watch chief; freight supervisors; snow shift supervisor; the parking lot supervisor; the regular dispatcher; the airport's duty fire chief*.

Намагання автора повною мірою відтворити специфіку функціонування такого складного виробничого, технічного та сервісного комплексу як міжнародний аеропорт супроводжується залученням до вербальної тканини твору чисельної термінологічної та фахової лексики, що, з одного боку, є цілком виправданим, а, з другого – є типологічною ознакою авторського стилю А. Хейлі. Проте, спостерігається і тенденція до певної мовної економії, а саме: скорочення маркерів при їх черговому вживанні в тексті роману. Наприклад, трансформація маркерів: *airport maintenance and management => airport management; the tower watch chief => the tower chief*. Останній приклад можна розглядати як приклад подвійної мовної економії, оскільки *the tower* також є скороченням назви підрозділу аеропорту *the Tower Snow Control Desk*.

Частіше лексична база маркерів контекстуалізації розширюється, оскільки автор постійно доповнює картину подій, уточнює деталі: 1) маркер *airport general manager* доповнюється маркерами *an airport manager* та *an assistant airport manager*, що презентують найближчих співробітників головного менеджера аеропорту; 2) загальний маркер *airport maintenance and management* доповнюється маркерами *controllers and airport management*; *airline internal management*; 3) маркер *supervisors* позначає велику групу маркерів, що вказують на керівників окремих служб аеропорту – *freight supervisors; snow shift supervisor; the parking lot supervisor; the Conga Line supervisor*; останній приклад дає підстави вважати, що кожна авіалінія має свого контролера/інспектора.

Маркери контекстуалізації штатних службових ситуацій. Придбання страхового полісу перед перельотом є загальною практикою аеропортів, не є виключенням і Міжнародний аеропорт Лінкольна. Розглянемо, як цілком штатна ситуація купівлі перед польотом одним із пасажирів страхового полісу

перетворюється на нештатну, що загрожує життю багатьох людей. Застрахувавши своє життя на велику суму, пасажир проносить на борт літака бомбу, щоб звести рахунки з життям і забезпечити виплату страхівки своїй дружині.

Inez Guerrero, проста домогосподарка, що веде зі своїм чоловіком злиденне існування, знаходить дома серед речей чоловіка страховий поліс на перельот до Риму (*the yellow time-payment contract*) і намагається знайти чоловіка та прояснити ситуацію. За порадою співробітниці довідкової служби Транс Америка *Inez* уникає прямого питання, а просто стверджує, що її чоловік знаходиться на борту літака, що вона не встигла з ним попрощатись і лише просить переконатись, що із ним все гаразд: *Inez avoided asking a direct question, and made the statement, "My husband is on that flight which just left." She explained that she had missed seeing her husband, but wanted to be sure he was safely aboard*.

Сподівання жінки на те, що сталась якась помилка (*wondered* ***hopefully*** *if she had made a mistake in presuming that D.O. was leaving on the flight; the idea of his going to Rome at all* ***still seemed fantastic***), не виправдалось, працівник Транс Америка звірив страховий поліс на ім’я її чоловіка, наданий жінкою, зі своїми списками та підтвердив його присутність на борту літака: *Inez unfolded* ***the yellow time-payment contract*** *which she had discovered at home among D.O.'s shirts, and showed it to* ***the Trans America agent****. He <…> then* ***checked the papers*** *<…> Then the agent said, yes, there* ***was*** *a D. O. Guerrero* ***aboard Flight Two****.*

Контраст між переповненістю залів аеропорту (the press of people around her in the terminal) та безпорадністю жінки, кинутої напризволяще (she was utterly alone), посилює емоційність описаної ситуації, автор майстерно передає психологічний стан героїні: – *to avoid stares of people who were watching, that she began walking* ***aimlessly*** *through the terminal, still* ***weeping*** *as she went <…>* ***the defensive machinery of her mind*** *took over, inducing* ***a protective numbness****, so that* ***her sorrow*** *persisted* ***but its reasons****, for a while, were* ***mercifully*** *blurred. <…> Inez Guerrero, though* ***incoherent and upset****, was* ***harmless****; Inez had gone* ***docilely*** *<..> only* ***half-knowing*** *that she was being taken anywhere at all, and* ***not caring.***

У той же час, керівництво аеропорту усвідомлює загрозу рейсу до Риму, оскільки, ймовірно, на борту літака знаходиться пасажир із бомбою у своєму кейсі: *there's a possibility there could be* ***a bomb aboard*** *your* ***Flight Two.*** Головний менеджер аеропорту аналізує ситуацію: *Addressing both* ***the D.T.M.*** *and* ***Ned Ordway****, Mel summarized what was known or conjectured so far:* ***the report of Customs Inspector Standish*** *concerning* ***the passenger*** *with the attaché case, clasped in a way which Standish –* ***an experienced observer*** *– believed to be suspicious; Tanya's identification of the man with the case as one D. O. Guerrero, or perhaps Buerrero;* ***the downtown agent****'s revelation that Guerrero* ***checked in without any baggage*** *other than the small case already mentioned; Guerrero's* ***purchase at the airport of three hundred thousand dollars' worth of flight insurance****, which he barely had enough money to pay for, so that he appeared to be setting out on* ***a five-thousand mile journey****, not only without so much as a change of clothing, but also without funds; and finally – perhaps coincidentally, perhaps not – Mrs. Inez Guerrero,* ***sole beneficiary of her husband's flight insurance policy****, had been wandering through* ***the terminal****, apparently in great distress.*

Отже, головний менеджер аеропорту, аналізуючи тривожну ситуацію, що склалась, виокремлює такі факти, що підтверджують високий ступінь вірогідності того, що на борту літака, який здійснює переліт до Риму, знаходиться бомба, яка потрапила туди в кейсі пасажира, що купив найдорожчий страховий поліс:

1) рапорт інспектора митної служби Стендіша, (досвідченого спостерігача), щодо підозрілого кейсу в руках пасажира – ***the report of Customs Inspector Standish*** *concerning* ***the passenger*** *with the attaché case, clasped in a way which Standish –* ***an experienced observer*** *– believed to be suspicious*;

2) ідентифікація підозрілого пасажира – *Tanya's identification of the man with the case as one D. O. Guerrero, or perhaps Buerrero*;

3) вражаючий факт, помічений співробітницею міського відділу аеропорту, про те, що Guerrero зареєструвався на рейс, не маючи ніякого багажу, окрім згаданого невеликого кейсу – ***the downtown agent****'s revelation that*

Guerrero ***checked in without any baggage*** *other than the small case already mentioned*;

4) придбання цим пасажиром страхового полісу на переліт на суму триста тисяч доларів, попри те, що йому ледве вистачило грошей на оплату полісу – *Guerrero's* ***purchase at the airport of three hundred thousand dollars' worth of flight insurance****, which he barely had enough money to pay for*;

5) у результаті, цей пасажир опинився на борту літака, що здійснює перельот у п’ять тисяч миль, і без зміни одягу, і без грошей – *so that he appeared to be setting out on* ***a five-thousand mile journey****, not only without so much as a change of clothing, but also without funds*;

6) дружина пасажира, яка є єдиною спадкоємицею у разі виникнення страхового випадку, у відчаї тиняється у терміналі аеропорту – *Mrs. Inez Guerrero,* ***sole beneficiary of her husband's flight insurance policy****, had been wandering through* ***the terminal****, apparently in great distress*.

Таким чином, штатна ситуація купівлі пасажиром перед польотом страхового полісу стала причиною надзвичайної ситуації, коли виникла реальна загроза життю пасажирів та екіпажу літака.

Маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій. Надзвичайні ситуації, пов’язані з авіаперевезеннями, тою чи іншою мірою трапляються кожного дня по декілька разів у міжнародному аеропорту Лінкольна, як це, зазвичай, трапляється і в будь-якому іншому великому аеропорту: ***Air traffic emergencies*** *of one kind or another occurred several times a day* ***at Lincoln International****, as they did at any major airport*. Вони можуть статись о будь-якій погоді: *They could happen in any kind of weather – on the clearest day, as well as during a storm like tonight's*.

Зазвичай, лише кілька чоловік знає про такі випадки, тому що майже всі вони вирішуються успішно, і навіть пілотам, що ведуть літаки, рідко пояснюють причину затримки польоту чи зміни курсу: *Usually, only a few people knew about such* ***incidents****, because almost all* ***were resolved safely****, and even* ***pilots in the air*** *were seldom told* ***the reason for delays or abrupt instructions to turn this***

way or that. З одного боку, немає потреби у тому, щоби вони про це знали, а з іншого – немає часу вести такі розмови під час радіозв'язку: *For one thing, there was no need for them to know; for another, there was never time for radio small talk.*

Працівники наземних рятувальних служб, поліція та керівництво аеропорту були завжди готові діяти, самі дії залежали від категорії надзвичайної ситуації: ***Ground emergency staffs*** – ***crash crews***, ***ambulance attendants***, *and* ***police*** – *as well as* ***airport senior management***, *were always alerted, and the action they took depended on* ***the category of emergency*** *declared*.

Отже, автор знайомить нас із категоріями надзвичайних ситуацій:

1) надзвичайна ситуація першої категорії складності є найвищою і говорить про авіакатастрофу – ***category one*** *was the most serious, but was rarely invoked, since it signaled* ***an actual crash***;
2) надзвичайна ситуація другої категорії складності свідчить про неминучу небезпеку для життя або серьйозні поранення – ***category two*** *was* ***notification of imminent danger to life***, *or* ***physical damage***;
3) надзвичайна ситуація третьої категорії складності – це загальне попередження рятувальним службам перебувати в готовності на випадок, якщо в них буде потреба: ***category three***, *as now, was* ***a general warning to airport emergency facilities to stand by****; they might be needed, or they might not*.

Для ревізорів будь-яка аварійна ситуація будь-якої категорії приносила додаткові труднощі та наслідки: *For* ***controllers***, *however, any type of* ***emergency*** *involved additional pressures and after effects.*

Надзвичайні ситуації, а радше постійна готовність спеціальних служб аеропорту до швидких дій по вирішенню нештатних ситуацій, передбачені самою специфікою роботи міжнародного аеропорту, що пов'язана з експлуатацією високотехнологічного наземного та повітряного транспорту, із забезпеченням безпеки пасажирських перевезень тощо. Наприклад: *All* ***emergency*** *vehicles, Mel knew – pumpers, salvage trucks, and ambulances – would*

be following the fire chief, who also had a ***separate*** *radio channel to communicate with them individually.* ***When an emergency was notified, no one waited****.*

They observed the principle: ***better to be ready too soon than too late****. Emergency crews would now take up position between the two runways, ready to move to either as necessary. The procedure was* ***no improvisation****. Every move for situations like this was detailed in* ***an airport emergency master plan****.*

Приклад, наведений вище, свідчить, що аеропорт має спеціальну програму заходів у разі виникнення нештатної ситуації – *an airport emergency master plan*, для здійснення цих заходів відведена спеціальна техніка – *emergency vehicles – pumpers, salvage trucks, and ambulances*, для координації дій рятувальників, що керують окремими рятувальними транспортними засобами, керівник рятувальної служби – *the fire chief* – має спеціально виділений радіоканал зв'язку зі своїми підлеглими – *a separate radio channel to communicate with them individually*. Головний принцип роботи рятувальних команд (*emergency crews*) – *the principle: better to be ready too soon than too late* – краще бути напоготові набагато раніше потрібного, аніж занадто пізно, тому що всі починають діяти миттєво, коли виникає аварійна ситуація – *when an emergency was notified, no one waited*. Усі дії рятувальних служб у нештатних ситуаціях передбачені в загальному плані заходів у разі виникнення нештатної ситуації *every move for situations like this was detailed in an airport emergency master plan* – процедура проведення рятувальних робіт є регламентованою – *the procedure was no improvisation.*

Отже, номінативні маркери контекстуалізації нештатної ситуації включають: 1) номінації службових програм – *an airport emergency master plan*; 2) номінації спеціальної рятувальної техніки – *emergency vehicles — pumpers, salvage trucks, and ambulances*; 3) номінації підрозділів і посадовців – *emergency crews*; *the fire chief*; 4) номінацію каналу зв'язку – *a separate radio channel*; 5) пояснення специфіки рятувальних робіт – *the principle: better to be ready too soon than too late*; *when an emergency was notified, no one waited*; *every move for*

situations like this was detailed in an airport emergency master plan; *the procedure was no improvisation.*

Темпоральні маркери контекстуалізації. У випадку з нештатними ситуаціями, вагомим фактором успішного їх вирішення стає час, що безумовно впливає на швидкість прийняття рішення. Темпоральні маркери контекстуалізації допомагають інтенсифікувати оповідь, вони надають ще більшого драматизму подіям, пов’язаним із усуненням літака, що зазнав аварії, з посадкової смуги для надання можливості іншому літакові з людьми на борту здійснити аварійну посадку. Динаміка розвитку ситуації, на думку Мела, передбачала лише два можливих варіанти: вдале для Джо Патроні завершення ремонту двигуна застряглого літака і самостійне відведення його з посадкової смуги або швидке усунення літака грейдерами у випадку остаточної невдачі з ремонтом двигуна: *Once more, Mel called ground control on radio, this time asking for the tower watch chief. After a brief pause, the tower chief's voice came on the air. – In a few words Met* ***explained his intention****. What he sought from air traffic control now was an estimate of* ***how long*** *he could wait before ordering the plows and graders to move.* ***Once*** *they did, it would take* ***only minutes*** *to have the obstructing aircraft clear.*

"The way it looks now," the tower chief said, "the flight in question will be here ***sooner*** *than we thought. Chicago Center expects to hand over to our approach control* ***in twelve minutes from now****. After that we'll be controlling the flight* ***for eight to ten minutes*** *before landing, which would make time of touchdown, at latest,* ***01:28****." – Mel checked his watch in the dim light from the dash. It showed* ***1:01 A.M****.*

"A choice of which runway to use," the tower chief said, "will have to be made ***no later than five minutes*** *before landing. After that,* ***they'll be committed; we can't turn them.****"*

So what it meant, Mel calculated, was that ***his own final decision*** *must be made* ***in another seventeen minutes****, perhaps less, depending on* ***the handover time*** *from Chicago Center to Lincoln approach control. There was* ***even less time remaining*** *than he had told Joe Patroni.*

Лаконізм, стислість оповіді, що знайомить читача з розвитком подій у критичній ситуації, сприяє компресії нарації, чому, значною мірою, сприяє майстерне введення у тканину твору лексичних одиниць, що позначають різні часові параметри. Ці лексеми функціонують як темпоральні маркери контекстуалізації, чітко визначаючи часові параметри подій, що описані в романі. Пропонуємо таку їхню класифікацію:

1) опосередковано темпоральні маркери контекстуалізації, що позначають лаконізм дій та остаточність прийнятих рішень у драматичній ситуації: ***In a few words*** *Met explained his intention* – пояснення прийнятого рішення кількома словами; *Mel* ***calculated*** *<…> that his own* ***final*** *decision must be made* – Мел підрахував час, протягом якого він має прийняти остаточне рішення;
2) темпоральні маркери контекстуалізації, що позначають динамізм розвитку ситуації: *the flight in question* <u>*will be here*</u> ***sooner*** <u>*than we thought*</u> – літак, що потребує аварійної посадки прилетить швидше ніж очікувалось;
3) темпоральні маркери контекстуалізації, що позначають невідворотність результату в разі реалізації непопулярного рішення: ***Once*** *they did, it would take* ***only minutes*** *to have the obstructing aircraft clear* – щойно будуть задіяні грейдери, достатньо буде кількох хвилин для усунення застряглого літака; <u>*an estimate of*</u> ***how long*** <u>*he could wait*</u> ***before*** <u>*ordering the plows and graders to move*</u> – точне визначення того, скільки часу він (Мел) має до того моменту, коли буде змушений віддати наказ привести в дію грейдери;
4) темпоральні маркери контекстуалізації, що позначають точні часові рамки, відведені на вирішення надзвичайної ситуації: *Chicago Center expects to hand over to our approach control* ***in twelve minutes from now*** – Чікагський авіадиспетчерський центр передасть управління польотом нашому диспетчерському центрові через дванадцять хвилин; <u>*After that*</u> *we'll be controlling the flight* ***for eight to ten minutes***

before landing, which would make time of touchdown, at latest, ***01:28"*** – після цього ми будемо вести політ протягом 8-10 хвилин до посадки; *Mel checked his watch <…>. It showed* ***1:01 A.M.*** – Мел перевірив свій годинник, він показував 1:01 ранку; *A choice of which runway to use <…> will have to be made* ***no later than five minutes*** *before landing* – вибір посадкової смуги має бути зроблений не пізніше, ніж п'ять хвилин до посадки; *Mel calculated <…> that his own* ***final*** *decision must be made* ***in another seventeen minutes****, perhaps* ***less****, depending on* ***the handover time*** *from Chicago Center to Lincoln approach control* – Мел підрахував, що його остаточне рішення має бути прийняте протягом наступних сімнадцяти хвилин, можливо, навіть швидше, залежно від часу на передачу управління польотом від Чікагського авіадиспетчерського центру диспетчерському центру Лінкольнського аеропорту; *There was* ***even less time remaining*** *than he had told Joe Patroni* – залишилось навіть менше часу, ніж він сказав Джо Патроні;

5) темпоральний маркер контекстуалізації, що позначає трагізм ситуації: ***After that****, they'll be committed; we can't turn them* – після цього вони будуть приречені і ми не зможемо їм допомогти.

Маркери контекстуалізації сфери прийняття рішень. Сфера прийняття рішень також стосується професійної діяльності героїв роману, що займають певні посади в різних структурах аеропорту, тож відображення специфіки професійного контексту роману включає і цю сторону роботи аеропорту, зокрема роботи головного героя роману – Мела Бакерсфелда / Mel Bakersfeld. Мел має прийняти рішення у надзвичайно складній ситуації: для термінової аварійної посадки літака з людьми на борту потрібна вільна посадкова смуга, проте остання заблокована літаком, мотор якого вийшов з ладу. Спроби привести двигун у дію і відвести літак з посадкової смуги постійно зазнають невдачі, тож Мел приймає рішення про розчистку смуги грейдерами, що призведе до знищення літака та великих матеріальних збитків: *The radio <…> announced, "Snow Desk to mobile one." – Mel responded, "Go ahead, Danny."* –

"Four plows and three graders, with convoy leader, are on their way to runway three zero as instructed. What orders, please?"

Mel ***chose his words carefully, aware that*** *somewhere in an electronic maze beneath the control tower they were being recorded on tape. Later he might have to justify them. He also wanted to be sure there was no misunderstanding.*

"Mobile one to Snow Desk. All plows and graders, under direction of convoy leader, will stand by near Aéreo-Mexican aircraft which is blocking runway three zero.

Vehicles are ***not***, ***repeat not****, initially to obstruct the aircraft, which in a few minutes will attempt to move under its own power. But if that attempt fails, plows and graders will be ordered in to push the aircraft sideways, and to clear the runway. This will be done* ***at any cost, and with all speed****. Runway three zero* ***must be*** *open for use in approximately thirty minutes, by which time the obstructing aircraft and all vehicles* ***must be*** *clear. I will coordinate with air traffic control to decide at what time the plows will be ordered in, if necessary.* ***Acknowledge, and confirm that these instructions are understood****".*

Віддаючи наказ щодо подальших дій, Мел виважено добирає слова (*chose his words carefully*), розуміючи, що ведеться аудіозапис (*aware that somewhere in an electronic maze beneath the control tower they were being recorded on tape*), і пізніше йому буде потрібно виправдати свої дії (*later he might have to justify them*), для нього також є важливим уникнути будь-якого непорозуміння (*He also wanted to be sure there was no misunderstanding*).

Накази є лаконічними, чіткими, максимально зрозумілими:

1) уся техніка під керівництвом начальника автотранспортної колони розміститься поруч із літаком, що заблокував посадкову смугу 30 (*all plows and graders, under direction of convoy leader, will stand by near Aéreo-Mexican aircraft which is blocking runway three zero*);

2) спершу грейдери не мають перешкоджати літакові самостійно зрушити з місця, при цьому двічі наголошується на неприпустимості такого втручання

(*vehicles are not, repeat not, initially to obstruct the aircraft, which in a few minutes will attempt to move under its own power*);

3) у разі невдалої спроби літака самостійно зрушити з місця грейдери отримають наказ скинути літак і розчистити посадкову смугу (*if that attempt fails, plows and graders will be ordered in to push the aircraft sideways, and to clear the runway*).

Імперативна риторика підкреслена виразами – *this will be done at any cost, and with all speed*; *acknowledge, and confirm that these instructions are understood* – вживанням модального дієслова *must* – *runway three zero* ***must be*** *open for use* та *all vehicles* ***must be*** *clear*, а також визначенням чітких часових параметрів виконання розпоряджень – *in approximately thirty minutes, by which time <...>*.

Рішення, прийняте Мелом, є дуже непростим: *On radio <...> silence, then Danny Farrow's voice. "I guess I understand. But I'd better be sure." He repeated* ***the gist of the message****, and Mel could imagine Danny sweating again, as he had been earlier. – "Roger," Mel acknowledged. "But be clear about one thing. If those plows and graders go in,* ***I****'ll give the order;* ***no one else****."*

Отже, Мел бере на себе всю повноту відповідальності за таке непросте рішення – ***I****'ll give the order;* ***no one else***, неординарність відданого наказу підкреслена і реакцією диспетчера, який коротко резюмує отриманий наказ – *I guess I understand. But I'd better be sure. He repeated the gist of the message.*

Пересторога лунає щодо наслідків використання грейдерів для усунення з посадкової смуги Боінга 707: *Mel, I guess you've figured what* ***that equipment of ours****'ll do to* ***a 707****."* На що лунає лаконічна відповідь: *"It'll move it," Mel said tersely. "Right now that's the important thing."*

Мел знає, що для таких потреб існує спеціальна техніка, проте грейдери вже виведені, а їхнє використання є більш надійним і швидким: *There was, Mel knew, other motorized equipment in Airport Maintenance, capable of the same kind of brute force clearing job; but using the Conga Line units, already on the runways, would be surer and faster***.**

Ризикованість такого рішення підкреслює і реакція на нього журналіста, Томлінсона, який супроводжує Мела тієї драматичної ночі: *Tomlinson said incredulously, "Move it!* ***A six-million dollar airplane*** *shoved sideways by snowplows! My God, you'll tear it to pieces! And afterward, the owners and insurers'll do the same to you."*

У відповідь лунає: *"I wouldn't be surprised," Mel said. "Of course, a lot depends on your point of view. If the owners and insurers were on that other flight coming in, they might be cheering."* І дійсно, погляд на події залежить від того, в якій ситуації опиняється той, хто судить, так і власники та акціонери авіакомпанії *Aéreo-Mexican* могли би по-іншому оцінити ситуацію, якби їм довелось здійснити термінову аварійну посадку на літаку, який ушкоджений внаслідок вибуху на борту. Тож журналіст погоджується, визнаючи, що деякі рішення потребують неабиякої мужності: *"Well," the reporter conceded, "I'll grant you there are some decisions take a lot of guts."*

Рішення Мела зустрічає обурення Джо Патроні, котрий провів вже три години на морозі, намагаючись завести мотор Боінга, що заблокував посадкову смугу: *Joe Patroni <…> the TWA maintenance chief <…> Apart from the brief time Patroni had spent on the aircraft flight deck when the Aéreo-Mexican captain and first officer departed, he had been continuously out in the storm since his arrival on the scene more than three hours ago. <…> his failure to move the stranded jet despite two attempts so far, had made his temper ready to erupt. It almost did, at the news of* ***Mel's intention****.*

На гостре зауваження Патроні: *"Shove an undamaged airplane with snowplows!* ***Are you out of your mind****?"* лунає лаконічна відповідь: *"No," Mel said. "****I'm out of runways****."* Опозиція на основі гри слів *be out of one's mind* ⇔ *be out of runways* додає гіркої іронії оповіді.

Усвідомлення того, що ніхто з керівництва аеропорту не розуміє невідкладності звільнення посадової смуги 30, засмучує Мела: *Mel fell a momentary depression at the thought that* ***no one in authority****, other than himself, seemed to understand the urgency of clearing three zero,* ***at any cost****.* Також він

розуміє необхідність прийняття одноосібного рішення: *Obviously, if he went ahead as he intended, there would be **few** who would support his action afterward. On the other hand, Mel had not **the least** doubt there would be plenty of people tomorrow with hindsight—including Aéreo-Mexican officials—who would assert he could have done this or that, or that Flight Two should have landed on runway two five after all. Obviously **his decision** was to be **a lonely one**. It did not change **Mel's conviction** that it should be made.*

Отже, рішення прийняте, накази віддані та пояснені. Мел звертається до Петроні, наголошуючи на необхідності чітко діяти: *Mel **shouted** to make himself heard above the wind and roaring engines of vehicles around them. "Joe, let's be clear about **one thing**. When the tower tells us we're running out of time, that's it; **there'll be no argument**.* – Фактор часу є визначальним. Від чіткості дій рятувальників залежить життя людей на борту аварійного літака: ***People's lives are involved** on the flight that's coming in.*

Отже, якщо час вийшов, працюючі мотори мають бути зупинені, обладнання і люди евакуйовані. Відразу по команді Мела починають зачищати смугу снігозбиральні машини та грейдери: *If you've engines running, they're to be shut down. At the same time all equipment and the men must move clear immediately. Make sure in advance that all your people understand. The plows will move **on my order**. **If** and **when** they do, they won't waste time."*

Тема прийняття рішень експлікується у тексті роману за допомогою широкої палітри вербальних засобів, зокрема:

1) дієслів, що позначають розумову діяльність – *be clear about, guess, grant, make sure, understand, have figured, (was) aware that, acknowledged, knew, intended, would assert*;

2) іменників розумової сфери діяльності – *intention, conviction, hindsight, thought, argument, understanding, point of view, decisions*;

3) дієслів та дієслівних виразів розумової сфери діяльності, виразність значення яких посилена за рахунок вживання описових прислівників – *chose his words carefully, said tersely, said incredulously*;

4) дієслівних форм розумової сфери діяльності із різним ступенем модальності – *might have to justify*, ***must be*** *open for use*, ***must be*** *clear, vehicles are not, repeat not, initially to obstruct the aircraft*, ***must move*** *clear*;

5) дієслів та дієслівних виразів розумової сфери діяльності, що підкреслюють важливість розуміння того, що відбувається, та наказів, що віддаються – *acknowledge, confirm that these instructions are understood, wanted to be sure there was no misunderstanding, seemed to understand, repeated the gist of the message*, та фрази – *I guess I understand. But I'd better be sure*;

6) лексичних одиниць, що передають облігаторність дій – іменник *order* та дієслово *order*, вираз *give the order*, дієслівна форма *will be ordered in*; та фраза *there'll be no argument*;

7) оціночних суджень, що наголошують на безумовності та нагальності точного виконання наказів – *will be done* ***at any cost***, *and* ***with all speed***; *that's the* ***important*** *thing*; *would be* ***surer*** *and* ***faster***; *a lot depends on your point of view*; *decisions* <u>*that take a lot of guts*</u>;

8) гри слів, побудованій на виразі “втратити розум”/ *be out of one’s mind* та прагматичній оцінці відсутності належної кількості злітно-посадкових смуг/ *be out of runways* – <u>*be out of*</u> *one’s mind* ⇔ <u>*be out of*</u> *runways*;

9) дискурсних маркерів, що уточнюють наведені пояснення – *obviously, on the other hand*, уточнення – *let's be clear about one thing*;

10) темпоральних маркерів, що вказують на терміновість виконання рятувальних робіт та їхню обмеженість у часі – *right now*; *in approximately thirty minutes, by which time <…>*; *If and when they do, they won't waste time*; *running out of time*; *must move clear immediately*.

Таким чином, вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту в однойменному романі А. Хейлі функціонують як ефективні мовні засоби відтворення особливостей специфічного інституціонального середовища, виступають продуктивними засобами об’єктивації просторових, часових, людських чинників у системі складних відносин під час надзвичайних подій. Основну лексичну базу вербальних маркерів контекстуалізації фахового

середовища складає термінологічна та фахова лексика. У стилістично забарвленому контексті художнього твору нейтральна термінологічна та фахова лексика маркерів контекстуалізації також набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману та емоційному впливові на читача.

Дослідження показало, що вербальні маркери контекстуалізації відіграють визначальну роль у творі, оскільки є мовною базою відтворення фахового середовища, в якому відбуваються події романів А. Хейлі. Проте, вербальні маркери контекстуалізації функціонують і як продуктивні засоби деконтекстуалізації середовища роману при його інтерпретації адресатом – читачем твору. Отже, це свідчить про інтердискурсивність як важливу ознаку функціонування вербальних маркерів контекстуалізації у літературно-художньому дискурсі, загалом, і в романі А. Хейлі, зокрема.

3.2. Лінгвостилістичні засоби відтворення реалій фахового середовища в професійному романі

Дослідження літературно-художнього твору на засадах когнітивно-дискурсивної парадигми дозволяє здійснити комплексний аналіз комунікативно-функціональних особливостей побудови літературно-художнього твору, когнітивно-прагматичних і структурно-семантичних особливостей авторського стилю і лінгвостилістичних засобів, за допомогою яких письменник відтворює певні реалії життя суспільства та відносини між героями твору. На думку І.М. Колєгаєвої, своєрідність і антропоцентричність художнього пізнання світу зумовлена тим, що літературно-художній текст відображає квазіреальність, що лінгвістично представлена в тексті [105].

Багато реалій діяльності аеропорту пов’язані із нештатними ситуаціями. Проблеми, що постають перед співробітниками аеропорту, попри свою складність стосуються й іміджевої сторони діяльності як аеропорту, так і

авіакомпаній, що з ним співпрацюють. Великою мірою це стосується роботи авіадиспетчерської служби та особливостей спілкування під час радіозв'язку зі службами аеропортів та екіпажів авіалайнерів. Для прикладу: *On the ground control radio <...> Mel Bakersfeld could hear <...> – "Ground control to city twenty-five." – Twenty-five was the call sign of the airport fire chief. – "This is city twenty-five rolling. Go ahead ground." – "Further information, Category two emergency in approximately thirty-five minutes.* ***The flight in question*** *is disabled and landing on runway three zero, if runway open. If not open, will use runway two five." – Whenever they could, airport controllers* ***avoided naming, on radio, an airline involved in any accident, or a potential one****, the phrase "the flight in question" was* ***used as a cover****. Airlines were touchy about such things, taking the view that the fewer times their name was repeated in that kind of context, the better.*

Розмова стосується аварійної ситуації із літаком компанії *Trans America Airline*, що здійснює політ за маршрутом *Flight Two – The Golden Argosy*. Проте, сама назва літака та рейсу не звучить у розмові, натомість вживається фраза *the flight in question*. Складний для розуміння читача, необізнаного з професійним жаргоном авіадиспетчерів, момент у розгортанні оповіді супроводжується миттєвим поясненням автора щодо неофіційного правила диспетчерів про уникнення вживання у радіоефірі назви авіакомпанії, літак якої зазнав або може зазнати аварії при найменшій нагоді (*Whenever they could, airport controllers avoided naming, on radio, an airline involved in any accident, or a potential one*). Отже, фраза *the flight in question* позначає певний літак авіакомпанії, який зазнав або може зазнати аварії (*"the flight in question" was used as a cover*). Причиною цього стало небажання авіакомпаній зазнати іміджевих втрат у зв'язку зі згадкою про них у контексті будь-яких негативних подій (*Airlines were touchy about such things, taking the view that the fewer times their name was repeated in that kind of context, the better*).

Розмова триває, і ми довідуємось про ще одну реалію, пов'язану з позаштатною ситуацією при посадці літака, що зазнав технічних неполадок: *"City twenty-five to ground control. Is the pilot requesting* ***foam*** *on runway?"* – на

професійному жаргоні авіадиспетчерів лексема *foam* (*піна; море; піноматеріал, пінопласт*) позначає посадку літака на фюзеляж, тобто із забраним шасі. І в цьому випадку, як завжди, на допомогу читачеві приходить автор, супроводжуючи наведений вище фрагмент розмови докладним поясненням: *The absence of foam meant that the aircraft had serviceable landing gear and would not require a belly landing*.

Одна з реалій життя співробітників авіакомпаній стосується побуту стюардес, котрі задовільняють свої потреби за рахунок авіакомпаній, що допомагає їм скоротити щоденні витрати на їжу та побутові речі:

1) *All **airline stewardesses** <…> discovered early in their careers that a little husbandry in **airplane galleys** could relieve their cost of living at home*;

2) ***Stewardesses** learned **to board their flights** with personal **hand baggage** which was partially empty, using the space for surplus food – always of highest quality, since **airlines purchased nothing but the best**. A Thermos jug, brought **aboard** empty, was useful for carrying off spare liquids – cream or even decanted champagne*;

3) *If **a stewardess** was really enterprising <…> she could cut her weekly grocery bill in half.*

Лише на міжнародних авіарейсах, де згідно з законом уся їжа, невикористана та використана, підлягала спаленню відразу після посадки, вони були обережнішими: *Only **on international flights** where, by law, all food – untouched or otherwise – was incinerated immediately **after landing**, were the girls more cautious*.

Попри сувору заборону, передбачену інструкціями усіх авіакомпаній, такого роду практика мала місце, тим більше, що жодних перевірок аксесуарів і речей, що надавались пасажирам під час перельоту у пуктах кінцевого призначення, ніколи не проводилось: *All this activity was strictly forbidden by **regulations of all airlines**—but it still went on. Another thing **stewardesses** learned was that no **inventory check of removable cabin equipment** was ever made **at the termination of a flight***.

Причиною такої поведінки авіакомпаній була не лише нестача часу на перевірки, але й небажання счиняти галас, простіше було закрити очі та покрити завдані збитки: *One reason was that airlines simply didn't have time; another, it was cheaper to accept some losses than make a fuss about them*.

Таким чином, багато стюардес користувалось у щоденному побуті речами, що їх вони винесли з місця праці: *Because of this, many* ***stewardesses*** *managed to acquire home furnishings—****blankets, pillows, towels, linen napkins, glasses, silverware****—in surprising quantity <…> in stewardess nests where most items used in daily living seemed to have come from airline sources*.

Отже, проведений аналіз свідчить, що структурно-семантична організація роману А. Хейлі “Airport” ефективно відтворює комунікативно-прагматичні особливості фахового середовища та фахової культури інституціональної сфери, вводить читача в простір цього фахового середовища, знайомить з основними проблемами та понятійними категоріями цієї сфери, робить його непрямим учасником зображуваних подій і конфліктів, розширюючи межі концептуального світу читача через залучення його до пізнання фахової специфіки інституціонального середовища.

3.3. Лінгвостилістичні особливості зображення конфліктної ситуації у професійному романі

Роман А. Хейлі “Airport” правдиво змальовує виробничі проблеми, які зазвичай постають перед працівниками великих аеропортів у реальному житті. Фабула роману охоплює різнопланові драматичні колізії: по-перше, це драматичні об’єктивні обставини, що виникли в результаті форс-мажорних погодних умов – з першої сторінки роману герої змагаються зі стихією – сніжним бураном, що перервав налагоджену роботу аеропорту; по-друге, ми дізнаємось про затяжний соціальний конфлікт між компанією-власником

аеропорту та місцевою громадою *Meadowood*, містечка по сусідству з аеропортом; усі інші драматичні зіткнення між героями роману можна об'єднати в одну групу, яку умовно визначимо як "групу другорядних конфліктів", що виникли в результаті різних емоційних, психологічних, фахових та інших розбіжностей у відносинах між персонажами роману й розгортаються і вирішуються на тлі розвитку двох перших визначальних конфліктів. Обидва головних конфлікти, що описані в романі, є типовими для роботи великих аеропортів.

Розглянемо лінгвостилістичні особливості відображення затяжного соціального конфлікту між компанією-власником аеропорту та місцевою громадою *Meadowood*. Події роману А. Хейлі розгортаються у міжнародному аеропорту, *Lincoln International Airport, Illinois*. Автор майстерно відтворює складний світ життя сучасного аеропорту за рахунок широкого вживання фахової і термінологічної лексики. До опису аеропорту на перших сторінках роману він включає і стилістично маркований вербальний образ-порівняння: *a center of civilization like an airport*.

Аеропорт, як потужний техніко-промисловий комплекс, успішно розвивається і потребує підвищення своїх потужностей за рахунок розширення своєї території, але тенденція до територіального розширення підприємства зустрічає спротив місцевої громади, що, навпаки, домагається згортання діяльності аеропорту: *It was a demonstration, Mel reflected, of how urgently the airport needed additional runways and taxiways. For three years he had been urging construction of a new runway to parallel three zero, as well as other operational improvements. But the Board of Airport Commissioners, under political pressure from downtown, refused to approve. The pressure was because city councilmen, for reasons of their own, wanted to avoid a new bond issue which would be needed for financing*.

Попри трирічні намагання головного менеджера аеропорту ввести суттєві зміни (*operational improvements*) в роботу підприємства, побудувати додаткові злітно-посадкові смуги паралельно до діючої злітно-посадкової смуги 30

(*runway three zero*) та транспортні розв’язки для автотранспорту (*construction of a new runway to parallel three zero; runways and taxiways*) Наглядова рада аеропорту під тиском політичного керівництва та громади відмовилась від реконструкції аеропорту, щоби уникнути зайвих витрат, пов’язаних з випуском нових облігацій для забезпечення фінансування інновацій (*the Board of Airport Commissioners, under political pressure from downtown, refused to approve. The pressure was because city councilmen <…> wanted to avoid a new bond issue which would be needed for financing*).

У результаті непродуманого компромісу зі сторони керівництва компанії та загравання із пресою польоти над містечком були зведені до мінімуму, щоби не порушувати шумовий режим над населеним пунктом, що значно зменшило ефективність роботи аеропорту, який і без цих обмежень мав недостатню кількість злітно-посадкових смуг: *The community of Meadowood, which adjoined the southwest limits of the airfield, was a constant thorn to himself and an impediment to flight operations. Though the airport had been established long before the community, Meadowood's residents complained incessantly and bitterly about noise from aircraft overhead. Press publicity followed. It attracted even more complaints, with increasingly bitter denunciations of the airport and its management. Eventually, after long negotiations involving politics, more publicity and — in Mel Bakerfeld's opinion — gross misrepresentation, the airport and the Federal Aviation Administration had conceded that jet takeoffs and landings directly over Meadowood would be made only when essential in special circumstances. Since the airport was already limited in its available runways, the loss in efficiency was considerable.*

Більше того, було погоджено дотримання пілотами технічно небезпечних норм польоту над містечком *Meadowood* на догоду його мешканцям: *Moreover, it was also agreed that aircraft taking off toward Meadowood would – almost at once after becoming airborne – follow noise abatement procedures. This, in turn, produced protests from pilots, who considered the procedures dangerous. The airlines, however – conscious of the public furor and their corporate images – had ordered the pilots to conform.*

Так, для зниження рівня шуму під час зльоту літаків (*aircraft taking off*), щойно відірвавшись від землі *(almost at once after becoming airborne*), пілоти мали перейти на інший режим польоту для дотримання норм щодо шумового режиму над містечком (*noise abatement procedures*). Але оскільки такі заходи могли спричинити аварійну ситуацію, вони, відповідно, викликали протести зі сторони пілотів (*produced protests from pilots, who considered the procedures dangerous*). Побоюючись за падіння свого корпоративного іміджу, авіакомпанії, що здійснювали польоти через цей аеропорт, наказали пілотам підкоритись новим вимогам (*The airlines <…> conscious of <…> their corporate images — had ordered the pilots to conform*).

Серед термінологічної лексики, що вживається для опису конфліктної ситуації між аеропортом та мешканцями сусіднього містечка, можна виділити такі основні три групи авіаційних термінів:

1) *the airfield – a runway out of use; additional runways and taxiways; available runways; construction of a new runway to parallel three zero; the blocked runway; three zero; with three zero out of use; the southwest limits of the airfield;*

2) *flight operations – jet takeoffs and landings; aircraft taking off; after becoming airborne; go into a steeply banked turn on instruments; the direct flights overhead; to route takeoffs;*

3) *noise abatement procedures – follow noise abatement procedures; to use noise abatement procedures; noise abatement procedures => the procedures; noise from aircraft overhead; to chop back power.*

Виділено чотири групи термінологічної лексики, що вживається для опису конфліктної ситуації між керівництвом аеропорту та мешканцями сусіднього містечка: 1) авіаційні терміни для позначення зльотного поля; 2) авіаційні терміни для позначення польотів; 3) авіаційні терміни для позначення шумового режиму польотів; 4) терміни сфери менеджменту/ управління роботою аеропорту.

Таким чином, широке вживання термінологічної лексики в романі А. Хейлі “Airport” сприяє правдивому відображенню фахового середовища

аеропорту, в якому розвиваються події роману, та є ефективним лінгвостилістичним засобом відтворення конфліктної ситуації, важливої для розвитку драматичної лінії твору.

Проблема шуму та тої шкоди, що він завдає громаді містечка *Meadowood,* розташованого по сусідству з летовищем, проходить через увесь роман, ставши його сумним лейтмотивом. Шум, а радше ревіння, гуркіт літаків, що долають звуковий бар'єр, здіймаючись у небо, безумовно, отруює життя містян. Це розуміють у керівництві аеропорту, це зрозуміло й авторові, тому в його оповіді підкреслено руйнівний вплив шуму за допомогою експресивно маркованої лексики: 1) *It (noise) was engulfed in* ***a shattering, almost unbelievable crescendo of sound***, ***a monstrous roar of power*** *which seemed to seize the budding and shake it*; 2) *the same* ***encompassing roar*** *dominated the Sunday school hall*; 3) ***recurring peaks of sound*** *from overhead*; 4) *the* ***roar*** *lessened and faded*; 5) *It had been the same way all evening, even before the Meadowood meeting started. And after it started, business had had to be conducted in brief intervals between the* ***overwhelming din of takeoffs*** – термін *зльоти* (*takeoffs*) у такому сполученні отримує негативну конотацію.

Сторони конфлікту по різному оцінюють його, відповідно, в їхніх дискурсах ця тема розглядається по різному, відмінною є й їх риторика.

Mel Bakersfeld виважено веде розмову з представниками громади, він підкреслює, що ані аеропорт, ані авіакомпанії не є бездушні та байдужі, навпаки, вони визнають існування проблеми та роблять усе можливе для її вирішення: "<…> ***neither*** *the airport* ***nor*** *the airlines using it had been* ***callous*** *or* ***indifferent****. "****On the contrary****, we have recognized that a* ***genuine*** *problem about noise* ***exists****, and have done* ***our best*** *to deal with it"* – синтаксична структура (*neither … nor …*) та дискурсний маркер *on the contrary* надають його мовленню ритміки, а заключний фрагмент фрази (*and have done our best to deal with it*) ставить логічну крапку.

Він дає розгорнуте пояснення того, як керівництво аеропорту та авіакомпаній доклало максимальних зусиль до вирішення проблеми: *There had*

been a planned program of ***avoiding takeoffs on runway two five*** *– which pointed directly at Meadowood –* ***whenever*** *an alternate runway could be used. Thus,* ***two five*** *was used* ***mostly*** *for landings* ***only****, creating* ***little noise*** *for Meadowood, even though entailing a loss in operating efficiency for the airport. In addition,* ***pilots of all*** *airlines had instructions to use noise abatement procedures after* ***any*** *takeoff in the general direction of Meadowood, on* ***whatever*** *runway, including turns away from Meadowood* ***immediately*** *after leaving the ground.* ***Air traffic control*** *had cooperated in* ***all*** *objectives.*

Отже, було розроблено спеціальну програму, що давала можливість уникати злетів літаків зі злітно-посадкової смуги 2-5 (*a planned program of avoiding takeoffs on runway two five*), яка виходила прямо на містечко, як тільки виникала можливість використати іншу злітно-посадкову смугу.

Чітке формулювання доказів, майстерне використання лаконічних службових слів (*whenever, mostly, only, after any takeoff, on whatever runway, immediately after leaving the ground, in all objectives*) для інтенсифікації емоційного впливу на опонентів, конкретність викладу та, безумовно, вражаючий перелік поступок зі сторони аеропорту примушує людей замислитись.

Вживання термінологічної лексики (*a planned program of avoiding takeoffs on runway two five, an alternate runway, runway two five => two five, for landings only, pilots of all airlines, instructions to use noise abatement procedures, takeoff, runway, Air traffic control*) попри щільність використання не ускладнює розуміння, а, навпаки, допомагає осягнути масштабність проведених заходів та повірити Мелу. Антитеза – *little noise for Meadowood < > a loss in operating efficiency for the airport* – звучить як вдалий рекламний слоган, і, як і він, добре запам’ятовується.

Нарощення у наданні спеціальної інформації як додаткого аргументу на підтвердження справедливості своєї позиції є прийомом більш характерним для ділової риторики, *Mel* вдається до неї у розмові з містянами, що може свідчити, як про його повагу до них, так і про те, що такий стиль комунікативної

поведінки є його характерною манерою спілкування: *He explained the blockage of* ***runway three zero****, the temporary need for* ***takeoffs*** *on* ***runway two five****, with the* ***inevitable*** *effect on Meadowood* <…> ***the measures*** *which we have taken* ***at Lincoln International Airport*** *to make life* ***easier****,* ***more bearable****, from the point of view of* ***aircraft noise****, for those who live in the airport vicinity.* ***Some of these measures*** *have been mentioned already, and there are* ***others****, such as using remote airport areas for* ***the testing of engines****, and* ***even then*** *during proscribed hours* ***only.***

Пародоксальною стає його риторика при поясненні перспектив боротьби з шумом від роботи аеропорту. Нові літаки не просто не вирішать проблеми, шуму від них стане ще більше, тому що ці літаки-чудовиська (*behemoths*) будуть долати при злеті вже не звуковий, а надзвуковий бар'єр, а, відтак, і порушення тиші будуть значнішими: *There are* ***new breeds of aircraft*** *coming—another family of jets after* ***the Boeing 747s****, including* ***behemoths*** (*behemoth*: 1) бібл. *бегемот* 2) *чудовисько*) [221]) *like* ***the Lockheed 500****, which will come into use soon; then shortly afterward,* ***the supersonic transports****—****the Concordé****, and those to follow.* ***The Lockheed 500*** *and its kind will be* ***subsonic****—that is, they'll operate at less than the speed of sound, and will give us* ***the kind of noise*** *we have now,* ***only more of it****.* ***The supersonics*** *will have a mighty engine noise* ***too****, plus* ***a sonic boom*** *as they breach the sound barrier, which is going to be* ***more*** *of a problem* ***than any other noise we've had so far****.*

Mel переконаний, що поступово аеропорти будуть змушені розширяти свою територію і викуповувати у людей їхні будинки: ***I'm convinced*** *that* ***eventually*** *this airport and others will be* ***obliged*** *to make* ***multibillion-dollar purchases*** *of residential areas surrounding them. A good many of the areas can become industrial zones where* ***noise*** *won't matter. And* ***of course****, there would be* ***reasonable compensation*** *to those who owned homes and were forced to leave them.*

Риторика його опонента, юриста *Freemantle*, зовсім протилежна, здебільшого, вона носить провокативний характер і містить образи на адресу адміністрації аеропорту: 1) *indifference of* ***this*** *airport's management to the health and well-being of* ***my*** *clients*; 2) *this airport is* ***a den of thieves*** <…> *The*

homeowners of Meadowood community are having ***thievery practiced on them****.* ***Thievery of*** *their peace, their right to privacy, of their work-earned rest, and of their sleep.* ***Thievery of*** *enjoyment of their leisure;* ***thievery of*** *their mental and physical health, and* ***of their children's*** *health and welfare. All these things –* ***basic rights*** *under our Constitution – are being* ***shamelessly stolen****, without recompense or recognition,* ***by the operators of Lincoln Airport***"; 3) ***the callous indifference of this airport's management to my clients' problems****."*; 4) 5) *the* ***paltry****,* ***so-called*** *noise abatement measures are not being observed*" (*paltry:* незначний, дріб'язковий, мізерний; жалюгідний [221]).

Персонажний дискурс *Freemantle* вводить нас у внутрішній світ цього юриста – пройдисвіта, для якого головне – справити гарне враження на публіку, привабити нових клієнтів, а правдиві його слова чи ні, йому байдуже (*But* ***semi-truth*** *or not, the way he had said it was* ***stronger***), головне, що він виграв словесну дуель, і ця перемога засвідчена телекамерами: *But* ***semi-truth*** *or not, the way he had said it was* ***stronger****, and Freemantle doubted if it would be challenged. Anyway, he* ***had given good performances*** *– in the second interview as well as the first. <…> Elliott Freemantle hoped that when they saw themselves on their home screens tomorrow, they would remember* ***who*** *had been responsible for all the attention they were receiving.*

Попри всю свою самовпевненість, Еліот вражений ефектом від свого виступу перед містянами: *The number of Meadowooders who had followed him to the airport—as if he were* ***their personal Pied Piper*** – ***astonished him*** – вжито літературну алюзію: ***Elliot Freemantle*** = ***Pied Piper*** (дудар, флейтист у строкатому костюмі, герой поеми *Pied Piper* Роберта Браунінга (1842); вживається в значенні – *спокусник; лідер, який дає нереальні, нездійсненні обіцянки* [221]). На зборах громади в недільній школі було не більше 600 чоловік, тож він і не сподівався на велику кількість учасників демонстрації в аеропорту з огляду на пізній час і штормову погоду, але сталось навпаки, прийшло ще більше людей – *Attendance at the meeting in the Sunday school hall at Meadowood had been roughly six hundred. In view of the bad night and lateness of*

the hour, he had thought they would be doing well if half that number made the farther trek to the airport; but not only did most of the original crowd come; some must have telephoned friends and neighbors who had joined them. He had even had requests for more copies of the printed forms retaining himself as **legal counsel**, *which he was happy to pass out. Some revised mental arithmetic convinced him that* ***his first hope of a fee*** *from Meadowood* ***totaling twenty-five thousand dollars*** *might well be exceeded.*

Elliot Freemantle виступає у романі уособленням професійної некомпетентності та непорядності, хоча його голос постійно лунає, вимагаючи справедливості, кваліфікуючи дії своїх опонентів як протиправні (***Unfortunately*** *the management of this airport* ***does not*** *believe in free speech*) – на жаль, лицемірно заявляє він, керівництво аеропорту не вірить у свободу слова, тому ми були позбавлені елементарного права на свободу зібрань (*and we have been denied the elementary privilege of a public meeting*) – негатив походить від адміністрації аеропорту – весь склад управління не вірить у свободу слова: *After the TV interviews, the Tribune reporter, Tomlinson <…> inquired, "What comes next, Mr. Freemantle? Do you intend to stage some kind of demonstration here?" – Freemantle shook his head. "****Unfortunately*** *the management of this airport* ***does not*** *believe in free speech, and we have been* ***denied*** *the elementary privilege of a public meeting.*

Він працює на публіку: ***His objective was to*** *get started with an aggressive speech, which the airport police would dutifully order him to stop. <…> Merely being halted by the police—if possible in full oratorical flow—would establish him as* ***a Meadowood martyr*** *and, incidentally,* ***create one more color story for tomorrow's papers*** – якщо скоротити цей уривок, то виходить – *His objective was to > create one more color story for tomorrow's papers*, так структура речення демонструє справжні наміри персонажу.

Ефективним засобом творення сатиричного образу негативного персонажу є вживання релігійної лексики. У прикладі, наведеному вище, зустрічаємо вираз – *a Meadowood martyr* (мученик за інтереси громади

Медвуда), а в наступному прикладі він взагалі ототожнюється із Моісеєм епохи реактивної авіації (*a jetage Moses*): *"Very well! Let us be on our way!" Lawyer Freemantle raised his hands like a jetage Moses, and mixquoted: "For I have promises to keep, with much ado before I sleep." The laughter changed to renewed cheering, and people began moving toward the doors* – сміх лунає на адресу адвоката, котрий поводиться як блазень, зрозумівши свою поразку.

3.4. Особливості функціонування термінологічної лексики в стилістично маркованому контексті професійного роману

Жартівливі оціночні описи аеропорту та його служб містять чітко окреслені прагматичні ознаки, що, з одного боку, додає документальності опису, а, з іншого – посилює гумористичний ефект і сприяє художній стилізації прагматичного фахового середовища. Розглянемо це на конкретних прикладах:

1) вказівка на велику кількість функціонуючих барів у головному пасажирському терміналі аеропорту у формі порівняння з безмежною кількістю туалетів – ***Bars**, cozily darkened or stand-up and neon lit, were **plentiful as toilets*** =>> bars (plentiful as toilets);

2) опис чисельних послуг для пасажирів, що охоплює можливості здійснення покупок у магазинах терміналу, бронювання місця в готелі терміналу, послуги бані, масажу, перукарні, догляду за одягом та взуттям, вінчає послуга з послуг про організацію поховання пасажира в разі його кончини в терміналі, для чого працює спеціальна компанія з надання обрядово-поховальних послуг *Holy Ghost Memorial Gardens*, що знаходиться у нижньому залі терміналу: *While waiting for a flight, and without ever leaving the terminal, a visitor **could** shop, rent a room and bed, and take a steam bath with massage, have his hair cut, suit pressed, shoes shined, or **even die and have his burial arranged** by Holy Ghost Memorial Gardens which maintained a sales office on the lower*

concourse. Тобто, коло послуг, що надає своїм пасажирам аеропорт, наближається до життєвого циклу людини в усій своїй повноті та завершеності;

3) сам головний пасажирський термінал аеропорту іронічно ототожнюється з яскраво освітленим Тадж Махалом з кондиційованим повітрям: *the main passenger terminal –* ***a brightly lighted, air-conditioned Taj Mahal*** – тож, з огляду на красу приміщення він відповідає визнаним світовим стандартам, а за ступенем комфорту навіть перевищує останні.

Образ аеропорту, тема розвитку авіації, необхідність сумірного розвитку як повітряного флоту, так і наземної техніки та служб, необхідність системних змін у галузі авіаперевезень – ці та інші теми бентежать головних героїв роману, вони в центрі уваги автора, на них він звертає увагу вдумливого читача.

Зовсім недавно, менше ніж 5 років тому (*lustrum – п'ятиліття*), цей аеропорт вважався одним з найкращих та найсучасніших у світі. Сюди приїздили делегації, що оглядали його з захопленням – *Less than a lustrum ago,* ***the airport*** *was considered among the world's finest and most modern. Delegations inspected it admiringly*. Політики віщали про лідерство в авіації та символ ери реактивних літаків – *Civic politicians were given to pointing with pride and would huff and puff about "****air leadership****" and "****a symbol of the jet age.****"* Сьогодні політики також помпезно висловлюються, проте підстав для цього набагато менше – *Nowadays the politicians* ***still*** *huffed and puffed,* ***but*** *with* ***less*** *reason.*

Більшість людей так і не зрозуміли, що міжнародний аеропорт Лінкольна, подібно до великої кількості інших великих аеропортів, все більше занепадав – перетворювався на вибілену гробницю (*sepulcher – могила, гробница; склеп*): *What most failed to realize was that* ***Lincoln International****, like a surprising number of other major airports, was close to becoming a whited* ***sepulcher.*** Сумне й урочисте порівняння колись потужного аеропорту із вибіленою гробницею символізує і славне минуле, і відсутність прогресу (життя) в теперішньому часі.

Mel Bakersfeld вважає таке порівняння влучним, оскільки недоліки в роботі аеропорту були серьозними та системними, проте, завдяки тому, що

вони не були в полі зору громадськості, лише працівники аеропорту знали про них: *Mel Bakersfeld pondered the phrase whited sepulcher while riding in darkness* ***down runway one seven, left****. It was an apt definition, he thought.* ***The airport's deficiencies*** *were serious and basic, yet, since they were mostly out of public view, only insiders were aware of them*.

І сьогодні аеропорт справляє велике враження, якщо взяти до уваги лише його термінал: *Judged by its* ***terminal*** *alone,* ***the airport*** *was still spectacular*. Недоліки, проблемні місця у його роботі пов'язані із функціонуванням наземних зон і служб, у першу чергу, це злітно-посадкові смуги та дорожні розв'язки: *Where its deficiencies lay were in* ***operating areas****, notably* ***runways and taxiways***.

Мало хто з 80 тис. пасажирів, які щоденно прилітали та відлітали з аеропорту, усвідомлювали наскільки стан злітно-посадкових смуг не відповідав навантаженням, що на них припадали: *Few of* ***the eighty thousand passengers*** *who* ***flew in and out*** *each day were aware of how inadequate—and therefore hazardous—****the runway system*** *had become. Even a year previously,* ***runways and taxiways*** *were barely sufficient; now, they were dangerously* ***over-taxed****. In normally busy periods,* ***on two main runways****, a* ***takeoff or landing*** *occurred every thirty seconds.*

Вживання емоційно забарвлених, оцінних за своєю семантикою прикметників та прислівників передає стурбованість Мела незадовільним станом розвитку аеропорту та сприяє формуванню емоційної реакції читача: ***inadequate*** *and therefore* ***hazardous*** *runway system*; ***barely sufficient*** *and* ***over-taxed*** *runways and taxiways.* Цьому сприяє і вживання контрасту: 1) лише поодинокі пасажири із 80-тисячного натовпу, що щоденно користується послугами аеропорту, усвідомлюють глибину проблем, що мають бути вирішені – *few of the eighty thousand passengers who flew in and out each day were aware of how <...>*; 2) неспівмірність того, що відбувається у просторі із часовими рамками подій – літаки сідають і злітають кожні тридцять секунд на

двох основних злітно-посадкових смугах: *on two main runways, a takeoff or landing occurred every thirty seconds.*

Привертає увагу повага автора до людини праці, що знаходить своє безпосереднє відображення у доборі мовних засобів для опису роботи професіоналів. Письменник описує роботу снігоочисного підрозділу аеропорту, продуктивно використовуючи прямі та непрямі порівняння.

Автотранспортний підрозділ, що здійснює снігоочисні роботи – *runway snow teams* – самі працівники аеропорту поетично порівнюють із *Conga Line* (латино-американським танцем африканського походження, в якому танцюючі утворюють одну лінію типу струмочка): *Airport men called the group* ***a Conga Line***, тому що, подібно до лінії танцюристів, транспортна колона потужної снігоочисної техніки має і голову, і хвіст, і тулуб, і відповідний антураж та просувається злітно-посадковою смугою із хореографічною точністю: *It had a head, a tail, a body, and an entourage, and it progressed down a runway with the precision of choreography*.

На чолі колони її начальник, котрий є старшим бригадиром відділу матеріально-технічного забезпечення аеропорту – ***a convoy leader*** *was the head; he was* ***a senior foreman from airport maintenance.*** Голова колони їде за кермом автомобіля яскраво-жовтого кольору, цього коліру вся техніка в колоні – *and* ***drove an airport car****—bright yellow, like all other equipment in* ***the Line***.

Бригадир визначає швидкість руху колони, яка, зазвичай, висока – *the leader set* ***the Conga Line pace****, which was usually fast.* Він має дві рації і підтримує постійний зв'язок з управлінням снігоочисної служби та авіадиспетчерським контролем – *he had two radios and remained permanently in touch with* ***the Snow Desk*** *and* ***Air Traffic Control***.

Голова колони використовує кольорове світло для керування машинами: зелене світло означає *збільшити швидкість*, жовте – *так тримати*, червоне – *зменшити швидкість*, яскраво-червоне – *зупинитись*: *by a system of lights, he could signal drivers following—green for "speed up," amber for "maintain pace," red for "slow down," and flashing red for "stop."* Від нього вимагається також

пам’ятати як виглядає детальна карта території аеропорту та вміти визначити своє місцеперебування навіть найтемнішої ночі – *he was required to carry in his head* ***a detailed map of the airport****, and must know precisely where he was, even on the darkest night, as now.*

За головою колони йде її водій, котрий, подібно до першої скрипки оркестру, веде першу снігозбиральну машину – *Behind the convoy leader, its* ***driver****, like an orchestra's first violinist, was* ***the number one plow*** <…>. За першою снігозбиральною машиною, праворуч рухається друга снігозбиральна машина – *To the rear of number one plow, and on its right, was* ***number two****. The first plow heaved the snow aside; the second accepted the load from the first and, adding more, heaved both lots farther*.

За ними йде сніговий комбайн *Snowblast* потужністю у 600 кінських сил і вартістю у 600 тис. доларів – *Then came* ***a Snowblast****, in echelon with the plows, six hundred roaring horsepower strong.* ***A Snowblast*** *cost sixty thousand dollars and was* ***the Cadillac of snow clearance*** – його автор називає кадилаком снігозбирання. Він всмоктує/поглинає сніг, зібраний снігозбиральними машинами, та укладає його за посадковою смугою у формі величезної арки, яку створити під силу лише Геркулесові – *With mighty blowers it engulfed the snow which both plows piled, and hurled it in* ***a Herculean arc*** *beyond* ***the runway's edge****.*

У другій колоні ще далі праворуч працювали ще дві снігозбиральні машини та ще один комбайн – *In a second echelon, farther to the right, were two more plows,* ***a second Snowblast****.*

За снігозбиральними машинами та комбайнами рухались грейдери – п’ять у одній лінії і з опущеним лезом для того, щоби підібрати найменші купки снігу, залишеного снігозбиральними машинами – *After* ***the plows and Snowblasts*** *came* ***the graders*** *– five in line abreast, with plow blades down to clear any mounds the front plows missed.* Грейдери тягнули щітки, що обертаються, кожна з яких мала шістнадцять футів у ширину та приводилась у рух автономних дизелем – ***The graders*** *towed* ***revolving brushes****, each sixteen feet wide and independently diesel powered.* Щітки відчищали поверхню злітно-посадкової смуги подібно до

жахливих величезних мітел – ***The brushes*** *scoured* ***the runway surface*** *like monstrous yard brooms*.

За ними йшли піскоструменеві машини – *Next were* ***sanders***. Три неповороткі чотириколісні вантажівки (аббр. *FWD* позначає *four-wheel drive*) з бункерами піску, кожен з яких вміщав 14 куб. ярдів піску, рівно розпорошували пісок – *Where the eleven vehicles ahead had cleared, three* ***hulking FWD trucks****, with hoppers holding fourteen cubic yards apiece, spread sand out evenly*.

Цей пісок був особливим – ***The sand was special***. На всій іншій території навколо аеропорту, на дорогах і участках, де ходили люди, пісок містив сіль, що сприяла таненню льоду – *Elsewhere around the airport, on roadways and areas which the public used, salt was added to the sand as a means of melting ice*. Натомість, сіль ніколи не використовували в льотних зонах аеропорту, оскільки вона викликала корозію металу та зменшувала термін його використання, тож до літаків ставились із більшою пошаною, ніж до автомобілів – *But* ***never for aeronautical areas***. *Salt corroded metal, shortening its life, and* ***airplanes were treated with more respect than cars***.

У кінці колони йде замикаючий: *last in* ***the Conga Line*** *itself – "****tail-end Charlie****"*, котрий є заступником голови колони та їде у другому автомобілі – *was* ***an assistant foreman*** *in a second car*. Його робота полягає у тому, щоби слідкувати за збереженням порядку слідування колони, щоби ніхто не відстав тощо – *His job was to insure that the line stayed intact and to chivvy stragglers*. Він підтримує постійний радіозв'язок із начальником колони, котрого часто і не видно через сніг або темряву – *He was in radio touch with* ***the convoy leader****, often out of sight ahead in snow and darkness*.

Завершує колону додаткова техніка (*finally came* ***the entourage***): 1) снігозбиральна машина на той випадок, якщо якась снігозбиральна машина в колоні попереду вийде з ладу – ***a standby plow****, in case one faltered in* ***the Line***; 2) робоча вантажівка – ***a service truck*** *with a detail of mechanics*; 3) танкери з різним пальним – ***refueling tankers****—diesel and gasoline*; 4) фургон із кавою і пончиками/пампушками – *and* ***a coffee and doughnut wagon***.

У подальшому в оповіді часто використовуються короткі вирази, подібні до: *a rolling Conga Line, the Conga Line slowed and stopped*. Після такого докладного і яскравого опису складу та роботи автотранспортної служби снігоприбирання достатньо короткої згадки *the Conga Line*, щоби відтворити в пам'яті читача яскраву картину злагодженої роботи снігозбиральної техніки.

3.5. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту LAW (право) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі "Airport"

Юридична термінологія формує репрезентативну групу термінологічної лексики роману. Терміни, які зустрічаються у тексті роману більше одного разу, представлено в *Табл. В.1*. (див.: *Додаток В*).

Таблиця В.1. унаочнює такі групи юридичних термінів: 1) однослівні терміни-іменники – *the bar*; *case(s)*; *claim*; *client(s)*; *compensation*; *counselor*; *court(s)*; *damages*; *evidence*; *fee*; *jury*; *the law*; *lawyer*; *right* (to); *liability*; *litigation*; *plaintiff(s)*; *precedent*; *retainer*; *trial* – це найбільш численна група частотних юридичних термінів, представлених в романі; 2) іменникові терміносполучення – *property owners*; *retainer form* (інваріант однослівного терміна-іменника *retainer* в значенні *бланк доручення/угоди між клієнтом і адвокатом на ведення адвокатом справи клієнта* (американська юридична мова); *court decision*(*s*); 3) прикметники, які не функціонують самостійно, а у сполученні з іменником, формуючі нові термінологічні словосполучення – наприклад, *legal*: *legal action*; *legal counsel*; *legal proceedings*; *legal rights*; *legal redress* як інваріант терміну *compensation*; *legalistic* в сполученні *legalistic offensive*; 4) прийменникові термінологічні словосполучення – *the ruling of the Court*; *memorandum of agreement*; 5) термінологічні словосполучення – назви юридичних інститутів/установ – *the Supreme Court*, який можна трактувати як

термін-антропонім, оскільки він позначає власну назву найвищої судової інстанції.

Серед юридичних термінів, що вживаються у тексті роману по 1 разу, представлені: 1) однослівні іменникові терміни – *the Constitution*; *citizens*; *easement*; *litigants*; 2) атрибутивні термінологічні словосполучення на основі прикметника та іменника – *basic* rights; *legal* rights; *legal* representation; *legal* skill; *law* reports; *wronged* homeowners; the *highest* court; 3) прийменникові термінологічні словосполучення на основі прийменника та іменника/іменників – *attorney at law*; *in the courts*; *a claim for damages*; *process of law*; *questions of law*; *under the law*; 4) дієслівні термінологічні словосполучення на основі дієслова та іменника/іменника з прикметником – *award damages*; *begin legal action*; *bring to court*; *fight in the courts*; *file suit against*; *infringe rights*; *launch a legal case*; *lose a case*; *pursue interests*; *represent litigants*; *win a case*.

Судова система США є фундаментом американської демократії і важливим інструментом розвитку суспільства, тому автор часто посилається на неї при відображенні правової проблематики роману. При описі діяльності судів, що розглядають справи, пов’язані з діяльністю аеропортів, вживаються: 1) <u>терміни – назви судових установ</u>: *The United States Supreme Court* та його скорочена назва: *the Supreme Court*, а також опосередковане посилання на Верховний Суд США: *the highest court*, посилання на суди штатів Орегон і Вашингтон: *state courts of Oregon and Washington*; 2) <u>назви реальних судових справ</u>, які наводяться у тексті роману курсивом, така графічна форма є характерною для юридичної мови – *U.S. v. Causby*; *Griggs v. County of Allegheny*; *Thornburg v. Port of Portland* and *Martin v. Port of Seattle*; 3) <u>описові посилання на судову справу</u> – *in Los Angeles suit against L. A. International Airport*; 4) <u>посилання на авторитет конкретного судді</u>: *Mr. <u>Justice</u> William O. Douglas had stated* <…>; 5) <u>включення у тканину оповіді коротких текстів-довідок щодо суті конкретних судових справ</u> (при наведенні наступних прикладів збережено графемику оригіналу) – (a) in *U.S. v. Causby* the court ruled that a Greensboro, North Carolina, chicken farmer was entitled to compensation because of "invasion"

by military planes flying low above his house. In handing down the *Causby* decision, Mr. Justice William O. Douglas had stated, "...if the landowner is to have full enjoyment of the land, he must have exclusive control of the immediate reaches of the enveloping atmosphere"; (б) In another case reviewed by the Supreme Court, *Griggs v. County of Allegheny*, a similar principle was upheld. In state courts of Oregon and Washington, in *Thornburg v. Port of Portland* and *Martin v. Port of Seattle*, damages for excessive aircraft noise had been awarded, even though airspace directly above the plaintiffs had not been violated.

Автор роману вірний своєму принципові роз'яснення реалій, які можуть бути невідомі читачеві-непрофесіоналу в галузі, до якої відноситься певна реалія. Зокрема, введення в оповідь юридичного поняття *retainer* (*retainer*: 1) (US) доручення адвокатові ведення справи; угода між клієнтом, адвокатом (при веденні ним справи); попередній гонорар адвокатові 2) сума, яка виплачується за спеціальні послуги [221]) супроводжується докладним поясненням: *This memorandum of agreement between ..... hereinafter known as plaintiff/s and Freemantle and Sye, attorneys at law... who will undertake plaintiff/s legal representation in promotion of a claim for damages sustained due to aircraft use of the Lincoln International Airport facility... Plaintiff/s agrees to pay the said Freemantle and Sye one hundred dollars, in four installments of twenty five dollars, the first installment now due and payable, the balance quarterly on demand... Further, if the suit is successful Freemantle and Sye will receive ten percent of the gross amount of any damages awarded*.

Це доручення, що офіційно називається *memorandum of agreement* (меморандум/письмова угода) є прикладом регламентованого тексту, в якому проставляються лише: 1) ім'я позивача – *hereinafter known as plaintiff/s* фізичної особи, (котра надалі іменується позивачем) та юриста/юридичної фірми *attorney at law*, що його представлятиме в суді на підставі цього документу – *undertake plaintiff/s legal representation*; *legal representation in promotion of a claim for damages*; 2) сума гонорару та форма виплат – *to pay ... dollars, in four installments of ... dollars*; *the first installment now due and payable*; *the balance*

quarterly on demand; 3) підтвердження, що у випадку успішного розгляду справи в суді юрист/юридична фірма отримає 10 % від загальної суми компенсації позивачеві – *ten percent of the gross amount of any damages awarded*.

Виважена, нейтральна презентація фактуальної інформації, яка була притаманна авторові при описах особливостей фахової сфери авіаперевезень, збережена при введені в оповідь правових реалій.

Наявність юридично-правового сегменту в фаховому контексті твору є цілком об’єктивною, оскільки управління таким складним комплексом послуг на базі експлуатації надскладної техніки регулюються відповідними правовими нормами. Власне на це і посилається *Mel* у полеміці з *Freemantle*: *Mel snapped back, "**I live with contracts!** Every **lessee** in this airport – from the biggest airline to a headache pill concessionaire – **operates under a contract** approved by me, and **negotiated** by my staff*" – наголошуючи на своїй компетенції у правових питаннях, він підкреслює, що кожний орендар (*lessee*) від найбільшої авіакомпанії до продавця пігулок від головного болю *from the biggest airline to a headache pill concessionaire* (concessionaire: 1) концесіонер; 2) *амер*. буфетник [221]) працює в аеропорту на підставі контракту, схваленого ним та узгодженого в результаті перемовин з його персоналом – ***operates under a contract*** *approved by me, and* ***negotiated*** *by my staff.*

Обґрунтувавши свою компетентність у юридичних справах, Мел на мить погоджується із опонентом: "*Mr. Freemantle points out, **correctly**, that **I am not a lawyer*** – і оцінний прислівник *correctly*, і декларативне визнання *I am not a lawyer*, що ніби підтверджують аргументи опонента, справляють протилежний ефект, оскільки надалі Мел дає мешканцям Медвуд кваліфіковане юридичне роз’яснення щодо безперспективності позовів проти аеропорту і називає його іронічно “порадою бізнесмена”: *so I'll give you **a businessman's advice**. In certain circumstances **the contracts** you signed tonight could be **enforceable**. **A contract is a contract.** You could be taken to debtor's court; the money might be collected. But my opinion is that, providing you serve **proper** notice immediately, neither thing will happen. For one thing, you have received **no** goods; **no** service has been rendered.*

For another, each of you would have to be ***sued*** *separately." Mel* ***smiled****. "That,* ***in itself****, would be* ***an undertaking****.*

Він ставить під сумнів позовну силу контрактів (*the contracts <...> could be enforceable* [який має позовну силу]), що їх мешканці уклали з адвокатом (*the contracts you signed tonight*). Він не відкидає повністю юридичну силу таких угод – *A contract is a contract*, але, оскільки не було надано ніяких товарів чи послуг – *no goods; no service has been rendered*, то і відшкодування неможливе. Проте, навіть у випадку прийняття позовів до розгляду у суді перемога сумнівна, адже кожний позивач матиме доводити свою правоту в суді, що само по собі є складною справою – *That,* ***in itself****, would be* ***an undertaking*** (undertaking is a task or job, especially a large or difficult one [221]). Сумнівна вірогідність позитивного вирішення справи в суді підкреслена модальністю дієслівних форм: ***could be*** *enforceable*; ***could be*** *taken (to debtor's court)*; *(the money)* ***might be*** *collected*; (*each of you)* ***would have to be*** *sued separately*; ***would be*** *an undertaking*.

Мел звертає увагу на необґрунтовано високий гонорар адвокатові за послугу, яка, в кращому випадку, може розцінюватись як незначна *legal service which, at best, was nebulous* (*nebulous* – неясний, нечіткий; розпливчастий, туманний [221]): "*One more thing*." *He* ***looked directly at*** *Elliott Freemantle*. "*I* ***do not*** *believe that* ***any*** *court would look* ***favorably*** *on a total legal fee in the region of fifteen thousand dollars for legal service which, at best, was* ***nebulous***" – він підкреслює свою віру в справедливість суду і дивиться прямо на свого опонента, висловлюючи підозру в чесності останнього.

На завершення своєї імпровізованої юридичної консультації Мел радить: "*If you've genuinely changed your mind, I suggest that today or tomorrow you* ***write a letter****.* ***Address it to*** *Mr. Freemantle. In it,* ***state*** *that you no longer want legal representation as arranged, and why.* ***Be sure to keep a copy****. Again, in my opinion—that's the last you'll ever hear*" – написати листа, в якому зазначити, що не мають більше потреби в тому, щоби адвокат представляв їхні інтереси та чому саме, й адресувати його адвокатові, обов’язково зберігши копію листа.

3.6. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту POLICE (поліція) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”

Поліція відіграє важливу роль у забезпеченні порядку на території аеропорту. Взаємна повага характеризує відносини між адміністрацією аеропорту та поліцією. У тексті роману вжито чисельну лексику на позначення поліції: *the policeman, Lieutenant, the greatest respect* ***for*** *you and* ***for*** *your uniform, to be* ***a real policeman****, The big Negro* ***police lieutenant****, several other* ***policemen****, taxing available space in the concourse, arriving and departing passengers having to fight their way around like a flood tide encountering a sudden sandbank,* ***Lieutenant*** *Ordway*.

Поліцейський відділок аеропорту є підрозділом міської поліції з автономним управлінням (***The policing of Lincoln International*** *was handled by* ***a self-administering detachment of the city force***). Крім головного відділення поліції в аеропорту (*airport police headquarters*), в якому постійно на зв’язку черговий по відділенню (*desk sergeant*), є і невеликий офіс – пункт правопорядку (*a small security office*) біля головного вестибюлю (головного терміналу аеропорту), на території контролюють порядок патрульні машини (*patrol car*), за наказом лейтенанта черговий направляє підкріплення (*police reinforcements*) в район терміналу, де відбувається демонстрація протесту: ***Police Lieutenant Ned Ordway****, <…>, heard the announcement of Flight Two through the opened doorway of a small* ***security office*** *just off the main concourse. Ordway was in the office receiving a telephoned report from his desk sergeant* ***at airport police headquarters****. According to a radio message from a patrol car, a heavy influx of private automobiles, crammed with people, <…> members of the anti-noise demonstration which Lieutenant Ordway had already heard about. As per the lieutenant's orders, the desk sergeant said,* ***police reinforcements*** *were on their way to the terminal*.

Очолює роботу поліцейського відділку аеропорту лейтенант Ned Ordway, високий, привабливий, схожий на африканського вождя, коли носить форму: *Tonight* ***the airport police chief*** *was* *in uniform; a tall, striking figure* ***who looked like an African emperor****, though for one so big, he spoke with surprising softness.*

Наше знайомство з лейтенантом відбувається через Мела, ми вперше бачимо його, дивлячись очима головного герою роману, авторитетна думка Мела, його позитивне ставлення до голови поліції аеропорту додають авторитету останньому: *Mel had confidence in Ned Ordway* – лейтенант користується довірою головного менеджера аеропорту*; Mel would be sorry to see him go* – Мелу буде шкода, коли лейтенант піде зі своєї посади (бо піде на підвищення).

На думку Мела, лейтенант Ned Ordway уособлює найкращий тип успішного поліцейського: *Lieutenant Ordway represented the best type of* ***career policeman.*** Він очолює роботу поліцейської команди протягом року і, вірогідно, отримає незабаром вищу посаду в центральному відділі міської поліції: *He had been in charge of* ***the airport police detail*** *a year, and would probably move on to a more important assignment downtown soon*.

Як досвідчений поліцейський, лейтенант добре розбирається в людях, і його ставлення до тих, хто не порушує порядок, є м’яким і дбайливим, попри свою керівну посаду він особисто заспокоює (*dealt with the matter personally*) засмучену чимось незаможну літню жінку, і співчуваючи їй, наказує відвести її в кабінет головного менеджера, де затишніше, ніж у поліцейському відділкові, його підлеглий (*an airport policeman*) також виявляє співчутливість, не завжди притаманну поліції (*with a sensitivity for which* ***police*** *are not always credited*): *Soon after,* ***an airport policeman*** *found her and, with a sensitivity for which* ***police*** *are not always credited, placed her in as obscure a corner as he could find while telephoning his superiors for instructions*. ***Lieutenant Ordway*** *happened to be nearby and dealt with the matter personally. It was he who decided that Inez Guerrero, though incoherent and upset, was harmless, and had ordered her taken to the airport*

general manager's office – the only place Ned Ordway could think of which was quiet, yet less intimidating than ***police headquarters***.

Зовсім інакше поводиться другий поліцейській при затриманні тієї ж літньої жінки: *She looked up. <…> she realized that it was* ***a policeman*** *who was standing over her. <…> She became aware that this was* ***a different policeman*** *from the earlier one. This one was white, and neither as gentle nor as softly spoken as the other. "Let's move it, lady!"* ***The policeman*** *tightened his grip on her shoulder in a way which hurt, and pulled her abruptly to her feet. "You hear me?—let's go! They're screamin' for you upstairs, and* ***every cop*** *in the joint's bin searchin' for you." Ten minutes later, <…>* ***Lieutenant Ordway*** *faced her.* ***The policeman*** *who had escorted Inez in was gone.* – уточнення (*it was a policeman => a different policeman from the earlier one => this one was white, and neither as gentle nor as softly spoken as the other*), з одного боку імітує затуманену свідомість жінки, з іншого чітко розмежовує два типи поліцейського, цей другий поліцейський більш відповідає типу “злого поліцейського”: грубо поводиться з жінкою, завдає їй фізичного болю (*tightened his grip on her shoulder in a way which hurt, and pulled her abruptly to her feet*) та емоційного, грубо розмовляючи з нею.

Проте, змінюється і відношення лейтенанта до неї, оскільки змінились обставини – довідались, що вона є дружиною чоловіка, котрий напевно проніс бомбу на борт літака: *Ned Ordway leaned forward, close to Inez, his face aggressive. For the second time in this room tonight he exhibited nothing of kindness; only* ***the rough, tough savagery of a policeman who needed an answer and would get it****. He shouted, "Don't try holding back or lying! It won't work. Tell me what it was you thought*".

Авторові вдалось показати правдивий образ поліцейського: це і такий різний, проте завжди справедливий лейтенант, це і його підлеглі, котрі вправно вирішують дві головні проблеми правопорядку в аеропорту:

1) робота з п’яними пасажирами – поліцейські, або як їх називає Мел “люди Ордвея” (*Ordway's men*), тобто так само уважні та справедливі по відношенню до людей, стали, за іронічним твердженням Мела, експертами в

поводженні з п’яничками з числа пасажирів (*were expert at dealing with airport drunks*): п’яних доставляли в арештантську (*the police detention building*), щоби вони протверезилися, а потім просто відпускали додому: ***Ordway's men***, *Mel was aware, were expert at dealing with airport drunks, <…> Mostly they were salesmen and businessmen from out of town, sometimes exhausted after a grueling, competitive week, whom a few drinks on the way home hit hard.<…> the drunks were escorted to* ***the police detention building*** *and left to sober up. Later, they were allowed to go – usually sheepishly*;

2) вивезення покинутих на парковках старих машин: *Worthless cars abandoned on parking lots were currently* ***a plague at every big city airport****. Nowadays, when an old jalopy became useless, it was surprisingly hard to get rid of it. <…> So an owner was faced with the alternatives of paying for disposal, renting storage, or finding a place to abandon his vehicle where it could not be traced back to him.* ***Airports had become obvious dumping grounds*** – 2 метафори створюють виразну картину проблемної зони всіх аеропортів – покинуті на парковках старі машини стали чумою кожного великого міського аеропорту (*a plague at every big city airport*) та аеропорти як автосвалки (*dumping grounds*).

Автор знайомить читача з надзвичайно цікавою реалією, пов’язаною з роботою поліції в аеропорту – для збереження громадського спокою в надзвичайних ситуаціях і можливості викликати поліцію по гучному зв’язку в кожному аеропорту є умовний код на позначення поліції в таких публічних оголошеннях, в аеропорту Лінкольна це – *Mr. Lester Mainwaring*: Outside, Mel could hear another announcement begin, "*Attention* ***Mr. Lester Mainwaring.*** *Will* ***Mr. Mainwaring*** *and* ***all members of his party*** *report immediately to the main terminal entrance?*"

Як завжди, письменник супроводжує введення невідомої загалові фахової інформації лаконічним, проте докладним поясненням: ***"Lester Mainwaring"*** *was* ***an airport code name for policeman****." Normally, such an announcement meant that* ***the nearest policeman on duty*** *was to go wherever the message designated.* ***"All***

members of his party" *meant* ***every policeman in the terminal****. Most airports had similar systems to alert their* ***police*** *without the public being made aware*.

Таблиця В.2. узагальнює випадки вживання юридичної термінології цього фахового сегменту в тексті роману (див. *Додаток В*), для прикладу: термін *police* (8), термінологічні сл./сп. на його базі (16) та термінологічні сл./сп. з власноназвним компонентом (3); термін *policeman* (17), термінологічні сл./сп. на його основі (5) та інші, переважно, термінологічні номінації – усього 113. Таким чином, фаховий сегмент забезпечення правопорядку представлений у фаховому контексті роману достатньо репрезентативно.

3.7. Лінгвостилістичні особливості актуалізації професійного сегменту MEDICINE (медицина) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”

Перша складова фахового сегменту медицини в романі стосується спеціальної програми *the Three-Point Pregnancy Program* авіакомпаній щодо забезпечення медичної і фінансової підтримки стюардес, які завагітніли поза шлюбом. Назва програми зумовлена тим, що стюардеса, яка завагітніла та не має наміру одружуватись, бере на себе три зобов’язання щодо авіакомпанії, яка витратила великі гроші на її професійну підготовку та за нових обставин допомагає їй народити дитину, взявши на себе організацію фінансового забезпечення: *three assurances from the stewardess – hence the Three-Point Pregnancy Program.*

Ось як виглядають ці вимоги, якщо виокремити їх із загального опису програми (докладно див.: *Додаток В.2.*): # 1: *must keep the airline personnel department informed of her whereabouts at all times during her pregnancy*; # 2: *must agree that her baby be surrendered for adoption immediately after birth + would never know the baby's adoptive parents; thus the child would pass out of her life entirely*; # 3: *must inform the airline of the name of the child's father*.

Фрейм цієї ситуації виглядає таким чином: (1) *pregnancy* => (2) *official leave of absence* => (3) *medical or nursing home arrangements* => (4) *a loan of money* => (5) *a stewardess who had had her child* для своєї подальшої роботи в компанії обирає один із ймовірних варіантів: перший варіант – (5.а) *return to her original base*, другий – (5.б) *be quietly transferred to a new one of her own choosing*

Питання аборту обговорюється неофіційно, належний догляд (*to insure its performance under safe medical conditions*) і допомога надаються також неофіційно, оскільки може постраждати корпоративний імідж (*no airline would, or could, become directly involved in abortion arrangements*).

Корпоративна машина спрямована на збереження: 1) здоров'я стюардеси, котра попала в скрутне становище (*medical or nursing home arrangements*; у випадку аборту: *to insure its performance under safe medical conditions*); 2) її фінансової спроможності (*financial support for the girl*: 1) *enough money to cover medical and nursing home expenses and, if possible, some or all of the stewardess's lost wages*; 2) *temporary support payments*; 3) *regular deductions from the employee's pay checks – to avoid awkward questions at home, such deductions appeared under the heading: "personal misc."*). Усі гроші, які компанія зуміла акумулювати, діючи в межах цієї програми, в повному обсязі виплачуються стюардесі: *All money received by these means was paid, in its entirety, to the pregnant stewardess*. – Компанія не робить ніяких нарахувань на покриття своїх видатків: *The airline deducted nothing for its own costs*.

Друга складова фахового сегменту медицини пов'язана з проблемою абортів – мовні приклади наведено у *Додатку В.4*. Дискусія щодо правомірності абортів розгорнулась між двома пілотами, один з них – побожний сім'янин *Captain Anson Harris*, а другий – *Captain Vernon Demerest*, останній одружений, має ще й коханку (стюардесу), котра завагітніла від нього, і яку він вмовляє зробити аборт. *Harris* пов'язує поступ у суспільному розвиткові з прогресом у боротьбі за права людини (*the elevation of the status of the individual*): <u>*Each time civilization has stumbled into another age*</u> *that's a little*

better, a bit more enlightened, than the one before it, it's ***because people cared more about other people and respected them as individuals***.

Він не розуміє, як люди, які виступають за заборону смертної кари, водночас проголошують свободу абортів: *The strange thing is, you hear people argue for* ***abolition of capital punishment****, then for* ***legalized abortion*** *in the same breath. What they don't see is* ***the anomaly*** *of raising the value of human life on one hand, and lowering it on the other*.

Найсильніший аргумент, який він наводить на підтримку своє думки, приголомшує Вернона: ***an aborted child*** => *It was in a glass jar, in formaldehyde; my friend kept it in a cupboard => if* ***the baby*** *had lived—not been* ***aborted****—it would have been* ***a normal child, a boy*** => *It was* ***a fetus****, all right, just the way you said,* ***except it had been a human being, too****. =>* ***a good-looking face, hands, feet, toes, even a little penis*** => *this kid, who couldn't defend himself, was being* ***murdered***. Вернон вражений, почувши: *In the third month the fetus looks like a baby*. – Він розуміє, що термін вагітності його коханої достатньо довгий і: *there was almost* ***a shaped baby*** *now*. Це допомагає йому прийняти правильне рішення.

Третя складова фахового сегменту медицини присвячена наданню першої медичної допомоги потерпілим на борту літака, де стався вибух. На щастя серед пасажирів було троє лікарів: *Dr. Milton Compagno, a G.P.* (general practitioner – a medical doctor who is trained to provide primary health care to patients of either sex and any age [221]) та два лікаря-інтерни (*the other two doctors internists*). *Dr. Milton Compagno* є зразком справжнього лікаря, він завжди готовий надати допомогу: *never considered himself off duty*. Автор жартівливо зауважує, що він перериває медичну практику лише, коли спить: *the only time he ceased* ***practicing medicine*** *was while he slept*. Він справді любить свою професію і вважає її найбільшим даром: *He enjoyed being needed. He acted as if his profession were a prize he had won.*

Фрейм надання невідкладної медичної допомоги в нештатній ситуації розгортається таким чином: A. Dr. Compagno – (1) *to detect if she was breathing* => (2) *checked Gwen's mouth for an unobstructed airway* => (3) *smashed teeth,*

which he removed => (4) *made sure the bleeding was not preventing respiration* => (5) *hold the mask in place* => (6) *to control bleeding, extensive around the face and chest* => (7) *a hemostat to clamp off a facial artery* => (8) *external hemorrhage / pressure dressings* => (9) *detected a probable fracture of the clavicle and left arm – need to be splinted later* => (10) *splinters from the explosion in the patient's left eye*; Б. the other two doctors: (11) *were bandaging passengers who had received cuts, none excessively serious* => (12) *a deep gash in one arm could be repaired and would heal* => (13) *other minor cuts about the face and shoulders* => (14) *pressure dressings were applied to his injured arm* => (15) *was given morphine*; В. the report of injuries: (16) *It was characteristic that he had already obtained* ***names, and recorded injuries and treatment***.

Кохана Вернона – *Gwen Meighen* – зазнала найтяжчих ушкоджень: *the most badly hurt*: 1) *multiple lacerations of the face and chest, with considerable bleeding*; 2) *a compound fracture of the left arm and, of course, shock*; 3) *an ophthalmic surgeon should be available immediately – her left eye has splinters, whether wood or metal*. Тому, під час аварійної посадки двоє лікарів підтримуватимуть її: ***Two of the doctors*** *had stationed themselves on either side of Gwen, ready to support her as they landed*.

Автор підкреслює, що, як завжди, в подібних критичних ситуаціях люди продемонстрували готовність допомагати один одному, безкорисливість і, навіть, почуття гумору: *As always, in such situations, people showed* ***a willingness to help one another, unselfishness, and even flashes of humor***.

Отже, медична термінологія стала основним засобом вербалізації медичних реалій в романі А. Хейлі (див. *Додаток В.2*.).

3.8. Структура фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”

Концептуальна картина фахового світу, відображена в романі А. Хейлі не вичерпується інституціональною сферою авіаперевезень. Проведений аналіз дав можливість визначити структуру фахового контексту в романі А. Хейлі. Безумовно, її основу складає фахова сфера авіаперевезень, проте, ми спостерігаємо наявність і сегментів інших фахових сфер, зокрема права та медицини. Сфера права представлена в романі в декількох аспектах: 1) правове поле регулювання розвитку авіації та індустрії авіаперевезень, загалом, та правове регулювання проблеми шуму в зоні аеропортів, зокрема; 2) діяльність юриста на прикладі малопривабливого образу юриста-пройдисвіта; 3) робота поліції. Формально робота поліції відноситься до сфери права, ми виокремили її в фаховий сегмент забезпечення правопорядку для більш точного аналізу. Сфера медицини представлена в романі в обмеженому обсязі порівняно з іншими фаховими сегментами і стосується окремої програми для авіа-екіпажів та окремого випадку надання медичної допомоги пасажирам та екіпажу літака, на борту якого вибухнула бомба, також описана робота лікаря в надзвичайних умовах.

Узагальнена структура фахового контексту роману А. Хейлі представлена на *Рис. В.1*. (див. *Додаток В*). Основне поле – це фахова сфера аеропорту в усьому розмаїтті своїх складових, окремі сегменти іншої професійної діяльності доповнюють фахову сферу функціонування аеропорту: сегмент фахової сфери права – LAW; сегмент фахової сфери громадського порядку – POLICE; сегмент фахової сфери автодорожнього руху – TRAFFIC; сегмент фахової сфери медицини – MEDICINE.

Отже, структура фахового змісту концепту AIRPORT у романі А. Хейлі “Airport” відтворює фаховий контекст роману в усій його повноті, або фаховий контекст роману розгортається на базі об’єктивації фахового змісту концепту AIRPORT.

3.9. Лінгвостилістичні особливості актуалізації концепту AIRPORT

Стилістичні акценти супроводжують презентацію практично всіх концептів роману. Розглянемо деякі з них.

Образні характеристики концептів AIRCRAFT, TERMINAL, AIRCREW, PASSANGERS. Комплексний образ літака та екіпажу з пасажирами подано в розвиткові, динаміка образу та його наповненість змінюються в ході розгортання опису. Спершу одинокий образ літака в терміналі, що схожий на бідного родича: *An airliner in a terminal was* ***like a dependent relative, subject to the whims and succor of its family***. – У такому земному житті він постійно від когось залежить: *Such life as it had was* ***never independent***. – Його особистість розмита: *Its* ***identity*** *was* ***blurred***; – потужності заблоковані (як стриножений): *supply lines* ***hobbled*** *it*; – незнайомці, що ніколи не приєднаються до його повітряного екіпажу, заходять і виходять: *strangers, who would never join its airborne complement,* ***moved in and out***. – Сумний образ літака, подібного на покинуту, слабку, нікому не потрібну істоту, створено на основі персоніфікації.

Та от двері зачиняються, коли літак на зльоті, й він знову набуває свою особистість: *But when doors were sealed as the airplane prepared for takeoff, it became once more* ***an entity***. – Він оживає, і цю зміну першими помічають члени екіпажу: *Crew members were most keenly aware of* ***the change***; – тому що вони самі повертаються до знайомого, закритого для інших середовища, в якому вони вміють вправно і самостійно працювати в силу своєї професійної підготовки: *they were returned to* ***a familiar, self-contained environment*** *in which they could function* ***with skill and independence*** *for which they had been trained*.

На цій фазі розгортання образу вживається займенник 3 особи в множині, тому що літак і екіпаж стали в повітрі одним цілим: *No one impeded* ***them****; nothing was underfoot, except what* ***they*** *were used to and at home with.* ***Their*** *tools and equipment were* ***the finest****;* ***their*** *resources and limitations were inventoried and known*. – У повітрі до них повертається впевненість в собі і своїх силах: ***Self-***

reliance *returned*. – До них повертається дух повітряного братства: ***The camaraderie of the air****—intangible, yet* ***real*** *to all who shared it—was* ***theirs*** *once more*.

Кульмінація образу настає, коли зазначається, що навіть пасажири (найбільш чутливі) відчувають цю ментальну трансформацію: ***Even*** *passengers – the more sensitive ones – were attuned to* ***a mental transformation*** *and, once in the air,* ***awareness of the change increased****. At high altitude, looking down, concerns of the everyday world seemed less important. Some, more analytical than others, saw the new perspective as a shedding of the pettiness of earth*. – На великій висоті щоденні клопоти видаються менш важливими, а ті з пасажирів, що мають більш аналітичний склад розуму, починають бачити нові перспективи, усвідомивши швидкоплинність земних турбот. Цікавим є словесний образ, створений ана базі терміну *shedding of blood* (кровопролиття), тут – *shedding of the pettiness of earth*.

Образна характеристика концепту AIRCREW. Кабінний екіпаж з трьох пілотів, усі професіонали, усі на піку свого інтелектуального розвитку, всі злагоджено працюють: *Despite their studied composure,* ***the three-man crew*** *was all professional and sharp, their minds at peak acuity, each sensing the adjustment in the other two*. – Усе це результат багаторічних тренувань і льотної підготовки, що відзначають довгий шлях до отримання рангу капітана: *It was to achieve such moments, responsively and quickly, that years of training and experience marked the long route to* ***airline captaincy***.

Парадоксальність висновку завершує цей лаконічний образ: *Flying itself – controlling an airplane – was not a difficult achievement; what commercial pilots were paid high salaries for was their reserve of resourcefulness,* ***airmanship****, and* ***general aviation wisdom*** – отже, не вміння керувати літаком визначає рівень майстерності пілота, а його спритність/винахідливість, льотна майстерність і загальна мудрість авіатора, за що пілоти комерційних авіакомпаній і отримують великі гроші.

Образна характеристика концептів TERMINAL, AREAS, RUNWAYS. Лаконічні, проте яскраві образи терміналу, льотного поля і злітно-посадкових смуг з'являються при описові їхнього освітлення: *Mel watched the aircraft's lights diminish, and merge with the* ***galaxy*** *of terminal lights beyond* – Мел спостерігає, як поступово зникають вогні літака, танучи в спалахах галактики вогнів терміналу. А ось вогні доріжки освітлення посадкової смуги, які тягнуться далеко вперед і зливаються разом, нагадуючи низки перлів: *They zoomed over the* ***airfield*** *edge,* ***runway lights*** *strung ahead* ***like strands of converging pearls***.

Образні характеристики концепту PASSANGERS. Жартівливий образ пасажира: досвідчений, обачний пасажир спрямував всі свої зусилля на те, щоби переконатись, що працівники аеропорту правильно наклеїли ярлики з кінцевим пунктом призначення: *An* ***experienced, cagey traveler*** *did the best he could by making sure that the tags which agents or porters put on his bags when he checked in showed his correct destination*. Часто вони помиляються: *Often they didn't.* – Вражає, наскільки часто вони "нашльопують" поспіхом неправильні ярлики на багаж, які мають бути замінені, коли їм вказано на помилку: *With* ***surprising*** *frequency,* ***wrong*** *tags were* ***slapped on*** *in haste, and had to be changed when the error was pointed out*. – Але і тоді, коли вже сумки зникли з виду, вони відчувають, що беруть участь у розіграшу лотереї, і в цю мить пасажирові залишається лишень молитись про те, що колись, десь він "возз'єднається" із своїм багажем: ***Even then****, when the bags disappeared from sight, there was the sense of having entered a lottery, and at that point* ***the traveler*** *could only pray that some day, somewhere, he would be* ***reunited*** *with his luggage again*.

Така майстерно виписана жартівлива картина створена за допомогою епітетів (*experienced, cagey, surprising, wrong*), дієслів, що вжито в незвичному контексті (*slapped on, be reunited*), метафори (*having entered a lottery*), перебільшення (*could only pray*), дискурсних маркерів (*even then, some day, somewhere*) – всі ці стилістичні засоби сприяють створенню гумористичного ефекту.

Соціологічний портрет пасажира: *It was based on the fact that fare-paying air* ***travelers****, over the years, had proven themselves an unusually honest cross-section of society, and bad debt losses of most airlines were remarkably low* – отже, впродовж років авіапасажири зарекомендували себе як надзвичайно чесний прошарок населення – з одного боку, вживання соціологічного терміну *cross-section of society* надає твердженню подібність наукового положення, а з другого – вживання уточнення *an* ***unusually*** *honest* надає жартівливого звучання.

Портрет недалекого пасажира, абсурдного в своїй поведінці, який власне і завадив стюардесі і пілотові нейтралізувати пасажира з бомбою, підкреслено в такому фрагментові внутрішнього мовлення цього персонажу: *To Marcus Rathbone this was officialdom in uniform—and a woman at that!—impinging on the rights of an ordinary* ***traveler*** *like himself* – він стає на захист терориста, не розібравшись що до чого, набундючений у своїй правоті та сексистській зневазі до стюардеси.

Образна характеристика концепту AIRPORT. Цікавим є заключний образ аеропорту, він уособлює важливий урок, що його засвоїв головний герой роману – все і всі у цьому світі залежать один від одного, від відданості справі окремої людини залежить успіх усієї справи. Мел пригадує, що колись англійський поет Джон Донн написав, що “немає людини, яка була би як острів сама по собі, кожна людина є часткою континенту, часткою суші”: *The English poet John Donne, Mel remembered, had once written: No man is an island, entire of itself; every man is a piece of the continent, a part of the main.* – Він відчуває так само, а отже, і доходить висновку, що перегукується із думкою поета-мислителя 17 ст., лише об’єктивується у термінах сучасності: ***No airport was an island either****; those which called themselves International should employ the kind of thinking to justify their name*.

Perhaps, working with others, Mel ***could help*** *to show them how. People who hadn't heard from Mel Bakersfeld for a while* ***might quickly learn that he was still around***. – Пробудження головного героя до продовження боротьби за

збалансований розвиток інфраструктури аеропорту для забезпечення безпеки авіаперевезень, до відстоювання своїх поглядів на прогрес авіації відбулось, незабаром це відчують і інші.

Таким чином, когнітивний механізм фахового контексту романів А. Хейлі полягає у переосмисленні читачем подій роману та розумінні поведінки персонажів через пізнання фахових реалій специфічного інституціонального середовища, наповнюючи оповідь новим змістом. Велику роль в ефективності впливу письмненника та його оповіді на читача відіграє не лише дбайливе відтворення на сторінках роману фахових реалій життя і діяльності великого міжнародного аеропорту, але й створення емоційно забарвленої атмосфери, яка, значною мірою, визначає зацікавленість читача.

Багата палітра лінгвостилістичних засобів, за допомогою якої письменник відтворює фаховий світ аеропорту, включає яскраві порівняння, образні епітети, точні й несподівані оцінні судження. У багатій за своєю емоційною тональністю оповіді, що відзначається динамізмом і розмаїттям описаних подій, привертають увагу терміни, що точно та яскраво зображують фаховий світ аеропорту та пояснюють специфіку його роботи.

Висновки до розділу 3

Контекстуалізація фахового середовища аеропорту сприяє формуванню цілісного контексту як для реалізації тематичної спрямованості роману, так і презентації концепту AIRPORT як базового концепту всього твору.

Термінологічна і фахова лексика структурують мовну тканину роману А. Хейлі “Airport”. Мовна картина твору або інакше – мовна картина фахового світу професійного роману визначає його специфіку. Вона є фрагментом літературної картини світу, що є сегментом мовної картини світу. Мовна картина професійного роману вербалізує його концептуальний простір. Концептуальний простір професійного роману відзначається фаховою

детермінованістю. Ступінь фахової детермінованості концептуального простору професійного роману залежить не від фахової специфіки, а визначається суб'єктивним вибором автора твору, авторською прагматикою, оскільки відображення концептуального простору мовними засобами відбувається через, так званий, когнітивний фільтр автора/ письменника.

Уважність до деталей, докладне відображення фахової специфіки інституціонального середовища, в якому розгортаються події роману, є характерними ознаками авторського стилю А. Хейлі. Письменник завжди знаходиться поруч зі своїм читачем, пояснюючи реалії фахового буття. Фаховий контекст у його романах завжди експліцитний, оскільки, письменник проводить велику підготовчу роботу перед написанням кожного твору, вивчаючи специфічний світ окремого фахового середовища. Ця інформація потім знаходить своє відображення в інформаційному середовищі роману. Термінологія і професійна лексика цього фахового середовища є найкращим експлікатором специфіки фахового контексту. Відтак, мовна тканина твору заповнюється спеціальною лексикою. Для пояснення складних за семантикою термінологічних одиниць і професіоналізмів письменник або його герої вдаються до інших термінів, розширюючи мовну базу експлікації фахового контексту.

Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту в однойменному романі А. Хейлі функціонують як ефективні мовні засоби відтворення особливостей специфічного інституціонального середовища, виступають продуктивними засобами об'єктивації просторових, часових, людських чинників у системі складних відносин під час складних подій за надзвичайних обставин. Основну лексичну базу вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища складає термінологічна та фахова лексика. У стилістично забарвленому контексті художнього твору нейтральна термінологічна та фахова лексика маркерів контекстуалізації також набуває стилістичного забарвлення, що сприяє глибшому розкриттю теми роману та емоційному впливові на читача. Емотивне мовне оточення термінологічної

лексики в професійному романі надає нових рис спеціальній лексиці, яка при цьому не втрачає свого основного спеціального значення.

Багаті за змістом і формою вираження професійні романи А. Хейлі можуть бути успішно використані в навчальній роботі зі студентами. Доцільно навчати студентів інтерпретувати значення невідомих слів і реалій на основі контекстуальної здогадки, що може бути реалізована за допомогою виокремлення і адекватної інтерпретації маркерів контекстуалізації.

Основні положення цього розділу відображені в 5 публікаціях [155; 158-159; 162-163].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ДО ДИСЕРТАЦІЇ

Дослідження роману А. Хейлі “Airport” з позицій когнітивно-дискурсивної і комунікативно-функційної парадигм дає можливість проаналізувати текст професійного роману як цілісну комунікативну систему. Такий підхід до дослідження художнього твору інтегрує лінгвоцентричний, текстоцентричний, антропоцентричний і когнітивний підходи та розглядає художній текст як цілісну комунікативну систему в усій повноті відношень *мова – текст – учасники літературної комунікації (автор – читач) – позатекстова дійсність*.

Під час дослідження літературно-художнього твору важливим є урахування жанрових характеристик досліджуваного твору та виокремлення факторів контекстуалізації, що сприяють адекватній інтерпретації і розумінню літературно-художнього твору. Ми кваліфікуємо їх як жанрово обумовлені фактори контекстуалізації і виокремлюємо їх у групу контекстотвірних факторів, що включає літературно-жанрові характеристики, особливості літературного напряму, до якого належить твір, та основні тенденції розвитку цього напряму.

Когерентний комплекс антропологічних, комунікативно-функціональних, когнітивних, фізичних, соціокультурних і жанрово-детермінованих факторів контекстуалізації, що актуалізуються як у вербальній, так і невербальній площинах тексту, виконує важливу когнітивну функцію при декодуванні та інтерпретації тексту.

З огляду на важливість урахування фонових знань учасників літературної комунікації для її адекватної інтерпретації необхідним є виокремлення фонового контексту, що, з одного боку, акумулює фонові знання як автора, так і читача (якими їх уявляє автор), а, з іншого – фоновий контекст, що з ним знайомиться читача під час прочитання роману, породжує у його свідомості нові уявлення, емоції і думки. Обидві функції фонового контексту є текстотвірними та когнітивними, лише в першому випадку маємо породження

первинного тексту із внутрішньою спрямованістю на текст як завершену цілісну систему, в другому випадку – це вторинне породження тексту під час його інтерпретації читачем із зовнішньою спрямованістю на внутрішній світ читача, вплив на його мовну особистість, спонукання його до когніції та емпатії.

Мовна картина фахового світу є комплексним ментальним і мовним утворенням, що акумулює інформацію про об’єктивні реалії фахового середовища, експлікація якої в індивідуальній/колективній свідомості людини відбувається за допомогою мовних засобів, серед яких переважають термінологічна та фахова лексика. За своєю типологією мовна картина фахового світу є колективним, локальним та професійно регламентованим функціональним різновидом літературної картини світу як виду мовної картини світу.

Картина фахового світу актуалізується через фаховий контекст. Фаховий контекст, що реконструює фахове середовище, в якому розгортаються події професійного роману, значною мірою забезпечує цілісність (когерентність) оповіді та її сприйняття читачем.

Фаховий контекст (ФК) літературно-художнього твору є складною багатокомпонентною когнітивно-комунікативною структурою, що відображає матеріально-фізичні параметри фахового середовища, структуруючи віртуальний світ літературного твору та надаючи йому ознак реальної дійсності, у якій розгортаються події професійного роману. Фаховий контекст літературно-художнього твору включає психофізичний, соціокультурний, антропорелевантний, комунікативно-сигнальний і фреймово-ситуативний сегменти. *Психофізичний сегмент ФК* стосовно літературних персонажів актуалізує типові або індивідуальні ментальні та емоційні реакції персонажів-професіоналів на розвиток стереотипних і/або нетипових службових ситуацій і проблем, а також, певною мірою, моделює очікувану реакцію з боку читача роману. *Соціокультурний сегмент ФК* визначає коло певних норм і правил поведінки й особливостей світогляду персонажів, що належать до певних

національних, соціальних, професійних та релігійних груп і спільнот, а також вірогідні соціально- та культурно-детерміновані характеристики читача роману. *Антропорелевантний сегмент ФК* акцентує увагу на колі службових, родинних і суспільних відносин між персонажами твору. Соціокультурний і антропорелевантний сегменти ФК професійного роману стосуються контекстуалізації складних аспектів корпоративної (професійної) культури та етики. *Фреймовий сегмент ФК* моделює стереотипні службові ситуації і поведінкові реакції персонажів-професіоналів, спрямовані на вирішення робочих проблем. *Комунікативно-сигнальний сегмент ФК* твору об'єднує усі вербальні повідомлення, пояснення, коментарі щодо службових колізій, які визначили реакцію персонажів-професіоналів на ці ситуації та вплинули на їхню подальшу поведінку.

Фаховий контекст літературно-художнього твору є, з одного боку, детермінований приналежністю до певного фахового середовища, його професійною специфікою, системою корпоративної (фахової) культури та етики, а, з іншого – глибиною знань автора про цю специфіку та його літературним талантом і майстерністю у відтворенні реалій фахового середовища.

Професійний роман як літературно-художній твір є завершеним і за формою, і за змістом когнітивно-художнім продуктом, що функціонує як текстовий контініум, який зберігає фахові реалії, професійні знання і уявлення окремого фахового середовища, характерного для певного періоду часу розвитку суспільства певної країни як один з сегментів картини світу минулого.

Роман А. Хейлі "Airport" репрезентує специфіку інституційної дійсності, забезпечуючи мовну актуалізацію останньої. Він розширює фонові знання читача з ключових аспектів зображуваного фахового середовища: 1) адміністративно-організаційні та технічні аспекти функціонування такого складного інституціонального середовища, яким є міжнародний аеропорт; 2) проблеми ділової і професійної етики; 3) базові професійні і людські цінності віртуального фахового середовища, відтвореного в романі; 4) базові професійні

і людські цінності реального світу читача. Як результат, в романі письменника формується цілісний комплекс концептуальної, культурної і мовної картин літературного світу А. Хейлі та його персонажів.

В основу концептуального аналізу обраного професійного роману покладено виявлення та інтерпретацію домінантного концепту, визначального для фахової картини світу, представленої у художньому творі: в романі “Airport” – це концепт AIRPORT та опис концептосистеми цього базового концепту.

Модель дослідження фахового контексту включає: 1) лінгвокогнітивне моделювання змісту концепту AIRPORT як універсального концепту загальної концептосфери людства; 2) лінгвокогнітивне моделювання змісту концепту AIRPORT як текстового концепту професійного роману; 3) лінгвокогнітивне моделювання фахового контексту літературно-художнього твору; 4) когнітивно-семантичний аналіз вербалізованої концептуальної системи фахового контексту та чинників контекстуалізації; 5) мовностилістичний аналіз вербальної бази когнітивних структур, що відтворюють фахове середовище в літературно-художньому творі.

Структура змісту концепту AIRPORT є п’ятирівневою польовою: ядро – базовий концепт AIRPORT; приядерна зона, яка включає похідні концепти першого рівня – AREAS, SAFETY, PASSENGERS, AIRLINES, AUTHORITIES, OPERATIONS & SERVICES, AIR TRAFFIC CONTROL, BUILDINGS, DEFFICIENCES, INNOVATIONS; близька периферія з похідними концептами другого рівня: BUILDINGS FOR PASSENGERS, BUILDINGS FOR AIRCRAFT, RUNWAYS, TAXIWAYS, ATC TOWER, ATC OPERATIONS, ATC PERSONNEL, AIRCRAFT, AIRCREW, AIRLINES OPERATIONS, AIRLINES MANAGEMENT; далека периферія з похідними концептами третього рівня: TERMINAL, PASSENGER AIRCRAFT, FREIGHT AIRCRAFT; крайня периферія, або зона суміжних концептів: PASSENGER PODS.

Вербальна база актуалізації концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі складає половину від загальної мовної бази твору. Загальна кількість

слововживань у романі дорівнює 160832. Кількість слововживань фахового змісту в безпосередньому вербальному контексті дорівнює 123123, що становить 76,55% від загального тексту роману. Виокремлена група фахової і термінологічної лексики включає 74354 слововживання, що становить 46,2% від загального тексту та 60,39% від фахового текстового масиву.

Лексична база роману є фахово детермінованою, її домінування у мовній тканині тексту свідчить про прагнення автора адекватно відобразити фаховий контекст твору в усій повноті професійних реалій і відносин. Термінологічна лексика функціонує як продуктивний мовний засіб об’єктивації складного концептуального простору фахового середовища. У стилістично маркованому контексті художнього твору нейтральна термінологічна лексика набуває стилістичного забарвлення.

Тенденція до документалізації оповіді є характерною ознакою авторського стилю А. Хейлі. До тканини твору письменник органічно долучає власноназвну лексику: назви міст, країн, континентів, імена відомих політиків тощо, звертається до історичних реалій розвитку авіації і аеропортів у США.

Історичні реалії, що мають безпосереднє відношення до фахової проблематики роману, при включенні їх у структуру роману, з одного боку, розширюють фаховий контекст художнього твору, додаючи йому документальності, а, з іншого – долучають події, зображені в романі, у реальний історичний контекст, добре відомий читачеві, додаючи вірогідності як подіям роману, так і думкам, висловленим героями твору.

Концепт AIRPORT формує концептуальний простір роману, що є фрагментом концептуальної картини світу, яка відображає особливості фахової сфери авіаперевезень. Концептуальний простір професійного роману є відображенням картини фахового світу.

Концепт AIRPORT відіграє важливу роль у романі А. Хейлі “*Airport*”: 1) він актуалізує середовище, в якому відбуваються усі події роману, це текстовий концепт; 2) варіативність вербальної бази актуалізації цього концепту збагачує мовну тканину твору; 3) номінативне поле концепту

AIRPORT містить чисельні номінації технічних характеристик на основі термінологічної лексики, що позначає предмети, явища та відносини в фаховій сфері авіаперевезень і осучаснює оповідь автора, наближаючи читача до реальних проблем такого складного технічно-господарського комплексу, яким є сучасний міжнародний аеропорт; 4) функціонуючи в стилістично забарвленому просторі літературно-художнього твору, концепт набуває художнього переосмислення і стає символом сучасного суспільства.

Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища аеропорту в однойменному романі А. Хейлі функціонують як ефективні мовні засоби відтворення специфіки інституційного середовища. Основну лексичну базу вербальних маркерів контекстуалізації фахового середовища складає термінологічна лексика.

Структура фахового контексту роману А. Хейлі не вичерпується інституційною сферою авіаперевезень, вона містить також сегменти права та медицини.

Перспектива подальших досліджень когнітивних і стилістичних особливостей творення фахового контексту професійного роману загалом і професійного роману А. Хейлі зокрема, вбачається в розширенні об’єкта аналізу за рахунок включення до фактологічної бази кінотекстів – екранізацій професійних романів як А. Хейлі, так і інших письменників. Такий підхід дозволить визначити когнітивні та стилістичні особливості візуалізації фахового середовища, порівняти ефективність вербальних і візуальних засобів актуалізації фахового середовища в літературно-художній і кінематографічній комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азнаурова Э. С. Очерки по стилистике слова / Э. С. Азнаурова. – Ташкент: Фан, 1973. – 402 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Дискурс как смыслопорождающая категория (дискурс и вторичное знакообразование) / Н. Ф. Алефиренко // Язык. Текст. Дискурс : межвуз. науч. альманах / Ред. Г. Н. Манаенко. – Ставрополь : Изд-во ПГЛУ, 2005. – Вып. 3. – С. 5-13.
3. Алефиренко Н. Ф. Семантика языкового знака в дискурсивно-когнитивном освещении / Н. Ф. Алефиренко // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2006. – №3. – С. 3-7.
4. Арнольд И. В. Семантика. Стилистика. Интертекстуальность / И. В. Арнольд. – СПб., 1999. – С. 71-78.
5. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования) / И. В. Арнольд. : [По спец. «Иностр. яз.]. - 3-е изд. – М. : Просвещение, 1990.– 301 с.
6. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – М. : Флинта; Наука, 2002. – 383 с.
7. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Н. Д. Арутюнова. – М. : Яз. рус. культуры, 1998: XV. – 895 с.
8. Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь / Ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – С. 136-137.
9. Арутюнова Н. Д. Метафора и дискурс / Н. Д. Арутюнова // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 5-32.
10. Аспекты общей и частной лингвистической теории текста : кол. монография / Ред. Н.А. Слюсарева. – М. : “Наука”, 1982. – 192 с.
11. Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста: теория и практика : Учебник; Практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин. – 2-е изд. – М. : Флинта: Наука, 2004 – 496 с.

12. Бабушкин А. П. Общеязыковые концепты и концепты языковой личности / А. П. Бабушкин // Вестник ВГУ. – сер. 1. : Гуманитарные науки. – Воронеж, 1997. – № 2. – С.114-118.
13. Багацька О. В. Концепт РІВНОВАГА в сучасних американських оповіданнях: лексико-граматичний та наративний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „германські мови”. / Багацька Олена Вікторівна. – К., 2007. – 19 с.
14. Байрак Н. В. От функциональной к когнитивно-дискурсивной парадигме лингвистических исследований (по следам недавно прошедшего научного семинара) / Н. В. Байрак // Вестник ВГУ. – 2004. – №4. – С.142-144.
15. Баруздина С. А. Лингвокультурный концепт «время» в метафорических репрезентациях (на материале немецкого языка) : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „германские языки”. / Баруздина Светлана Анатольевна. – Смоленск, 2008. – 24 с.
16. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет / М. М. Бахтин. – М. : «Худож. лит.», 1975. – 502 с.
17. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин. – М. : Сов. Россия, 1979. – 317 с.
18. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – Изд. 2-е. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.
19. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ф. С. Бацевич. – Львів, 2004, – 342 с.; іл., табл.
20. Бацевич Ф. С. Лінгвістична прагматика: спроба обґрунтування проблемного поля і дослідницької одиниці / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 2009. – №1. – С. 29-37.
21. Бацевич Ф. С. Філософсько-методологічні засади сучасної лінгвістики: спроби обґрунтування / Ф. С. Бацевич // Мовознавство. – 2006. – №6. – С. 33-40.
22. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации: Лингвистика. Теория коммуникации. Английский язык / А. Д. Белова; отв. ред.

А. И. Чередниченко. – К. : Киев. нац. ун-т им. Тараса Шевченко, 2003. – 304 с.

23. Бєлова А. Д. Лінгвістичні аспекти аргументації (на матеріалі сучасної англійської мови) : автореф. дис…доктора філол. наук : спец. 10.02.04 „германські мови”. / Алла Дмитрівна Бєлова. – К., 1998. – 30 с.
24. Бєлозьорова Ю. С. Когнітивно-дискурсивна концептуалізація часу в сучасні німецькій мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „германські мови”. / Бєлозьорова Юлія Сергіївна. – Запоріжжя, 2005. – 22 с.
25. Беляевская Е. Г. Семантика слова / Е. Г. Беляевская. – М. : Высшая школа, 1987. – 123 с.
26. Бенвенист Є. Общая лингвистика / Э. Бенвенист; ред., вступ. ст., коммент. Ю. С. Степанов ; пер. с фр. Ю. Н. Караулов. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с. – (Языковеды мира). – Библиогр.: С. 399-406.
27. Бережна О. В. Мовна картина світу художнього тексту як відображення концептуальної картини світу автора / О. В. Бережна // Наукова спадщина професора Ю.О. Жлуктенка та сучасне мовознавство. – Київ. – 2000. – С. 12-17.
28. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
29. Бехта І. А. Дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми / І. А. Бехта // Нова філологія. – 2003. – №1 (16). – С. 12-22.
30. Бехта І. А. Концептосфера у динаміці (текст і дискурс у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми) / І. А. Бехта // Мовні і концептуальні картини світу. – Київ. – 2001. – № 5. – С. 22-26.
31. Бехта І. А. Текст у парадигматичній системі наукових лінгвістичних концепцій кінця XX – початку XXI століття: актуальні та віртуальні стратегії розвитку / І. А. Бехта // Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія) / Заг. ред. К.Я. Кусько. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 164-192.

32. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии / Н. Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамб. ун-та, 2000. – 123 с.
33. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев. – Москва-Берлин : Директ-Медиа, 2016. – 251 с.
34. Большой энциклопедический словарь. Языкознание / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Научн. изд-во «Большая Российская энциклопедия», 1998. – 685 с.
35. Бондаренко Є. В. Картина світу і дискурс: реалізація дуальної природи людини / Є. В. Бондаренко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія ; заг. ред. І. С. Шевченко. – Х. : Константа, 2005. – С. 36-64.
36. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: от психолингвистики к лингвосинергетике / В. Г. Борботько. – М. : КомКнига, 2007. – 288 с.
37. Борисов О. О. Мовні засоби вираження емоційного концепту страх: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „германські мови”. / Борисов Олексій Олександрович. – Донецьк, 2005. – 20 с.
38. Брандес М. П. Стилистика текста: теорет. курс: (на материале нем. яз.): учеб.: [для вузов по специальности «Лингвистика и межкультурная коммуникация»] – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Прогресс-Традиция: ИНФРА, 2004. – 413 с.
39. Васильев С. А. Синтез смысла при создании и понимании текста. – К.: Наукова думка, 1988. – 156 с.
40. Введение в когнитивную лингвистику / Под ред. М. В. Пименовой. – Вып. 4. – Кемерово, 2004. – 208 с.
41. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание : сб. ст. / А. Вежбицкая ; отв.ред. и сост. М. А. Кронгауз ; вступ. ст. Е. В. Падучева. – М. : Русские словари, 1996. – 411с.

42. Виноградов В. А. Типология / В. А. Виноградов // Лингвистический энциклопедический словарь / Ред. В. Н. Ярцева. – М.: Сов. энцикл., 1990. – С. 512-514.
43. Виноградов В. В. О теории художественной речи / В. А. Виноградов. – М. : Высш. шк., 1972. – 240 с.
44. Виноградов В. В. О языке художественной прозы : Избранные труды / В. А. Виноградов. – М.: Наука, 1980. – 360 с.
45. Винокур Т. Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц. – М. : Наука, 1980. – 236 с.
46. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат [Електронний ресурс] : / Л. Витгенштейн Л. / Пер. с нем. В. Добронравов, Д. Лахута; общ. ред. и предисл. В. Ф. Асмус. – М. : Наука, 1958 (2009). – 133 с. – [Цит. 2016, 2 сентября]. – Режим доступу : https://ru.m.Wikipedia.org. – Назва з екрану.
47. Вовченко А. М. Інтерпретація тексту і реалізація закладених автором смислів / А. М Вовченко // Наукова спадщина професора Ю.О. Жлуктенка та сучасне мовознавство. – Київ. – 2000. – С. 57-60.
48. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства теленомных лингвоконцептов : монография / С. Г. Воркачев. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 214 с.
49. Воркачев, С. Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа : монография / С. Г. Воркачев. – Краснодар, 2002. – 142 с.
50. Воркачев С. Счастье как лингвокультурный концепт : монография / С. Г. Воркачев. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2004. – 192 с.
51. Воркачев С. Г. Концепт как «зонтиковый термин» / С. Г. Воркачев // Язык, сознание, коммуникация. – М., 2003. – Вып. 24. – С. 5-12.
52. Воркачев С. Г. Лингвкультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1. – С. 64-77.

53. Воробйова О. П. Про потрійний підхід до тексту та його категорій / О. П. Воробйова // Іноземна філологія. – 1993. – № 106. – С. 46-53.
54. Воробьева О. П. Семантическое пространство художественного текста: интерпретация мира и мир интерпретаций / О. П. Воробйова // Категоризация мира: пространство и время: Материалы науч. конф. – М. : Диалог, МГУ, 1997. – С. 39-40.
55. Воробьова О. П.Текстовые категории и фактор адресата/ О. П. Воробйова. – К. : Вища школа, 1993. – 200 с.
56. Гальперин И. Р. О понятии «текст» / И. Р. Гальперин // Вопр. языкознания. – 1974. – Вып. №6. – С. 522-532.
57. Гальперин И. Р. Грамматические категории текста (опыт обобщения) / И. Р. Гальперин // Известия АН СССР. Серия литературы и языка. – 1977. – Т. 36. – № 6. – С. 552-532.
58. Гальперин И. Р. Информативность единиц языка / И. Р. Гальперин. – М. : Высш. шк., 1971. – 175 с.
59. Гальперин И. Р. Относительно употребления терминов „значение”, „смысл”, „содержание” в лингвистических работах / И. Р. Гальперин // Науч. докл. высшей школы: Филол. науки. – 1982. – №5. – С. 34 – 43.
60. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 138 с.
61. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту / К. Ю. Голобородько // Культура народов Причерноморья : науч. журнал / Гл. ред. Ю. А. Катунин. – Симферополь: Таврический нац. ун-т им. В. А. Вернадского.– 2002. – № 32 – С. 27-29.
62. Голованова Е. И. Введение в когнитивное терминоведение : Учебное пособие / Е. И. Голованова. – [Электронный ресурс]. – [Цит. 2015, 2 мая]. – Режим доступа : http://thelib.ru/books/e_i_golovanova/vvedenie_v_kognitivnoe_terminovedenie_uchebnoe_posobie-read.html. – Назва з екрану.
63. Гончарова Н. Н. Языковая картина мира как объект лингвистического описания [Электронный ресурс] : / Н. Н. Гончарова // Известия Тульского

государственного университета. Гуманитарные науки. – Выпуск № 2. – 2012. – [Цит. 2015, 25 декабря]. – Режим доступа : http://cyberleninka.ru/article/n/yazykovaya-kartina-mira-kak-obekt-lingvisticheskogo-opisaniya. – Назва з екрану.

64. Горобець І. С. Мовні засоби відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „германські мови”. / Горобець Ірина Сергіївна. – Донецьк, 2007. – 20 с.
65. Д’яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення / А. С. Д’яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМАcademia, 2002. – 290 с.
66. Данильчук О. М. „Хейлі... – Феномен...” (до питання своєрідності художньої манери американського прозаїка ХХ століття) / О. М. Данильчук // Гуманітарний вісник НУК (Національний університет кораблебудування): збірник наукових праць. – Т. 2. – Миколаїв: Ілліон, 2009. – С. 54-58.
67. Дейк Т. А. ван. Вопросы прагматики текста / Т. А. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1978. – С. 259-336.
68. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация : пер. с англ. / Т. А. ван Дейк / Сост. В. В. Петров; Ред. В. И. Герасимов. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
69. Демьянков В. З. Понятие и концепт в художественной литературе и научном языке / В. З. Демьянков // Вопросы филологии. – 2001. – № 1. – С. 35-47.
70. Демьянков В. З. Прагматические основы интерпретации высказывания / В. З. Демьянков // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1981. – Т. 40. – № 4. – С. 368-377.
71. Демьянков В. З. Термин «концепт» как элемент терминологической культуры / В. З. Демьянков // Язык как материя смысла : сб. ст. в честь академика Н. Ю. Шведовой / отв. ред. М. В. Ляпон. – М. : Изд. центр «Азбуковник», 2007. – С. 606-622.

72. Дискурс іноземномовної комунікації : колективна монографія / Заг. ред. К. Я. Кусько. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 495 с.
73. Домашнев А. И., Шишкина И. П., Гончарова Е. А. Интерпретация художественного текста / А. И. Домашнев, И. П. Шишкина, Е. А. Гончарова. – М. : Просвещение, 1989. – 208 с.
74. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках : Монографія / Р. І. Дудок. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І.Франка, 2009. – 358 с.
75. Єфименко О. Є. Концепт “СТЕП” в українській мові: словникова, текстова і психолінгвістична парадигма : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „українська мова”. / Єфименко Олександра Євгенієвна. – Х., 2005. – 19 с.
76. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймовые сети / С. А. Жаботинська // Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства. Проблеми прикладної лінгвістики. – Одеса : Астропринт, 2004. – № 9. – С. 81-92.
77. Жаботинская С. А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования / С. А. Жаботинская // Лінгвістичні студії : Черкаський державний університет. – Черкаси : Сіяч, 1997.– Вип. 2. – С. 3-11.
78. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ: типы фреймов / С. А. Жаботинская // Вісник Черкаського державного університету. – 1999. – Вип. 11. – С. 12-25.
79. Жайворонок В. В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення / В. В. Жайворонок // Культура народов Причерноморья: науч. журнал / гл. ред. Ю. А. Катунин. – Симферополь: Таврический нац. ун-т им. В. А. Вернадского. – 2002. – № 32. – С. 51-53
80. Жаманова Ю. В. Профессиональная речь в художественном тексте как объект межъязыковой передачи (на материале лексики кабинного экипажа в романе А. Хейли «Аэропорт» и его русском переводе) /

Ю. В. Жаманова // Вестник МГОУ. Серия : Лингвистика. – 2015. – № 2. – С. 56-64.

81. Железнова Ю. В. Лингвокогнитивное и лингвокультурное исследование концепта «семья» : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 „теория языка”. / Железнова Юлия Владимировна. – Ижевск, 2009. – 27 с.
82. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 338 с.
83. Залевская, А. А. Психолингвистический подход к проблеме концепта / А. А. Залевская // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / Ред. И. А. Стернин. – Воронеж : Воронежский государственный университет. – 2001. – С. 36-44.
84. Залевская А. А. «Образ мира» vs «языковая картина мира» // Картина мира и способы ее репрезентации : научные доклады конференции «Национальные картины мира: язык, литература, культура, образование» (21-24 апреля 2003 г., Курск) / Ред. Л. И. Гришаева, М. К. Попова. – Воронеж : ВГУ, 2003. – С. 41-47.
85. Зализняк А. А., Булыгина Т. В., Шмелев А. Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) / А. А. Зализняк, Т. В. Булыгина, А. Д. Шмелев // Вопросы языкознания. – 2000. – № 2. – С. 148-151.
86. Зарубежная лингвистика. I : пер. с англ. / Общ. ред. В. А. Звегинцева, Н. С. Чемоданова. – М.: Прогресс, 1999. – 308 с.
87. Зарубежная лингвистика. II : пер. с англ. / Общ. ред. В. А. Звегинцева, Б. А. Успенского, Б. Ю. Городецкого. – М.: Прогресс, 1999. – 268 с.
88. Зарубежная лингвистика. III : пер. с англ. / Общ. ред. В. Ю. Розенцвейга, В. А. Звегинцева, Б. Ю. Городецкого. – М.: Прогресс, 1999. – 352 с.
89. Зарубежная литература XX века / Ред. Л. Г. Андреев. – Изд. 2-е. – М. : Высшая школа, 2004. – 560 с.
90. Іванова І. Б. Фразеосемантичне поле “життя/смерть”: національні стереотипи та їх кореляції : Дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. філол.

наук : спец. 10.02.01 „українська мова”. / Іванова Ірина Борисівна. – К., 2008. – 198 с.

91. Каменская О. Л. Текст как средство коммуникации / О. Л. Каменская // Лингвистические проблемы текста : Сборник научных трудов / Отв. ред. О. М. Москальская. – Моск. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. М. Тореза.– М., 1980. – Вып. 158. – С. 3-11.
92. Каменская О. Л. Текст и коммуникация / О. Л. Каменская. – М. : «Высшая школа», 1990. – 151 с.
93. Карасик, В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
94. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс : монография / В. И. Карасик. – М. : Гнозис, 2004. – 390 с.
95. Карасик В. И. Этноспецифические концепты / В. И. Карасик // Введение в когнитивную лингвистику / Отв. ред. М. В. Пименова. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005. – С. 61-105.
96. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М. : Наука, 1987. – 263 с.
97. Караулов Ю. Н., Петров В. В. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса / Ю. Н. Караулов, В. В. Петров // Язык. Познание. Коммуникация. – М. : Прогресс, 1989. – С. 5-11.
98. Керер, К. А. «Американская мечта» в системе профессионально-культурных ценностей в производственных романах А. Хейли / К. А. Керер // Пятые Лазаревские чтения: «Лики традиционной культуры» : мат-лы междунар. научн. конф. / Ред. Н. Г. Апухтина. – Челябинск : Челяб. гос. акад. культуры и искусств, 25-26 февр. 2011 г. : в 2 ч. – Челябинск, 2011. – Ч.II. – С. 20-24.
99. Керер К. А. Реализация концептосферы ”профессиональная деятельность” в современном производственном романе : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филологических наук : спец. 10.02.19 ”теория языка”. / Керер Ксения Александровна. – Челябинск, 2011. – 20 с.

100. Керер К. А. Вербализация концепта «профессия» в романе А. Хейли «Сильнодействующее лекарство» / К. А. Керер // Вестник Челябинского госуниверситета. Сер. Филология. Искусствоведение. – Вып. 40. – 2010. – № 4 (185). – С. 93-97.
101. Керер К. А. Лингвокультурный образ профессионала в производственных романах Артура Хейли / К. А. Керер // Вестник Челябинского гос. ун-та. Сер. Филология. Искусствоведение. – Вып. 55. – 2011. – No. 17 (232). – С.67-71.
102. Керер К. А. Отражение концептосферы «профессиональная деятельность» в романах А. Хейли / К. А. Керер // Четвертые Лазаревские чтения: Лики традиционной культуры: прошлое, настоящее, будущее : мат. междунар. научн. конф. – Челябинск, 2008. – Ч. 1. – С. 344-348.
103. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика : учебник / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с. : ил., табл.
104. Кожемякин Е. А. "Дискурсивный поворот" современных социально-гуманитарных исследований / Е. А. Кожемякин // Личность. Культура. Общество. – 2007. – Т. IX. – Вып. 4. – С. 205-214.
105. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации / И. М. Колегаева. – Одесса: Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова, 1991. – 121 с.
106. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура текста / Г. В. Колшанский. – М. : Наука, 1984. – 175 с.
107. Кононенко В. Концепти українського дискурсу: монографія / В. Кононенко. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2004. – 248 с.
108. Кравченко Н. К. Контекст как лингвокогнитивная категория дискурс-анализа / Н. К. Кравченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 9 (268). – Ч.І. – С.257-261.
109. Красных В. В. “Свой” среди “чужих”: миф или реальность : монография / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 374 с.

110. Красных В. В. От концепта к тексту и обратно (к вопросу о психолингвистике текста) / В. В. Красных // Вестник Московского ун-та. Сер. 9. Филология. – 1998. – № 1. – С. 53-70.
111. Краткий словарь когнитивных терминов / Сост. : Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина ; под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
112. Краткий словарь лингвистических терминов / Сост. Н. В. Васильева и др. – М. : Русский язык, 1995. – 176 с.
113. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
114. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность : сб. ст. / Ред. С.А.Ромашко – М. : ИНИОН РАН, 2000. – С. 5-25.
115. Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики / Е. С. Кубрякова // Известия АН. – 2004. – Т.63. – №3. – С.3-12. – (Сер. лит. и яз.)
116. Кубрякова Е.С. Роль словообразования в формировании языковой картины мира / Е. С. Кубрякова // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1988. – С. 141-172.
117. Кубрякова Е.С. Проблема представления знаний в современной науке и роль лингвистики в решении этих проблем / Е. С. Кубрякова // Язык и структуры представления знаний. – М.: ИНИОН, 1992. – С. 4-38.
118. Кубрякова Е. С., Александрова О. В. Виды пространств текста и дискурсу / Е. С. Кубрякова, О. В. Александрова. // Категоризация мира: пространство и время: мат. науч. конф. – М. : Диалог; МГУ, 1997. – С. 15-16.
119. Кусько К.Я. Дискурс іноземномовної комунікації: концептуальні питання теорії та практики / К. Я. Кусько // Дискурс іноземномовної комунікації (колект. монографія) / Заг. ред. К.Я. Кусько. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 25-48.

120. Кусько К.Я. Текст як об’єкт дослідження у світлі наукової спадщини Ю. О. Жлуктенка / К. Я. Кусько // Наукова спадщина професора Ю.О. Жлуктенка та сучасне мовознавство : зб. наук. пр. – К., 2000. – С. 166-170.
121. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
122. Лазуренко Е.Ю., Саломатина М. С., Стернин И. А. Профессиональная коммуникативная личность / Е. Ю. Лазуренко, М. С. Саломатина, И. А. Стернин // Коммуникативное поведение. – Воронеж : Истоки, 2007. – Вып. 28. – 194 с.
123. Левицкий А. Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка / А. Э. Левицкий. – К. : АСА, 1998. – 362 с.
124. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1997. – 365 с.
125. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1992. – 685 с.
126. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста : Антология. – М., 1997. – С. 280-287.
127. Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос / А. Ф.Лосев. – М.: Мысль, 1993. – 958 с.
128. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 280 с.
129. Мартинюк А. П. Концепт із позицій інтегративної теорії мови [Електронний ресурс] : / А. П. Мартинюк // Філологічні трактати – Т.1. – №2. – 2009. – С. 101-107. – [Цит. 2015, 1 грудня].– Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/FilTr/2009_2/09mapitm.pdf. – Назва з екрану.
130. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие / В. А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.

131. Маслова В.А. Введение в когнитивную лингвистику : учебное пособие / В. А. Маслова. – [3-е изд., испр.] – М. : Флинта : Наука, 2007 – 296 с.
132. Мінаєва Е. В. Гендерна концептологія: мовна репрезентація концептів "Дім" і "Любов" у жіночій поезії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 “російська мова” / Мінаєва Елла Вікторівна. – Сімферополь, 2007. – 23 с.
133. Морковкин В. В., Морковкина А. В. Русские агнонимы (слова, которые мы не знаем) / В. В. Морковкин, А. В. Морковкина. – М., 1997. – 415 с.
134. Морозова Е. И. Дискурс как онтологическая сущность и дискурсивный анализ как методологический подход к анализу языка / Е. И. Морозова // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – № 611. – С. 92-95.
135. Морозова Е. И. Концепт и концептуальная категория / Е. И. Морозова // Вісник ХНУ. – 2004. – № 636. – С. 115-119.
136. Московская Н. Л., Мацаева М. А. К вопросу о жанровой специфике производственного романа (на материале произведений Артура Хейли) [Электронный ресурс] : / Н. Л. Московская, М. А. Мацаева // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2013. – № 3. – [Цит. 2016, 20 ноября]. – Режим доступа : http://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-zhanrovoy-spetsifike-proizvodstvennogo-romana-na-materiale-proizvedeniy-artura-heyli. – Назва з екрану.
137. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения / М. В. Никитин. – М. : Высшая школа, 1988. – 168 с.
138. Никитина Т. Г., Павлова А. Н. Жанровая специфика профессионального романа в произведениях Артура Хейли [Электронный ресурс] : (сб. ст. мат. XLVIII междунар. науч.-практ. конф.) / Т. Г. Никитина, А. Н. Павлова // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии: – Новосибирск: СибАК, 2015. – № 5(48). – [Цит. 2016, 15 марта]. – Режим доступа : http://sibac.info/conf/philolog/xlviii/42164. – Назва з екрану.

139. Огаркова Г. А. Вербалізація концепту кохання в сучасній англійській мові: когнітивний та дискурсивний аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “германські мови”. / Огаркова Ганна Анатоліївна. –К., 2005. – 20 с.
140. Островська О. М. Засоби мовної реалізації категорії оцінки (на матеріалі прози А. Хейлі та К. Кольєра) / О. М. Островська // Іноземна філологія. – Львів, 1994. – Вип. №107. – С.81-85.
141. Островська О.М. Лінгвостилістичні засоби реалізації категорії оцінки (на матеріалі американської художньої прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “германські мови”. / Островська Олескандра Миколаївна. – Львів, 2001. – 20 с.
142. Пальчевська О. С. Концепт ШЛЯХ в англійській, французькій та українській мовах: лінгвокогнітивний та етнолінгвістичний ракурси : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “загальне моознавство”. / Пальчевська Олександра Святославівна. – Донецьк, 2006. – 20 с.
143. Паршин П. Б. Идиополитический дискурс / П. Б. Паршин // Диалог'96 по компьютерной лингвистике и ее приложениям : Труды международного семинара. – М., 1996. – С. 192-198.
144. Перебийніс В. І. Статистичні методи для лінгвістів / В. І. Перебийніс. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 170 с.
145. Петрова Н. В. Текст и дискурс / Н. В. Петрова // Вопросы языкознания. – 2003. – №6. – С. 123-131.
146. Пиксендеева В. Г. Способы лингвистической экспликации макроконцепта «время» в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “германские языки”. / Пиксендеева Виктория Геннадьевна. – Санкт-Петербург, 2009. – 16 с.
147. Пименова М. В. Принципы категоризации и концептуализации мира / М. В. Пименова // Studia Linguistica Cognitiva. Язык и Познание:

методологические проблемы и перспективы. – Вып 1. – М. : Гнозис, 2006. – С. 172-185.

148. Пименова М. В. Предисловие // Введение в когнитивную лингвистику / Ред. М. В. Пименова. – Вып. 4. – Кемерово, 2004. – 208 с.
149. Полюжин М. М. Дискурсивні стратегії та організуючі стереотипні висловлювання в англійській мові / М. М. Полюжин // Дискурс іноземномовної комунікації. – Львів : Вид-во Львівського нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2002. – С. 49-75.
150. Полюжин М. М. Концепт як базова когнітивна сутність / М. М. Полюжин // Мовні і концептуальні картини світу. – Київ. – 2001. – № 5. – С. 182-185.
151. Попова З. Д., Стернин И. А. Очерки по когнитивной лингвистике / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во «Истоки», 2003. – 191 с.
152. Попова З. Д. Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / З. Д. Попова. – Кемерово : Комплекс «Графика», 2004. – 146 с.
153. Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика [Электронный ресурс] : монография / З. Д. Попова, И.А. Стернин. – [Цит. 2014, 20 декабря]. – Режим доступа : http://zinki.ru/book/kognitivnaya-lingvistika/.– Назва з екрану.
154. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2013. – Вип. 27. – Ч. І. – С. 324-330.
155. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації фахового середовища в літературно-художньому творі (на матеріалі роману "Аеропорт" А. Хейлі) / А. В. Посохова // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. – Вип. 138. – Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2015. – С. 449-452.
156. Посохова А. В. Вербалізація концепту "Airport" в структурі літературно-художнього твору (на матеріалі роману А.Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних

закладах : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2015. – Вип. 31. – С. 72-80.

157. Посохова А. В. Термінологічна лексика як ефективний засіб відтворення фахового контексту в художньому творі / А. В. Посохова // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2017. – № 70. – С. 187-191.
158. Посохова А. В. Вербальні маркери контекстуалізації надзвичайних службових ситуацій у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Мова і культура : науковий журнал. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. – Вип. 10. – Т. IV(184). – С. 458-465.
159. Посохова А. В. Мовностилістичні особливості вживання термінологічної лексики для зображення конфліктної ситуації у романі А. Хейлі "Аеропорт" / А. В. Посохова // Американські та британські студії: мовознавство, літературознавство, міжкультурна комунікація: зб. наук. праць. – К. : Талком, 2015. – С. 65-70.
160. Посохова А. В. Когнітивно-семантичний простір професійного роману / А. В. Посохова // Молодий вчений : науковий журнал. – № 12.1 (40), грудень 2016 р. – Ч. II. – Херсон, 2016. – С. 364-367.
161. Посохова А. В. Типологія контексту літературно-художнього твору / А. В. Посохова // Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії : мат. I Міжнар. симпозіуму [“Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії”], (Київ, 17-19 квітня 2013 р.) / МОН України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – Т.2. – С. 142-145.
162. Посохова А. В. Вивчення вербальних засобів контекстуалізації фахового середовища в англомовному художньому тексті / А. В. Посохова // Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам немовних спеціальностей : Мат. Міжнар. науково-практ. конф. [“Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: методика викладання гуманітарних дисциплін студентам

немовних спеціальностей”], (Київ, 7-8 червня 2013 р.) / МОН України, Національний авіаційний університет. – К. : Університет «Україна», 2013. – С. 106-107.

163. Посохова А. В. Мовні засоби відтворення реалій фахового середовища в романах Артура Хейлі / А. В. Посохова // Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук : Праці II Всеукр. наук. конф. [“Актуальні проблеми соціально-гуманітарних наук ”], (Дніпропетровськ, 30 листопада 2013 р.) / МОН України, Національна металургійна академія України. – Дніпропетровськ : Роял Принт, 2013. – С. 112-113.
164. Постовалова В. И. Картина мира в жизнедеятельности человека / В. И. Постовалова // Роль человеческого фактора в языке: Язык и картина мира / Ред Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1988. С. 8-69.
165. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : Спілка рекламістів України, 1996. – 175 с.
166. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – № 6. – С.110-122.
167. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики : Монографія / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем’єр, 2008. – 332 с.
168. Радзієвська Т. В. Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзієвська. – К., 1993. – 192 с.
169. Раду А. Жанровий контекст рекламного дискурсу / А. Раду // Дискурс іноземномовної комунікації (колективна монографія) / Заг. ред. К. Я. Кусько. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 322-344.
170. Разинкина Н. М. Функциональная стилістика / Н. М. Разинкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 181 с.
171. Разорёпов Д. А. Термин в современном художественном произведении (на материале английского языка) : дисс. … на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 “германские языки”. / Разорёпов Дмитрий Александрович. – Тула, 2007. – 157 с.

172. Ребрій О. В. Когнітивна та комунікативна складові вербалізації змісту мовним знаком / О. В. Ребрій // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2006. – №725. – С. 16-20. – (Серія: Романо-германська філологія.).
173. Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира / Отв. ред. Б. А. Серебряков. – М., 1988. – 364 с.
174. Селезнева С. Ю. Концептуальная интеграция: направления в исследовании (обзор) [Электронный ресурс] : / С. Ю. Селезнева // Реферативный журнал. Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Серия 6: Языкознание / Институт научной информации по общественным наукам РАН. – 2002. – №3. – С. 140–157. – [Цит. 2015, 2 мая]. – Режим доступу до журн. : http://elibrary.ru/download/ 99063088.pdf. – Назва з екрану.
175. Селиванова Е. А. Когнитивная ономасиология / Е. А. Селиванова. – К. : Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
176. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации: монографическое учебное пособие / Е. А. Селиванова. – К. – ЦУЛ, «Фитосоциоцентр», 2002. – 336 с.
177. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
178. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
179. Скідан О. Г. Контрастивні стилістичні засоби втілення концепту ТВОРЧА ОСОБИСТІСТЬ у художніх текстах У.С.Моема : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “германські мови”. / Скідан Ольга Геннадіївна. – Харків, 2007. – 20 с.
180. Словарь американской лингвистической терминологии / Сост. Э. Хэмп. – М. : Изд-во иностр. лит., 1964. – 240 с.
181. Словарь лингвистических терминов / Сост. Ж. Марузо. – М. : Изд-во иностр. лит., 1960. – 436 с.

182. Словарь литературоведческих терминов / Ред.-сост. Л. И. Тимофеев, С. В. Тураев. – М. : Просвещ., 1974. – 509 с.
183. Словарь-справочник лингвистических терминов: пос. для учителей / Сост. Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 2-е изд. – М. : Просвещ., 1976. – 544 с.
184. Словник лінгвістичних термінів / Укл. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
185. Словник лінгвістичних термінів / Укл. Є. В. Кротевич, Н. С. Родзевич. – К. : Вид-во АН УССР, 1957. – 235 с.
186. Соколова Н. В. Вербалізація концептосфери "фемінізм" в американському жіночому дискурсі XIX - XXI ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “германські мови”. / Соколова Наталя Валеріївна. – Одеса, 2007. – 21 с.
187. Сологуб Н. М. Мовний портрет Яра Славутича. – К. : Дніпро; Вінніпеґ: Українська Вільна Академія Наук, 1999. – 152 с.
188. Соломоник А. Семиотика и лингвистика / А. Соломоник. – М. : Молодая гвардия, 1995. – 352 с.
189. Сорокин Ю. А. Этническая конфликтология / Ю. А. Сорокин. – Самара, 1994. – 175 с.
190. Старко В. Ф. Концепт ГРА в контексті слов’янських і германських культур (на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов) : автореф. дисс. на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.15 “загальне мовознавство”./ Старко Вавсиль Феодосійович. – К., 2004. – 17 с.
191. Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип Причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца XX века : сб. статей. – М. : РГГУ, 1995. – С. 35-48.
192. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов.– М. : Школа «ЯРК», 1997. – 824 с.
193. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Ю.С. Степанов – М. : Изд-во. ЛКИ, 2007. – 312 с.

194. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания / Ю. С. Степанов. – М. : Просвещение, 1975. – 271 с.
195. Степанов Ю. С. Семантика / Ю. С. Степанов // Лингвистический энциклопедический словарь / Ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 438-440.
196. Стернин И. А. Методика исследования структуры концепта / И. А. Стернин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / Ред. И. А. Стернин. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2001. – С. 58-65.
197. Сулима В. Біблійні концепти і проповідницька традиція української літератури / В. Сулима // Слово і час. – 2007. – № 12. – С 3-14.
198. Сусов А. А., Сусов И. П. Размышления о концептах / А. А. Сусов, И. П. Сусов // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. –2006. – № 726. – Вип. 49. – С. 14–20. – (Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов).
199. Торсуева И. Г. Контекст / И. Г. Торсуева // Лингвистический энциклопедический словарь / Ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 238-239.
200. Филлипс Л. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л. Филлипс, М. В. Йоргенсен ; [Пер. с англ. А. А. Киселевой]. – Х. : Изд-во «Гуманитарный центр», 2008. – 352 с.
201. Филлмор Ч. Основные проблемы лексической семантики / Ч. Филлмор // Зарубежная лингвистика. III / Общ. ред. В. Ю. Розенцвейга, В. А. Звегинцева, Б. Ю. Городецкого. – [Пер. с англ., нем., фр.]. – М. : Изд. гр. “Прогресс”, 1999. – С. 303-351.
202. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарбежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1988. – С. 52-92.
203. Чернейко Л. О. Базовые понятия когнитивной лингвистики в их взаимосвязи / Л. О. Чернейко // Язык, сознание коммуникация: сб. статей / Ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : МАКС Пресс, 2005. – Вып. 30. – С. 43-73.

204. Чернова И. В. Концептуализация понятия «отель» в индивидуально-авторской картине мира (на материале романа А. Хейли «Отель») : Дисс… на соискание научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “теория языка”. / Чернова Ирина Валериевна. – Краснодар, 2015. – 202 с.
205. Чернявская В. Е. Дискурс как объект лингвистических исследований / В. Е. Чернявская // Текст и дискурс: проблемы экономического дискурса : сб. науч. тр. – СПб. : Изд-во Санкт-Петербургск. гос. ун-та экономики и финансов, 2001. – С. 11-22.
206. Чрділелі Т., Мельникова А. Особливості функціонування термінів у контексті художнього твору / Т. Чрділелі, А. Мельникова // Теоретична і дидактична філологія. – 2013. – Випуск 16. – С. 371-379.
207. Шевченко И. С. Подходы к анализу концепта в современной лингвистике / И. С. Шевченко // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2006. – № 725. – С. 192-195.
208. Шевченко И. С., Морозова Е. И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование / И. С. Шевченко, Е. И. Морозова // Вісник ХНУ. – Харків: Константа, 2003. – № 586. – С. 33-38.
209. Шевченко І. С., Морозова О. І. Дискурс як мисленнєво-комуніктивна діяльність / І. С. Шевченко, О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / Заг. ред. І. С. Шевченко:. – Х. : Константа, 2005. – С. 21-28.
210. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / Заг. ред. І. С. Шевченко. – Х. : Константа, 2005. – С. 9-20.
211. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : кол. монографія / Заг. ред. І. С. Шевченко:. – Х. : Константа, 2005. – С. 105-117.
212. Шевченко І. С. Прагмалінгвістика: QUO VADIS? / І. С. Шевченко // Наук. вісник каф. ЮНЕСКО КНЛУ. – 2003. – Вип.7. – С. 51-57.

213. Шевченко І. С. Холістична прагмалінгвістика: напрямки розвитку / І. С. Шевченко // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – № 611. – С. 69-73.

214. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : монография / Е. И. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 326 с.

215. Штерн, І. Б. Вибрані топіки і лексикон сучасної лінгвістики : Енцикл. словник для фахівців з теоретикогуманіт. дисциплін та гуманіт. інф-ки / І. Б. Штерн. – К. : «АртЕк», 1998. – 336 с. – (Трансформація гуманітарної освіти в Україні).

216. Эффективная коммуникация: история, теория, практика : словарь-справочник. – М. : Олимп, 2005. – 959 с.

217. Язык: теория, история, типология / Ред. Н. С. Бабенко. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 512 с.

218. Яремко Я. П. Стратифікація концепту / Я. П. Яремко // Мовознавство. – 2009. – №1. – С. 60–69.

219. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації : монографія / Т. В. Яхонтова. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – 420 с.

220. An Encyclopaedia of Language / Ed. N. Collinge. – L. : Routledge, 1990. – 1011 p.

221. ABBYY Lingvo x 5, Universal English-Ukrainian Dictionary. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа : http://www.abbyy.ua/ua/products/personal/lingvo/.

222. American Heritage® Dictionary of the English Language, 5th ed. Copyright © 2011 by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. Published by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. – [Electronic resource]. – Available from : http://www.thefreedictionary.com/airport. – Accessed : June 15, 2016.

223. Axelrod R. The Structure of Decision: Cognitive Maps of Political Elites / R. Axelrod. — New Jersey : Princeton University Press, 1976. – 422 p.

224. Baldick C. Oxford Concise Dictionary of Literary Terms / C. Baldick. – Oxford : OUP, 1990. – 245 p.

225. Beach J. Types of Communication Contexts [Electronic resource] : J. Beach. – Available from : http://www.ehow.com/info_8281374_types-communication-contexts.html. – Accessed : September 10, 2015.

226. Bhatia V. K. Analyzing Genre. Language Use in Professional Settings / V. K. Bhatia. – L. - N.Y. : Longman Group UK Ltd., 1993. – 246 p.

227. Bucknell B. English Learning & Literature – Text and Context : Speech to Belarus State Linguistic University [Electronic resource] : / B. Bucknell // The Biennial National Conference of English teachers. – Minsk. – Nov. 13, 2014. – Available from : https://www.gov.uk/government/speeches/english-learning-literature-text-and-context. – Accessed : November 11, 2014.

228. Burke P. Context [Electronic resource] : / P. Burke // New Dictionary of the History of Ideas. – The Gale Group, Inc., 2005. – Available from Encyclopedia.com : http://www.encyclopedia.com/doc/1G2-3424300165.html. – Accessed : November 17, 2015.

229. Bussmann H. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / H. Bussmann / [translated and edited by] G. Trauth, K. Kazzazi, S. Newton, E. Thompson, G. Trauth. – L. : Routledge, 1998. – 1304 p.

230. Collingwood R. G. Outlines of a Philosophy of History / R. G. Collingwood // The Idea of History / Ed. J. van der Dussen. – Oxford : Clarendon, 1993. – P. 426-496.

231. Context of situation / Oxford Reference. – [Electronic resource]. – Available from : www/oxfordreference.com. – Accessed : October 9, 2013.

232. Collins English Dictionary. – 2012 Digital Ed. – [Electronic resource] : William Collins Sons & Co. Ltd. 1979, 1986; HarperCollins Publishers 1998, 2000, 2003, 2005-2007, 2009, 2012. – Available from : http://dictionary.reference.com/browse/airport. – Accessed : March 25, 2016.

233. Collins English Dictionary. – Complete and Unabridged, 12th ed., 2014. [Electronic resource] : © HarperCollins Publishers 1991, 1994, 1998, 2000, 2003, 2006-2007, 2009, 2011, 2014. – Available from : http://www.thefreedictionary.com/airport. – Accessed : June 15, 2016.

234. Cook G. Discourse and Literature : the Interplay of Form and Mind / G. Cook. – 2nd imp. – Oxford: OUP, 1995. – 283 p.
235. Cook G. Discourse / G. Cook. – Oxford: OUP, 1990. – 163 p.
236. Cook G. Texts, Extracts, and Stylistic Texture / G. Cook // Literature and Language Learning. – 2nd imp. – Oxford : OUP, 1987. – P. 150-166.
237. Cramsh C. Language and Culture / C. Cramsh. – Oxford : OUP, 1998. – 134 p.
238. Davies F. Introducing reading / F. Davies. – L. : Penguin Books Ltd., 1995. – 191 p.
239. Degand L. Simon A. C. On identifying basic discourse units in speech : theoretical and empirical issues [Electronic resource] : / L. Degand, A. C. Simon // Discourse. – 2009. – No 4. – Available from : http://discours.revues. org/index5852.html. – Accessed : June 1, 2015.
240. Definition of airport from the Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus [Electronic resource] : © Cambridge University Press. – Available from : http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/airport. – Accessed : June 15, 2016.
241. Dictionary.com "airport," in Dictionary.com Unabridged [Electronic source] : Based on the Random House Dictionary, Random House, Inc. 2016. – Available from : http://www.dictionary.com/browse/airport. – Accessed : June 1, 2016.
242. Dictionary of Military and Associated Terms : US Department of Defense 2005 : Based on WordNet 3.0, Farlex clipart collection [Electronic resource] : © 2003-2012 Princeton University, Farlex Inc. – Available from : http://www.thefreedictionary.com/airport. – Accessed : June 5, 2016.
243. Dijk T. A. van. Text and Context. Explorations in the semantics and pragmatics of discourse / T. A. van Dijk. – New York : Longman Inc., 1992. – 6th imp. – 261 p.
244. Dijk T. van. Critical Discourse Studies: A Sociocognitive Approach / T. van Dijk // Methods of critical discourse analysis / Eds. R. Wodak, M. Meyer. – L. : Sage, 2009. – P. 62-85.

245. Dijk T. van. Discourse and Manipulation / T. van Dijk // Discourse and Society. – 2006. – Vol. 17, №2. – P. 359-383.
246. Fairclough N. Discourse and Social Change / N. Fairclough. – Cambridge : Polity Press, 1992. – 258 p.
247. Galperin I. R. Stylistics / I. R. Galperin. – 2nd ed. – M.: Higher school, 1977. – 336 p.
248. Glossary of Literary Terms [Electronic resource]. – Available from : http://rwc.hunter.cuny.edu/reading-writing/on-line/lit-terms.html.
249. Halliday M. A. K. Language Structure and Language Fiction / M. A. K. Halliday // New Horizons in Linguistics. – Aylesbury : Penguin Books, 1971. – P. 140-165.
250. Halliday M. A. K. Spoken and written language / M. A. K. Halliday. – 2nd imp. – Oxford : OUP, 1990. – 109 p.
251. Halliday M. A. K. The Place of “Functional Sentence Perspective” in the System of Linguistic Description / M. A. K. Halliday // Papers on Functional Sentence Perspective. – Prague : Publishing House of the Czechoslovak Academy of Science, 1974. – P. 43-53.
252. Halliday M. A. K., Hasan R. Language, context, and text: aspects of language in a special – semiotic perspective / M. A. K. Halliday, R. Hasan. – 2nd imp. – Oxford : OUP, 1990. – 125 p.
253. Handbook of Pragmatics / Eds. J. Verschueren, J. O. Ostman, J. Blommaert, C. Bulcaen. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publ. Co, 1996. – 248 p.
254. Harris J. Introducing Writing / J. Harris. – L. : Penguin Books Ltd., 1993. – 138 p.
255. Harris Z. S. Discourse Analysis / Z. S. Harris // Language. – 1952. – Vol. 28. – P. 1-30.
256. Hatch E. Discourse and Language Education / E. Hatch. – 2nd print. – Cambridge : CUP, 1994. – 333 p.

257. Historical dictionary of quotations in cognitive science : a treasury of quotations in psychology, philosophy, and artificial intelligence / [compiled by] M. Wagman. – Westport, Connecticut (USA) : Greenwood Press, 2000. – 271 p.
258. Hougaard A. Mental Spaces and Discourse Analysis: Introduction / A. Hougaard, T. Oakley // Mental Spaces in Discourse and Interaction / Eds. T. Oakley, A. Hougaard. – Amsterdam : John Benjamins Publication Company, 2008. – P. 2-26.
259. Language, Literature and the Learner : Creative Classroom Practice // Ed. R. Carter, J. McRae. – N.Y. : Addison Wesley Longman Limited, 1996. – 227 p.
260. Leech J., Thomas F. Language, meaning and context: pragmatics / J. Leech, F. Thomas // An Encyclopedia of Language. – L. : Routledge, 1990. – P. 173-207.
261. Literature and Language Learning / Ed. C. J. Brumfit, R. A. Carter. – Oxford : OUP, 1987. – 289 p.
262. Making texts // The COBUILD English Grammar. – L. : William Collins Sons & Co Ltd., 1992. – P. 385-400.
263. Mannheim K. Conservatism: A Contribution to the Sociology of Knowledge / Eds. D. Kettler, V. Meja, N. Stehr. – L. & N.Y. : Routledge and Kegan Paul, 1986. – p.
264. McArthur T. Context [Electronic resource] : / T. McArthur // Concise Oxford Companion to the English Language. – Oxford : OUP, 1998. – Available from : http://www.encyclopedia.com. – Accessed : 17 Nov. 2015.
265. McCarthy M. Discourse Analysis for Language Teachers / M. McCarthy. – Cambridge : CUP, 1991. – 205 p.
266. McCarthy M. Vocabulary/ M. McCarthy. – Oxford : OUP, 1990. – 173 p.
267. McCarthy M., O'Dell F. Discourse markers / M. McCarthy, F. O'Dell // English Vocabulary in Use. – 3rd print. – Cambridge : CUP, 1995. – P. 200-201.
268. McGaan L. Understanding Communication Settings. The Six Kinds of Context [Electronic resource]. – Available from : http://department.monm.edu/cata/saved_files/Handouts/ CONTEXTS.FSC.html. – Accessed : 10.09.2015.

269. Napoli J. D. Linguistics. An Introduction / J. D. Napoli. – Oxford : OUP, 1996. – 580 p.
270. Nunan D. Introducing Discourse Analysis / D. Nunan. – L. : Penguin Books Ltd., 1993. – 134 p.
271. Petofi F. S. Language as a written medium: text / / F. S. Petofi / An encyclopedia of Language. – L. : Routledge, 1990. – P.207-243.
272. Petruck M. R. L. Frame semantics / M. R. L. Petruck // Handbook of Pragmatics. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publ. Co, 1996. – P. 1-13.
273. Posokhova A. V. Verbalization of the Concept AIRCRAFT in the Novel “Airport” by A. Hailey : Cognitive and Semantic Characteristics / A. V. Posokhova // Scientific Enquiry in the Contemporary World : Theoretical Basics and Innovative Approach. – San Francisco, California, USA : B&M Publishing, 2016. – P. 102-108.
274. Posokhova A. V. Explication of the Concept AIR TRAFFIC CONTROL in the Novel “Airport” by A. Hailey : Cognitive and Discursive Characteristics / A. V. Posokhova // Science and Practice: a new level of integration in the modern world : Proceedings of the 2nd International Conf. – Scope Academic House, December 30, 2016. – Sheffield (UK) : Scope Academic House, Ltd., 2016. – P. 108-111.
275. Random House Kernerman Webster's College Dictionary, © 2010 K Dictionaries Ltd.; © 2005, 1997, 1991 Random House, Inc. – [Electronic resource]. – Available from : http://www.thefreedictionary.com/airport. – Accessed : 10.09.2015.
276. Schiffrin D. Approaches to Discourse / D. Schiffrin. – Oxford : Blackwell Publishers Ltd., 1997. – 470 p.
277. Spolsky B. Sociolinguistics / B. Spolsky. – Oxford : OUP, 1998. – 128 p.
278. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / M. Stubbs. – Chicago : University of Chicago Press, 1983. – 272 p.

279. Swales M. J. Genre Analysis. English in academic and research settings / M. J. Swales. – 3rd print. – Cambridge : CUP, 1993. – 260 p.
280. The American Heritage Dictionary of the English Language. – N.Y. : American Heritage Publishing Co., 1969. – 1553 p.
281. The American Heritage® Dictionary of the English Language, 5th ed. © 2013 Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. Published by Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company. – [Electronic resource]. – Available from : www.yourdictionary.
282. The Cambridge Thesaurus of American English / Ed. W. D. Lutz. – Cambridge : CUP, 1994. – 515 p.
283. Thomas W. I. Situational Analysis / W. I. Thomas // On Social Organisation and Social Personality / Ed. M. Janowitz. – Chicago : University of Chicago Press, 1966. – P. 154-167.
284. Wallace C. Reading / C. Wallace. – Oxford : OUP, 1992. – 161 p.
285. Webster's New World College Dictionary Copyright © 2010 by Wiley Publishing, Inc., Cleveland, Ohio. Used by arrangement with John Wiley & Sons, Inc. – [Electronic resource]. – Available from : www.yourdictionary.
286. Widdowson H. G. Text, Context, Pretext : Critical Issues in Discourse Analysis / H. G. Widdowson. – Oxford, UK : Blackwell Publishing, 2004. – 185 p.
287. Widdowson H. G. Practical Stylistics: an approach to poetry / H. G. Widdowson. – Oxford : OUP, 1992. – 228 p.
288. Widdowson H. G. Stylistics and the Teaching of Literature / H. G. Widdowson. – 10th imp. – L. : Longman Group (UK) Ltd., 1991. – 128 p.
289. Woods E. Introducing Grammar / E. Woods. – L. : Penguin Books Ltd., 1995. – 128 p.
290. Yule G. The Study of Language / G. Yule. – 2nd ed. – Cambridge : CUP, 1999. – 294 p.
291. http://dictionary.reference.com/browse/context. – Accessed : January 5, 2013.
292. http://grammar.about.com/od/c/g/contextterm.htm. – Accessed : Jan. 5, 2013.

293. http://oxforddictionaries.com/definition/american_english/context.– Accessed : January 5, 2013.
294. http://oxforddictionaries.com/definition/english/context. – Accessed : Jan. 5, 2013.
295. http://www.businessdictionary.com/definition/airport.html. – Accessed : June 15, 2016.
296. http://www.businessdictionary.com/definition/context.html. – Accessed : Jan. 5, 2013.
297. http://www.ldoceonline.com/dictionary/context. – Accessed : January 5, 2013.
298. http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/airport. – Accessed : June 1, 2016.
299. http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/context. – Accessed : Jan. 5, 2013.
300. http://www.merriam-webster.com/dictionary/airport. – Accessed : June 15, 2016.
301. http://www.merriam-webster.com/dictionary/airport. – – Accessed : June 15, 2016.
302. http://www.merriam-webster.com/dictionary/context. – Accessed : Jan. 5, 2013.
303. http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/airport. – – Accessed : June 15, 2016.
304. http://www.thefreedictionary.com/context. – Accessed : January 5, 2013.
305. http://www.yourdictionary.com/airport. – – Accessed : June 1, 2016.
306. https://en.wikipedia.org/wiki/Airport. – – Accessed : June 15, 2016.
307. https://en.wikipedia.org/wiki/International_airport. – Accessed : June 1, 2016.

ДЖЕРЕЛО МОВНОГО МАТЕРІАЛУ

308. Hailey A. Airport / A. Hailey. – Toronto : Bantam Books of Canada Ltd., 1968. – 10th print. – 502 p.

ДОДАТОК А

Додаток А.1.

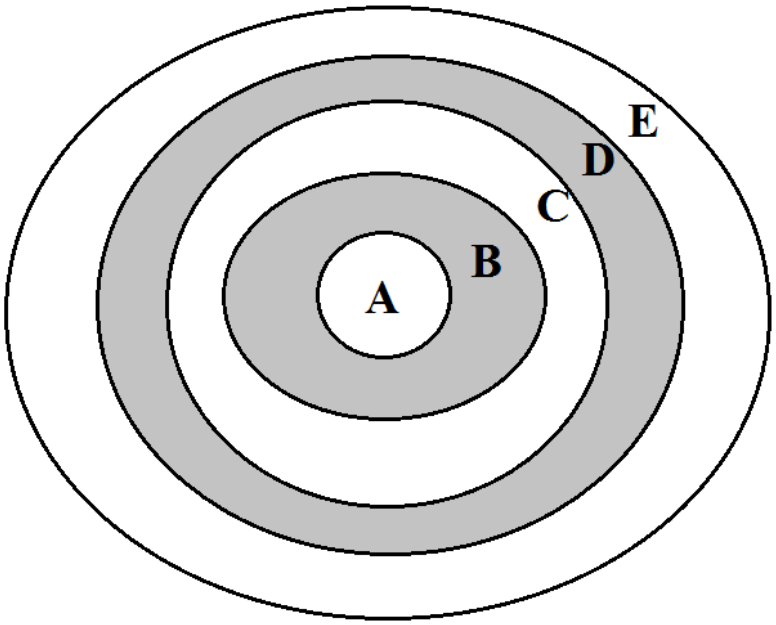

Рис. А.1.: *Модель змісту концепту*

Додаток А.2.

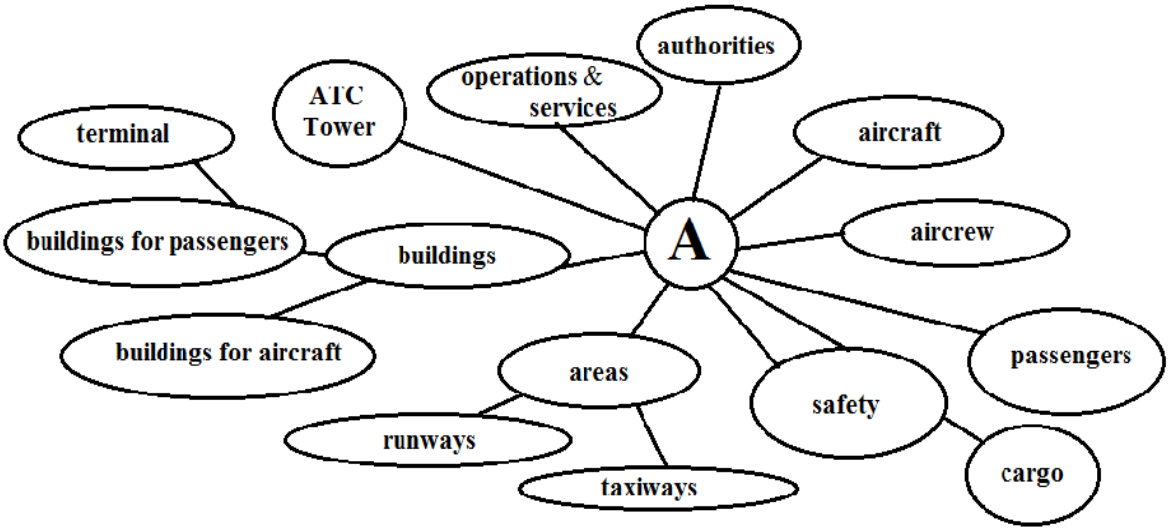

Рис. А.2.: *Модель структури змісту концепту AIRPORT*

Додаток А.3.

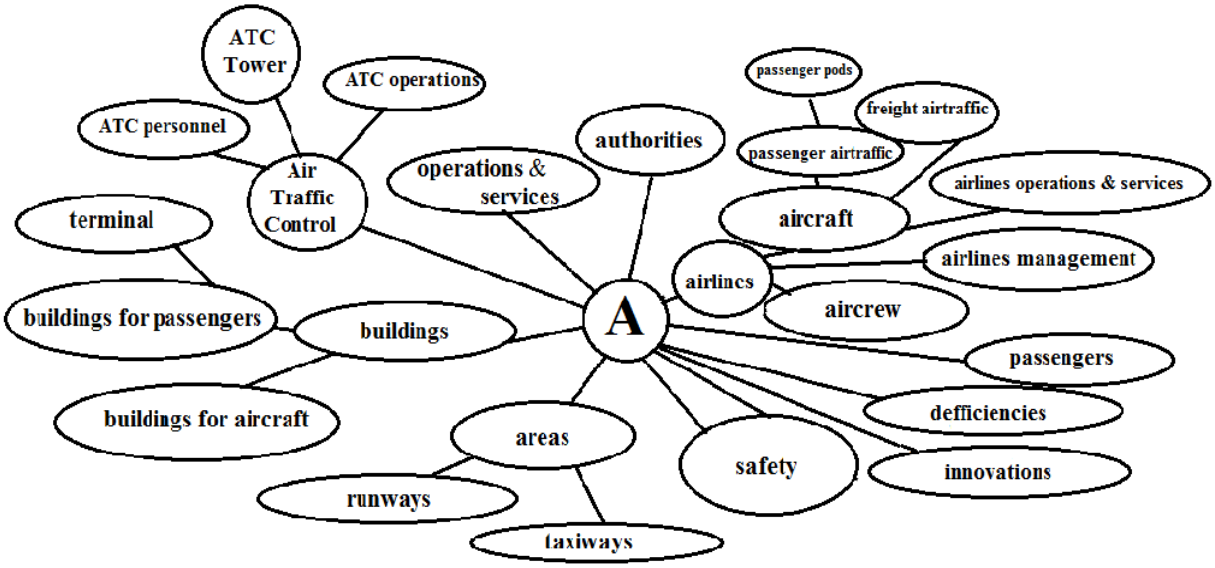

Рис. А.3: *Модель структури змісту концепту AIRPORT в однойменному романі А. Хейлі*

Таблиця А.1.

Інформаційне поле поняття “airport”:
кваліфікуючі когнітивні ознаки та інформаційний зміст

№	Кваліфікуючі когнітивні ознаки	Інформаційний зміст
1.	place aircraft land & take off buildings for passengers buildings for aircraft operate runways maintenance facilities terminal	(1) a ***place*** where ***aircraft*** land and take off and where there are ***buildings for passengers*** to wait in ***and for aircraft*** to be sheltered; (2) a ***place*** from which ***aircraft operate*** that usually has paved ***runways*** and ***maintenance facilities*** and often serves as a ***terminal***
2.	tract of land / water facilities for: landing / takeoff, shelter, supply, repair (of aircraft), passengers / cargo	a ***tract of land or water*** with ***facilities for the landing, takeoff, shelter, supply,*** and ***repair of aircraft***, especially one used for ***receiving or discharging passengers and cargo*** at regularly scheduled times
3.	landing / taking-off area civil aircraft runways aircraft maintenance passenger facilities	a ***landing and taking-off area*** for ***civil aircraft***, usually with surfaced ***runways*** and ***aircraft maintenance*** and ***passenger facilities***
4.	place aircraft	a ***place*** where ***aircraft*** take off and land, usually

	take off & land landing strips control tower hangars aircraft maintenance refueling facilities accommodations passengers cargo	equipped with hard-surfaced ***landing strips***, a ***control tower***, ***hangars, aircraft maintenance*** and ***refueling facilities***, and ***accommodations*** for ***passengers*** and ***cargo***
5.	facility for: landing / take off, shelter, supply, repair of aircraft, passengers, cargo	a ***facility*** for the ***landing, take off, shelter, supply***, and ***repair of aircraft***, esp. One used for transporting ***passengers*** and ***cargo*** <u>at regularly scheduled times</u>
6.	airfield control tower hangars accommodations passengers cargo	an ***airfield*** equipped with ***control tower*** and ***hangars*** as well as ***accommodations*** for ***passengers*** and ***cargo***
7.	place aircraft take off & land buildings for passengers	a ***place*** where ***aircraft*** regularly take off and land, with ***buildings for passengers*** to wait in
8.	station buildings airfields	***Station*** that consists of ***buildings*** and ***airfields*** used to house and provide ***runways*** for ***airplanes***. ***Navigation towers*** are also present at airports to

	runways airplanes navigation towers pilots landing & taking off terminals passengers ground / boats / water	provide ***pilots*** with direction when ***landing and taking off*** of runways. Most airports also have ***terminals*** for ***passengers*** to load onto and unload from airplanes. Airports are usually built on the ***ground***, but there are also usable airports present on ***boats*** as well as bodies of ***water***
9.	place planes arrive & leave (land & take off) runways buildings (terminals) passengers	a ***place*** where <u>planes</u> ***arrive and leave***, consisting of ***runways*** (= long roads where planes ***land and take off***) and large ***buildings*** for ***passengers*** called ***terminals***
10.	runways buildings take-off / landing maintenance of civil aircraft facilities for passengers	a complex of ***runways*** and ***buildings*** for the ***take-off, landing***, and ***maintenance of civil aircraft***, with ***facilities for passengers***
11.	place / area airplanes take off & land services & buildings airplanes passengers cargo airstrips	a ***place*** where ***airplanes*** <u>take off and land</u> that has all the ***services and buildings*** needed to take care of the ***airplanes***, ***passengers***, and ***cargo***. An ***area*** with buildings, airplanes, and ***airstrips*** is an example of an airport

12.	place aircraft land & take off hangars facilities for: refueling, repair accommodations passengers	a ***place*** where ***aircraft*** can ***land and take off***, usually equipped with ***hangars***, ***facilities for refueling and repair***, ***accommodations*** for ***passengers***, etc.
13.	place aircraft take off & land landing strips control tower hangars aircraft maintenance refueling facilities accommodations passengers cargo	a ***place*** where ***aircraft*** take off and land, usually equipped with hard-surfaced ***landing strips***, a ***control tower***, ***hangars***, ***aircraft maintenance*** and ***refueling facilities***, and ***accommodations*** for ***passengers*** and ***cargo***
14.	aerodrome facilities take off & land store & maintain aircraft control towers landing area runway plane buildings	an ***aerodrome*** with facilities for ***flights*** to ***take off and land***. Airports often have ***facilities*** to store and maintain ***aircraft***, and a ***control tower***. An airport consists of a ***landing area***, which comprises an aerially accessible open space including at least one operationally active surface such as a ***runway*** for a ***plane*** to take off <…> and often includes adjacent utility ***buildings*** such as ***control towers***, ***hangars*** and ***terminals***. Larger

	hangars terminals operator services airport aprons air traffic control centres passenger facilities emergency services	airports may have fixed-base ***operator services***, ***airport aprons***, ***air traffic control centres***, ***passenger facilities*** such as restaurants and lounges, and ***emergency services***
15.	customs & immigration facilities passengers runways facilities aircraft infrastructure for international civilian flights technical standards safety coding systems global consistency physical structures flights	an international airport is an airport that offers ***customs*** and ***immigration facilities*** for ***passengers*** travelling between countries. International airports are typically larger than domestic airports and often feature longer ***runways*** and ***facilities*** to accommodate the heavier ***aircraft*** commonly used for international and intercontinental travel. International airports often also host domestic flights. Buildings, operations and management have become increasingly sophisticated since the mid 20th century, when international airports began to provide ***infrastructure for international civilian flights***. Detailed ***technical standards*** have been developed to ensure ***safety*** and common ***coding systems*** implemented to provide ***global consistency***. ***The physical structures*** that serve millions of individual ***passengers*** and ***flights*** are among the most complex and interconnected in the world. By the second decade of the 21st century, there were over 1,200 international airports and almost two billion international passengers along with 50 million metric tons of cargo were passing through them annually

Таблиця А.2.

Зміст концепту приядерної зони AIR TRAFFIC CONTROL

№	Концепт/ ступінь підпорядкування	Інформаційний зміст	Інтерпретаційне поле
	AIR TRAFFIC CONTROL концепт 1 рівня	an air traffic control (ATC) system provides coordinated oversight control, safety and speed in complex operations where traffic (on the ground––airport and air traffic) moves in all three dimensions	ground control tower control radar control pilot position reports visual observation
	TOWER концепт 2 рівня	building construction in the form of a tower to provide good visual observation of the airport territory where ATC personnel work and where the radar section is situated	tower cab in the top portion of the tower
	ATC PERSONNEL концепт 2 рівня	ATC personnel works under the authority of the tower watch chief; tower controllers locate an aircraft's position in three-dimensional space and direct aircraft movements via radio or other communications links	ten radar controllers and supervisors work on eight hour duty watch in the air traffic control radar room; the tower watch chief (radar) supervisor (radar) controllers
	ATC OPERATIONS концепт 2 рівня	complex operations where traffic moves in all three dimensions; ground control operations; tower control operations; operations beyond the airport in cooperation with local control and the nearest ATC regional centers	coordination of the sequencing of aircraft in the traffic pattern & directing aircraft on how to safely join and leave the circuit; bridging the gap between local control and the nearest ATC regional center

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1.

Номінації ядра концепту AIRPORT: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	airport (*термін*)	(514*) 279	The lonelier limits of the **airport** were no place to wander without bearings on a night like this
2.	Lincoln International (*антропонім*)	52	Similar delays, for varying reasons, were affecting at least a hundred flights of twenty other airlines using **Lincoln International**
	Lincoln International Airport (*антропонім*)	2	<…> legal representation in promotion of a claim for damages sustained due to aircraft use of the **Lincoln International Airport** facility <...>
	Lincoln International Airport, Illinois (*антропонім + топонім*)	1	**Lincoln International Airport, Illinois**, was functioning, though with difficulty
3.	Lincoln International – aviation crossroads of the world (*рекламний слоган*)	1	the airport's immodest slogan, LINCOLN INTERNATIONAL – AVIATION CROSSROADS OF THE WORLD
4.	jetport (*термін*)	1	It was hard to convince people that a modern **jetport,** built in the late 1950s, could so quickly have become inadequate to the point of danger
	УСЬОГО:	336	

Таблиця Б.2.

Номінації концепту приядерної зони AREAS: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	operating areas (*термінологічне словосполучення*)	2	Where its deficiencies lay were in **operating areas**, notably runways and taxiways
2.	the aircraft parking areas (*термінологічне словосполучення*)	2	There was a query about priorities in clearing the **aircraft parking areas** of competing airlines <…>
3.	ground holding areas (*термінологічне словосполучення*)	1	Meanwhile, terminal gates, taxiways, and **ground holding areas** were increasingly crammed with waiting aircraft, many with engines running
4.	airport areas (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> as using remote **airport areas** for the testing of engines
5.	aeronautical areas (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> salt was added to the sand as a means of melting ice. But never for **aeronautical areas**
6.	(terminal) waiting areas (*термінологічне словосполучення*)	3	**Terminal waiting areas** were jammed with thousands of passengers from delayed or canceled flights
7.	public areas / areas which the public used (*словосполучення*)	2	<…> away from public **areas** <…>
8.	airfield (*однослівний термін/ лексема*) airfield *в складі словосполучення*	28 5	Out on the **airfield**, runway three zero was out of use, blocked by an Aéreo-Mexican jet <…> <…> the biting wind still sweeping icily across the snow-covered **airfield**
	УСЬОГО:	45	

Таблиця Б.3.

Номінації концепту приядерної зони SAFETY: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	safety (*однослівний термін*)	7	Reason: weather, **safety**
2.	aviation safety (*термінологічне словосполучення*)	2	Therefore, those concerned with aviation **safety** and sabotage prevention should seek, not to abolish airport flight insurance
	air safety (*термінологічне словосполучення*)	1	They don't give a damn about air **safety**, or that we are risking your lives and ours
	the safety of flying (*термінологічне словосполучення*)	1	The truth about the **safety** of flying <…> was attested by insurance companies themselves
3.	airport safety (*термінологічне словосполучення*)	1	Right now we've a runway out of use, there's a question of airport **safety**...
4.	aircraft safety (*термінологічне словосполучення*)	4	But in difficult weather, such as tonight's storm, pilots must be given leeway, and aircraft **safety** must come first
	the safety of the aircraft (*термінологічне словосполучення*)	1	The **safety** of the aircraft was paramount
	the safety of an airplane and passengers (*термінологічне словосполучення*)	1	It was human not to want to do that; yet, with the **safety** of an airplane and passengers involved, did making a fool of oneself matter?
	the safety of the airplane and its complement (*термінологічне словосполучення*)	1	Professional decisions, the **safety** of the airplane and its complement, came first
	the safety of those aboard (*термінологічне словосполучення*)	1	The reaction was natural, but was not through indifference to the **safety** of those aboard Trans America Flight Two
5.	public safety (*термінологічне*	3	The FAA warned legislators: public **safety** was involved <…>

	словосполучення)		
6.	safety record (*термінологічне словосполучення*)	3	<…> our **safety record** is exceedingly good already <…>
	safety standards (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> all airlines accepted such losses in pursuit of high **safety standards**
	safety limits (*термінологічне словосполучення*)	1	There were **safety limits** for gross weights at takeoff <…>
	УСЬОГО:	28	

Таблиця Б.4.

Номінації концепту приядерної зони PASSENGERS: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	passenger(s) (*однослівний термін*)	108	<…> the captain put it to the **passengers**
2.	квантифікатор + passenger(s) (*вільне словосполучення*)	35	It carried a hundred and ninety-nine **passengers** <…>
3.	означення + passenger(s) (*вільне словосполучення*)	27	Impatient **passengers**, was an airline agent's nightmare <…>
4.	квантифікатор + означення + passenger(s) (*вільне словосполучення*)	7	None of the aircraft's **passengers** were aware that they were operating with three engines instead of four
5.	passenger + іменник (*вільне словосполучення*)	3	<…> airlines nowadays made a policy of not disclosing **passenger** names
6.	passenger's/passengers' + іменник (*вільне словосполучення*)	7	Accustomed to **passengers'** peculiarities, Gwen thought no more of it <…>
7.	passenger + уточнення (*вільне словосполучення*)	4	<…> "...**passengers** holding confirmed reservations please proceed to gate forty-seven, the Blue Concourse 'D'."
8.	passenger як сегмент багатокомпонентної лексеми у складі сл./сп.	2	On his own regular flights he always kept captain-to-**passengers** announcements to the barest terse minimum
9.	traveler(s) (*однослівний термін*)	5	Their friends or relatives were **travelers**
10.	air traveler (*термінологічне словосполучення*)	4	It was work which air **travelers** never saw at close hand because <…>
11.	(квантифікатор) + означення + traveler(s) (*вільне словосполучення*)	5	Some regular **travelers** had drunk free for years in tourist class
	УСЬОГО:	207	

Таблиця Б.5.

Номінації концепту приядерної зони AIRLINES: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	airlines (*однослівний термін*)	109	The **airlines**, however—conscious of the public furor and their corporate images––had ordered the pilots to conform
2.	квантифікатор + airlines (*вільне словосполучення*)	30	Copies would go to all **airlines** <…>
3.	airlines/ airways у назві авіакомпанії (*антропонім*)	20	Canadian Pacific **Airlines**
4.	назва авіакомпанії (з іменником *airlines*) + іменник (*вільне словосполучення*)	4	<…> he heard an American **Airlines** flight departure announcement halt abruptly in mid-sentence
5.	назва авіарейсу з іменником *airlines* (*антропонім*)	10	<…> who had arrived aboard a Scandinavian **Airlines** DC-8 from Copenhagen <…>
6.	airlines + іменник (*вільне словосполучення*)	31	**Airline** delays seemed to arouse a latent savagery in those affected by them
7.	означення + *airlines* (*вільне словосполучення*)	4	*the British* ***airline***
8.	*airline's* + іменник (*вільне словосполучення*)	10	<…> he went by bus and subway to the **airline's** Olympian headquarters <…>
	УСЬОГО:	218	

Таблиця Б.6.

Номінації концепту приядерної зони AUTHORITIES: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	the Board of Airport Commissioners (*антропонім*)	10	He became intensely occupied with planning, coupled with efforts to persuade **the Board of Airport Commissioners** to his own viewpoints.
2.	airport board (*термінологічне словосполучення*)	2	The **airport board** did, though I agreed with them
3.	“board” + members (*термінологічне словосполучення*)	5	Board chairman; the members of the Board; the commissioners; airport commissioners; all five commissioners
4.	“board” + meeting(s) (*термінологічне словосполучення*)	4	the Board of Airport Commissioners meeting; Board meetings
5.	“board” + room (*термінологічне словосполучення*)	2	the Board room; the airport board room
6.	airport management (*термінологічне словосполучення*)	20	Now **airport management** had taken over
7.	airport (general) manager (*термінологічне словосполучення*)	2	As **airport general manager**, Mel's was closest to an over-all assignment <...>
8.	airport management('s) + іменник (*вільне словосполучення*)	2	<…> an **airport management** order in a matter of urgency and safety
9.	the Federal Aviation Administration (*антропонім*)	3	<…> ATC, which answered only to **the Federal Aviation Administration** with headquarters in Washington
10.	the Federal Aviation Agency (*антропонім*)	1	<…> that the President sounded Mel out about heading **the Federal Aviation Agency**

11.	an Agency; an Administration (*антропонім*)	2	It was **an Agency** then, **an Administration** later
12.	the FAA (*абревіатура, антропонім*)	12	The **FAA** <…> had made a study of airport insurance and subsequently opposed any ban on airport sales
13.	the FAA + іменник (*вільне словосполучення*)	4	Outside, on his way to the **FAA** parking lot, Keith stopped
14.	the FAA + іменник (*термінологічне словосполучення*)	1	the <…> **FAA** Administrator
15.	the Airport Operators Council (*антропонім*)	3	The **Airport Operators Council** re-elected him president
16.	AOC + іменник (*термінологічне словосполучення*)	2	<…> **AOC** headquarters was in Washington <…>
17.	Council + іменник (*термінологічне словосполучення*)	1	Council members
	УСЬОГО:	76	

Таблиця Б.7.

Номінації концепту приядерної зони OPERATIONS & SERVICES: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	operations (польоти) (*однослівний термін*)	2	The most important thing at the moment was to reduce the lag in **operations**
2.	operations (діяльність) (*у складі словосполучень*)	3	<…> because Captain Harris had elected to transfer from Trans America domestic **operations** to international
3.	Operations (підрозділ) (*однослівний термін*)	7	<…> urgent calls from **Operations** demanded <…>
4.	operations + іменник + уточнення (*словосполучення*)	2	Even inside the **Operations** Wing—thick-walled and windowless, where daylight never penetrated <…>
5.	operations (ремонтні роботи) (*однослівний термін*)	1	The maintenance chief was already directing **operations** at the fastest pace he could
6.	на базі лексем business, service, aviation, traffic, passenger, freight (пасажирські, вантажні перевезення) (*термінологічні словосполучення*)	5	But an airplane had been diverted from passenger to freight service, and tonight the fledgling turkeys would have priority over everything else traveling, human VIPs included
	УСЬОГО:	20	

Таблиця Б.8.

Номінації концепту приядерної зони AIR TRAFFIC CONTROL: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	Air Traffic Control (*термінологічне словосполучення*)	6	Reaching over Danny's shoulder, Mel picked up a direct line phone to **Air Traffic Control**
2.	air traffic control (*термін. словосполучення*)	15	He went to his radio-equipped pickup to report to **air traffic control**
3.	антропонім + air traffic control (*термін. словосполучення*)	1	Lincoln **air traffic control** had been advised of Flight Two's intention to return <…>
4.	air traffic control + термін. словосполучення (*термін. словосполучення*)	2	<…> eight hour duty watch in the **air traffic control** radar room
5.	air traffic control + іменник (*термінологічне словосполучення*)	4	There were still several hours of his shift remaining, and he had made a pact with himself to finish his **air traffic control** duty for tonight
6.	ATC (*термінологічне словосполучення*)	2	<…> **ATC** directed aircraft movement on the ground and immediate local flying <…>
7.	ATC + термінологічне словосполучення (*термін. словосполучення*)	2	<…> the nearest **ATC** regional center
8.	Air Route Center (*термін. словосполучення*)	3	The Washington **Air Route Center** at Leesburg was a key control point
9	*air route control* + іменник (*термін. словосполучення*)	1	On the flight deck of Flight Two, a new **air route control** message was coming in
	УСЬОГО:	36	

Таблиця Б.9.

Номінації концепту ближньої периферії RUNWAYS і TAXIWAYS: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	runway (*однослівний термін*)	71	"I suppose you've told the people who've called that we've a special situation—the storm, a **runway** out of use."
2.	runway + # (*термінологічне словосполучення*) #	88 3	Mel reported, "**Runway** three zero clear and open." "The other thing," the tower watch chief said, "is that with **three zero** out of use, we're having to route takeoffs over Meadowood
3.	квантифікатор + runway (*вільне словосполучення*)	12	At the moment, on the airfield, two **runways** were in use
4.	означення + runway (*вільне словосполучення*)	28	An additional **runway** to parallel three zero <…>
5.	runway + іменник (*термінологічне словосполучення*)	30	As Harris continued flying, Vernon Demerest selected approach and **runway** charts and spread them on his knees
6.	runway + словосполучення (*вільне словосполучення*)	2	<…> Right now we've a **runway** out of use, there's a question of airport safety..."
7.	runway + термінологічне сл./сп. (*термінологічне словосполучення*)	1	As a result, the general **runway** availability situation was now critical
8.	runways and taxiways (*термінологічне словосполучення*)	11	The committee inspected **runways and taxiways** during snow periods and pronounced them fit, or otherwise, for aircraft use
9.	runway and taxi strip (*термінологічне словосполучення*)	1	Mel inquired, "**The runway and taxi strip** are still out of use?"
10.	runway(s) and taxiway(s) + іменник (*термінологічне сл./сп.*)	1	**Taxi and runway** lights, guidelines in the dark, flashed by <…>

11.	runway(s) and taxiway(s) + іменник (*термінологічне словосполучення*)	2	More often than not, their lateness was added to by the general **runway and taxiway** congestion still prevailing
12.	taxiway(s) (*однослівний термін*)	4	Mel kept his eyes on the **taxiway** ahead, waiting to pass an Eastern DC-8, which was turning left
13.	taxiway(s) *у вільному словосполученні*	8	Beneath the big jet's belly a red hazard light still winked rhythmically, and the collection of trucks and service vehicles, <…>, remained clustered on the **taxiway** side of the aircraft
14.	taxi strips (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> the entire airport complex—runways, **taxi strips**, terminals, traffic of the ground and air <…>
	УСЬОГО:	264	

Таблиця Б.10.

Номінації концепту ближньої периферії AIRLINES MANAGEMENT: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	airlines management (*термінологічне словосполучення*)	2	Yet **airline managements**, theorizing that more definite oxygen advice might create alarm among passengers, persisted in the use of innocuous flight announcements only
2.	airlines internal management (*термінологічне словосполучення*)	1	Air Traffic Control was one, **airline internal management** another
3.	airlines and airport management (*термінологічне словосполучення*)	1	The noise frequently proved greater, the altitudes lower, than **airlines and airport managemen**t admitted
4.	Airlines Snow Committee (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	6	Captain Demerest, fresh from his stint with the **Airlines Snow Committee**, had encountered Harris in the Cloud Captain's Coffee Shop
5.	Airlines Snow Committee + іменник (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	Another thing which had pleased him this evening was the **Airlines Snow Committee** report in which he had delivered a verbal kick <…>
6.	airlines representatives on the committee (*вільне словосполучення*)	1	<…> the other two airline representatives on the committee <…>
7.	Trans America Administration (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	2	Heading for **Trans America Administration** on the executive mezzanine, she reasoned: <…>
8.	administration department (*термінологічне словосполучення*)	1	Those who, like Patroni, worked in this give-and-take milieu were fond of pointing out that if sales and **administration department**s of competing airlines had occasion to consult <…>

9.	назви посад (*термінологічне словосполучення*)	19	passenger agent (5); passenger relations agent (6); senior passenger relations agent (1); District Transportation Manager (7)
10.	D.T.M. абревіатура/назва посади (*термінологічне словосполучення*)	44	If the **D.T.M**. thought the information important, he might notify Captain Demerest by radio <…>
11.	Assistant D.T.M. (*термінологічне словосполучення*)	1	The **Assistant D.T.M.** is moving up, and I've applied for his job."
12.	D.T.M. + ім’я (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	3	The **D.T.M.**, Bert Weatherby, was a hard-working, hard-driving executive in his late forties, who had come up the hard way, beginning as a ramp baggage handler
13.	D.T.M.'s + іменник (*вільне словосполучення*)	2	The gate agent who had supervised boarding of The Golden Argosy was in the **D.T.M.'s** office with Tanya and young Peter Coakley <…>
14.	Trans America D.T.M. (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	Standish eyed the **Trans America D.T.M**.
15.	Trans America D.T.M. + ім’я (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	2	The others who had been present earlier––Mel, <…>, the **Trans America D.T.M**., Weatherby, and the chief pilot, Captain Kettering, were ranged about the room
16.	D.T.M. + назва аеропорту (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	3	The message was from **D.T.M. Lincoln International**, and began: UNCONFIRMED POSSIBILITY EXISTS... <…>
17.	D.T.M. + абревіатура аеропорту (*термін. сл./сп. з власноназвним компон.*)	1	<…> I have a message for the captain from **D.T.M., LIA**. Advise when ready to copy."
18.	D.T.M. + топонім (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	**D.T.M. Los Angeles** had been advised by teletype; a memo was going to the crew of Flight 103
	УСЬОГО:	92	

Таблиця Б.11.

Номінації концепту ближньої периферії AIRCRAFT: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	aircraft (*однослівний термін*)	104	The talk between tower and a**ircraft** was continuous, with no gaps between transmissions
2.	aircraft + іменник (*термінологічне словосполучення*)	74	<…> that a**ircraft** manufacturers are working on noise reduction devices
3.	означення + aircraft (*вільне словосполучення*)	25	<…> they do not represent a major effort like, for example, development of a new **aircraft**
4.	назва літака на основі моделі/рейсу/ авіакомпанії	40	On runway two five, immediately ahead of **Trans America**, **a British VC-10 of BOAC**, received word to go
5.	airliner (*однослівний термін*)	7	<…> only rarely did **airliners** wait for individuals
6.	квантифікатор + airliner (*вільне словосполучення*)	2	<…> , were three more **airliners**, already on landing approaches
7.	означення + airliner (*вільне словосполучення*)	2	On his radio, <…> , Mel could hear other flights being halted at taxiway and runway intersections to let the damaged **airliner** pass
8.	jet (*однослівний термін*)	6	"You remember a few years ago, when the **jets** first started flying—what conditions were like at airports which had been designed for DC-4s and Constellations."
9.	означення + jet (*вільне словосполучення*)	20	Two hours of intensive effort had failed to get the big **jet** moved
10.	jet airplane (*термінологічне словосполучення*)	5	Tanya wondered if anyone, <…>, realized how much of a stowaway epidemic there had been since **jet airplanes** increased the tempo and pressures of passenger aviation
11.	jetliner (*однослівний термін*)	2	**Jetliners**, in flight at cruising altitude, did not abruptly reverse course without a major reason

12.	jet plane + іменник (*термінологічне словосполучення*)	1	Freight igloos were self-contained compartments, shaped to fit tightly in a **jet plane** fuselage
13.	jet + іменник (*термінологічне словосполучення*)	20	From the opposite side of the airfield, above the wind, he could hear the thunder of **jet** engines
14.	jet + іменник (*вільне словосполучення*)	6	Civic politicians were given to pointing with pride and would huff and puff about "air leadership" and "a symbol of the **jet** age."
15.	jet + словосполучення) (*термінологічне словосполучення*)	1	Administration had conceded that **jet** takeoffs and landings directly over Meadowood would be made only when essential in special circumstances
16.	jet aircraft (*термінологічне словосполучення*)	4	What had not been expected, however, was that tonight **jet aircraft** would be taking off immediately overhead <…>
17.	supersonic transports (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> then shortly afterward, the **supersonic transports**—the Concordé, and those to follow
18.	supersonics (*однослівний термін*)	1	The **supersonics** will have a mighty engine noise too
	УСЬОГО:	321	

Таблиця Б.12.

Номінації концепту ближньої периферії AIRCREW: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	pilot(s) (*однослівний термін*)	64	This, in turn, produced protests from **pilots**, who considered the procedures dangerous
2.	chief pilot (*термінологічне словосполучення*)	5	There was so little time left when the **chief pilot** landed <…>
3.	base chief pilot (*термінологічне словосполучення*)	1	Captain Kettering, the **base chief pilot** for Trans America, read the draft message carefully <…>
4.	airline's chief pilot (*термінологічне словосполучення*)	3	Failure to do so would mean an automatic adverse report which, <…>, could lead to an even tougher session with the **airline's chief pilot**, with the testee's job in jeopardy
5.	chief Trans America pilot (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*) Trans America pilot (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1 1	The **chief Trans America pilot** at the base, who had been standing by for just that purpose, test flew the airplane, barreling up through the storm to clearer altitudes above Regulation shirts were an irritant to **Trans America pilots**, as they were to pilots of other airlines
6.	the Air Line Pilots Association (*власна назва*) the ALPA (*власна назва*)	8 1	As well as being one of the airline's more senior captains, Demerest was a militant campaigner for the **Air Line Pilots Association**, and, <…> "You're part of the **ALPA**'s for pilots <…>"
7.	pilots' association (*термінологічне словосполучення*)	1	Recently, Mel and Captain Demerest had had an angry exchange at a meeting of the Board of Airport Commissioners, where Demerest appeared on behalf of the **pilots' association**
8.	executive pilot (*термінологічне словосполучення*)	1	**Executive pilots** like that kind of assignment; it helped build up their needed flying hours without going far from their desks

9.	airline pilots (*термінологічне словосполучення*)	7	**Airline pilots** were conditioned by training and usage, to swift, sure reflexes
10.	aircraft pilots (*термінологічне словосполучення*)	2	<…> the see-and-be-seen method by which **aircraft pilots** kept track of their own progress through the air, without need to report by radio to ATC air route controllers
11.	квантифікатор + pilot(s) (*вільне словосполучення*)	35	Such checks—as well as regular six-monthly check flights, which all **pilots** of all airlines were required to undergo <…>
12.	означення + pilot(s) (*термінологічне словосполучення*)	13	Anson Harris had good friends among the supervisory **pilots**
13.	означення + pilot(s) (*вільне словосполучення*)	11	This would not have mattered except that Neel had become bored with his assignment and was also a careless **pilot**
14.	pilot's + іменник (*вільне словосполучення*)	8	We have the active support of **pilots'** groups in forty-eight other countries
15.	pilot's + іменник (*термінологічне словосполучення*)	3	Vernon Demerest checked the weight information the second officer had given him against a weight-airspeed plaque on the **pilots'** instrument panel
16.	co-pilot (*однослівний термін*)	1	The pilot would have a **co-pilot** and crew, in the same way that Keith had fellow-workers <…>
17.	auto-pilot (*однослівний термін*)	2	Harris made another minute adjustment to the **autopilot**
18.	check pilot (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> Vernon Demerest—as check pilot—had overriding authority if he chose to exercise it
19.	captain (*однослівний термін*)	42	The **captain** and first officer remained
20.	captain + ім’я (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	78	The Vern Demerest in the note was **Captain** Vernon Demerest, also of Trans America
21.	senior captain (*термінологічне словосполучення*)	4	Yet, while performance standards were not relaxed, **senior captains** undergoing flight checks were treated by their colleagues with meticulous courtesy
22.	a senior supervisory captain (*термінологічне*	1	<…> he would be given a final check by a **senior supervisory captain** before being accepted for international command

	словосполучення)		
23.	four-stripers (*однослівний термін*)	1	Few people in any airline talked as casually to **four-stripers** as Joe Patroni
24.	four-striper captain (*термінологічне словосполучення*)	2	Another **four-striper captain**—Anson Harris, almost as senior as Demerest himself—had been assigned to the flight and would occupy the command pilot's left seat
25.	four-striper Trans America captain (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	Demerest's strong, aristocratic features were unsmiling as he addressed a **four-striper Trans America captain**—in uniform—who was with him
26.	check captain (*термінологічне словосполучення*)	1	Or rather, he had been letting Captain Anson Harris make the decisions, then—as **check captain** with the final responsibility—Demerest approved them
27.	a regular line captain (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> he was required to make two flights over an overseas route with a **regular line captain** who also held instructor's qualifications
28.	топонім + captain (*вільне словосполучення*)	1	But the blips on the radar screen, which had been uncomfortably close, began separating as the Braniff **captain** obeyed instructions (= *the captain from Braniff*)
29.	означення + captain; captain + *of phrase* (*вільне словосполучення*)	4	He disapproved of "long-playing **captains**" who bombarded their captive audience with assorted commentaries from a flight's beginning to its end
30.	квантифікатор + captains (*вільне словосполучення*)	6	In the crew room both **captains** inspected their mail slots, and there was a pile of mail as usual, some of it company bulletins which must be read before tonight's flight
31.	квантифікатор + означення +captain (*вільне словосполучення*)	1	“In one way you're lucky tonight because instead of one experienced **captain** on the flight deck, it just so happens you have two—Captain Harris and myself <…>”
32.	airline captaincy (*термінологічне словосполучення*)	2	On the long, uphill road to **airline captaincy**, pilots spent arduous hours in classrooms and simulators, studying and practicing airborne situations, both normal and emergency

33.	crew members (*термінологічне словосполучення*)	2	**Crew members** were most keenly aware of the change
34.	означення + crew members (*вільне словосполучення*)	3	Both the stewardesses and male **crew members** whom they met—captains and first and second officers—were, without exception, high-caliber people
35.	stewardesses (*однослівний термін*)	32	**Stewardesses**, responding to their training, and wherever they happened to be, seized masks and motioned others to do likewise
36.	квантифікатор + stewardesses (*вільне словосполучення*)	12	Vernon Demerest, in his time, had appreciated many **stewardesses**, as they had appreciated him
37.	stewardesses' + іменник (*вільне словосполучення*)	1	He had seen airline liquor in **stewardesses'** apartments before, but never quite so much at one time
38.	означення + stewardesses (*вільне словосполучення*)	9	Smiling **stewardesses**, seeming either bored or amused, casually demonstrated the equipment <…>
39.	stewardesses + означення (*вільне словосполучення*)	1	At the three-seat unit where Mrs. Ada Quonsett was still chatting with her new friend, the oboe player, one of the tourist cabin **stewardesses**—a pert young blonde—asked, <…>
40.	означення + stewardesses (*термінологічне словосполучення*)	1	She thought: she had chosen such a nice flight; such a fine airplane and crew, the **stewardesses** polite and helpful, and with delightful passengers, except for the man on her left, who didn't really matter
	УСЬОГО:	374	

Таблиця Б.13.

Номінації концепту ближньої периферії ATC TOWER: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	tower (*однослівний термін*)	23	When the **tower** tells us we're running out of time, that's it; there'll be no argument
2.	control tower (*термінологічне словосполучення*)	10	The radar room was in the **control tower** <…>
3.	tower + іменник (*термінологічне словосполучення*)	5	A few minutes ago the chief had gone one floor above, into the **tower** cab, to remain beside the ground controller
5.	tower + Snow Control Desk (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	Where the **tower** Snow Control Desk was a command post, the Maintenance Snow Center was a front line headquarters
6.	control tower + іменник (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> he was transferred from the East Coast to the Midwest—to Lincoln International for **control tower** duty
	УСЬОГО:	40	

Таблиця Б.14.

Номінації концепту ближньої периферії ATC PERSONNEL: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	tower + посада (*термінологічне словосполучення*)	54	"Affirmative," the **tower** chief reported
2.	controller(s) (*однослівний термін*)	39	**Controllers** helped each other when they could
3.	controller's voice (*вільне словосполучення*)	7	Yet no hint of pressures or tension must be betrayed by **controllers'** voices when speaking with pilots in the air
4.	controller's + іменник (*вільне словосполучення*)	9	He remembered reading somewhere recently that new air traffic systems, being readied for the mid-1970s, would halve **controllers'** work loads, thereby reducing occupational fatigue and nervous breakdowns
5.	ground controller (*термінологічне словосполучення*)	7	A **ground controller** talked by radio telephone with Joe Patroni
6.	the ATC ground controller (*термінологічне словосполучення*)	1	On radio, the **ATC** ground controller was issuing a swift stream of instructions to flights of United Air Lines, Eastern, American, Air France, <…>, their assorted destinations like an index of world geography
7.	controllers on the ground (*термінологічне словосполучення*)	1	**Controllers on the ground** frequently learned to recognize individual pilots by such personal idioms
8.	ground controller's voice (*вільне словосполучення*)	1	Immediately the **ground controller's** voice intoned, "Trans America Two, taxi into position, runway two five, and hold; traffic landing on runway one seven, left."
9.	air traffic controllers (*термінологічне словосполучення*)	14	As a result, aircraft took off and landed on converging courses, and there were moments when **air traffic controllers** held their breath and prayed

10.	ATC air route controllers (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> without need to report by radio to **ATC air route controllers**
11.	radar controllers (*термінологічне словосполучення*)	2	Day and night, at Lincoln International, ten **radar controllers** and supervisors labored in perpetual semidarkness <…>
12.	airport controllers (*термінологічне словосполучення*)	1	Whenever they could, **airport controllers** avoided naming, on radio, an airline involved in any accident, or a potential one
13.	departure controller (*термінологічне словосполучення*)	1	<…> the **departure controller** was only a few feet away <…>
14.	квантифікатор + controller (*вільне словосполучення*)	11	All three **controllers** involved in the tragedy
15.	означення + controller (*вільне словосполучення*)	10	In one more week he would be a qualified **controller**, though for practical purposes he was fully trained now
16.	senior controller (*термінологічне словосполучення*)	1	Yet pilots earned thirty thousand dollars a year while a **senior controller** reached his ceiling at ten thousand
17.	the Washington Center controller (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	The **Washington Center controller** who had given Irving Redfern his latest instructions was George Wallace, the almost-qualified trainee still filling in for Keith Bakersfeld
18.	the Lincoln International approach controller (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	The **Lincoln International approach controller**—with a voice vaguely familiar to Vernon Demerest, <…>—had guided them thus far on a series of courses, with gentle turns as they descended
	УСЬОГО:	162	

Таблиця Б.15.

Номінації концепту дальньої периферії BUILDINGS FOR AIRCRAFT: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	hangar (*однослівний термін*)	6	<…> he thought of his sojourns at home, and sometimes spoke of them to intimates, as "going into the **hangar** for a stand down <…>
2.	hangar area (*термінологічне словосполучення*)	1	Once away from the lighted **hangar area**, the driver stayed close to taxi lights <…>
3.	airport’s hangar area (*термінологічне словосполучення*)	1	Fighting the snow and slippery road surface, he cut swiftly through the stream of terminal-bound traffic and swung onto a side road to the **airport's hangar area**
4.	airline’s maintenance hangar (*термінологічне словосполучення*)	1	A few hundred yards farther on, the **airline's maintenance hangar** loomed towering and massive
5.	the Trans America main hangar area (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	<…> Demerest turned onto the service road which would bring them to the **Trans America main hangar area** <…>
6.	the Trans America hangar (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	Harris had been dour and huffy when they met for the second time tonight in the crew room at the **Trans America hangar**
7.	hangar + іменник (*вільне словосполучення*)	1	The crew bus, snow-covered, its windows steamed inside, was waiting at the **hangar** door
8.	ramp (*однослівний термін*)	7	Immediately ahead were airplanes parked at gate positions on the **ramp**
9.	ramp area (*термінологічне словосполучення*)	2	While still in the **ramp** area, he drove out toward the airfield carefully <…>

10.	ramp + іменник (*термінологічне словосполучення*)	4	<…> the line of waiting aircraft on the **ramp** apron outside
11.	ramp + іменник (*вільне словосполучення*)	1	<…> watching for **ramp** lice—as airport men called the proliferation of vehicles which surrounded airplanes on the ground
12.	boarding ramp (*термінологічне словосполучення*)	9	In the past two hours, Ingram reported, old-fashioned **boarding ramps** had been trundled from the terminal <…>
13.	aircraft parking ramp (*термінологічне словосполучення*)	1	Mel drove out, meeting the storm where the building exit joined an **aircraft parking ramp** outside
14.	ramp fueling office (*термінологічне словосполучення*)	1	Both nodded agreement, and the dispatcher scribbled an order which would be relayed to the **ramp fueling office**
15.	departure ramp entrance (*термінологічне словосполучення*)	1	At the same moment, the airport bus containing the contingent of Flight Two passengers swung on to the **departure ramp entrance** at Lincoln International
	УСЬОГО:	38	

Таблиця Б.16.

Номінації концепту дальньої периферії TERMINAL: типологія і частотність вживання

№	Номінація концепту	Кількість вживань	Приклад
1.	terminal	68	You lost that kind of feeling if you stayed too long in **terminals** and airline office buildings; there, the extraneous, nonessential things confused you
2.	terminal + іменник (*термінологічне словосполучення*)	6	He could peremptorily order an airline to remove a door sign which was misleading or faded to conform to **terminal** standards
3.	terminal + іменник (*вільне словосполучення*)	11	Meanwhile, **terminal** gates, taxiways, and ground holding areas were increasingly crammed with waiting aircraft, many with engines running
4.	terminal + термінологічне словосполучення (*термінологічне словосполучення*)	4	D. O. Guerrero heard the announcement of Flight Two while in line at the insurance counter in the **terminal** central concourse
5.	означення + terminal (*вільне словосполучення*)	8	The result was that all airlines employed staffs, at every major **terminal**, whose job was solely to trace missing baggage
6.	main terminal (*термінологічне словосполучення*)	3	The UAL food truck had left the airline flight kitchen for the **main terminal** nearly two hours ago
7.	main terminal + іменник (*термінологічне словосполучення*)	6	Remembering now, with Tanya beside him in the **main terminal** concourse, Mel wondered—as he had several times since—if he could not have handled the clash with Vernon a good deal better
8.	main terminal building (*термінологічне словосполучення*)	2	From the general manager's office suite, Mel walked onto the executive mezzanine which ran the length of the **main terminal building**
9.	the main passenger terminal (*термінологічне словосполучення*)	3	In the **main passenger terminal**, chaos predominated

10.	the main terminal of Lincoln International (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	In the **main terminal of Lincoln International**, Lawyer Freemantle was puzzled
11.	the Trans America downtown terminal (*термінологічне словосполучення з власно-назвним компонентом*)	1	<…> they had checked in at the Trans America downtown **terminal** in the Loop
12.	terminal в ролі складеного означення (*вільне словосполучення*)	1	<…> the stream of **terminal**-bound traffic <…>
	УСЬОГО:	114	

Таблиця Б.17.

Номінативне поле концепту AIRPORT: типологія і частотність вживання

№	Концепт	Одно-слівний термін	Терміно-логічне сл./сп.	Термін у вільному сл./сп.	Термін. сл./сп. з власно-назвним компон-ентом	Власна назва	Речення
I	Я д р о						
1.1	AIRPORT	280				55	1
	Усього:	**280**				**55**	**1**
II	П р и я д е р н а з о н а						
2.1	AREAS	28	11	6			
2.2	SAFETY	7	21				
2.3	PASSENGERS	113		94			
2.4	AIRLINES	109		79	30		
2.5	AUTHORITIES		36	6	3	31	
2.6	OPERATIONS & SERVICES	10	5	5			
2.7	AIR TRAFFIC CONTROL		36				
2.8	BUILDINGS			10			
2.9	DEFFICIENCES	5		18			
2.10	INNOVATIONS		2	2			
	Усього:	**272**	**111**	**220**	**33**	**31**	
III	Б л и ж н я п е р и ф е р і я						
3.1	BUILDINGS FOR PASSENGERS		4				
3.2	BUILDINGS FOR AIRCRAFT	13	21	2	2		
3.3	RUNWAYS, TAXIWAYS	75	137	52			
3.4	ATC TOWER	23	16		1		
3.5	ATC OPERATIONS						

3.6	ATC PERSONNEL	39	83	38	2		
3.7	AIRCRAFT	120	106	55	40		
3.8	AIRCREW	141	51	92	81	9	
3.9	AIRLINES OPERATIONS						
3.10	AIRLINES MANAGEMENT		69	3	20		
	Усього:	**411**	**487**	**242**	**146**	**9**	
IV	Дальня периферія						
4.1	TERMINAL	68	24	20	2		
4.2	PASSENGER AIRCRAFT		10				
4.3	FREIGHT AIRCRAFT		3				
	Усього:	**68**	**37**	**20**	**2**		
V	Крайня периферія						
5.1	PASSENGER PODS	7		2			
	Усього:	**7**		**2**			
	ЗАГАЛОМ:	**1038**	**635**	**484**	**181**	**95**	**1**
	Загальна кількість номінативних одиниць	**2 4 3 4**					
	%	42,65	26,09	19,88	7,44	3,9	0,04

ДОДАТОК В

Таблиця В.1.

Частотність вживання юридичних термінів в романі А. Хейлі “Airport”

№	Юридичні терміни	Кількість вживань
1.	bar, the	9
2.	case(s)	172
3.	claim, a	25
4.	client(s)	17
5.	compensation інваріант: legal redress	4 1
6.	counselor	2
7.	court: court, the court(s)	56 44 12
8.	court decision(s)	2
9.	damages	6
10.	entitled (to)	12
11.	Evidence	7
12.	Fee	211
13.	jury, a	4
14.	law, the	56
15.	lawyer, a	50
16.	Legal	49
17.	legal action, a	5
18.	legal counsel, a	4
19.	legal proceedings	4
20.	legal rights right to	2 5
21.	Legalistic *інваріант*: legalistic offensive	2
22.	Liability	5
23.	Litigation	3
24.	plaintiff(s)	5
25.	precedent, the	8
26.	property owners	2
27.	Retainer *інваріанти*: retainer form	11 1

	memorandum of agreement	1
28.	ruling (of the Court), the	3
29.	Supreme Court, the	7
30.	Trial	4

Таблиця В.2.

Лексична база актуалізації професійного сегменту POLICE (поліція) в романі А. Хейлі “Airport”

№	Лексичні одиниці	Кількість вживань
1.	police (термін)	8
	state police (термінологічне словосполучення)	2
	the Italian police (власна назва з термін. компонентом)	1
	the Military Police (власна назва на базі терм. сл./сп.)	1
2.	airport police chief (термінологічне словосполучення)	1
	lieutenant (термін)	2
	police lieutenant (термінологічне словосполучення)	2
	state police lieutenant (термінологічне словосполучення)	2
	Lieutenant Ned Ordway (термін + повне ім’я)	1
	Lieutenant Ordway (термін + прізвище)	5
	Ned Ordway (повне ім’я)	3
	Ordway (прізвище)	4
	Police Lieutenant Ned Ordway (терм. сл./сп. + ім’я)	1
	Police Lieutenant Ordway (терм. сл./сп. + прізвище)	2
	Negro police lieutenant (означення + терм. сл./сп.)	3
	the big Negro police lieutenant (означення + терм. сл./сп.)	1
	the big Negro policeman (означення + термін)	1
	the police chief (термінологічне словосполучення)	1
	chief (звернення)	1
	the best type of career policeman (оціночне судження)	1
3.	Lieutenant Ordway and his policemen (вільне сл./сп.)	1
	Ned Ordway and several other policemen (вільне сл./сп.)	1
	Ordway's force of a hundred policemen (вільне сл./сп.)	1
	Ordway's men (вільне сл./сп.)	1
4.	the policing of Lincoln International (термінологічне словосполучення на базі терміну та власної назви)	1
	the airport police detail (термінолог. словосполучення)	1
	airport police (термінологічне словосполучення)	4
5.	airport police headquarters (термін. словосполучення)	2
	city police headquarters (термін. словосполучення)	1
	police headquarters (термінологічне словосполучення)	1
	police headquarters downtown (термін. сл./сп. + уточн.)	1
	the police detention building (термін. словосполучення)	1
	security office (термінологічне словосполучення)	1
6.	policeman (термін)	16

	policemen (термін) airport policeman (термінологічне словосполучення) police officers (термінологічне словосполучення) the desk sergeant (термінологічне словосполучення) the police desk sergeant (термін. словосполучення) the nearest policeman on duty (означ. + термін. сл./сп.) downtown police detectives (означ. + термін. сл./сп.) police reinforcements (термінологічне словосполучення)	1 1 1 1 1 1 1 1
7.	every cop (квантифікатор + *policeman*) every policeman (квантифікатор + *policeman*) every policeman in the terminal (квантифікатор + *policeman* + уточнення) this police officer (квантифікатор + *police officer*) this policeman (квантифікатор + *policeman*)	1 1 1 1 1
8.	a different policeman (означення + *policeman*) a real policeman (означення + *policeman*)	1 2
9.	Lester Mainwaring (ідіома) Mr. Lester Mainwaring (ідіома) Mr. Mainwaring and all members of his party (ідіома) all members of his party (ідіома) an airport code name for policeman (пояснення ідіоми)	1 1 1 1 1
10.	the policeman's voice (*policeman's* + іменник) a harsh, policeman's voice (*policeman's* + іменник) the lieutenant's call (*lieutenant's* + іменник) the lieutenant's orders (*lieutenant's* + іменник)	1 1 1 1
11.	a patrol car (термін. словосполучення) state police patrol car/cars (термін. словосполучення)	1 2
12.	policemen searching (термінологічне словосполучення) a self-administering detachment of the city force (термін. сл./сп.) the rough, tough savagery of a policeman who needed an answer and would get it (опис) permission to hold a public censure meeting (вираз) a police state (термінологічне словосполучення)	1 1 1 1 1
13.	to alert their police without the public being made aware (пояснення) to fear police interrogation (вираз) to command the airport police detachment (термін. сл./сп.) to brief his men (вираз)	1 1 1 1
	УСЬОГО:	113

Додаток В.1.

Приклади актуалізації професійного сегменту POLICE (поліція) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”

1) From here, weary crews and supervisors came and went, alternately sweating and freezing, the tanks of regular workers swelled by auxiliaries—carpenters, electricians, plumbers, clerks, **police**;
2) Two **state police patrol cars** were at the scene. State troopers were questioning the truck driver, who appeared unhurt;
3) One of the **policemen** wrote in his notebook, and a woman murmured to a man beside her, "Do you think he's putting that last bit down?";
4) The **policeman** turned. "Whatever it's like, mister, there's spilled gasoline around here. You'd better get that cigar out";
5) Ten minutes later, working with the **police officers**, Joe Patroni had virtually taken charge;
6) To go back and try an alternate route was equally impossible because traffic behind was backed up, with continuous lines of vehicles extending—so the **police** assured him—for miles to the rear;
7) Ground emergency staffs—crash crews, ambulance attendants, and **police**—as well as airport senior management, were always alerted, and the action they took depended on the category of emergency declared;
8) The brilliant red flares had been planted by **state police**, of whom several more had appeared, and it seemed that when a state trooper lacked something to do, he lit another flare;
9) The **state police** had been glad of his aid, and a burly **police lieutenant**, by that time in charge at the scene, had told the tow truck drivers to take their instructions from Patroni;
10) Ignoring the discomfort, he strode toward the **state police lieutenant** and demanded;

11) As **the police lieutenant** returned from camera range, Patroni confronted him heatedly. "You just blocked this road an extra twenty minutes. It took ten minutes to locate those trucks;
12) Joe Patroni stood glaring, uninhibited by **the policeman's** bulk above him;
13) **The lieutenant** glared wrathfully back at Joe Patroni. Briefly, **the policeman** seemed ready to vent his own anger, then decided otherwise. He swung his big body toward the TV crew. "Get all that crap out of here! You guys have had long enough.";
14) One of the television men called over his shoulder, "We'll just be a few minutes more, **chief**";
15) **The policeman** leaned down, his face still fierce from the encounter with Patroni, and the TV man visibly jumped;
16) **The state police lieutenant** took off his cap and shook the snow from it;
17) George Wallace disappeared from sight. There were rumors that the former trainee controller had re-enlisted—in the U.S. Army Infantry, not the Air Force––and was now in serious trouble with the ***Military Police***;
18) "I'll okay a requisition. You can pick it up at the ticket counter. But be sure to alert Los Angeles, so they can have the **airport police** escort the old hag off the premises";
19) Even at this moment, someone—**the police**?—might be waiting for the bus to arrive; to interrogate D. O. Guerrero; to open and inspect his single, small attaché case with the damning evidence inside;
20) Near the airport's floodlighted main entrance, the flashing red beacon of the **state police patrol car** died;
21) His brother-in-law, he noticed, was talking earnestly with **Lieutenant Ned Ordway**, the efficient, amiable Negro **who commanded the airport police detachment**. Perhaps Mel would be too absorbed to notice his sister's husband, which was perfectly all right with Demerest, who had no particular wish for a meeting, though at the same time he had no intention of avoiding one;

22) Tonight the **airport police chief** was in uniform; a tall, striking figure who looked like an African emperor, though for one so big, he spoke with surprising softness;
23) Mel said sourly, "The FAA goes underground when they hear of something like this. They never come out until the all clear's sounded";
24) "How about you?" The **policeman** grinned. "You plan to start tunneling?";
25) The **policing** of Lincoln International was handled by **a self-administering detachment of the city force**, and Lieutenant Ordway represented **the best type of career policeman.** He had been in charge of the **airport police detail** a year, and would probably move on to a more important assignment downtown soon. Mel would be sorry to see him go;
26) "Apart from this Meadowood thing," Mel inquired, "how's everything else been?";
27) He was aware that Ordway's force of **a hundred policemen**, like most others at the airport, had done extra hours of duty since the storm began;
28) If flight crews wouldn't allow them aboard—and captains, who had the last word on such matters, were usually adamant about it—the drunks were escorted to **the police detention building** and left to sober up. Later, they were allowed to go—usually sheepishly;
29) "Oh, there is one thing," **the police chief** said. "The parking lot people think we have several more dumped cars;
30) With a friendly nod, the **policeman** moved on;
31) **Police Lieutenant Ned Ordway;**
32) Ordway was in the office receiving a telephoned report from his desk sergeant at **airport police headquarters**. According to a radio message from **a patrol car**, a heavy influx of private automobiles, crammed with people, was coming into the parking lots, which were having difficulty accommodating them. Inquiries had revealed that most of the cars' occupants were from Meadowood community—members of the anti-noise demonstration which **Lieutenant**

Ordway had already heard about. As per **the lieutenant's orders**, the **desk sergeant** said, **police reinforcements** were on their way to the terminal;

33) Really!—you people are so officious, so disbelieving, I sometimes wonder if we're not living in **a police state**";

34) At the Snow Desk Mel remembered the message to call **Police Lieutenant Ordway**. Assuming that the **lieutenant** was still in the terminal, Mel had him paged and, a few moments later, **Ordway** came on the line. Mel expected the **lieutenant's call** to be about the anti-noise delegation of Meadowood residents. It wasn't;

35) "The Meadowood people are starting to come in, <u>but they haven't been a problem and they haven't asked for you yet</u>," **Ned Ordway** said when Mel raised the question. "<u>I'll let you know when they do</u>";

36) What he had called about, the **policeman** <u>reported</u>, was a woman who had been picked up by one of his men;

37) **Ordway** said apologetically, "There aren't many quiet places around here tonight, so I put her in the anteroom outside your office. I thought I'd let you know in case you got back and wondered.";

38) **A Negro police lieutenant**, whom Cindy had met several times with Mel, was talking to two or three men from the group who appeared to be leaders. The **policeman** was shaking his head vigorously;

39) The **policeman** nodded;

40) The **policeman;**

41) He had hopes that by now—because he had suggested it—the TV cameras would be set up in the main terminal concourse, and even though **that Negro police lieutenant** <u>had forbidden any demonstration there</u>, Freemantle had an idea that the TV session, astutely managed, might well develop into one;

42) **Lieutenant Ordway and his policemen;**

43) The woman who had been brought to his office half an hour ago was named Guerrero; he remembered **Lieutenant Ordway** saying so. She was the one whom the **airport police** had found wandering in the terminal. <u>According to</u>

Ned Ordway, the woman was distressed and crying; the **police** couldn't get any sense from her;

44) **airport police headquarters**

45) **The police desk sergeant**

46) Outside, Mel could hear another announcement begin, "Attention **Mr. Lester Mainwaring.** Will **Mr. Mainwaring** and **all members of his party** report immediately to the main terminal entrance?";

47) **"Lester Mainwaring"** was **an airport code name for policeman**." Normally, such an announcement meant that **the nearest policeman on duty** was to go wherever the message designated. **"All members of his party"** meant **every policeman in the terminal**. Most airports had similar systems to alert their **police** without the public being made aware;

48) **Ordway** was wasting no time. Undoubtedly he would brief his men about Inez Guerrero as they reported to the main entrance;

49) Soon after, **an airport policeman** found her and, with a sensitivity for which **police** are not always credited, placed her in as obscure a corner as he could find while telephoning his superiors for instructions;

50) **police headquarters;**

51) Inez, through her miasma of uncertainty, was also conscious of **the big Negro policeman**, whom she had a feeling she had seen somewhere before, quite recently, and he had been kind then, as he was being kind now, leading her with quiet, not quite-questions, so that he seemed to understand, without her ever saying so, that she had to return downtown and wasn't sure she had enough money for it. She started to fumble with her purse, intending to count what was there, but he stopped her. Then, with his back to the other room, he slipped three one-dollar bills into her hand, and came with her outside, pointing the way down to where, he said, she would find a bus, and added that what he had given her would be enough for the fare, with something over for wherever she had to go when she got to the city;

52) The **policeman** had gone then, returning in the direction from which he had come, and Inez did what she was told;

53) **Lieutenant Ordway**, having started his **policemen searching** for Inez Guerrero, though still not knowing why, was close behind;

54) The **policeman** explained that his men were searching the airport, although the woman might be gone. He added that **city police headquarters** had been alerted, and all buses from the airport to downtown were now being checked on arrival;

55) Ordway's voice was **a harsh, policeman's voice**, not at all the gentle tone he used earlier tonight with Inez Guerrero;

56) Bunnie trembled. She had learned **to fear police interrogation** in the grim school of Eastern Europe. It was a conditioning never totally erased. Ordway had recognized the signs;

57) She looked up. It took several seconds to collect her thoughts, which had been vague and drifting, but she realized that it was **a policeman** who was standing over her. He shook her again and repeated the question. Inez managed to nod. She became aware that this was **a different policeman** from the earlier one. This one was white, and neither as gentle nor as softly spoken as the other. "Let's move it, lady!" **The policeman** tightened his grip on her shoulder in a way which hurt, and pulled her abruptly to her feet. "You hear me?—let's go! They're screamin' for you upstairs, and **every cop** in the joint's bin searchin' for you." Ten minutes later, in Mel's office, Inez was the pivot of attention. She occupied a chair in the room's center to which she had been guided on arrival. **Lieutenant Ordway** faced her. **The policeman** who had escorted Inez in was gone;

58) **The policeman's voice** sharpened, though not unkindly;

59) **police headquarters downtown;**

60) **Ned Ordway** leaned forward, close to Inez, his face aggressive. For the second time in this room tonight he exhibited nothing of kindness; only **the rough, tough savagery of a policeman who needed an answer and would get it**. He

shouted, "Don't try holding back or lying! It won't work. Tell me what it was you thought";

61) **the Italian police;**

62) **the Negro police lieutenant** for permission to hold a public censure meeting, he had been firmly refused. Yet here they were, with a curious crowd of spectators––and not **a policeman** in sight!;

63) **the airport police;**

64) **the police;**

65) At any moment, he expected, **the police** would intervene;

66) Shortly after, **every policeman** in the terminal was concentrating on a search for Inez Guerrero, and thus the Meadowood demonstration escaped attention;

67) Even after Inez was found, **Police Lieutenant Ordway** remained occupied with the emergency session in Mel Bakersfeld's office;

68) As a result, after another fifteen minutes, Elliott Freemantle was becoming worried. Impressive as the demonstration was, unless halted officially, it would have little point. Where in God's name, he thought, were **the airport police**, and why weren't they doing their job?;

69) Inez Guerrero, who was being held for questioning by **downtown police detectives the policeman;**

70) "Please listen to me! There will be no disorder; no disobedience. My friends and clients—**this police officer** has ordered us to desist and leave. We will comply with his order. We may consider it a grave restriction of free speech"... there were responsive cheers and booing... "but let it not be said that at any point we failed to respect the law";

71) **this policeman**

72) "If you were **a real policeman**," Freemantle objected, "you'd treat us both equally." Mel said unexpectedly, "I think he's right." **Ordway** glanced at him curiously. "You should treat us both equally. And instead of closing this meeting, I think you should allow me the same privilege of talking to these people which Mr. Freemantle just had. That is, if you want to be **a real**

policeman." "I guess I want to be." **The big Negro police lieutenant**, towering above the other two, was grinning. "I'm beginning to see it your way—and Mr. Freemantle's";

73) **Ned Ordway and several other policemen.**

Додаток В.2.

Приклади актуалізації професійного сегменту MEDICINE (медицина) у структурі фахового контексту роману А. Хейлі “Airport”

First Aid on Board of the Airplane After Bomb Explosion

1) **Three doctors**, traveling with their wives as members of an offseason vacation tour, realized the need for speed, donned masks themselves and gave hasty instructions to those around them;
2) The twenty years, **doctors** declared, were equal to forty in most other jobs. The FAA warned legislators: public safety was involved; controllers, after more than twenty years of service, were potentially unsafe;
3) Peter Coakley inquired anxiously, "Do you want me to get help? **A doctor**?";
4) "All I want is to send a message. There's a young man outside the door in airline uniform—Trans America. His name is Mr. Coakley. Please tell him... yes, I would like him to get **a doctor** after all";
5) Within less than a minute the younger woman had returned. "He's sending for **a doctor** right away. Now, I think you should rest. Why don't...";
6) **The doctor**, summoned to the women's washroom on a fool's errand, had been articulate and wrathful;
7) "Gwen's here, but in pretty bad shape, I think. We've got about **three doctors**, and they're working on her and the others. I'll report when I can";
8) **Three doctors**, traveling with their wives as members of an offseason vacation tour, realized the need for speed, donned masks themselves and gave hasty instructions to those around them;
9) The stewardess who was second in seniority after Gwen—a pert blonde from Oak Lawn, Illinois—hurried toward the injured at the rear. Though her face paled, she called urgently, "Is there **a doctor**, please?";

10) "Yes, miss." **Dr. Compagno** had already moved from his seat without waiting to be called. A small, sharp-featured man who moved impatiently and talked quickly with a Brooklyn accent, he surveyed the scene hurriedly, conscious of the already biting cold, the wind streaming noisily through the gaping hole in the fuselage. Where the toilets and rear galley had been was a twisted mess of charred and bloodstained wood and metal. The back of the fuselage to the interior of the tail was open, with control wires and structural assemblies exposed;

11) **The doctor** raised his voice to make himself heard above the noise of wind and engines, constant and encompassing now that the cabin was no longer sealed. "I suggest you move as many people as you can nearer the front. Keep everyone as warm as possible. We'll need blankets for those **who are hurt**";

12) The stewardess said doubtfully, "I'll try to find some." Many of the blankets normally stored in overhead racks had been swept out, along with passengers' extra clothing and other objects, in the whirlwind of decompression;

13) **The two other doctors from Dr. Compagno's tour party** joined him. **One** instructed another stewardess, "Bring us all **the first aid equipment** you have." **Compagno**—already on his knees beside Gwen—was the only one of the three **with a medical bag**. Carrying **a bag with emergency supplies** wherever he went was characteristic of **Milton Compagno**. So was taking charge now, even though—as a **G.P.**—he was outranked professionally by the other **two doctors** who were **internists**;

14) **Milton Compagn**o never considered himself off duty. Thirty-five years ago, as a young man who had fought an upward battle from a New York slum, he hung out a shingle in Chicago's Little Italy, near MHwaukee and Grand Avenues. Since then—as his wife told it, usually with resignation—the only time he ceased **practicing medicine** was while he slept. **He enjoyed being needed**. **He acted as if his profession were a prize he had won**, which, if not guarded, would slip away. He had **never** been known to refuse to see a patient at any hour, or to fail to make a house call if sent for. He **never** drove past an accident

scene as did many of **his medical brethren**, fearing **malpractice suits**; he **always** stopped, got out of his car, and did what he could. He kept conscientiously up to date. Yet **the more** he worked, **the more** he seemed to thrive. He gave the impression of running through each day as if he planned to assuage the world's ailments in a lifetime, of which too little was left;

15) The journey to Rome—many years postponed—was to visit the birthplace of his parents. With his wife, **Dr. Compa**gno was to be away a month, and because he was growing old, he had agreed that the time should be a total rest. Yet he fully anticipated that somewhere en route, or perhaps in Italy (**never mind regulations about not being licensed**) he would be needed. If so, he was ready. It **did not surprise him** that he was needed now;

16) He moved first to Gwen who was clearly **most critical among those hurt**. He told **his colleagues**, over his shoulder, "You attend to the others";

17) In the narrow aisle, **Dr. Compagno** turned Gwen over partially, leaning forward to detect if she was breathing. She was, but her breath was light and shallow. He called to the stewardess he had been speaking to, "I need oxygen down here." While the girl brought **a portable bottle and mask**, he checked Gwen's mouth for an unobstructed airway; there were **smashed teeth**, which he removed, and **a good deal of blood**; he made sure **the bleeding** was not preventing **respiration**. He told the stewardess, "**Hold the mask in place**." The **oxygen** hissed. Within a minute or two a vestige of color returned to Gwen's skin, which had been ominously white;

18) Meanwhile, he began to control **bleeding**, extensive around the face and chest. Working quickly, he used **a hemostat** to clamp off **a facial artery**—worst site of **external hemorrhage**—and **pressure dressings** elsewhere. He had already detected **a probable fracture of the clavicle and left arm**, which would need to be splinted later. He was distressed to see what appeared to be **splinters from the explosion in the patient's left eye**; he was less sure about the right;

19) Second Officer Jordan, having moved carefully around **Dr. Compagno** and Gwen, took charge of the remaining stewardesses and was supervising the

movement of passengers forward in the aircraft. As many tourist passengers as possible were being moved into the first class section, some squeezed in, two to a seat, others directed to the small, semicircular first class lounge, where spare seats were available. Such extra clothing as remained was distributed among those who appeared to need it most, without regard to ownership. As always, in such situations, people showed **a willingness to help one another, unselfishness, and even flashes of humor**. The other **two doctors** were bandaging passengers who had received **cuts**, none excessively serious. The young man with glasses, who was behind Gwen at the moment of the explosion, had **a deep gash in one arm**, but it could be repaired and would heal. He had **other minor cuts about the face and shoulders**. For the time being, **pressure dressings** were applied to his **injured arm**, and he was given **morphine**, while being made as comfortable and warm as possible;

20) Both **the medical attention** and movement of passengers was being made more difficult by heavy buffeting which the aircraft, at its present low altitude, was taking from the storm. There was constant turbulence, punctuated every few minutes by violent pitching or sideways movements. Several passengers were finding **airsickness** added to their other troubles;

21) After reporting to the flight deck for the second time, Cy Jordan returned to **Dr. Compagno.** "**Doctor**, Captain Demerest asked me to say he's grateful for everything **you and the other doctors** are doing. When you can spare a moment, he'd appreciate it if **you'd come** to the flight deck **to tell him** what to radio ahead about casualties";

22) "Hold this **dressing**," **Dr. Compagno** ordered. "Press down hard, right there. Now I want you to help me with **a splint**. We'll use one of those leather magazine covers, with a towel under it. Get the biggest cover you can find, and leave the magazine in";

23) A moment later: "I'll come when I can. You can say to your captain that I think, as soon as possible, he should make an announcement to the passengers. People **are getting over their shock**. They could use some reassurance";

24) "Yes, sir." Cy Jordan looked down at the still **unconscious** figure of Gwen, his normally mournful, hollow-cheeked face accentuated by concern. "Is there a chance for her, Doc?" – "There's a chance, son, though I wouldn't say it was the best. A lot depends on her own strength";
25) As Cy Jordan left, **Dr. Compagno** arrived. It was now easier to move into and from the flight deck, since Jordan had moved the smashed entrance door to one side. **Milton Compagno** introduced himself briskly to Vernon Demerest. "Captain, I have **the report of injuries** you asked for";
26) "We're grateful to you, Doctor. If you hadn't been here...";
27) **Compagno** waved a hand in dismissal. "Let's do all that later." He opened a leather-covered notebook where a slim gold pencil marked a page. It was characteristic that he had already obtained **names, and recorded injuries and treatment**. "Your stewardess, Miss Meighen, is **the most badly hurt**. She has **multiple lacerations of the face and chest, with considerable bleeding**. There is **a compound fracture of the left arm** and, of course, **shock**. Also, please notify whoever is making arrangements on the ground that **an ophthalmic surgeon should be available immediately**";
28) "**An ophthalmic surgeon**! You mean... **her eyes**?";
29) "I'm afraid so," Dr. Compagno said gravely. He corrected himself. "At least, **her left eye has splinters**, whether wood or metal I've no means of knowing. It will require a specialist to decide if **the retina is affected**. The right eye, as far as I can tell, is **unharmed**";
30) "Oh, God!" Feeling physically sick, Demerest put a hand to his face;
31) **Dr. Compagno** shook his head. "It's too early to draw conclusions. **Modern ophthalmic surgery** can do extraordinary things. But time will be important";
32) Mechanically, Demerest wrote down the remainder of **the doctor's report**. Compared with Gwen's **injuries**, those of other passengers were **slight**;
33) **The doctor** stopped, his expression curious;

34) "Gwen... that is, Miss Meighen..." Demerest's voice sounded strained and awkward, even to himself. "She was... is... **pregnant**. Does it make any difference?";

35) **The doctor** answered, a shade defensively, "I had no means of knowing. The **pregnancy** can't be very far advanced";

36) "No," Demerest avoided the other man's eyes. "It isn't." A few minutes earlier he had resolved not to ask the question. Then he decided that he had to know.

37) **Milton Compagno** considered. "It will make no difference to her own **ability to recover**, of course. As to the child, the mother was not **deprived of oxygen** long enough **to do harm**... no one was. She has no **abdominal injuries**." He stopped, then went on fussily, "So there should be no effect. Providing Miss Meighen **survives**—and **with prompt hospital treatment** her chances are fair to good—**the baby** should **be born normally**";

38) Demerest nodded without speaking. **Dr. Compag**no, after a moment's hesitation, left;

39) <…> Despite what **the doctor** had just said about the seriousness of Gwen's **injuries**, Demerest had a conviction she would come through;

40) As they finished, **Dr. Compagno** appeared briefly behind them. "I thought you'd like to know—your stewardess, Miss Meighen, is holding her own. If we can get her to **a hospital** soon, I'm fairly sure she'll come through";

41) Demerest, finding it hard to conceal his sudden emotion, had resorted to not speaking. It was Anson Harris who half-turned and acknowledged, "Thank you, **Doctor**. We've only a few minutes to go";

42) In both passenger cabins, all precautions which could be taken were complete. **The injured**, with the exception of Gwen Meighen, had been strapped in seats. **Two of the doctors** had stationed themselves on either side of Gwen, ready to support her as they landed.

Abortion

1) "Well, if you go through it all—history, that is--one thing stands out. Every bit of human progress has happened for a single, simple reason: **the elevation of the status of the individual**. Each time civilization has stumbled into another age that's a little better, a bit more enlightened, than the one before it, it's **because people cared more about other people and respected them as individuals**. When they haven't cared, those have been the times of slipping backward. Even a short world history—if you read one—will prove it's true";
2) "I'll take your word for it." – "You don't have to. There are plenty of examples. We abolished slavery because we respected individual human life. For the same reason we stopped hanging children, and around the same time we invented **habeas corpus**, and now we'**ve created justice for all**, or the closest we can come to it. More recently, most people who think and reason are **against capital punishment**, not so much because of those to be executed, but for what taking a human life—any human life—does to society, which is all of us";
3) Demerest waited until Jordan had finished, then protested to Anson Harris, "**Capital punishment** is a long way from **abortion**";
4) "Not really," Harris said. "Not when you think about it. It all relates to **respect for individual human life**; to the way civilization's come, the way it's going. The strange thing is, you hear people argue for **abolition of capital punishment**, then for **legalized abortion** in the same breath. What they don't see is **the anomaly** of raising the value of human life on one hand, and lowering it on the other";
5) Demerest remembered what he had said to Gwen this evening. He repeated it now. "**An unborn child** doesn't have life—not an individual life. It's **a fetus**; it isn't a person";
6) "Let me ask you something," Harris said. "Did you ever see **an aborted child**? Afterward, I mean." – "No";

7) "I did once. A doctor I know showed it to me. It was in a glass jar, in formaldehyde; my friend kept it in a cupboard. I don't know where he got it, but he told me that if **the baby** had lived—not been **aborted**—it would have been **a normal child, a boy**. It was **a fetus**, all right, just the way you said, **except it had been a human being, too**. It was all there; everything perfectly formed; **a good-looking face, hands, feet, toes, even a little penis.** You know what I felt when I saw it? I felt ashamed; I wondered where the hell was I; where were all other decent-minded, sensitive people when this kid, who couldn't defend himself, was being **murdered**? Because that's what happened; even though, most times, we're afraid to use the word";

8) "Hell! I'm not saying **a baby** should be taken out when it's that far along";

9) "You know something?" Harris said. "Eight weeks after **conception**, everything's present in **a fetus** that's in **a full-term baby**. In the third month **the fetus** looks like **a baby**. So where do you draw the line?";

10) Demerest grumbled, "You should have been a lawyer, not a pilot." Just the same, he found himself wondering how far Gwen was along, then reasoned: if she **conceived** in San Francisco, as she assured him, it must be eight or nine weeks ago. Therefore, assuming Harris's statements to be true, there was almost **a shaped baby** now.

the Three-Point Pregnancy Program

1) Like Demerest, Gwen knew the reasoning of management which lay behind **airline pregnancy programs**. No airline liked losing stewardesses for any reason. Their training was expensive; a qualified stewardess represented a big investment. Another thing: the right kind of girls, with good looks, style, and personality, were hard to find;
2) The way **the programs** worked was practical and simple. If a stewardess became **pregnant**, and did not plan to be married, obviously she could return to her job when her **pregnancy** was over, and usually her airline would be delighted to have her back. So, the arrangement was, she received **official leave of absence**, with her job seniority protected. As to her personal welfare, airline personnel departments had special sections which, among other things, would help make **medical or nursing home arrangements**, either where a girl lived or at some distant point, whichever she preferred. The airline helped psychologically, too, by letting the girl know that someone cared about her, and was looking out for her interest. **A loan of money** could sometimes be arranged. Afterward, if a stewardess who **had had her child** was diffident about returning to her original base, she would be quietly transferred to a new one of her own choosing;
3) In return for all this, the airline asked **three assurances from the stewardess**—hence **the Three-Point Pregnancy Program**;
4) First, the girl must keep the airline personnel department informed of her whereabouts at all times during her **pregnancy**;
5) Second, she must agree that her **baby be surrendered for adoption immediately after birth**. The girl would never know **the baby's adoptive parents**; thus **the child would pass out of her life entirely**. However, the airline guaranteed that **proper adoption procedures** would be followed, **with the baby being placed in a good home**;
6) Third—at the outset of **the three-point program** the stewardess must inform the airline of the name of the child's father. When she had done so, a

representative from Personnel—experienced in such situations—promptly sought out the father with the objective of obtaining **financial support for the girl**. What the personnel man tried to obtain was a promise, in writing, of **enough money to cover medical and nursing home expenses** and, if possible, some or all of **the stewardess's lost wages**. Airlines preferred such arrangements to be amiable and discreet. If they had to, though, they could get tough, using their **considerable corporate influence** to bring pressure on noncooperating individuals;

7) It was seldom necessary to be tough where **the father of a stewardess's baby was a flying crew member—a captain, or first or second officer**. In such cases, gentle company suasion, plus the father's wish to keep the whole thing quiet, were usually enough. As to keeping quiet, the company obliged. **Temporary support payments** could be made in any reasonable way, or, if preferred, the airline made **regular deductions from the employee's pay checks**. Just as considerately, to avoid awkward questions at home, such deductions appeared under the heading: **"personal misc.";**

8) All money received by these means was paid, in its entirety, to **the pregnant stewardess**. The airline deducted nothing for its own costs;

9) "The whole point about **the program**," Demerest said, "is that you're not alone, and there's all kinds of help";

10) He had been careful of one thing—to avoid any reference, so far, **to abortion**. That was **a separate subject** because no airline would, or could, become directly involved in **abortion arrangements**. Advice on the subject was frequently given unofficially to those who sought it—by stewardess supervisors who learned, through experience of others, how such arrangements could be made. Their objective, if a girl was determined on **abortion**, was **to insure its performance under safe medical conditions**, avoiding at all costs the dangerous and disreputable practitioners whom desperate people sometimes resorted to.

Додаток В.3.

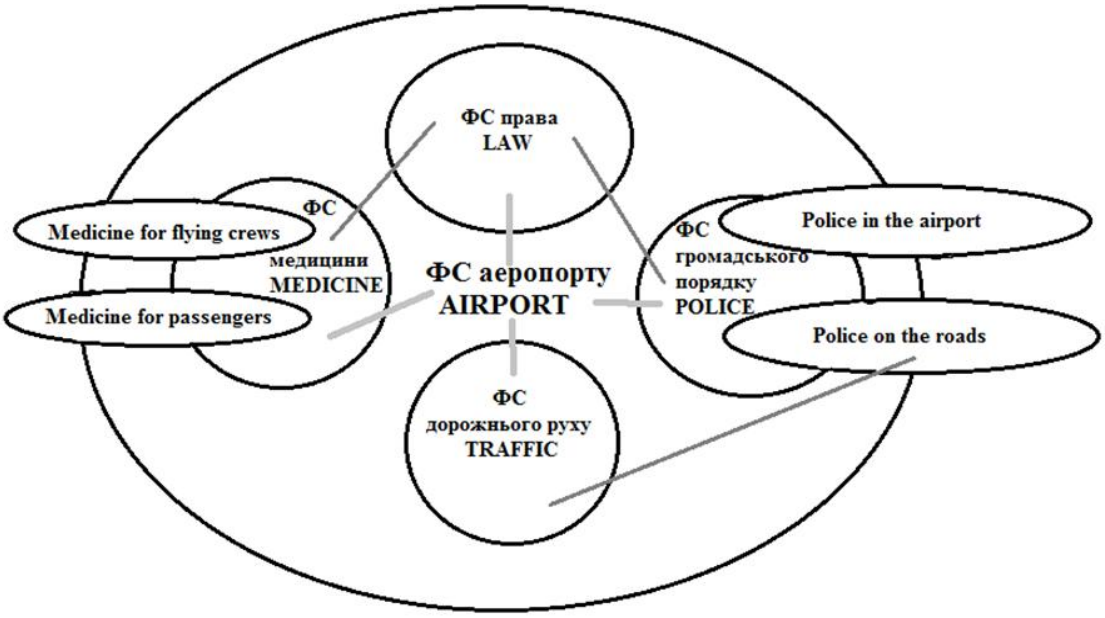

Рис. В.1.: *Структура фахового контексту в романі А. Хейлі “Airport”*